

Kari Puronaho

Liikuntaseurojen lasten ja nuorten liikunnan markkinointi

Tutkimus lasten ja nuorten liikunnan
tuotantoprosessista, resursseista
ja kustannuksista

ABSTRACT

Puronaho, Kari

Sport Marketing by Sport Clubs for Children and Youngsters – Exploring the Production Process, Resources and Costs of Children’s and Youngsters’ Sport Activities

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2006, 236 p.

(Jyväskylä Studies in Business and Economics,

ISSN 1457-1986; 52)

ISBN 951-39-2558-7

Summary

Diss.

Recent research indicates an increase in the demand for sport aimed at children and youngsters, but particularly sport clubs have not been able to develop their production of sport activities quickly enough or in an affordable way. To understand and develop equal opportunities and sport club activities for children and youngsters, information on sport production, resources available, costs to be covered and cost development is needed. These issues were explored on the basis of a literature review and by surveying 1,572 households with 6-18 year-old children and youngsters involved in sport activities in sport clubs. The present study has aimed at establishing the prerequisites under which *sport marketing* and *marketing through sport* would succeed and generate resources for sport club activities directed at children and youngsters.

Municipalities, business enterprises, children and youngsters themselves as well as their parents are the main actors involved in the sport production processes in sport clubs. The main aim is to convert generated resources into sport activities while covering the costs caused by sport facilities, travelling, business activities and coaching and competitions. The personal decision on sport participation or non-participation is affected by a complex set of constraints or filters, such as skill, motivation, time available and quality of previous sport experiences. Many sport activities are today expensive due to obligatory costs. Strong positive correlations were found between the total income of households and cost of sport, frequency of activity and cost of sport, as well as sums spent on sport clothes and equipment and the total costs of sport. Negative correlations were found between family size and number of activities and the cost of sport.

Sport marketing in sport clubs has succeeded well but marketing through sport towards resource holders is still problematic. In the near future all interest groups need to combine their forces to create positive sport experiences not only to physically active children and youngsters but also to all different resource holders with different expectations.

Keywords: sport clubs, production, resources, costs

Author's address

Kari Puronaho
Paimenpolku 8
40270 Palokka

Supervisor

Outi Uusitalo
Professor
University of Jyväskylä
The School of Business and Economics
Marketing

Reviewers

Juha Näsi
Professor
University of Tampere

Juha Heikkala
General Secretary
Department for Cultural, Sport and Youth Policy
Ministry of Education

Opponents

Juha Näsi
Professor
University of Tampere

Juha Heikkala
General Secretary
Department for Cultural, Sport and Youth Policy
Ministry of Education

KIITOKSET JA SAATESANAT

Yleinen liikunnan ja talouden välisten yhteyksien tutkiminen herätti kiinnostukseni jo 1980-luvun alussa. Liikunnan julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin talouden tutkiminen johdatti kiinnostustani vääjäämättömästi niitä tekijöitä kohden, jotka vaikuttivat liikuntakulttuurin resursointiin ja edelleen liikunnan markkinointiin. Erityisenä motivoijana tämän matkan alkuaikoina oli emeritus professori Pauli Vuolle – lämmin kiitos.

Se, että markkinointi sai otetta väitöskirjatyön verran, johtui lopulta markkinoinnin mielenkiintoisesta, pikku hiljaa avautuvasta ja idearikkaasta sisällöstä sekä työni ohjaajan professori Outi Uusitalon motivoivasta aktiivisuudesta, unohtamatta jatkokoulutusseminaarien mukavaa henkeä vuoden 2005 aikana – kiitokset. Kiitokset kuuluvat myös työni tarkastajille ja esitarkastajille, professori Juha Näsille ja pääsihteeri Juha Heikkalalle, asiantuntevista kommentteista ja keskusteluista työn loppuvaiheessa. Erityinen kiitos vielä Suomen Urheiluopiston rehtorille Tapani Ilkalle ja koko työpaikkani henkilökunnalle innostavasta työilmapiiristä ja emeritus professori Kalevi Heinilälle motivoivasta kannustuksesta.

Kiitos tutkimusmateriaalin kokoamisesta organisoineelle tutkija Ilari Näckelille, materiaalin koodauksen tehneelle tutkija Pertti Matilaiselle ja tutkimusmateriaalin hankinnassa avustaneille Anne-Mari Hartmanille, Bela Pavelkalle, Riikka Pulkkiselle sekä tyttärelleni Jenni Puronaholle, joka lisäksi työn loppuvaiheessa avusti suomenkielisen tekstin oikeakielisyyden tarkistamisessa. Englanninkielisen abstraktin ja yhteenvedon tarkasti lehtori Anne Räsänen Jyväskylän yliopiston kielikeskuksesta kuvien piittämisessä avusti Kirsi Kuuneva Suomen Urheiluopistosta, kiitokset myös hänelle.

Kiitokset tutkimusmateriaalin hankinnan resursoinnista kuuluvat opetusministeriölle, Suomen Kuntaliitolle, Suomen Liikunta ja Urheilu ry:lle, Suomen Hiihtoliitolle, Suomen Jääkiekkoliitolle, Suomen Kaukalopalloliitolle, Suomen Koripalloliitolle, Suomen Lentopalloliitolle, Suomen Voimistelu- ja Liikuntaseurat ry:lle, Suomen Pesäpalloliitolle, Suomen Ratsastajainliitolle, Suomen Salibandyliitolle, Suomen Taitoluisteluliitolle, Suomen Tanssiurheiluliitolle, Suomen Uimaliitolle ja Suomen Urheiluliitolle sekä kunnista Espoolle, Joensuulle, Jyväskylälle, Järvenpäälle, Keravalle, Kotkalle, Kouvolalle, Kuopiolle, Oululle, Salolle, Turulle ja Äänekoskelle. Lisäksi tutkimusmateriaalin analysointia työn loppuvaiheessa rahoittivat Ellen ja Artturi Nyysösen säätiö ja Yliopistojen ja tutkimusalan henkilöstöliitto.

Perheelleni pahoittelut siitä, että tietokoneellamme ei ole viimeisen vuoden aikana voinut virusten ja koneen kaatumisen pelkoni johdosta voinut vierailla ihan missä tahansa ja että kaikkia ohjelmia ei ole saanut koneelle asentaa. Kiitokset kärsivällisyydestänne, jos ajatukseni ovat joskus olleet muualla, jos tietokoneen napsutus ja tuolini kitinä yön hiljaisina hetkinä on joskus vaivannut yöuntanne, jos olen unohtanut asioita ja jos aikaani ei ole kaikkeen riittänyt. – Toisaalta, näinhän ne asiat ovat tainneet aina ennenkin olla...

Yhteiskunta on siirtynyt maatalousyhteiskunnasta teollisuusyhteiskunnan kautta palveluyhteiskuntaan ja on ainakin muutamien tutkijoiden mielestä hyvää vauhtia siirtymässä elämysten tuotantoyhteiskuntaan. Suomalainen liikuntaseuratoiminta vietti 150-vuotisjuhliansa 26.1.2006 ja seuratoimintakin on historiansa aikana seurailut yleistä yhteiskunnallista kehitystä vapaaehtoisuuteen pohjautuneesta aatteellisesta yhdistystoiminnasta monien vaiheiden kautta ja monien mielestä liikuntapalvelujen tuottamiseen. Elämysten tuottamisesta tai markkinoinnista liikunnan yhteydessä puhuvat toistaiseksi ainoastaan harvat. Toivottavasti monet seuratoimijat havaitsevat ja kykenevät hyödyntämään seuratoiminnan elämysluonnetta markkinoinnissaan.

Toivottavasti pian havaitaan nykyistä paremmin, että toiminnan laadukas järjestäminen edellyttää päätoimisia ammattiosaajia ja seurakulttuurien systemaattista kehittämistä. Kulttuuri on sitä, mitä me ihmiset teemme ja hyvä seurakulttuuri koostuu kaikista niistä hyvistä teoista, mitä seuraväki tekee ja on vuosien varrella tehnyt. Seura- ja liikuntakulttuurin arvostuksen kannalta ei ole merkityksetöntä se, miten esimerkiksi huippu-urheilijat käyttäytyvät tai osallistuvat arvostettuun yhteiskunnalliseen toimintaan, miten valmentajat huolehtivat valmennettavistaan tai miten seuraihmiset arvostavat ja osoittavat arvostustaan vaikkapa kuntien liikuntatyöntekijöiden työlle. Kulttuurin kehittymisen myötä seurat kykenevät nykyistä paremmin osoittamaan yhteiskunnallista merkittävyyttään hyvinvoinnin luojina ja unohtumattomien elämysten organisoijina. Ihmisten ja organisaatioiden kirjattujen tai kirjaamattomien arvojen mukainen työ saa aikaan arvostusta ja arvostuksen myötä eri tahot ovat valmiita resursoimaan.

Yli 20 vuotta erilaisia tutkimuksia ja selvityksiä tehneenä tiedän, ettei maailma ole entisensä tämänkään kirjan julkaisemisen jälkeen. Kaikesta huolimatta toivon, että suomalaiselle seuratoiminnalle luodaan nykyistä paremmat edellytykset ammattimaistua, että seurakulttuurit vahvistuvat ja että markkinoiden tarpeesta lähtevää seuraosaajien koulutusta kyetään kehittämään nopeasti entisestään.

Omistan tämän kirjan suomalaiselle seuratyölle ja erityisesti siinä vuosikymmeniä aktiivisesti mukana olleille vanhemmilleni, Liisa ja Raimo Puronaholle.

Palokassa huhtikuun 27. päivänä 2006

Kari Puronaho

KUVALUETTELO

KUVA 1	Lasten ja nuorten liikuntaharrastus prosessina	19
KUVA 2	Meno-tulo -teoria ja tulo-meno -teoria	40
KUVA 3	Järjestöjen talousprosessi	41
KUVA 4	Aatteellisen yhteisön talousprosessi	42
KUVA 5	Hintamielikuvan muodostuminen	88
KUVA 6	Asiakkaan subjektiivinen kannattavuuslaskelma	89
KUVA 7	Potentiaaliset liikunnan harrastajat	94
KUVA 8	Liikuntaharrastuksen synty	96
KUVA 9	Palvelutuotteen kilpailutilanne	97
KUVA 10	Liikuntaseuratoiminnan markkinointi lasten ja nuorten liikuntaharrastusten edistämiseksi	168

TAULUKKOLUETTELO

TAULUKKO 1	Urheilun ja liikunnan harrastaminen 3-18-vuotiaiden keskuudessa	27
TAULUKKO 2	Liikuntaharrastuskertojen lukumäärä 1997-98 ja 2001-02	28
TAULUKKO 3	Harrastettujen lajien lukumäärä liikuntaa harrastavista	28
TAULUKKO 4	Liikuntapaikkojen käyttö niiden keskuudessa jotka harrastavat liikuntaa	28
TAULUKKO 5	Harrastajamäärät ja harrastusmäärän lisäys eniten harrastajia lisänneissä lajeissa	29
TAULUKKO 6	Tahot, joiden kanssa liikunta harrastetaan	30
TAULUKKO 7	Liikuntaseuran, yksityisen yrityksen ja julkishallinnon yksikön toiminnan mekanismit, kohde ja onnistumisen kriteerit	35
TAULUKKO 8	Seuratuki kaupunkien liikuntatoimien menoista ja avustukset seuratuista prosentteina	36
TAULUKKO 9	Liikuntaseuratoiminnan vahvuudet ja heikkoudet	45
TAULUKKO 10	Liikuntaseuratoiminnan mahdollisuudet ja uhat	48
TAULUKKO 11	Liikuntaharrastuksen resurssit ja kustannukset - esimerkkejä	50
TAULUKKO 12	Yleiset liikuntakustannusten tutkimukset	61
TAULUKKO 13	Eri liikuntalajien kustannukset	62
TAULUKKO 14	Vapaaehtoistyöntekijät 11 maassa	66
TAULUKKO 15	Kyselyyn vastanneet ja tutkimuslajien harrastajat	103
TAULUKKO 16	Kyselyyn vastanneet ja tutkimuslajien harrastajat seuroissa	104
TAULUKKO 17	Jalkapallon harrastajien kustannukset vuodessa	106
TAULUKKO 18	Jääkiekon harrastajien kustannukset vuodessa	107
TAULUKKO 19	Tutkimuksessa käytetyt analyysimenetelmät	109
TAULUKKO 20	Tutkimukseen osallistuneet ikäluokittain, lajeittain ja sukupuolittain	111
TAULUKKO 21	Seuroihin kuulumattomat lajeittain	111
TAULUKKO 22	Eri kokoisista kunnista saadut vastaukset	112
TAULUKKO 23	Lajiliittojen asiantuntijoiden tutkimukseen valitsemat paikkakunnat	112

TAULUKKO 24	Keskimääräinen harrastusintensiivisyys lajeittain eri ikäisillä	112
TAULUKKO 25	Harrastuskauden pituus keskimäärin kuukausina	113
TAULUKKO 26	Harrastuskertojen määrä keskimäärin viikossa	113
TAULUKKO 27	Tutkimukseen osallistuneet kilpaurheilijat ja harrasteliikkujat	114
TAULUKKO 28	Tutkimukseen osallistuneet kilpa- ja harrasteliikkujat ikäryhmittäin	114
TAULUKKO 29	Harrastuskertojen määrä vuodessa eri ikäisillä kilpa- ja harrasteliikkujilla	115
TAULUKKO 30	Kilpaurheilun kustannukset	120
TAULUKKO 31	Harrasteliikunnan kustannukset	120
TAULUKKO 32	Liikunnan keskimääräiset kokonaiskustannukset lajeittain suuruusjärjestyksessä	121
TAULUKKO 33	Kilpa- ja harrasteliikunnan keskimääräiset kustannukset ikäryhmittäin	122
TAULUKKO 34	Liikunnan kokonaiskustannusten minimi- ja maksimi-arvot	122
TAULUKKO 35	Korkeimmat positiiviset korrelaatiot (Pearson) harrastuksen kokonaiskulujen ja taustamuuttujien välillä merkitsevyydellä 0.01	123
TAULUKKO 36	Korkeimmat negatiiviset korrelaatiot (Pearson) harrastuksen kokonaiskulujen ja taustamuuttujien välillä merkitsevyydellä 0.01 tai 0.05 (*)	123
TAULUKKO 37	Liikuntaharrasteiden keskimääräiset kustannukset ikäryhmittäin ja sukupuolittain	124
TAULUKKO 38	Harrastamisen kustannusten kehitys	125
TAULUKKO 39	Tulisiko harrastamisen kustannuksia alentaa?	125
TAULUKKO 40	Keskimääräiset kustannustekijät ikäluokittain	126
TAULUKKO 41	Pearsonin positiiviset korrelaatiot harrastuksen kokonaiskustannusten ja eri kululajien välillä merkitsevyydellä 0.01	126
TAULUKKO 42	Pearsonin positiiviset korrelaatiot harrastuksen kokonaiskulujen ja pakollisten väline- ja tekstiilikulujen välillä merkitsevyydellä 0.01	126
TAULUKKO 43	Harrastuksen kustannustekijät (pojat 6-10-vuotta)	127
TAULUKKO 44	Harrastuksen kustannustekijät (pojat 11-14-vuotta)	128
TAULUKKO 45	Harrastuksen kustannustekijät (pojat 15-18-vuotta)	128
TAULUKKO 46	Harrastuksen kustannustekijät (tytöt 6-10-vuotta)	129
TAULUKKO 47	Harrastuksen kustannustekijät (tytöt 11-14-vuotta)	129
TAULUKKO 48	Harrastuksen kustannustekijät (tytöt 15-18-vuotta)	130
TAULUKKO 49	Harrastajien perheiden tulotaso	131
TAULUKKO 50	Kotitalouksien käytettävissä olevat tulot	131
TAULUKKO 51	Perheiden vuositulot ja harrastajien ikäluokat	131
TAULUKKO 52	Vuositulot ja keskimääräiset harrastuskustannukset	132
TAULUKKO 53	Vastanneiden osuus vuosituloiltaan alle 16.800 ja yli 50.240 euron luokissa	132
TAULUKKO 54	Keskimääräiset harrastuskustannukset ja kuntakoko	133
TAULUKKO 55	Positiiviset korrelaatiot (Pearson) kuntakoon ja eri kustannustekijöiden välillä merkitsevyydellä 0.01	134
TAULUKKO 56	Positiiviset korrelaatiot (Pearson) kuntakoon ja eri taustamuuttujien välillä merkitsevyydellä 0.01	134

TAULUKKO 57	Kustannusten kasvun syyt	134
TAULUKKO 58	Säästötoimenpiteet	135
TAULUKKO 59	Harrastuskustannusten alentamiskeinot	136
TAULUKKO 60	Harrastuskerran kustannukset lajeittain	136
TAULUKKO 61	Kilpa- ja harrasteliikunnan yksikkökustannukset lajeittain ja ikäryhmittäin	137
TAULUKKO 62	Liikuntaharrasteiden yksikkökustannukset ikäryhmittäin ja sukupuolittain	138
TAULUKKO 63	Kaikkien tutkittujen lajien yksikkökustannukset ikäluokittain....	139
TAULUKKO 64	Hiihdon yksikkökustannukset ikäluokittain	139
TAULUKKO 65	Jalkapallon yksikkökustannukset ikäluokittain	140
TAULUKKO 66	Jääkiekon yksikkökustannukset ikäluokittain	141
TAULUKKO 67	Koripallon yksikkökustannukset ikäluokittain	142
TAULUKKO 68	Lentopallon yksikkökustannukset ikäluokittain	143
TAULUKKO 69	Naisvoimistelun yksikkökustannukset ikäluokittain	143
TAULUKKO 70	Pesäpallon yksikkökustannukset ikäluokittain	145
TAULUKKO 71	Ratsastuksen yksikkökustannukset ikäluokittain	146
TAULUKKO 72	Salibandyn yksikkökustannukset ikäluokittain	147
TAULUKKO 73	Taitoluistelun yksikkökustannukset ikäluokittain	147
TAULUKKO 74	Tanssin yksikkökustannukset ikäluokittain	148
TAULUKKO 75	Uinnin yksikkökustannukset ikäluokittain	149
TAULUKKO 76	Yleisurheilun yksikkökustannukset ikäluokittain	150
TAULUKKO 77	Arvio liikuntaharrastusten kokonaiskustannuksista	151
TAULUKKO 78	Arvio seuroille kanavoituvasta osuudesta lasten ja nuorten liikunnan kokonaiskustannuksista	152
TAULUKKO 79	Yhteenveto kilpa- ja harrasteliikunnan kustannuksista	153
TAULUKKO 80	Yhteenveto lajien kustannusten kasvusta	154
TAULUKKO 81	Yhteenveto liikuntaharrastusten kustannustekijöistä	155
TAULUKKO 82	Yhteenveto kustannusten kasvun syistä	156
TAULUKKO 83	Yhteenveto kustannusten vähentämiskeinoista	156
TAULUKKO 84	Yhteenveto kustannusten vähentämiskeinoista tulevaisuudessa	157
TAULUKKO 85	Liikuntaseuran harrastajalta perimä hinta liikuntasuoritteesta	169
TAULUKKO 86	Esimerkkejä lajikohtaisista markkinoinnin kohteista ja tavoitteista	183

SISÄLLYS

ABSTRACT

KIITOKSET JA SAATESANAT

KUVIOLUETTELO

TAULUKKOLUETTELO

1	JOHDANTO.....	15
1.1	Tutkimuksen taustaa.....	15
1.2	Tutkimustehtävä.....	17
1.3	Tutkimuksen eteneminen.....	19
1.4	Tärkeimmät metodologiset ratkaisut.....	22
1.5	Raportin rakenne.....	24
2	LIIKUNTA LASTEN JA NUORTEN VAPAA-AJAN HARRASTEENA.....	25
2.1	Liikunnan motiivit.....	25
2.2	Lasten liikuntaharrastus.....	26
2.3	Drop out.....	30
2.4	Yhteenveto.....	31
3	LIIKUNTASEURAT LASTEN JA NUORTEN LIIKUNTAHARRASTEIDEN TUOTTAJINA.....	33
3.1	Liikuntaseurat.....	33
3.2	Liikuntapalvelujen tuotantoprosessi.....	36
3.3	Liikuntaseuran talousprosessi.....	40
3.4	Liikuntaseuratoiminnan nykytila.....	42
3.4.1	Liikuntaseuratoiminnan vahvuudet ja heikkoudet.....	42
3.4.2	Liikuntaseuratoiminnan mahdollisuudet ja uhat.....	45
3.5	Yhteenveto.....	48
4	LIIKUNTASEUROJEN KÄYTETTÄVISSÄ OLEVAT RESURSSIT JA TOIMINNASTA AIHEUTUVAT KUSTANNUKSET.....	50
4.1	Julkistalous.....	51
4.1.1	Kunnat.....	52
4.1.2	Valtio.....	56
4.2	Yritykset.....	57
4.3	Järjestöt.....	57
4.4	Kotitaloudet.....	59
4.4.1	Lasten ja nuorten vanhempien resurssit seuratoimintaan.....	59
4.4.2	Kotitalouksien liikuntamenot.....	60
4.4.3	Vapaaehtoistyö.....	65
4.5	Yhteenveto.....	70

5	LASTEN JA NUORTEN LIIKUNTAHARRASTEIDEN MARKKINAT.....	71
5.1	Tarjonta	71
5.1.1	Liikuntaharrasteiden hinnoittelu	72
5.1.2	Hintajousto liikuntaharrasteiden hinnoittelussa	75
5.1.3	Liikuntaharrasteiden saatavuus.....	76
5.1.4	Liikuntapaikat.....	78
5.2	Kysyntä	80
5.2.1	Kuluttajan valintateoria.....	82
5.2.2	Liikuntaharrasteiden palveluluonne.....	83
5.2.3	Liikuntaharrasteiden koettu arvo, laatu ja hintamielikuva	84
5.2.4	Viiteryhmien vaikutus kuluttajakäyttäytymiseen.....	90
5.2.5	Liikuntaharrasteiden valinta	93
5.3	Kilpailu.....	97
5.4	Yhteenvedo	99
6	EMPIIRINEN TUTKIMUS LASTEN JA NUORTEN LIIKUNNAN KUSTANNUKSISTA.....	102
6.1	Tutkimustehtävä ja tutkimusongelmat	102
6.2	Tutkimusjoukon valinta	102
6.3	Tutkimusmenetelmä ja kyselylomakkeen laadinta	104
6.4	Tutkimusaineiston kerääminen.....	107
6.5	Tutkimusaineiston käsittely ja analyysi	108
6.6	Tutkimuksen luotettavuuden arviointia	109
6.7	Tutkimusaineiston kuvailu	110
6.7.1	Tutkimuspaikkakunnat.....	111
6.7.2	Harrastuskausi, -intensiteetti ja -taso	112
6.7.3	Kilpaurheilijat ja harrasteliikkujat	114
6.7.4	Muiden lajien harrastaminen	116
6.8	Yhteenvedo	117
7	EMPIIRISET TULOKSET	119
7.1	Liikunnan kokonaiskustannukset harrastajalle	119
7.2	Kustannusten kehitys viime vuosina.....	124
7.3	Liikunnan harrastamisen kustannustekijät	125
7.4	Liikunnan harrastamisen kokonaiskustannukset ja harrastajien perheiden tulotaso	130
7.5	Liikunnan harrastuskustannukset erikokoisissa kunnissa.....	133
7.6	Kustannusten kasvun syyt	134
7.7	Säästötoimenpiteet	135
7.8	Liikuntaharrastusten yksikkökustannukset	146
7.9	Lasten ja nuorten lajikohtaisten kustannusten ja kustannuskehitysten erityispiirteitä	138
7.9.1	Hiihto	139
7.9.2	Jalkapallo	140
7.9.3	Jääkiekko.....	141

7.9.4	Koripallo	142
7.9.5	Lentopallo.....	142
7.9.6	Naisvoimistelu.....	143
7.9.7	Pesäpallo.....	144
7.9.8	Ratsastus.....	145
7.9.9	Salibandy	146
7.9.10	Taitoluistelu	147
7.9.11	Tanssi	148
7.9.12	Uinti.....	149
7.9.13	Yleisurheilu	150
7.10	Lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kokonaiskustannukset.....	151
7.11	Yhteenveto	153
8	VASTAUKSET TUTKIMUSONGELMIIN	159
8.1	Liikuntaseurojen tuotanto- ja talousprosessit	159
8.2	Liikuntaseurojen käytettävissä olevat resurssit ja seuratoiminnan kustannukset	160
8.3	Liikuntapalvelujen markkinat, hinnoittelu, saatavuus ja liikuntapalvelujen valinta.....	161
8.4	Liikunnan harrastamisen kustannustekijät	162
8.5	Liikuntalajien pienimmät ja suurimmat kustannukset.....	164
8.6	Harrastuskustannusten muutos	164
9	POHDINTA.....	166
9.1	Tutkimuksen kokonaistulosten pohdintaa	166
9.1.1	Markkinointi liikunnan avulla	173
9.1.2	Liikunnan markkinointi	176
9.2	Ehdotuksia toimenpiteiksi	178
9.3	Lajikohtaisten tulosten pohdintaa.....	182
9.4	Jatkotutkimusten aiheita.....	184
	SUMMARY.....	185
	LÄHTEET	188
	LIITTEET	198

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Markkinoinnilla voidaan vaikuttaa lasten haluun harrastaa liikuntaa liikunta-seurassa, lasten vanhempien haluun osallistua seuratoimintaan sekä liikunta-seuran käytettävissä oleviin resursseihin. Päätös lasten tai nuorten liikuntaharrastuksen aloittamisesta, jatkamisesta tai lopettamisesta on erittäin monimutkainen kuluttaja- ja tuottajapäätös, mihin vaikuttavat mm. harrastajan tai hänen läheistensä subjektiiviset ja yksilölliset arvostukset, tilannekohtaiset tekijät, harrastuksen hinta, laatu sekä koettu arvo. Kuluttajakäyttäytymistutkimus selittää ihmisten toimintaa näissä monimutkaisissa päätös- ja valintatilanteissa. "Toimintaympäristön muuttuminen vakaasta ja säännellystä dynaamiseksi ja kilpailupainotteiseksi on pakottanut palveluyritykset aktiivisesti siirtymään tuotteiden valmistusta ja jakelua korostavasta toimintatavasta kohti asiakkaiden toiveista ja tarpeista lähtevää toimintaa" (Lämsä & Uusitalo 2002, 34). Näin on tapahtunut myös liikuntaseuroille. Viime vuosien aikana liikunnan kysyntä on kasvanut voimakkaasti, monet liikuntaharrastukset ovat kallistuneet ja lasten sekä nuorten tasapuoliset mahdollisuudet harrastaa liikuntaa ovat heikentyneet.

Suomen väestöstä lähes puolet (45 %) kuului vuonna 2000 lapsiperheisiin. Vuosituhannen alussa Suomessa oli 1 117 000 alle 18-vuotiasta lasta. (Sauli, Bardy & Salmi 2002, 34) Lapsiperheiden asema suhteessa muihin kotitalouksiin on heikentynyt. Heidän osuutensa pienituloisimmassa tuloluokissa on kasvanut ja toimeentulo huonontunut verrattuna muihin kotitalouksiin (Bardy, Salmi & Heino 2002, 33). Lisäksi asumiskulut ovat kasvaneet ja lapsiperheille osoitetut tulonsiirrot kaventuneet (Bardy ym. 2002, 57). Lamaleikkaukset koskivat kaikkia lasten palveluja (Bardy ym. 2002, 99). Kuitenkin kotitaloudet eivät halunneet puuttua lasten kulutusmenoihin edes lamavuosina ja ne olivatkin usein viimeisiä säästökohteita. Silti työttömyyttä kokeneista koululaisperheistä useampi kuin joka neljäs oli joutunut karsimaan lasten harrastusmenoja. Vielä tuolloin lapset suhtautuivat kulutuksensa vähentämiseen tyynesti; vain viisi pro-

senttia vastaajista oli kokenut ikävänä harrastuksesta luopumisen. (Sauli, Bardy & Salmi 2002, 47). Vapaaehtoistyön avulla mm. liikuntaseurat ovat voineet pitää mm. lasten liikuntaharrastuksen hinnan kohtuullisena. Vähentyneestä vapaa-ajasta ja epäsäännöllisistä työajoista johtuen lapsiperheiden vanhempien mahdollisuudet vapaaehtoistyöhön liikuntaseuroissa ja samalla liikunnan harrastuskustannusten vähentämiseen ovat kaventuneet.

Liikuntaseurojen tavoitteena on tavallisesti liikuntatoiminnan aikaansaaminen hankkimillaan resursseilla. Se, kuinka paljon harrastajat itse tai heidän vanhempansa joutuvat maksamaan harrastuksesta tai kuinka paljon he joutuvat työskentelemään vapaaehtoistyöntekijöinä seurassa, riippuu siitä, kuinka paljon seuran toimihenkilöt kykenevät hankkimaan resursseja esimerkiksi kunnilta ja yrityksiltä sekä siitä kuinka paljon seura joutuu maksamaan palvelutuotannossaan välttämättömistä hyödykkeistä esimerkiksi kunnille liikuntapaikkavuokrina, lajiliitoille lisenssimaksuina tai valtiolle toimintaan liittyvinä veroina.

Kuntien liikuntatointen taloudellinen liikkumavara on kaventunut ja tuloja liikuntapaikkojen käyttäjiltä, kuten liikuntaseuroilta, täytyy hankkia aikaisempaa enemmän. Seurat joutuvat maksamaan liikuntapaikkojen käytöstä aikaisempaa enemmän. Harrastuskausien piteneminen ja harrastusintensiteetin kasvu aiheuttavat lisäkustannuksia. Harrastajien laatuvaatimukset kasvavat. Yhteistyökumppaneista on aikaisempaa kovempi kilpailu. Seurauksena kaikesta edellä mainitusta seurat joutuvat perimään harrastajiltaan aikaisempaa suurempia maksuja. Etenkin kilpaurheiluharrastuksen kasvu saa yritykset tuottamaan yhä laadukkaampia ja kalliimpia liikuntasuoritusta helpottavia ja parantavia tuotteita. Kilpaurheilussa laadukkaimpien ja kalleimpien tuotteiden käyttö saattaa olla välttämätön edellytys menestykseen.

Kun 1) tuloerot ovat kasvaneet, 2) lapsiperheiden käytettävissä olevat tulot ovat kehittyneet muuta väestöä heikommin, 3) vähentyneestä vapaa-ajasta ja epäsäännöllisistä työajoista johtuen lapsiperheiden vanhempien mahdollisuudet vapaaehtoistyöhön liikuntaseuroissa ja samalla liikunnan harrastuskustannusten vähentämiseen ovat kaventuneet, 4) monien kuntien liikuntatointen taloudellinen liikkumavara on kaventunut aiheuttaen maksujen ja vuokrien nostopaineita, 5) seurat perivät yhä suurempia ja suurempia maksuja jäseniltään, 6) yritykset voittoa saadakseen tuottavat yhä laadukkaampia ja kalliimpia liikuntavälineitä ja tekstiilejä, joita etenkin kilpaurheilussa menestyäkseen tulee hankkia ja 7) valtion halu lasten ja nuorten liikunnan todelliseen tukemiseen näkyy heikosti, ovat lasten tasavertaiset mahdollisuudet harrastaa liikuntaa todennäköisesti heikentyneet huomattavasti viime vuosina.

On olemassa kotimaista tutkimustietoa esimerkiksi liikuntaorganisaatioiden taloudesta, liikuntaseurojen ja lajiliittojen resursseista, julkisen tuen kohdentumisesta eri liikunnan harrastajaryhmille, huippu-urheilun taloudesta sekä liikuntarakentamisesta tai kuntien liikuntatointen taloudesta. Se tiedetään, että lasten vapaa-ajan palvelujen hinta on kohonnut (Bardy ym. 2002, 155) ja että lapsen mahdollisuus harrastaa riippuu mm. vanhempien kyvystä kannustaa lasta, tarjonnasta ja sen riittävydestä sekä perheen taloudesta (Bardy ym. 2002,

81). Sen sijaan lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista tiedetään vähän.

Liikuntalain ensimmäisen luvun ensimmäiseen pykälään on kirjattu periaate siitä, että lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä liikunnan avulla tulee yhteiskunnassa edistää. Lasten ja nuorten liikuntatoimintaa organisoivat pääasias- sa liikuntaseurat. Markkinointi on tapahtumaketju, joka valitun kohderyhmän mielikuviin vaikuttaen tuottaa sen tarpeiden mukaisia hyödykkeitä ja viestintää hyväksi käyttäen pyrkii toteuttamaan yhteisön liikeidean mukaisen toiminnan ja saavuttamaan tavoitteet. Markkinointi on valittuun kohdejoukkoon suunnat- tu tapahtumaketju, joka vaikuttaa ihmisten mielikuviin ja pohjautuu kohdejou- kon tarpeisiin. Lisäksi se on tavoitehakuista, yhteisön tuotteista, palveluja ja koko organisaation sisäistä toimintaa ohjaavaa. Markkinoinnin avulla pyritään toteuttamaan organisaation päämääriä ja tavoitteita ja viestimään tavoitteiden saavuttamiseksi.

Liikunnan markkinointi voidaan jakaa markkinointiin liikunnan avulla (liikunnan välinearvo) ja erilaisten liikuntatoimintojen (liikunnan arvo sinänsä) markkinointiin (Mullin, Hardy & Sutton 1993, 6). Liikunnalla on eri tahojen nä- kökulmasta välinearvoa toisten tavoitteiden, kuten kansalaisten tai kuntalaisten fyysinen, psyykinen tai sosiaalinen hyvinvointi tai yritysten ja tuotteiden nä- kyvyyden lisääminen, saavuttamisessa. Toisaalta liikunta sinänsä voi tuottaa harrastajalleen parhaimmillaan monenlaista mielihyvää. Tässä tutkimuksessa selvitetään tekijöitä, joiden avulla liikuntaseurojen alle 18-vuotiaille lapsille ja nuorille tarkoitettua liikuntaa voidaan eri tahoille suunnatun markkinoinnin avulla kehittää.

Liikuntaseurojen lapsille ja nuorille suunnatun liikuntatoiminnan näkö- kulmasta nykyaikaisella markkinoinnilla voidaan eri kohderyhmien tunnista- misen jälkeen tuottaa kohderyhmien tarpeiden mukaisia hyödykkeitä ja vies- tinnän avulla lopulta saavuttaa seuratoiminnalle asetettuja tavoitteita. Jotta nä- mä kohderyhmät voidaan tunnistaa, tulee tuntea liikuntaseuratoiminnan tuo- tanto- ja talousprosessit. Jotta voitaisiin tuottaa eri kohderyhmien tarpeiden mukaisia hyödykkeitä, on tiedettävä käytettävissä olevat resurssit, tunnettava markkinat ja tiedettävä mahdollisimman paljon hyödykkeeseen liittyvästä ku- luttajakäyttäytymisestä sekä kustannuksista.

1.2 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtävänä on selvittää liikuntaseuratoiminnan tuloksekkaan markki- noinnin edellytyksiä lasten ja nuorten seuratoiminnan resurssien kehittämisek- si. Tutkimuksen kohteina ovat lasten ja nuorten liikuntatoiminnan tuotantopro- sessi (aktorit ja toiminta) ja käytettävissä olevat resurssit sekä liikuntaharrastus- ten lapsille, nuorille ja heidän vanhemmilleen aiheuttamat kustannukset, har- rastusten kustannuskehitys sekä kustannuksiin vaikuttavat tekijät (resurssit ja kustannukset).

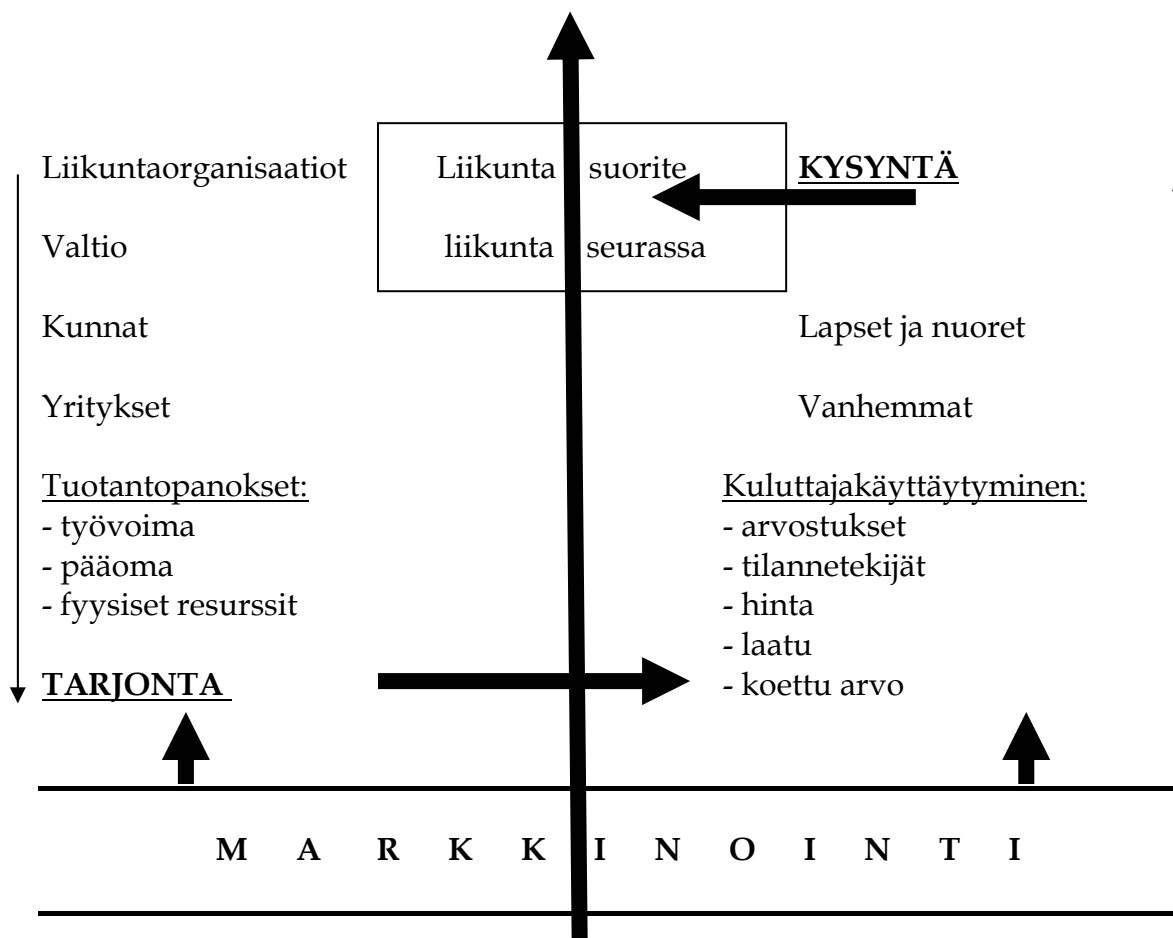
Tutkimusongelmat tutkimustehtävään ja alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten liikuntaharrastuksiin liittyen ovat seuraavat:

1. Millaisia ovat liikuntaseurojen tuotanto- ja talousprosessit?
2. Mistä tekijöistä koostuvat liikuntaseurojen resurssit ja seuratoiminnan kustannukset?
3. Millaisia ovat liikuntapalvelujen markkinat, hinnoittelu, saatavuus ja mitkä tekijät vaikuttavat liikuntapalvelujen valintaan?
4. Mitkä ovat liikunnan harrastamisen kustannustekijät?
5. Kuinka paljon eri liikuntalajit maksavat harrastajalle enimmillään ja vähimmillään? ja
6. Miten harrastuskustannukset ovat muuttuneet viime vuosina?

Tutkimusongelmiin 1–3 pyritään löytämään vastaukset olemassa olevan tutkimustiedon avulla. Tutkimuksen empiirisessä osassa haetaan vastauksia kyselyaineistolla tutkimusongelmiin 4–6.

Tutkimusta ohjaa oletuksena KUVAN 1 mukainen liikuntaharrastuksen synty prosessina. Liikuntaorganisaatiot eli tässä liikuntaseurat kokoavat erilaisia tuotantopanoksia (ohut nuoli ylhäältä alas), työvoimaa (lähinnä vapaaehtoistyöntekijät), pääomaa (esimerkiksi avustuksia kunnalta tai yhteistyösopimuksia yrityksiltä) sekä fyysisiä resursseja (esimerkiksi liikuntapaikkavuoroja eli mahdollisuuksia käyttää kunnan hallinnassa olevia liikuntapaikkoja ja -alueita). Valtio osallistuu tähän tuotantoon lähinnä välillisesti tukemalla kuntia valtionosuusjärjestelmänsä ja liikuntaseuroja lainsäädäntönsä kautta. Näiden hankittujen resurssien pohjalta liikuntaseurat tarjoavat lapsille ja nuorille harrastusmahdollisuuksia (TARJONTA). Päätökset harrastuksen aloittamisesta tai jatkamisesta tehdään mm. arvostusten, tilanetekijöiden, harrastuksen hinnan, laadun ja koetun arvon perusteella (KYSYNTÄ).

Markkinoinnin avulla voidaan toisaalta lisätä tarjontaa lisäämällä liikuntaseurojen resursseja valtiolta, kunnilta sekä yrityksiltä ja toisaalta lisätä lasten ja nuorten liikunnan kysyntää vaikuttamalla niin lapsiin ja nuoriin itseensä kuin heidän vanhempiinsakin. Koko liikuntaharrastuksen synty on prosessi, missä liikuntaseura kerta toisensa jälkeen hankkii erilaisia resursseja ja tekee jatkuvasti tarjouksia harrastajille ja missä harrastajat puolestaan arvioivat seurojen tarjontaa suhteessa esimerkiksi arvostuksiinsa tai käytettävissä oleviin resursseihin.

KUVA 1 Lasten ja nuorten liikuntaharrastus prosessina

1.3 Tutkimuksen eteneminen

Aiheeseen liittyvän tutkimuskirjallisuuden kartoituksella pyrittiin tutustumaan tutkittavaan ilmiöön ja kartoitettiin keskeiset käsitteet, näkökulmat ja käytettävät teoriat. Työn keskeiset käsitteet ovat liitteenä 11. Kirjallisuuden avulla päädyttiin nyt valittuihin tutkimusmenetelmiin sekä luotiin suuntaviivat ja perusteet ongelmien rajauksille. Samalla, yhdessä esitutkimuksen kanssa, perehdyttiin alustavasti niihin käytännön seikkoihin ja ongelmiin, joita tutkija oletettavasti tulee kohtaamaan empiiristä tutkimusta tehdessään. Lisäksi kirjallisuuden avulla pyrittiin näyttämään, miten asiaa on aiemmin tutkittu ja miten ko. tutkimus liittyy jo olemassa oleviin tutkimuksiin.

Tutkimuksen kirjallisuuteen perustuvan osan luonne on kuvaileva ja kartoittava. Tutkimusmenetelmänä on osaksi kirjalliseen tutkimusaineistoon perustuva tulkinta. Jotta reliabiliteetti olisi mahdollisimman korkea, tutkimusaineisto koottiin Jyväskylän yliopiston liikunnan tietopalvelun avustuksella (merkitty *:llä) sekä itsenäisesti seuraavasti:

1. Lähdeaineiston kerääminen vuosina 1985–86: Tiedonhankinta opetuskäyttöön: Puronaho & Nieminen 1986, Tutkimuksia, opinnäytetöitä, yleisteoksia ja lehtiartikkeleita aiheesta "Liikunta ja talous"*.
2. Lähdeaineiston kerääminen vuosina 1987–88: Tiedonhankinta Liikuntatieteellisen Seuran "Liikunta kansantaloudessa" -työryhmän käyttöön*.
3. Lähdeaineiston kerääminen vuosina 1992–1993: Tiedonhankinta opetusministeriön "Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu/talousryhmä" käyttöön.
4. Lähdeaineiston kerääminen vuosina 1994–1995: Tiedonhankinta "Huippu-urheilun talous" -projektin käyttöön: Iiskola & Puronaho 1995, Kirjallisuuskatsaus huippu-urheilun taloudesta*.
5. Lähdeaineiston kerääminen vuosina 1998–1999: Tiedonhankinta opetusministeriön "Liikunnan yhteiskunnallinen merkitys II" -projektin käyttöön: Puronaho ym. 2000, Mitä liikunta ja urheilu merkitsevät talouselämässä?*
6. Lähdeaineiston kerääminen vuosina 2000–2004: Tiedonhankinta "Mitä liikunta maksaa?" -tutkimusprojektin käyttöön tutkija Ilari Näckelin avustuksella*.
7. Kuluttajakäyttäytymiseen liittyvän lähdeaineiston kerääminen ja
8. Tutkijan oman, aiheeseen liittyvän tutkimusaineiston kokoaminen ja hyödyntäminen

Tämän tutkimuksen empiirisen osan suunnittelu ja tutkimussuunnitelman laadinta aloitettiin vuoden 2000 alussa. Aluksi tutkimuksen nimi oli "Mitä liikunta maksaa?". Yhteistyökumppanien ja rahoittajien hankinta aloitettiin helmikuussa 2000. Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena. Tutkimukseen osallistujat ovat täyttäneet joko paperille painetun kyselylomakkeen tai nettiin sijoitetun, sähköpostin välityksellä palautuvan lomakkeen. Kyselylomakeluonnos valmistui maaliskuussa 2000. Esitutkimus toteutettiin huhtikuussa 2000, jolloin testattiin kyselylomakkeen toimivuutta. Esitutkimuskohteina olivat jalkapalloseura JJK:n (Jyväskylän Jalkapalloklubi) ja jääkiekkoseura JYP -juniorien 8-, 12- ja 16-vuotiaiden ikäluokat.

Yhteistyökumppaneiksi saatiin lopulta opetusministeriö, Suomen Liikunta ja Urheilu ry. (SLU), 14 SLU:n lajiliittoa (Suomen Hiihtoliitto ry., Suomen Jääkiekkoliitto ry., Suomen Kaukalopalloliitto ry., Suomen Koripalloliitto ry., Suomen Lentopalloliitto ry., Suomen Voimistelu- ja Liikuntaseurat SvoLi ry., Suomen Pesäpalloliitto ry., Suomen Ratsastajainliitto ry., Suomen Salibandyliitto ry., Suomen Taitoluisteluliitto ry., Suomen Tanssiurheiluliitto ry., Suomen Uimaliitto ry. ja Suomen Urheiluliitto ry.) sekä 12 kuntaa (Espoo, Joensuu, Jyväskylä, Järvenpää, Kerava, Kotka, Kouvola, Kuopio, Oulu, Salo, Turku ja Äänekoski).

Tutkimuksen aloituskokous yhdessä tutkimuskumppaneiden kanssa pidettiin huhtikuussa 2000, jolloin tutkimuksen rahoittajien edustajista kootulle ohjausryhmälle esiteltiin alan aikaisempaa tutkimusta sekä käytiin läpi tutkimussuunnitelmaluonnos (tutkimuksen tausta ja aikaisempi tutkimustieto ai-

heesta, työn tavoitteet, menetelmät, aikataulu, työsuunnitelma, työn tekijät, julkaisusuunnitelma sekä arvio tulosten hyväksikäyttömahdollisuuksista). Tutkitaviksi lajeiksi päätettiin tuolloin ottaa hiihto, jalkapallo, jääkiekko, kaukalopallo, koripallo, lentopallo, naisvoimistelu, pesäpallo, ratsastus, salibandy, taitoluistelu, tanssi, uinti ja yleisurheilu. Kohderyhmiksi valittiin edellä mainittuja lajeja liikuntaseuroissa harrastavat 6–10-, 11–14- ja 15–18-vuotiaat lapset ja nuoret. Tutkimuspaikkakunnat valittiin kokouksen yhteydessä asiantuntijamenettelyllä eli tutkimuksessa mukana olleiden lajiliittojen yhdyshenkilöt valitsivat kukin 2–4 paikkakuntaa, mistä lajikohtaiset tutkimustiedot lopulta hankittiin. Tutkimuspaikkakuntien valinnan tavoitteena oli löytää mahdollisimman suuret ja mahdollisimman pienet harrastamisen kokonaiskustannukset. Yksityiskohmainen tutkimussuunnitelma laadittiin heti aloituskokouksen jälkeen.

Ohjausryhmän II kokous pidettiin toukokuussa 2001, jolloin selvitettiin tutkimusmateriaalin hankintaa ja alustavia tuloksia. Ohjausryhmän viimeinen, kolmas kokous pidettiin marraskuussa 2001, jolloin tutkimusaineisto ja päätulokset käytiin läpi sekä keskusteltiin tulosten hyödyntämisestä ja tiedottamisesta. Tuolloin päätettiin tiedottaa osatuloksista lajeittain ja paikkakunnittain kunkin yhteistyökumppanin tarpeen mukaan.

Tiedonhankinta asiantuntijamenettelyn avulla valituissa kunnissa aloitettiin seurojen avustuksella (toimihenkilöt ja valmentajat) toukokuussa 2000 ja lopetettiin huhtikuussa 2001. Tutkimusapulaiset (Riikka Pulkkinen, Anne-Mari Hartman, Bela Pavelka ja Jenni Puronaho) ottivat yhteyttä seurojen edustajiin ja sopivat käytännön järjestelyistä. Yleisin toimintamalli oli se, että seuroille lähetettiin tai annettiin riittävä määrä kyselylomakkeita ja ne jakoivat niitä edelleen eri-ikäisten harrasteryhmille valmentajien ja ohjaajien kautta. Täytetyt lomakkeet saatiin takaisin ohjaajien ja valmentajien lähettämänä. Urheilijoiden vanhemmat vastasivat kyselyyn yhdessä liikunnan harrastajien kanssa.

Tiedonhankinnan koordinoi tutkija Ilari Näckel ja materiaalin seurojen kautta hankkivat tutkimusapulaiset. Koska osalla seuroista ja valmentajista oli ollut vaikeuksia toteuttaa kyselylomakkeiden jakamista ja takaisin keräämistä, pyrittiin tutkimuspaikkakunnilla lähestymään nuoria urheilijoita myös liikunnanopettajien välityksellä. Liikunnanopettajat jakoivat vuoden 2001 alusta toukokuun 2001 loppuun paperilla olevia kyselylomakkeita sellaisille yläaste- ja lukioikäisille oppilailleen, jotka tiesi tutkimuksessa mukana olevien lajien harrastajiksi. Toinen vaihtoehto oli, että opettajat suosittelivat oppilailleen huhtikuussa 2001 laaditun kyselylomakkeen nettiversion täyttämistä.

Yleiskuvan saamiseksi hankittiin lisäksi tutkimusmateriaalia lajiliittojen nettisivujen välityksellä. Harrastajilla oli mahdollisuus täyttää kyselylomake netissä ja palauttaa se sitten sähköpostitse tutkijoille. Tiedonhankinta lajiliittojen internet-sivujen kautta aloitettiin huhtikuussa 2001 ja lopetettiin syyskuussa 2001. Kyselylomakkeen siirsi verkkoon tutkija Pertti Matilainen. Tutkimuksesta uutisoitiin lajiliiton nettisivujen etusivulla ja em. sivuilta oli suora yhteys netissä olleeseen kyselylomakkeeseen.

Lokakuussa 2001 yhteistyökumppaneilta pyydettiin asiantuntija-arviot saaduista paikkakunta- ja lajikohtaisista päätuloksista. Erityistä huomiota pyy-

dettiin kiinnittämään lajin/paikkakunnan kustannusten aiheuttajiin, noin 16-vuotiaiden harrastuksen suhteelliseen kalleuteen, keinoihin, joilla harrastuskustannuksia oman organisaation avulla voitaisiin alentaa, keinoihin, joilla liikuntaseurat voisivat kustannuksia alentaa sekä muihin toimenpiteisiin, joihin tulokset antavat aihetta. Palaute pyydettiin 2.11.2001 mennessä.

Saadun palautteen jälkeen kirjoitettiin paikkakunta-kohtaiset ja lajikohtaiset tutkimusraportit koko aineistosta sekä yhteenvetoraportti. Tutkimustuloksia esiteltiin lukuisissa SLU:n lajiliittojen ja tutkimuskuntien järjestämässä tilaisuudessa. Lisäksi tuloksia esiteltiin kansainvälisissä kongresseissa (esim. Puronaho, K. 2001 9th European Sport Management Congress) ja osa-aineistosta valmistettiin yksi englanninkielinen opinnäytetyö liikuntasuunnittelun ja -hallinnon alalta (Bela Pavelka 2001, Comparative financial analysis of cross-country skiing and ice-hockey).

Laaja, osittain käsittelemätön aineisto ja yleisötilaisuuksissa saatu palaute kannustivat jatkamaan kirjallisen aineiston keruuta ja aiheen tutkimista keväästä 2004 lähtien. Lisäksi tutkimusaineistosta poimittiin ainoastaan lapsia ja nuoria koskeva osuus, jolloin ksukslopsllon harrastajat poistuivat, ja analysointia jatkettiin tutkija Pertti Matilaisen avustamana aina syksyyn 2005 saakka.

1.4 Tärkeimmät metodologiset ratkaisut

Tutkimus on luonteeltaan kartoittava, kuvaileva sekä selittävä ja työssä käytetään kvantitatiivisen tutkimuksen keinoja. Työn kartoittavassa (tässä kirjallisuuteen perustuva) osassa pyritään selvittämään vähän tunnettuja ilmiöitä, kehitellään hypoteeseja ja etsitään uusia näkökulmia. Työhön on koottu tutkimustehtävän toteuttamisen kannalta keskeistä tutkimuskirjallisuutta, kuvattu lasten ja nuorten liikuntapalvelujen tuotantoprosessi sekä keskeiset tuotantoprosessissa mukana olevat tahot.

Kuvailevassa, tässä empiiriseen aineistoon perustuvassa osassa pyritään vastaamaan kysymyksiin miten tai minkälainen tietty asia on, esitetään tarkkoja kuvauksia sekä dokumentoidaan keskeisiä, kiinnostavia piirteitä. Tämän työn yhteydessä toteutetulla kyselytutkimuksella pyrittiin selvittämään lähinnä erikäisten, eri puolilla Suomea asuvien ja eri liikuntalajeja harrastavien lasten ja nuorten harrastuskustannusten nykytila, nykytilaan johtanut kehitys sekä kuvaamaan kustannusten keskeiset tekijät.

Selittävässä tutkimuksessa yleensä kysytään, miksi asia on tietyllä tavalla, mitä seuraa tietynlaisista asianteiloista sekä etsitään selityksiä tilanteille ja ongelmille tavallisimmin kausaalisuhteiden muodossa. Tässä työssä pyritään selvittämään syitä lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksiin ja käytettävissä oleviin resursseihin sekä tutkimuskirjallisuuden että empiirisen aineiston avulla.

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa taustalla on ns. realistinen ontologia, jonka mukaan todellisuus rakentuu objektiivisesti todennettavista tosiasioista.

Looginen positivismi korostaa sitä, että kaikki tieto on peräisin aistihavainnoista ja loogisesta päättelystä, joka perustuu näihin havaintoihin. Keskeistä kvantitatiivisessa tutkimuksessa on mm. johtopäätösten teko aiemmista tutkimuksista, aiempien teorioiden hyväksikäyttö, hypoteesien esittäminen, aineiston keruun systemaattiset suunnitelmat, tutkittavien henkilöiden valinta (perusjoukko/otos), aineiston saattaminen hyvin analysoitavaan ja mahdollisesti tilastollisesti käsiteltävään muotoon sekä päätelmien teko havaintoaineiston analysointiin perustuen.

Tutkimusaluetta käsitteleviä tutkimuksia ja teorioita käytettiin tutkimusalueen ja tutkimustehtävän hahmottamisessa. Lisäksi tutkija oletti tämän havaintoaineiston perusteella lasten ja nuorten liikuntaharrastuksen kallistuneen viime vuosina jopa niin paljon, että kallistuminen muodostaa osalle potentiaalisista harrastajista esteen harrastuksen aloittamiselle tai jatkamiselle. Tutkimuksen perusjoukon muodostavat tutkimuslajeja harrastavat 6–18-vuotiaat suomalaiset lapset ja nuoret. Edustava lajikohtainen otos, lähtökohtana tutkimuksen tavoitteet arvioida lajikohtaisia kokonaiskustannuksia sekä pyrkiä löytämään niin edulliset kuin myös kalliit tavat harrastaa, pyrittiin saavuttamaan edullisten ja kalliiden lajien osalta asiantuntijamenettelyn avulla. Tutkimuslajien asiantuntijat lajiliitoista valitsivat tutkimuspaikkakunnat ja tutkittavat seurat. Tavoitteena oli saada näyte jokaisesta lajista, kullekin lajille erikseen valituilta tutkimuspaikkakunnilta ja kaikista kolmesta ikäryhmästä; 6–10-, 11–14- ja 15–18-vuotiaat.

Kokonaiskuvan saamisen kannalta riittävän näytteen saavuttamiseksi siirrettiin käytetty kyselylomake lajiliittojen avustuksella internetiin, missä lajiharrastajien tai heidän vanhempiansa oli mahdollisuus täyttää kyselylomake ja lähettää se samalla tutkijalle. Lajiliittojen internet-sivuilla käyneitä nuoria harrastajia tai heidän vanhempiaan kehoitettiin täyttämään kyselylomake ja osallistumaan samalla erilaisten lajiliittojen lahjoittamien palkintojen arvontaan.

Empiirisen tutkimuksen keskeisiä periaatteita ovat systemaattisuus, riippumattomuus, assosiaatio ja kausaliteetti. Kysymys on siitä, millä empiirisillä ehdoilla nämä asiat voidaan katsoa osoitetuiksi. Empiirinen aineisto yleensä kootaan, jotta tutkimuksen ajatus tai väite voitaisiin osoittaa oikeaksi. Työllä on oltava kantava ajatus ja aineiston oltava luotettava. Tämän työn empiirisessä osassa selvitetään eri liikuntalajien kustannustekijöitä, kustannustekijöissä tapahtuneita muutoksia ja muutosten syitä sekä toteutettuja säästötoimenpiteitä.

Lasten ja nuorten liikuntaharrastusten tuotantoprosesseja, sekä kustannuksia ja kustannuksiin vaikuttavia tekijöitä kuvataan käyttämällä eri lähdeaineistoja ja hyödyntämällä niin Taksin, Rensonin, Kesennen ja Vanreuselin (1994) kehittämää liikuntapalvelujen kustannusteoriaa ja tiedonhankintamenetelmää kuin Rodgersin (1977) liikunnan harrastajamarkkinoiden muodostumisteoriaakin. Metodisen triangulaation avulla, esimerkiksi käyttämällä useita menetelmiä mitattaessa liikuntaväline- ja tekstiilikustannuksia, arvioitiin erityisesti saatujen empiiristen tulosten luotettavuutta.

1.5 Raportin rakenne

Tutkimusraportin toisessa luvussa selvitetään liikunnan merkitystä lasten ja nuorten harrasteena, liikunnan motiiveja ja syitä harrastuksen mahdolliseen lopettamiseen. Kolmannessa luvussa kuvataan liikuntaseuraa liikuntatoiminnan organisoijana, liikuntatoimintaa seurassa sekä toiminta- ja talousprosesseja. Neljännessä luvussa kuvataan liikuntaseurojen käytettävissä olevia resursseja sekä seuratoiminnasta aiheutuvia kustannuksia.

Liikuntapalvelujen markkinoita, hinnoittelua, saatavuutta ja liikuntapalvelujen valintaan olennaisesti liittyviä tekijöitä kuvataan luvussa viisi. Luvussa kuusi kuvataan tehtyä empiiristä tutkimusta ja kappaleessa seitsemän tutkimuksen tuloksia. Tutkimusongelmiin pyritään vastaamaan luvussa kahdeksan. Lopuksi luvussa yhdeksän pohditaan tutkimustuloksia markkinoinnin näkökulmasta ja tehdään ehdotuksia alan markkinoinnin edistämiseksi sekä uusiksi tutkimusaiheiksi.

2 LIIKUNTA LASTEN JA NUORTEN VAPAA-AJAN HARRASTEENA

Liikunta on yksi suosituimmista lasten ja nuorten harrasteista. Tämän kappaleen tavoitteena on kuvata liikuntaa vapaa-ajan harrasteena, keskeisiä motivaatiotekijöitä, harrastuksen intensiteettiä ja laatua sekä aikaisempien tutkimusten valossa keskeisiä syitä siihen, että harrastuksista luovutaan tai joudutaan luopumaan. Motivaatiotekijöiden tunteminen on tärkeää suunnattaessa markkinointia harrastajille: Liikuntaharrastuksen suhde muihin nuorten harrasteisiin kuvaa osaltaan vapaa-ajan palvelujen välistä, nykyistä kilpailutilannetta ja tieto harrastuksen loppumiseen johtavista tekijöistä auttaa palvelujen kehittämisessä.

2.1 Liikunnan motiivit

Monet motivaatioteoriat ovat pyrkineet selittämään liikunnan harrastamista ja fanikäyttäytymistä. Nämä teoriat on jaettu terveysvaikutusteorioihin, paineen, virikkeiden tai stimulaation etsimisteorioihin ("stress and stimulation-seeking theories"), aggression purkuteorioihin, viihdeteorioihin ja menestyksenhaluteorioihin. Terveysvaikutusteorioissa liikunnan harrastamisen motiivi on mielihyvä sekä kasvava fyysinen ja psyykinen hyvinvointi. Stress and stimulation -teorian mukaan, kun riski-, paine- tai viriketaso laskee alle halutun tason, elimistö etsii keinoja viriketason nostamiseen. Aggression purkuteorioiden mukaan liikunta-harrastus tai katsomokäyttäytyminen mm. mahdollistaa kertyneen aggression purkamisen. Viihdeteorioiden mukaan liikunnan viehätys perustuu mm. esteettisiin tekijöihin ja menestyksenhaluteorioiden mukaan ihmiset haluavat tyydyttää menestyksenhaluaan mm. erilaisten urheilukilpailujen kautta. (Sloane 1985, Milne ja McDonaldin 1999, 22 mukaan)

Milne ja McDonald (1999, 22-23) jakoivat motivaatiotekijät fyysisen kunnan saavuttamiseen, riskinottamisen haluun, stressin poistoon, aggressioiden purkamiseen, yhteenkuuluvuuteen, yhdessäoloon ja sosiaalisten suhteiden rakentamiseen, itsetunnon kohottamiseen, kilpailunhaluun, menestyksenhaluun,

omien rajojensa koettelemiseen, esteettisiin tekijöihin, arvojen kehittymiseen sekä itsensä toteuttamiseen.

Heinilän (1986, 45–46) mukaan liikuntaseuran jäsenyyteen päädytään valintatilanteen seurauksena, missä yksilö joutuu keskelle erilaisten harrasteiden valintaa. Liikuntaseurat kilpailevat muiden vapaa-ajanharrasteiden kanssa vapaa-ajan markkinoilla. Kulutuskysyntää ohjaavat erilaiset vapaa-ajan käyttöön liittyvät intressit. Liikuntaseurojen toimintatarjonta edustaa alan tarjontaa. Jos liikuntaseuran tarjonta ja kansalaisten olemassa oleva kysyntä vastaavat toisinaan ja tilanteessa ei ole muita haittaavia esteitä, on jäsenyys todennäköinen. (Heinilä 1986, 47–48)

Tärkeimpinä liikuntaharrastuksen motiiveina nuoret pitivät Nupposen ja Telaman (1998, 68–69) tutkimuksessa hyvää fyysistä kuntoa, mahdollisuutta tehdä itselleen jotain hyvää, mahdollisuutta tavata ystäviä sekä harjoittelusta saatua nautintoa. Lisäksi mainittiin joukkueessa oleminen, rentoutus, itseilmaisus ja uusien ihmisten tapaamisen mahdollisuus. Poikien ryhmässä mainittiin erityisesti kilpailusta nauttiminen sekä perheen halu ja mahdollisuus ansaita rahaa. Poikien motiiveissa painottuivat kilpailu, uran valinta, perheen tahto, rahan ansaitseminen ja ystävien harrastus. Tyttöillä merkittäviä tekijöitä olivat ystävien ja toisten ihmisten tapaaminen, rentoutuminen liikunnassa, itsensä ilmaisuus sekä tunne siitä, että voi tehdä itselleen jotain hyvää. Merkittävimpiä harrastamattomuuden syitä olivat motivaation tai ajan puute, liikunnan huono toteutus, muut harrastukset, sairaus, olosuhteiden puutteellisuus tai liikunnan kalleus (Nupponen & Telama 1998, 68–71).

2.2 Lasten liikuntaharrastus

Lasten ja nuorten organisoidun liikunnan harrastaminen lisääntyi 1990-luvun aikana. Eri tutkimusten mukaan lähes puolet 13–18-vuotiaista pojista ja yli kolmannes tytöistä liikkui urheiluseuroissa. Kilpailutoimintaan heistä oli osallistunut kuluneen vuoden aikana noin 72 %. Harrastus aloitetaan yhä nuorempana. Kaupungistuminen on muuttanut lasten ja nuorten mahdollisuuksia. Lajivalikoima on lisääntynyt ja lajit ovat siirtyneet yhä enemmän sisätiloihin. (Lämsä 2004, 12:00)

Nupposen ja Telaman (1998, 23) vuodelta 1995 kerätyn tutkimusaineiston mukaan suomalaisten koululaisten yleisimmät, säännölliset vapaa-ajanviettotavat ovat kavereiden kanssa oleskelu, musiikin kuuntelu, TV:n ja videoiden katselu sekä lehtien ja kirjojen lukeminen. Seuraavaksi yleisin on liikunta joko liikuntaseurassa, ei-organisoidusti tai kummallakin tavalla. Kun kriteerinä on vapaa-ajanmuodon erittäin tärkeäksi kokeminen, ovat merkittävimpiä kavereiden kanssa oleskelu, urheiluseuraharjoituksiin osallistuminen ja musiikin kuuntelu. Poikien ja tyttöjen vapaa-ajanviettotavoissa on runsaasti eroja. Tytöt painottavat juhlimista ystävien kesken, velvollisuus- ja hyötytehtävien tekemistä ja rentouttavia harrasteita. Pojilla korostuvat urheilu-, peli- ja katseluharras-

teet. Tytöt osallistuvat ei-organisoituun liikuntaan poikia useammin ja pojat puolestaan osallistuvat urheiluseuraharjoituksiin tyttöjä useammin. (Nupponen & Telama 1998, 23–28)

Kun 1980-luvulla liikuntaharrastuksen trendi oli lievästi laskeva, näyttää 1980-luvun jälkipuoliskolla ja 1990-luvun alussa tapahtuneen nousua. Aikavälillä 1989–95 osallistuminen urheiluseuraharjoituksiin lisääntyi mutta kilpailuihin osallistuminen väheni Suomessa. Seurassa toimimisen luonne muuttui ei-kilpailulliseen suuntaan. Alueellisia eroja harrastuneisuudessa ei havaittu taajamien ja haja-asutusalueiden välillä. (Nupponen & Telama 1998, 56–57)

Tytöt hölkkäävät, kävelevät, ratsastavat, voimistelevat, laskettelevat ja harrastavat aerobicia. Pojat harrastavat jalkapalloa, jääkiekkoa, sählyä, koripalloa sekä osallistuvat voimaharjoitteluun ja yleisurheiluun. Kilpailulajeista yleisimpiä olivat yleisurheilu, jalkapallo ja jääkiekko. Seuraavaksi yleisimpiä lajeja olivat hiihto, salibandy, pesäpallo, koripallo, ratsastus, lentopallo ja uinti. Pojista hiukan yli puolet ja tytöistä hiukan yli 40 % osallistui urheiluseuraharjoituksiin 1990-luvulla. Nuorten osallistuminen urheiluseuraharjoituksiin on lisääntynyt viime vuosina. (Nupponen & Telama 1998, 38–62)

Suuren kansallisen liikuntatutkimuksen (2002, 5–6) mukaan 3–18-vuotiaiden urheilun ja liikunnan harrastaminen on lisääntynyt merkittävästi vuodesta 1995 vuoteen 2001 ja 2002 (TAULUKKO 1). Lapsista ja varhaisnuorista ainoastaan 8 % ei harrasta liikuntaa ollenkaan. Poikien ja tyttöjen harrastusmäärissä ei ole olennaisia eroja. Yli kolme kertaa viikossa harrastavista pojat ovat tyttöjä aktiivisempia. Alueelliset erot harrastuksessa ovat pieniä. (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002, 5– 8)

TAULUKKO 1 Urheilun ja liikunnan harrastaminen 3–18-vuotiaiden keskuudessa (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002, 5)

	1995 %	1997-98 %	2001-02 %
Kaikki (N=5531)	76	84	92
Pojat	77	84	93
Tytöt	75	84	91
3–6 vuotta	59	69	85
7–11-vuotta	79	88	93
12–14-vuotta	85	91	94
15–18-vuotta	82	88	93

Harrastuskertojen määrä on kasvanut. Kun vuosina 1997–98 neljä kertaa viikossa tai useammin harrastajia oli noin joka viides, vuosina 2001–2002 näiden aktiivisten harrastajien määrä jo joka neljäs (TAULUKKO 2).

TAULUKKO 2 Liikuntaharrastuskertojen lukumäärä 1997-98 ja 2001-02 niiden keskuudessa, jotka harrastavat liikuntaa (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001-2002, 8)

N=5073	1997-98 %	2001-02 %
Yli 6 krt.viikko	19	24
4-6 kertaa/viikko	21	24
2-3 kertaa/viikko	40	35
noin kerta/viikko	17	13
Harvemmin	3	1
Ei osaa sanoa	1	1

Noin 28 % liikuntaa harrastavista nuorista harrasti kahta lajia, joka neljäs yhtä lajia ja 44 % kolmea tai neljää lajia (TAULUKKO 3). Harrastettujen lajien määrä on lisääntynyt ja ainoastaan yhden lajin harrastajien määrä on pienentynyt selvästi.

TAULUKKO 3 Harrastettujen lajien lukumäärä liikuntaa harrastavista (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001-2002, 10)

N=5073	1995 %	1997-98 %	2001-02 %
Yksi laji	44	33	25
Kaksi lajia	27	30	28
Kolme lajia	14	20	22
Neljä lajia	9	15	22
Urheilee yleensä	4	2	3

Tyttöjen ja poikien käyttämät liikuntapaikat poikkeavat toisistaan jonkin verran (TAULUKKO 4). Pojat käyttävät tyttöjä useammin rakennetuista liikuntapaikoista urheilu- ja pallokenttiä, palloilusaleja ja -halleja sekä jäähalleja. Tytöt sen sijaan olivat aktiivisempia uimahallien, ulkoilureittien ja voimistelusalien käyttäjiä.

TAULUKKO 4 Liikuntapaikkojen käyttö niiden keskuudessa jotka harrastavat liikuntaa (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001-2002, 13)

N=5073	Pojat %	Tytöt %	Kaikki %
Urheilu- ja pallokentät	25	13	19
Palloilusali tai -halli	16	11	13
Piha tai piha-alue	15	12	13

(jatkuu)

TAULUKKO 4 (jatkuu)

Voimistelusali	7	16	11
Kevyen liikenteen väylät	6	12	9
Ulkoilureitit	4	7	6
Jäähalli	8	3	5
Uimahalli	4	6	5
Maantiet	3	6	4
Koti	3	3	3
Muu rakentamaton luonto	2	3	2
kuntosalit	2	2	2
Puistot	1	1	1

Eniten suomalaisia lapsia ja nuoria liikuttavia lajeja ovat jalkapallo, pyöräily, uinti, hiihto ja salibandy (TAULUKKO 5). Lukumääräisesti eniten uusia harrastajia verrattuna vuosiin 1997–98 ovat saaneet pyöräily, (+82 000), jalkapallo (+79 000), rullaluistelu (+43 500) ja uinti (+42 000). Suhteellisesti eniten ovat kasvaneet rullalautailu (+500 %), rullaluistelu (+218 %), pyöräily (+46 %), tanssi (+45 %) ja jalkapallo (+43 %). Tytöt harrastavat eniten pyöräilyä (138.000), uintia (117.000) ja hiihtoa (93.000). Poikien harrastetuimmat lajit olivat jalkapallo (217.000), salibandy (130.000), pyöräily (123.000), jääkiekko (110.000) ja hiihto (102.000).

TAULUKKO 5 Harrastajamäärät ja harrastusmäärän lisäys eniten harrastajia lisänneissä lajeissa (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002, 14–15)

	Määrä lkm	Lisäys lkm	Muutos %
Pyöräily	261.000	+ 82.000	+46 %
Jalkapallo	261.000	+ 79.000	+43 %
Rullaluistelu	63.500	+ 43.500	+218 %
Uinti	202.000	+ 42.000	+26 %
Salibandy	160.000	+ 33.000	+26 %
Luistelu	125.000	+ 33.000	+36 %
Hiihto	195.000	+ 32.000	+20 %
Juoksulenkkeily	113.500	+ 29.500	+35 %
Rullalautailu	29.000	+ 25.000	+500 %
Tanssi	70.000	+ 25.000	+45 %

Lasten ja nuorten liikuntaharrastus tapahtuu pääasiassa omatoimisesti kavereiden kanssa, urheiluseurassa tai omatoimisesti yksin (TAULUKKO 6). Lasten iltapäiväkerhotoiminnan viriämisen myötä harrastaminen koulujen liikuntakerhoissa on lähes kaksinkertaistunut viime vuosina. Samoin harrastaminen niin omatoimisesti yksin kuin kavereiden kanssa on lisääntynyt erittäin paljon. Harrastaminen urheiluseuroissa on lisääntynyt noin viidenneksen. (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002, 20)

TAULUKKO 6 Tahot, joiden kanssa liikunta harrastetaan (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002, 20)

	1995 Määrä	1997-98 Määrä	2001-02 Määrä	1995-2001-02 Muutos
Omatoimisesti/kaverit	360.000	457.000	618.000	+72 %
Urheiluseurassa	352.000	376.000	427.000	+21 %
Omatoimisesti yksin	239.000	373.000	424.000	+77 %
Koulun urheilukerhossa	99.000	81.000	190.000	+92 %
Jossain muualla	106.000	135.000	136.000	+28 %

Ne lasten huoltajat, joiden lapsi ei ollut mukana urheiluseuratoiminnassa, olivat selvästi kriittisempiä liikuntaseuratoimintaa kohtaan kuin ne, joiden lapset harrastivat seuroissa. Toiminnassa mukana olemattomien vanhemmat olivat huomattavasti useammin mm. sitä mieltä, että seuratoiminnassa ei kannusteta riittävästi huonompia, toiminnassa ei ole tarpeeksi iloa ja leikkiä, vapaita iltoja viikossa, toimintaa nuorten ehdoilla ja toimintaa ilman kilpailua, kuin toiminnassa mukana olevien lasten vanhemmat. (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002, 28)

2.3 Drop out

Liikunnan harrastamiseen tarvitaan vapaa-aikaa. Yksi keskeisimmistä syistä niin yleiseen liikunnan harrastamattomuuteen kuin liikuntaharrastuksen lopettamiseenkin on ajan puute. (esimerkiksi Rodgers 1977, Schelvis 1985 ja Manders & Kropman artikkelissa Taks, Renson & Vanreusel 1994)

Liikuntaharrastus ja kilpailu aloitetaan yhä nuorempana. Lajivalikoima on laaja ja liikunnan harrastusmahdollisuudet etenkin kaupungeissa on keskitetty tietyille alueille, joiden ulkopuolella harrastaminen on vaikeaa. Erityisesti 1990-luvulla yleistyneet liikunnan markkinointitoimenpiteet ovat madaltaneet lasten ja nuorten kynnystä aloittaa liikuntaharrastusta ja organisoituun liikuntatoimintaan osallistuminen on laajimmillaan 11–12-vuotiaiden keskuudessa. Lisenssimäärillä mitaten (24 lajiliittoa) 11-vuotiaille oli myyty yhteensä 20.000 lisenssiä. Samaan aikaan 20-vuotiaiden lisenssimäärä oli 5.000. Saman selvityksen mukaan keskimäärin 28,3 % alle 19-vuotiaista harrastajista lopetti harrastuksen kausien 1998/99 ja 1999/2000 aikoina eli noin 54.000 lisenssiä 200.000:sta jäi uusimatta. Noin puolet heistä siirtyi kuitenkin harrastamaan jotain toista lajia tai pudotti yhden lajin harrastuksista pois. (Lämsä 2004, 12:00–13:00)

Eri tutkimusten mukaan 15–60 % liikuntatoiminnassa mukana olleista nuorista lopettaa harrastuksen 1–2 vuoden mittaisen seurantajakson aikana (Lämsä 2004, 13:00). Nuoret liikunnan harrastajat voidaan Lämsän (2004, 13:00) mukaan jakaa kolmeen eri luokkaan, joilla kullakin on erilaiset lopettamisen lähtökohdat:

1. Nuori, joka hakee ensimmäisiä kokemuksia liikuntalajista ("kokeilija")
2. Nuori, jolla on jo kokemusta useista harrastuskausista ja jolla on kiinnostusta lajia ja harrastusta kohtaan ("sitoutunut") ja
3. Kilpailumenestystä saavuttanut nuori, jonka lajiliitto on jo mahdollisesti huomioinut lahjakkuutena ("menestynyt")

Kokeilijalle lopettaminen ei ole suuri kriisi ja hän löytää usein uuden harrastuksen nopeasti. Sitoutuneelle lopettamispäätös lienee vaikeampi ja päätöstä edeltää hyötyjen ja haittojen pitkähkö harkinta. Urheilullisesti menestyneen harrastuksen lopettamiseen ei ole toistaiseksi löydetty yksiselitteisiä syitä. Yleisesti ottaen liikuntaharrastuksen yleisimpiä lopettamissyitä ovat ajanpuute, muut harrastukset, harjoittelun kovuus, kyllästyminen, loukkaantuminen tai menestyksen puute. Lisäksi lopettamista voidaan perustella myönteisten tuntemusten puutteella, liian kovilla ulkoisilla odotuksilla, kapinoinnilla tai luonnollisena seurauksena henkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta kasvusta. (Lämsä 2004, 13:00)

Jääkiekko on yksi suosituimmista poikien liikuntaharrasteista Suomessa ja jääkiekkoseuroissa tehdään erittäin paljon vapaaehtoistyötä kustannusten kurissa pitämiseksi. Lämsä (2000, 36–37) tutki nuorten jääkiekkoilijoiden harrastuksen lopettamisen syitä. Asteikolla pieni tai suuri merkitys mitattaessa merkittävimpiä syitä olivat ajan puute muille harrasteille (63,4 % vastaajista) kaverille (41,2 %) tai koulunkäynnille (37 %), huono valmentaja (32,8 %), vähäinen peliaika (31,7 %) tai harrastuksen kalleus (26,3 %). Muita syitä olivat mm. se, ettei seuralla ollut enää joukkuetta nuorelle (22,1 %), joukkueen huono menestys (21,4 %) tai liian myöhäinen harjoitusaika (17,8 %). Jääkiekon kalleus liittyi harrastuksen lopettamiseen erityisesti 14–17-vuotiaiden kohdalla, joista joka 4. tai 5. mainitsi kalleudella olleen vaikutusta. Lähes joka viidennen B-juniori-ikäisen (16–17-vuotiaat) mielestä lopettamisen taustalla oli harrastuksen kalleus. (Lämsä 2000, 36–42)

2.4. Yhteenveto

Lasten ja nuorten liikunnan motiivit ovat moninaisia ja liittyvät usein hyvän olon tunteeseen, myönteisiin kokemuksiin ja terveyteen. Harrastusta estää pääasiassa motivaation, ajan, olosuhteiden tai resurssien puute. Suomalaisten perheiden harrasteet ovat liikuntapainotteisia ja ne aloitetaan nuorempana kuin ennen. Vapaa-ajan palvelut ovat muuttuneet aikaisempaa yksilöllisemmiksi ja moninaisemmiksi. Nykyään harrastetaan useampia liikuntalajeja kuin ennen. Lasten ja nuorten liikuntaharrastus lisääntyi 1990-luvulla. Liikuntaa harrastetaan pääasiassa rakennetuilla liikuntapaikoilla ja omatoimisesti tai urheiluseurassa. Lähes puolet 13–18-vuotiaista pojista ja yli kolmannes tytöistä liikkuu urheiluseuroissa. Harrastetuimpia lajeja ovat tässäkin tutkimuksessa pyöräilyä lukuun ottamatta mukana olevat jalkapallo, uinti, hiihto, jääkiekko ja salibandy.

Monet lapset ja nuoret haluaisivat harrastaa liikuntaa seuroissa nykyistä enemmän. Osittain luultavasti siitä syystä, että toisaalta seurat eivät kykene tarjoamaan riittävästi liikuntapalveluja lapsille ja nuorille ja toisaalta rakennetut liikuntapaikat ovat pääasiassa liikuntaseurojen käytössä, liikuntaharrastus on muuttunut aikaisempaa enemmän omatoimiseksi ja vapaasti kaikkien käytössä olevilla kevyen liikenteen väylillä, ulkoilureiteillä ja piha-alueilla tapahtuvaksi.

Eniten vuosista 1997-98 vuosiin 2001-2002 ovat kasvaneet lähinnä omatoimisesti harrastettavat rullalautailu, rullaluistelu ja pyöräily sekä seuroissa pääasiassa harrastettavat tanssi ja jalkapallo. Kaiken kaikkiaan eniten kasvussa viime vuosina ovat olleet omatoimisesti yksin tai kavereiden kanssa harrastettavat lajit. Keskeisiä motivaatiotekijöitä ovat hyvän fyysisen kunnon saavuttaminen, mahdollisuus tehdä itselleen jotain hyvää, mahdollisuus tavata ystäviä ja uusia ihmisiä sekä harjoittelusta saatu nautinto. Yhtenä harrastamattomuuden tärkeimpänä syynä mainittiin harrastusten kalleus. Mikäli liikuntaharrastus seurassa loppuu, ovat syinä yleisimmin muut harrastukset, ajan puute tai harrastuksen odotuksia vastaamaton laatu tai kalleus.

3 LIIKUNTASEURAT LASTEN JA NUORTEN LIIKUNTAHARRASTEIDEN TUOTTAJINA

Tässä kappaleessa kuvataan liikuntaseuroja, niiden tavoitteita ja toimintaa, talous- ja toimintaprosesseja, päätöksenteon perusteita ja toiminnan nykytilaa. Tavoitteena on saada kokonaiskuva aatteellisen seuratoiminnan erityisluonteesta esimerkiksi yritystoimintaan verrattuna sekä hahmottaa seurojen toimintaympäristöä markkinoinnin kohteiden tunnistamiseksi sekä vahvuuksien ja mahdollisuuksien kartoittamiseksi.

3.1 Liikuntaseurat

Voittoa tuottamattomia organisaatioita on periaatteessa kahta lajia, julkisen ja yksityissektorin organisaatioita. Julkisen sektorin organisaatioihin kuuluvat esimerkiksi kunnat, laitokset ja virastot, jotka toimivat suhteellisen itsenäisesti, mutta jotka eivät tavoittele taloudellisen voiton tekemistä. Yksityissektorin voittoa tuottamattomista organisaatioista käytetään puolestaan usein nimitystä kolmas sektori, koska se sijoittuu toimintatavoiltaan ja toiminnan tavoitteiltaan yksityisen ja julkisen sektorin väliin. Kolmannen sektorin organisaatiot toimivat Suomessa pääsääntöisesti rekisteröityinä yhdistyksinä, liikuntayhdistykset liikuntaseuroina.

Organisoituneen liikuntatoiminnan ytimenä pidetään Suomessa yhdistysmuotoista liikuntaseuraa (Koski & Heikkala 1998, 43). Heinemannin ja Horchin (1988, Kosken ja Heikkalan 1998, 44 mukaan) mukaan yhdistystoimintaan liittyy vapaaehtoinen jäsenyys, jäsenistön toiveiden mukainen toiminta, riippumattomuus ns. kolmansista henkilöistä, demokraattinen päätöksenteko ja vapaaehtoisuus. Kosken ja Heikkalan (1998, 44) mukaan nykypäivän seurassa vapaaehtoisuus voi käytännössä tarkoittaa pakollista toimintaa seurassa. Ulkopuoliset ns. asiakkaat saattavat vaikuttaa merkittävästikin seuran toimintaan. Niin sanotuista kolmansista henkilöistä rahoittajien valta seuroissa on kasva-

nut. Valta seurassa saattaa kasautua muutamien käsiin ja vapaaehtoistyön ohella seuroissa saattaa olla palkattuja työntekijöitä.

Liikuntayhdistyksen toimivuus on Heinilän mielestä suoraan verrannollinen sen resursseihin. Resurssit voidaan jakaa aineellisiin, energieettisiin ja tietotaitoresursseihin, joista aineelliset edelleen toiminnan tilaedellytyksiin ja rahatalouteen. Toiminnan tilaedellytykset koostuvat seurojen käytettävissä olevista tiloista ja rahatalous käyttövaroista. Energieettisiä resursseja ovat seuratyö ja liikuntaosallistumisvalmius, joista seuratyö tarkoittaa työpanosta, minkä varassa seura toimii ja liikuntaosallistumisvalmius ”jäsenistön energieettistä osallistumisvalmiutta liikuntaosallistumisessa”. Tieto-taitoresurssit tarkoittaa seuran käytettävissä olevaa osaamista. (Heinilä 1986, 68–69) Liikuntaseuran toimivuus edellyttää kaikenlaisten resurssien olemassaoloa, mutta pääoman avulla voidaan hankkia myös muita resursseja (Heinilä 1986, 71). Jo vuonna 1986 Heinilä havaitsi liikuntaseurojen toiminnan laajenemisen ja vaatimustason nousun kuormittavan vuosi vuodelta enemmän seurojen menotaloutta. Nousevien kustannusten tilanteessa seurat alkoivat etsiä uusia, tuottoisia tulonhankintakeinoja ja SVUL asettikin tavoitteekseen tuolloin, että 1/3 seurojen tuloista pitäisi tulla valtiolta, 1/3 jäsenmaksuista ja 1/3 itse toiminnasta. (Heinilä 1986, 72–74)

Heinemann ounasteli 1980-luvun alussa, että seurat muuttuvat entistä selvemmin palveluorganisaatioiksi, joissa jäsenten kiinnittyminen seuroihin perustuu maksulliseen vaihtosuhteeseen (Heinemann 1984, Heinilän 1986, 75 mukaan). Seurat ovat kehittyneet spontaanin kansalaisten järjestäytymisen ja edelleen merkittävän julkisen sektorin yhteistyön ja vaikutteiden kautta yhä enemmän markkinaperusteisen liikuntatoiminnan suuntaan.

Periaatteessa liikuntaseuratoiminta eli aatteellinen yhdistystoiminta on vapaaehtoista, voittoa tavoittelematonta ja epämuodollista. Julkisen sektorin toiminta on pysyviin työsuhteisiin perustuvaa, voittoa tavoittelematonta ja muodollista. Yritystoiminta on työsuhteisiin perustuvaa, voittoa tavoittelevaa ja muodollista (TAULUKKO 7). Kansalaistoiminnan, valtion ja markkinoiden erilaisia toimintalogiikoita ei voi Heikkalan ja Kosken (2000, 116–118) mukaan sulauttaa yhteen, koska ne ovat perustavanlaatuisesti erilaisia tapoja jäsentää ympäröivää todellisuutta. Käytännön seuratoiminnassa ulottuvuuksien läsnäolo voi näkyä mm. toimintojen eriyttämisenä. Seuran on kyettävä osoittamaan vuosi toisensa jälkeen, kullekin yhteistyökumppanille erikseen, kunkin yhteistyötahon kielellä, kullekin sopivin perustein ja ymmärrettävästi tuotantoprosessissa mukanaolon tärkeys ja ne hyödyt, joita kukin tuotantoprosessin yhteydessä joko välittömästi tai välillisesti saa. (Katso myös Heikkala & Koski 2000, 118)

Toiminnan laajentuessa ja laatuvaatimusten kasvaessa seuran tulee hankkia yhä enemmän resursseja. Rahaa tarvitaan kustannusten kattamiseen, työpanosta monenlaisessa seuratyössä, tiloja toimintaa varten ja osaamista laadun ja tehokkuuden aikaansaamiseksi. (Heinilä 1993, 52) Myös Nevalan (1993, 56) mukaan liikuntaseuran menestys näyttää olevan sidoksissa seuran talouden tilaan. Hyvinä vuosina toimintaa kyettiin laajentamaan ja kehittämään, mutta rahahuolet johtivat toimintojen karsimiseen. Rahan hankinnan rooli 1990-

luvulla tuli yhä keskeisemmäksi osaksi urheiluseuratoimintaa. (Nevala 1993, 56–57)

Merkittävimmät liikuntaseurojen taloutta uhkaavat tekijät olivat 1990-luvun alkupuolella aiheellisesti erilaisten maksujen kiristyminen, varojen hankkimisen vaikeutuminen ja negatiiviset muutokset käytettävissä olevien henkilöresurssien määrässä ja laadussa (Puronaho & Matilainen 1994b).

TAULUKKO 7 Liikuntaseuran, yksityisen yrityksen ja julkishallinnon yksikön toiminnan mekanismit, kohde ja onnistumisen kriteerit (Heikkala & Koski 2000, 114)

Toimintayksikkö:	Liikuntaseura	Yksityinen yritys	Julkishallinnon yksikkö
Toiminta mekanismit:	Vapaaehtoinen jäsenyys ja toiminta; keskinäinen luottamus ja solidaarisuus sekä yhteisymmärrys; yhteiset päätökset ja perinteiset toimintatavat	Maksukykyisyys; yrittäjäyys ja siihen liittyvä taloudellinen laskelmointi; hajautettu kilpailu, asiakkaan valinnat; sopimukset, kauppa- ja siviilioikeus	Hierarkkinen ja keskitetty virkajärjestelmä, juridinen auktoriteetti ja sen mukainen (pakko)vallan käyttö; kontrolli ja säätely, poliittinen ohjaus; oikea hallintomenettely, julkisoikeus
Toiminnan kohde:	Jäsenistön omat yhteiset intressit; painopiste toiminnassa	Asiakkaiden yksityiset intressit; painopiste palveluissa	Kansakunnan kollektiiviset intressit; painopiste hallinnassa ja hallinnoinnissa
Toiminnan onnistumisen kriteerit:	Yksilön kannalta mielekäs toiminta, yhdessäolo, sosiaalisuus, vertaistuki	Taloudellinen voitto, tehokkuus, ammatillisuus ja laatu	Kansalaisten hyvinvointi, tasa-arvo, palveluiden kattavuus

Vuonna 1995 liikuntaseurat keräsivät lähes 135 miljoonaa euroa (800 Mmk) varainhankinnalla ja lähes 100 miljoonaa euroa (600 Mmk) erilaisella kilpailutoiminnalla. Loppuosa varoista saatiin kunta-avustuksina (24 M€ / 145 Mmk), jäsenmaksuina (23 M€ / 138 Mmk) ja valmennustoiminnan kautta (28 M€ / 166 Mmk). Jäsenmaksutuottojen (7 %) ja kunta-avustusten (7 %) osuus seurojen kokonaistulorahoituksesta on vähäinen. (Puronaho & Matilainen, 1997) Tuoreta tutkimustietoa liikuntaseurojen tuloslaskelmista ei ollut saatavilla. Kokonaisuudessaan kunta-avustusten eli kuntien välittömän tuen leikkaaminen näytti 1990-luvun lopulla pysähtyneen. Tämän välittömän tuen merkitys on sitä suurempi, mitä pienemmästä seurasta jäsenmäärältään on kysymys. Välillinen tuki eli maksuttomat tai erityisen halvat liikuntapaikkavuorot kohdentuvat pääasiassa suuremmille seuroille. (Puronaho & Matilainen, 1997) Seura-avustusten ja liikuntatilojen maksuttoman käytön kautta tulevalla tuella on erilainen merkitys seuroille (TAULUKKO 8). Avustus saattaa olla huomattava osa seuran kokonaistulorahoitusta tai sillä on vähäinen merkitys, seura saa huomattavaa tukea kaupungilta tilojen maksuttoman käytön kautta tai seura ei käytä kau-

pungin tiloja juuri lainkaan. (Puronaho, Borodulin, Koskenranta, Vuori, Matilainen & Viitamäki 1999)

TAULUKKO 8 Seuratuki kaupunkien liikuntatoimien menoista ja avustukset seuratuesta prosentteina (Puronaho et. al. 1999)

	Turku	Tampere	Oulu	Vantaa	Espoo
Arvioidut menot	92	83	94	88	94
Seuratuki	51	50	46	58	41
Avustukset seuratuesta	11	8	9	13	12

Karimäen ja Simulan (2004, 33) mukaan seurat perivät harrastajiltaan harjoitus- ja harrastusmaksuja varsinaisen liikuntatoiminnan kulujen kattamiseksi. Maksuja peritään vuosittain, lukukausittain tai kuukausittain ja yksittäisen harrastajan harjoitusmaksuun vaikuttavat mm. laji, harjoittelupaikka ja harjoitusmäärä sekä se, mitä kuluja maksulla halutaan kattaa. Harrasteryhmässä maksu saattaa kattaa tilakulut ja kilparyhmässä maksu saattaa sisältää mm. vuokria, valmentajapalkkioita ja matkoja. Vapaaehtois pohjalta toimivien seurojen tavoitteena on pitää maksut niin alhaisina, että mahdollisimman monella on mahdollisuus harrastaa. (Karimäki & Simula 2004, 33)

3.2 Liikuntapalvelujen tuotantoprosessi

Länsimainen talous koostuu kolmesta sektorista, jotka ovat julkinen sektori (valtio ja kunnat), yksityinen sektori (yksityiset yritykset) ja kolmas sektori (järjestöt, yhdistykset ja vapaaehtoistoiminta). Muutokset liikunnan tuotantoprosesseissa ja tuotantopanoksissa kuvaavat muutoksia näiden kolmen sektorin tavoitteissa, toiminnoissa, toiminnan kohteissa ja onnistumisen kriteereissä (katso myös Heikkala & Koski 2000, 114–115).

Kuten Heikkala (2000, 128) ja Koski sekä Heikkala (1998, 53) toteavat, hyvinvointivaltion murroksen seurauksena lähes kaikki joutuvat toimimaan niukkojen tai niukkenevien resurssien varassa, jolloin yhteistyö oman sektorin ulkopuolisten kanssa tulee entistäkin tärkeämmäksi. Yhteiskunnassa, missä valankäyttö on hajautunutta, toimijoiden rajapinnat ovat moniulotteisia sekä verkostoituneita. Tuolloin on syntynyt tilaa sellaisille ratkaisuille, missä julkinen, yksityinen ja kolmas sektori tuottavat paikallisia liikuntapalveluja yhdessä. (Koski & Heikkala 1998, 53; Heikkala 2000, 129) Itse asiassa näin on tapahtunut aina, mutta viime vuosina tuotantoprosessissa mukana olevien määrä on lisääntynyt kasvaneiden vaatimusten ja kustannusten myötä. Liikuntajärjestöt joutuvat etsimään uutta osaamista ja muitakin resursseja yhä useammalta taholta (Heikkala 2000, 129).

Julkinen sektorin ote kansalaistoimintaan on tiukkenemassa ja muuttumassa tavoitteellisemmaksi. Järjestöille myönnettävien avustusten ehdoiksi ase-

tetaan aikaisempaa tarkemmin tiettyjen tavoitteiden suuntainen toiminta ja tulosten raportointi. Kun julkisen sektorin tehtävänä on ollut edellytysten luonti järjestöjen huolehtiessa toiminnasta, on alun perin pyritty aatteellisten yhdistysten itsenäisyyden kunnioittamiseen ja autonomian takaamiseen. Nyt tilanne on muuttunut aikaisempaa ristiriitaisemmaksi. Samalla kun hallintoa hajautetaan ja julkinen sektori on kevenemässä, se samalla tiivistää otettaan aatteellisen järjestötoiminnan suhteen. (Heikkala 2000, 130–131) Voidaan aiheellisesti kysyä, onko julkinen sektori myös julkisen talouden kiristymisen myötä siirtämässä omia tehtäviään omissa taloudellisissa vaikeuksissa olevien yhdistysten hoidettavaksi? Julkinen sektori odottaa järjestöiltä yhä enemmän sitä yhteiskunnallista vaikuttavuutta, mikä itse asiassa kuuluu sen omiin perustehtäviin. Yhdistysten odotetaan esimerkiksi hoitavan työllisyyttä, terveydenhuoltoa ja kansanterveystä sekä ehkäisevän syrjäytymistä.

Lasten ja nuorten liikuntapalveluja tuottavat pääasiassa liikuntaseurat, koulut, seurakunnat, nuorisoyhdistykset, kuntien vapaa-aikatoimet (lähinnä liikunta- ja nuorisotoimet) sekä liikuntayrittäjät. Jokaisella organisaatiolla, niin myös liikuntaseuroilla, on oma toiminta-ajatuksensa, mikä osoittaa, mitä varten organisaatio on olemassa. Toiminta-ajatus on keskeinen lähtökohta toiminnalle. Yritykset ja ns. toimintayksiköt, kuten järjestöt (LIITE 11) voidaan erottaa toisistaan juuri toiminta-ajatuksia vertailemalla. Yritykset liiketoimintaa harjoittaessaan pyrkivät voiton eli ylijäämän saavuttamiseen. Ne pyrkivät hyödykkeitä tuottamalla tulojen hankintaan. Toimintayksiköt pyrkivät tyydyttämään niitä tarpeita ja toteuttamaan niitä päämääriä, joita varten ne on perustettu. Toimintayksiköitä ovat valtio, kunnat ja aatteelliset toimintayksiköt kuten aatteelliset yhdistykset, liikuntaseurat ja järjestöt. (Nurminen 1988, 16) Liikuntaseurojen tuottamien hyödykkeiden (liikuntapalvelut, koulutuspalvelut, julkaisut, stipendit jne.) laatu riippuu yhdistyksen säännöistä, toiminnan päämääristä ja yhdistyksen päättävien elinten päätöksistä. Yleensä liikuntaseurojen päätavoite ja toiminnan päämäärä on liikuntapalvelujen tuottaminen. Toimintaprosessi syntyy siten, että taloudellinen toimintayksikkö, kuten liikuntaseura, hankkii tuotannontekijöitä kuten vapaaehtoistyöntekijöitä ja henkilöstöä, pääomaa, aineita ja tarvikkeita, vieraita palveluksia, tilojen ja alueiden käyttömahdollisuuksia sekä koneita ja kalustoa. Yhdistelemällä tuotannontekijöitä tuotetaan palveluja.

Liikuntapalveluja sekä tuotetaan että kulutetaan samanaikaisesti. Harrastaja osallistuu palvelun tuottamiseen ja vaikuttaa osaltaan palvelun onnistumiseen. Liikuntapalvelut myydään etukäteen ja kulutus tapahtuu yleensä julkisesti. Kuluttajien tyytyväisyys on usein riippuvainen siitä sosiaalisesta ympäristöstä, missä liikunta tapahtuu. Liikunta tuotteena on vaihteleva ja arvaamaton. Jokainen liikuntakokemus on ainutkertainen. Liikunnan tuottajaorganisaatio voi ainoastaan vähän kontrolloida ydintuotetta ja vain jonkin verran sen oheistuotteita. (Mullin, Hardy & Sutton 1993, 15–16)

Heinilän (1986, 7–8) mukaan liikuntaseuraa voidaan pitää tuotantoyksikkönä, joka erilaisia ympäristöstään hankkimia voimavaroja hyväksi käyttäen yhdistää voimavarat tuotoksiksi, kuten esimerkiksi liikuntatoiminnoiksi, jotka puolestaan toimivat välineinä seuran omien ja yhteiskunnallisten tavoitteiden,

kuten vakaisuus, integraatio, kasvatus, sosialisatio ja demokratia, saavuttamisessa. Liikuntaseurojen suhteet kamppailtaessa erilaisista voimavaroista voivat muotoutua kilpailullisiksi, yhteistoiminnallisiksi, reviiirijakoisiksi tai riippumattomiksi. Kilpailullinen käyttäytymismalli tarkoittaa sitä, että seurat kilpailevat keskenään ympäristön voimavaroista. Yhteistoiminnallisessa mallissa seurat toimivat yhdessä maksimoidakseen voimavarat. Reviirimallissa seurat hyödyntävät ympäristöään perinteen tai sovitun reviiirijaon mukaisesti ja riippumattomassa mallissa jokainen seura hyödyntää ympäristöään muista riippumatta. (Heinilä 1986, 10)

Liikuntaseurat hankkivat toimintaansa erilaisia resursseja toteuttaakseen niitä päämääriä mitä järjestön toiminnalle on asetettu, kuten liikuntapalvelujen tuottaminen. Li, Hofacre ja Mahony (2001, 35) ovat esitelleet erilaisia teorioita voittoa tuottamattomien organisaatioiden päätöksenteon perusteista. Ensimmäisenä perusteena on, että voittoa tuottamattomissa organisaatioissa pyritään maksimoimaan niin tuotantomäärä kuin laatukin taloudelliseen nollatulokseen päätyen. Käytännössä tällöin puhutaan tehokkuuteen perustuvasta päätöksenteosta. Tietyllä rahamäärällä pyritään aikaansaamaan mahdollisimman paljon hyödykkeitä, tai tietty hyödykemäärä pyritään tuottamaan mahdollisimman edullisesti. Tällainen lähestymistapa tuntuu luontevalta suomalaisten liikuntaseurojen päätöksenteossa.

Toisena päätöksenteon perusteena Li et.al. (2001, 36) pitävät kilpailullisen tuloksen maksimoimista. Toiminnan tavoitteena on menestyä urheilukilpailuissa tai pelaamisessa sarjoissa mahdollisimman hyvin, taloudelliseen nollatulokseen päätyen. Näin on yleensä ylimpien sarjojen joukkueilla eri pallopeleissä ja muilla vastaavilla yhteisöillä. Uhkana tällaisessa toiminnan organisoimisessa on se, että tulo- ja menoarvio tehdään liian suureen riskiin perustuen. Huono kilpailullinen menestys ei sinänsä ole katastrofi, ellei se johda huonoon taloudelliseen tulokseen. Nollatulokseen pyrkiminen hyvän urheilullisen menestyksen avulla aiheuttaa yleensä taloudellista tappiota jos menestys on keskinkertainen.

Rahoittajien tai resursoijien pitäminen tyytyväisenä on kolmas päätöksenteon peruste (Li et.al. 2001, 36). Tällöin pyritään varmistamaan resurssien jatkuminen tulevaisuudessakin. Hyvä lapsi- ja nuorisotoiminta tai kilpailullinen menestys saattavat olla houkuttimia rahoituksen tai vapaaehtoistyöpanoksen tulevaisuuden varmistamiseen. Toisaalta myös esimerkiksi sponsorituloista päättävien pitäminen tyytyväisenä erilaisin keinoin helpottaa niin ikään organisaation tulorahoituksesta huolehtimista. Yhteistyösopimukseen saatetaan esimerkiksi sisällyttää vain osa rahoittajan saamista eduista ja loput annetaan toimintajakson aikana ikään kuin bonuksena.

Neljäs päätöksenteon peruste on organisaation johdon etujen maksimoiminen (Li et.al. 2001, 36). Ilmiö on samanlainen kuin yrityksissäkin. Päätöksenteon motivaationa saattaa olla pelkästään johdon oman edun ajaminen. Yritysten tapauksissa voidaan puhua optioista tai hyvistä eläke-eduista. Yhdistyksissä mittakaava on ehkä hieman pienempi, mutta periaate sama. Johtajat saattavat esimerkiksi tehdä päätöksiä, joiden avulla he pääsevät itse esiintymään julkisuudessa. Omien etujen maksimoiminen saattaa olla myös positiivinen asia.

Organisaation johto saattaa pyrkiä mahdollisimman hyvään taloudelliseen tulokseen tai laadukkaaseen ja tehokkaaseen toimintaan, koska saavutettu "good will" hyödyttää myös heitä itseään.

Riittävän suoriutumisen malli on Lin et.al. (2001, 36) viides peruste. Sen katsotaan koskevan lähinnä julkista sektoria, joka toimii budjettien varassa. Kun joku tietty toiminnan taso on katsottu aikaisempina vuosina riittäväksi ja sitä varten on olemassa selkeät mallit, eivät organisaation päätöksentekijät pyrikään parempaan. Ajatellaan, että riittävän alas asetetut tavoitteet on helpompaa saavuttaa, kuin hieman kunnianhimoisemmat tavoitteet. Tällaista menettelyä tukee vuosittaisiin budjetteihin perustuva toimintamalli, jossa yksittäiselle laitokselle tai osastolle annetaan vuosittain tietty menoraami. Onnistumista mitataan sekä kustannusten tason, että tuloraamin tai annetuilla resursseilla saavutettujen tulosten toteutumisen perusteella.

Kuudentena päätöksenteon perusteena Li et.al. (2001, 37) pitävät pitkän aikavälin selviytymismallia. Tällöin päätöksiä ohjaavana tekijänä katsotaan olevan organisaation johdon halu pitkän aikavälin selviytymiseen. Pitkän aikavälin selviytymiseen tähtäävä johtamismalli saattaa aiheuttaa varovaisuutta tulevaisuudeninvestointien suhteen. Malli saattaa johtaa johdon konservatiiviseen suhtautumiseen muutoksiin. Koska nykyisillä toimintamalleilla on pärjätty tähänkin asti, ei muutoksia tarvitse tehdä.

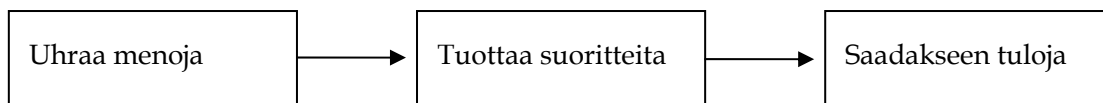
Viimeisenä voittoa tuottamattomien organisaatioiden perusteena pidetään kasvun maksimoimista (Li et.al. 2001, 37). Kun kolmannen sektorin organisaatiossa ei voida jatkuvasti tuottaa voittoa, saattaa johdolle syntyä halua kasvun maksimoimiseen. Koska johdon toiminnan pätevyyttä ei voidakaan lukea tuloslaskelman lopusta, saattavat johtajat haluta tuoda omaa hyvää toimintaansa esille kasvua maksimoimalla. Samalla johto saa kunnioitusta ja valtaa, kun pääsee olemaan suuren ja edelleen kasvavan organisaation hallinnossa mukana.

Jokainen liikuntatuotantoon osallistuva tarkastelee tuotantoprosessia ja tuotantoa omasta näkökulmastaan sekä käyttää kulloinkin tilanteeseen sopivia päätöksenteon perusteita. Liikunnan harrastajalle toiminnalla on välinearvoa hänen pyrkiessään kohti erilaista henkilökohtaista tyydytystä muun muassa hyvänolon tunteen, terveyden, virkistyneen tai sosiaalisten suhteiden muodossa. Vapaaehtoistyöntekijät haluavat pitää harrastamisen kustannukset mahdollisimman alhaisina, toimia yhteiseksi hyväksi, saavat tarvitsemaansa julkisuutta, voivat kokea suurta tapahtuman yhteydessä olevansa osa suurta kokonaisuutta tai saavat elämänsä muutoin merkittävää sisältöä toimiessaan esimerkiksi lasten kanssa. Julkishallinnon edustajat näkevät kenties liikuntatoiminnan osana kansakunnan hyvinvointia, paikkakunnalla viihtyvyyttä ja terveyttä. Yrittäjä voi nähdä työpaikkaliikunnan osana työvoiman uudistamisen prosessia ja ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa tai saavutetun näkyvyyden ja liikuntatapahtumien seuraajien myönteiset mielle yhtymät vastikkeena sponsorointipanosuksilleen.

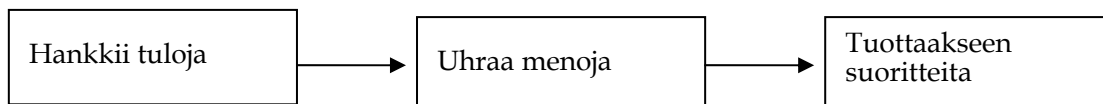
3.3 Liikuntaseuran talousprosessi

Suoritteiden tuottaminen, tulojen hankkiminen ja menojen maksaminen ovat yrityksessä ja toimintayksikössä, kuten yleensä liikuntaseurassa, erilaisessa suhteessa toisiinsa nähden. Yritys maksaa menoja tuottaakseen suoritteita saavuttaakseen tuloja, jotka ylittävät menojen määrän, jolloin syntyy voittoa. Voitto on yrityksen toimintaprosessissa se päämäärä, mihin pyritään. Liikuntaseura (toimintayksikkö) hankkii tuloja, jotta se pystyy maksamaan suoritteiden tuotannosta aiheutuvat menot saadakseen aikaan suoritteita eli liikuntapalveluja. Aatteellisten liikuntaseurojen tavoitteena ei ole tulojen hankkiminen vaan liikuntapalvelujen tuottaminen mm. fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten hyvinvointivaikutusten aikaansaamiseksi ja seuran itsensä asettamien tavoitteiden saavuttamiseksi. Yritys siis uhraa menoja tuottaakseen suoritteita saadakseen tuloja (meno-tulo) ja aatteellinen yhteisö hankkii resursseja voidakseen uhrata niitä saadakseen aikaan suoritteita (tulo-meno). (Nurminen 1988, 16–17) Yritysten meno-tulo -teoriaa ja taloudellisten toimintayksikköjen, kuten liikuntaseurojen tulo-meno -teoriaa voidaan kuvata seuraavasti:

Yritys (meno-tulo):

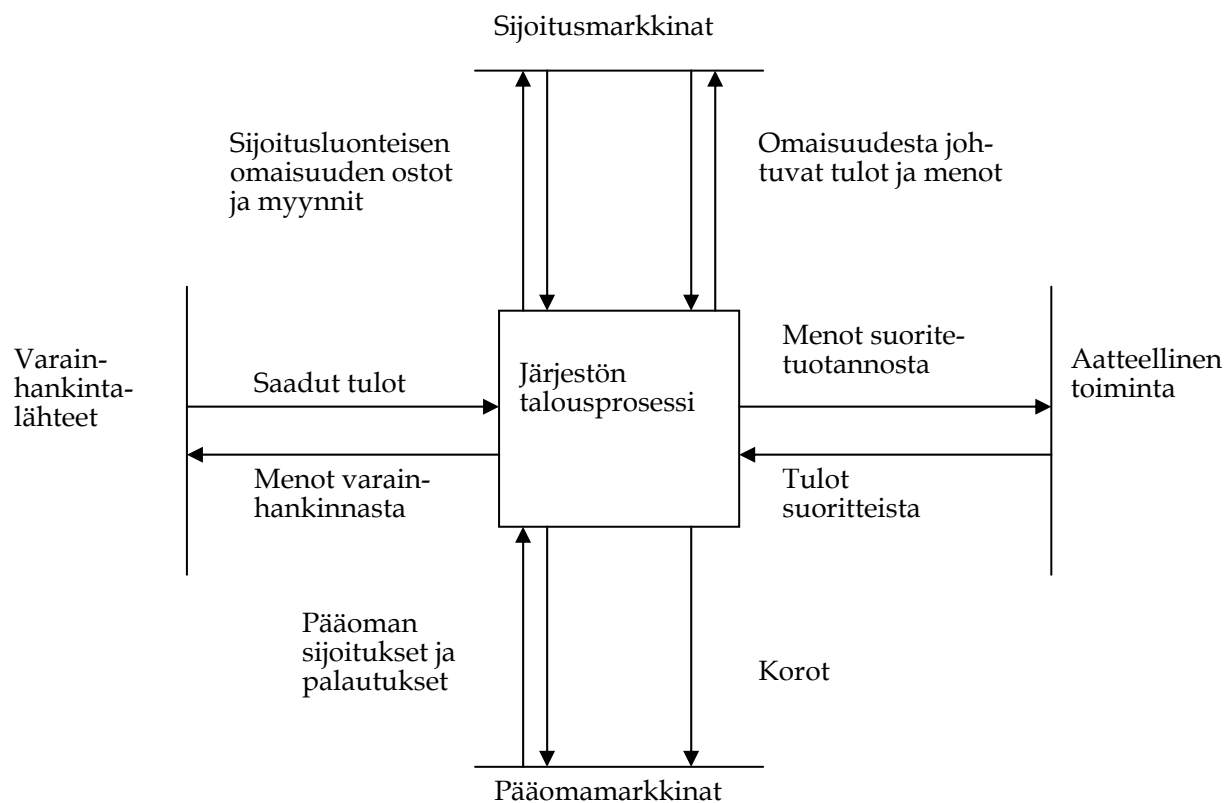

Toimintayksikkö (tulo-meno):

KUVA 2 Meno-tulo -teoria ja tulo-meno -teoria (Nurminen 1988, 17)

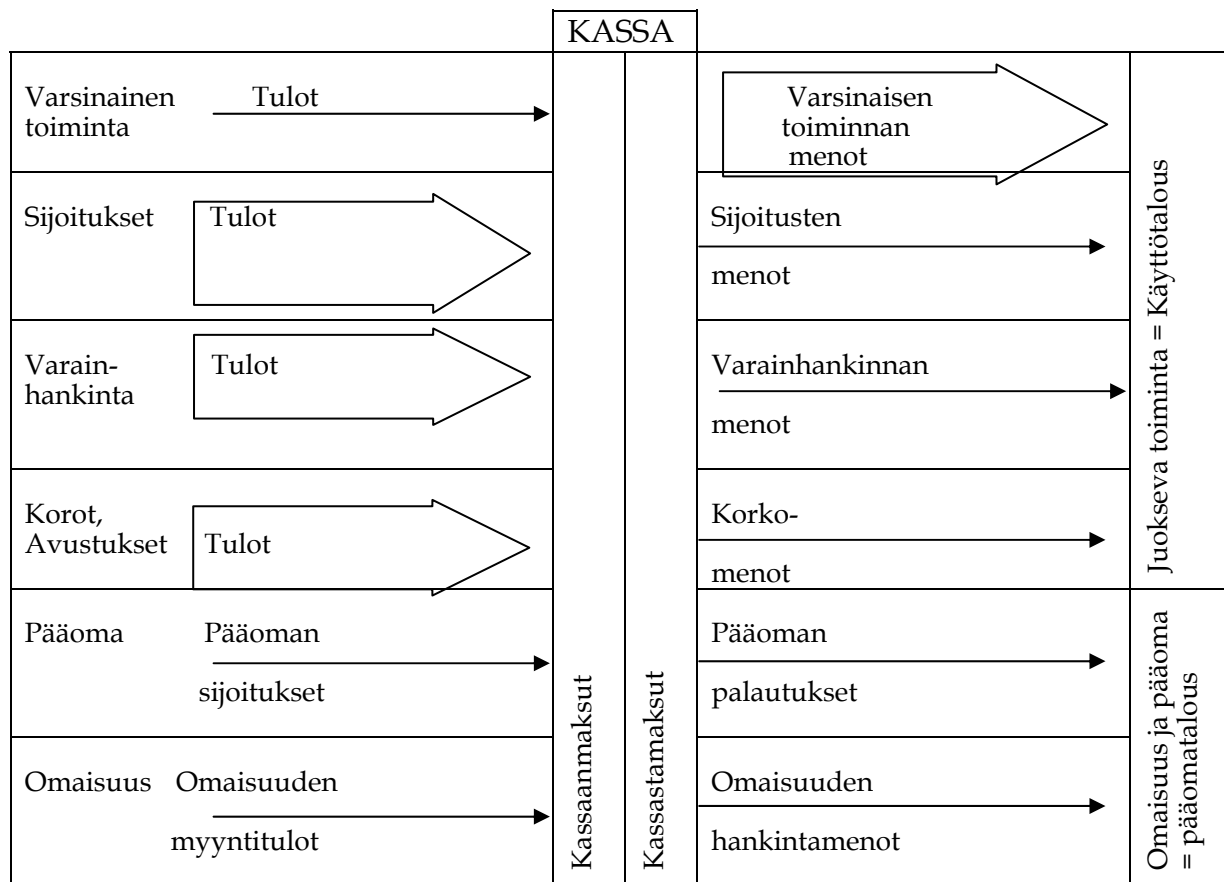
Aatteelliselle yhteisölle kuten liikuntaseuralle syntyy tuloja ja menoja varsinaisesta aatteellisesta toiminnasta, varainhankinnasta ja sijoitustoiminnasta sekä menoja pääoman koroista ja tuloja erilaisista avustuksista (KUVA 3). Periaatteessa aatteellisissa yhteisöissä jäsen- ja lisenssimaksut tai vastaavat määrätään siten, että toiminnasta aiheutuvat menot kyetään kattamaan, jolloin erillisistä suoritteista ei peritä erillisiä vastikkeita. Viimeisenä rahanlähteenä on vieras pääoma eli velanotto. (Autio & Perälä 1981, 18–19)

KUVA 3 Järjestöjen talousprosessi (Nurminen 1988, 18)

Liikuntaa harrastavien lasten vanhemmat maksavat seuralle (vrt. Meklin 1991, 43) "veroja ja maksuja ja saavat vastapainoksi hyödykkeitä, erilaisia palveluja". Tämä puoli on osa seurojen tulotaloutta. Seurat käyttävät perimänsä rahat eri tarkoituksiin palvelujen tuotannossa ja tätä puolta kutsutaan seuran menotaloudeksi (KUVA 4). Talousprosessia päättäjät (seuran hallitus, toimihenkilöt) ohjaavat ohjausvälineillä (talousarviot, sopimukset).

Monet seurat tuottavat valtion tavoin myös maksullisia liikuntapalveluja. Seura tuottaa palvelun (esimerkiksi kuntoliikuntatapahtuma) ja luovuttaa sen korvausta vastaan asiakkaalle (esimerkiksi yritys). Saatavan ylijäämän tavoite on seuran varsinaista toimintaa harjoittavien (esimerkiksi lasten liikuntatoiminta) maksuosuuden pienentäminen (vrt. Meklin 1991, 46–47 Valtion liiketoiminta). Maksullisten liikuntapalvelujen, samoin kuin valtion liikelaitostenkin, on katettava oma toimintansa ja tuotettava voittoa. Maksullisten liikuntapalvelujen tuottaminen on tällöin osa seuran varainhankintaa.

KUVA 4 Aatteellisen yhteisön talousprosessi (Autio & Perälä 1981, 19)

3.4 Liikuntaseuratoiminnan nykytila

Jotta saataisiin kuva siitä yhteiskunnallisesta tilanteesta, missä suomalaiset liikuntaseurat tällä hetkellä ovat, kuvataan seuraavassa kappaleessa lyhyesti suomalaisen liikuntaseuratoiminnan vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Kappaleen tavoitteena on kuvata sitä tilannetta, missä suomalaiset liikuntaseurat tällä hetkellä ovat ja millaisista lähtökohdista ne voivat lasten ja nuorten liikuntatoimintaa kehittää. Analyysi perustuu 1980–2000-luvulla tehtyihin seuratuksimuksiin (LIITE 2). Tämän lisäksi aineistona on käytetty tutkijan kokemuksia yli 30 vuoden ajalta liikuntaseuratyöstä niin jäsenenä, seuran puheenjohtajana, valiokuntien vetäjänä ja jäsenenä, seurojen hallitusten jäsenenä, valmentajana, vapaaehtoistyöntekijänä, varainhankkijana, kolmen eri liikuntaseuroissa harrastaneen lapsen isänä kuin seuratoiminnan tutkijakin.

3.4.1 Liikuntaseuratoiminnan vahvuudet ja heikkoudet

Liikuntaseuratoiminnan vahvuuksia ovat elämyksellisyys, kysyntä, vanhempien arvostus, vanhempien tekemä vapaaehtoistyö liikuntaseuroissa, yhteistyö ja

toimintamallien kehittäminen, laaja kontaktipinta sekä toiminnan edullisuus (TAULUKKO 9). Vanhemmat ovat kiinnostuneita kaikista sellaisista tekijöistä ja toiminnoista, mitkä lisäävät heidän lastensa hyvinvointia ja onnellisuutta. Laadukkaasti liikuntaharrastuksen yhteydessä lapsilla on mahdollisuus nauttia harrastuksesta, saada uusia ystäviä, tuoda myönteistä sisältöä elämäänsä ja kehittää samalla ikään kuin oheistuotteena fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia edullisesti (elämyksellisyys).

Liikuntaseurojen perustaminen on ollut vilkasta. SLU:n (Suomen Liikunta ja Urheilu ry.) tekemän kartoituksen mukaan vuonna 2000 yli 400.000 lasta enemmän olisi tuolloin halunnut harrastaa liikuntaa liikuntaseuroissa. Väestön koulutustason nousu ja terveystietoisuuden lisääntyminen ennustavat yleistä liikuntaharrastuksen kysynnän kasvua (kysyntä).

Suomi oli vuosikymmenen vaihteessa (etenkin 1991–93) vaikeahkon laman kourissa. Yritystoiminta vaikeutui, konkurssseja tehtiin enemmän kuin koskaan ja julkinen sektori joutui yksityissektorin vaikeuksien myötä omiin vaikeuksiinsa. Sosiaali- ja terveysministeriössä tutkittiin erityisen suuriin niin taloudellisiin kuin muihinkin vaikeuksiin (itsemurhayrityksiä ja -ajatuksia) joutuneita perheitä ja sitä, mistä tällaiset perheet erityisesti tinkivät taloudellisten vaikeuksien ilmenemisen myötä. Jossain määrin yllättävää tuloksissa oli se, että lähes kaikesta muusta (ruoka, vaatteet, matkat jne.) haluttiin tinkiä ennen lasten liikuntaharrasteita. Valitettavasti tutkimustulosten analysointia ei ole sittemmin jatkettu tai se on ainakin kesken, mutta kyllä esimerkki kertoo jotain niistä syvistä arvostuksista, mitä tällaiseen lasten harrastustoimintaan liitetään. Vaikka vanhempien taloudellinen tilanne oli huono, lapset haluttiin kenties harrasteiden kautta pitää muussa yhteiskunnassa mukana, hankkia niitä myönteisiä kokemuksia, onnellisuutta ja iloa sekä samalla ennaltaehkäistä muutoin mahdollisesti uhkaavaa syrjäytymistä. Tutkija teki samanlaisen havainnon 1980-luvun puolivälissä tehdessään tutkimusta liikunnan kehitysyhteistyöstä Afrikassa. Ihmetellessään koko työn mielekkyyttä maissa, joissa yksi lääkäri löytyi kenties satojatuhansia asukkaita kohden, missä koulutus ja terveydenhuolto olivat kehittymättömiä ja jatkuva sisällissodan uhka ilmeinen asukkaat ”opettivat” tutkijaa lukuisaan otteeseen kertoen liikuntatoiminnan tärkeydestä elämän sisällön, ilon ja tyytyväisyyden tuojana (vanhempien arvostus lasten liikuntaseuratoimintaa kohtaan).

Vapaaehtoistyö on ollut vuosikymmeniä suomalaisen liikuntaseuratoiminnan keskeisin resurssi. Tuoreimmat tutkimukset osoittavat varsinaisen liikuntaseuroissa tapahtuvan vapaaehtoistyön vankistaneen asemiaan. Ottaen huomioon esimerkiksi lasten vanhempien kokonaiskäyttöajan (vapaaehtoistyö ja harrastuksiin liittyvät kuljetukset) seuratoimintoihin, tulevaisuus näyttää edelleenkin hyvältä (vanhempien tekemä vapaaehtoistyö liikuntaseuroissa). Lamavuosina 1991–93 tiukentuneiden taloudellisten puitteiden vallitessa suomalaiset liikuntaseurat löysivät monia uusia yhteistyömuotoja, joita on kehitetty edelleen parantuneissa oloissa. Näitä yhteistyömalleja on kyetty esittelemään ja markkinoimaan (benchmarking) etenkin lajien sisällä, missä seurat eri paikkakunnilla toimiessaan eivät koe olevansa toistensa kilpailijoita (yhteistyö ja toi-

mintamallien kehittäminen). Suomalaisissa liikuntaseuroissa on yli miljoona jäsentä ja he edustavat kaikkia ikä-, sosiaali- ja yhteiskuntaluokkia. Parhaimmillaan tätä kosketuspintaa voidaan käyttää edunvalvonta-, markkinointi- ja resurssienhankintatöissä (laaja kontaktipinta). Liikunta on aina viime vuosiin saakka ollut edullinen harrastus lapsille. Vielä vuosikymmen sitten lapset kykenivät harrastamaan lähes mitä lajia hyvänsä, ilman merkittäviä taloudellisia rajoitteita. Monet lajit ovat edelleenkin edullisia verrattuna muihin vapaa-ajan harrasteisiin (toiminnan edullisuus).

Liikuntaseuratoiminnan heikkouksia ovat vapaaehtoistyöntekijöiden väsyminen, ammattitaidon puute pääasiassa vapaaehtoisuuteen pohjautuvissa liikuntaseuroissa, vapaaehtoisuuteen perustuvien liikuntaorganisaatioiden heikko markkinointiosaaminen, liikunnan kallistuminen, epäterve kilpailu, keskittyminen kilpa- ja huippu-urheiluun, vapaaehtoistyön koordinaation puute, systemaattisuuden puute ja lasten liikunnan markkinoinnin pirstaleisuus (TAULUKKO 9). Tehtyjen tutkimusten mukaan vapaaehtoistyö kasaantuu muutamille henkilöille (vapaaehtoistyöntekijöiden väsyminen). Lasten liikunta-toiminnan suuri kysyntä on aiheuttanut sen, että valintaa vapaaehtoisten toimijoiden kesken ei yleensä voi tehdä. Kaikki ne, jotka ovat valmiita vapaaehtoistyöhön, on otettava vastaan. Tällöin ei aina kyetä saamaan parhaita henkilöstöresursseja seuratoimintaan (ammattitaidon puute pääasiassa vapaaehtoisuuteen pohjautuvissa liikuntaseuroissa). Liikuntaseurat kykenevät yleensä perustelemaan toimintansa varsin hyvin lasten vanhemmille, mutta kun tavoitteena on ulkopuolisten resurssien hankinta ja kilpailu markkinointi- ja sponsorirahoista usein erittäin ammattitaitoisia ja palkattuja osajia vastaan, ei aina onnistuta parhaalla mahdollisella tavalla (vapaaehtoisuuteen perustuvien liikuntaorganisaatioiden heikko markkinointiosaaminen).

Lasten liikuntakustannusten lisääntyminen lienee monien lajien osalta tosiaasia. Harrastuskustannukset lisääntyvät mm. julkisen talouden tiukkenemisen, harrastusten intensiteetin ja toiminta-ajan lisääntymisen sekä kilpailullisuuden kasvun myötä (liikunnan kallistuminen). Joissakin tapauksissa seurat ovat kilpailleet epäterveillä ja keinoja kaihtamattomilla tavoilla esimerkiksi lahjakkaista lapsista, liikuntapaikkavuoroista tai tukijoista. Tällainen toiminta heikentää lasten liikunnan julkista kuvaa (epäterve kilpailu). Liika keskittyminen kilpa- ja huippu-urheiluun seurojen sisällä on saattanut kaventaa lapsi- ja nuorisourheilun mahdollisuuksia sekä resursseja. Esimerkiksi harjoitusaikojen jakaminen ikäluokittain vanhimmasta nuorimpaan päin ja/tai urheilullisen menestyksen mukaan ei aina johda lapsi- ja nuorisourheilun kannalta hyvään lopputulokseen (keskittyminen kilpa- ja huippu-urheiluun). Etenkin sellaisissa seuroissa, missä ei ole palkattuja työntekijöitä, vapaaehtoistyöntekijöiden ja työn tehokas koordinaatio on puutteellista. Tällöin siitä todella merkittävästä resurssipanoksesta ei saada läheskään sitä hyötyä, mikä on mahdollista saavuttaa (vapaaehtoistyön koordinaation puute).

Lisäksi pelkästään vapaaehtoistyöpohjalla toimivissa seuroissa työ ei ole systemaattista ja jopa saman seuran eri yksiköt (esimerkiksi joukkueet) saattavat kilpailla samoista yhteistyökumppaneista, jolloin lopputulos ei aina ole

tydyttävä (systemaattisuuden puute). Lasten liikuntatoimintaa järjestävät ja markkinoivat tuhannet liikuntaseurat (Suomessa noin 7.800 toimivaa liikuntaseuraa). Liikunnan alueorganisaatiot auttavat seuroja, järjestävät kilpailutoimintaa ja tapahtumia yhdessä liikuntaseurojen ja muiden tahojen kanssa sekä markkinoivat omalla tavalla liikuntaa. Urheilun lajiliitot huolehtivat paitsi kansallisesta edustusurheilusta, myös tukevat lasten liikuntatoiminnan järjestämistä organisoiden mm. koulutusta seuratyöntekijöille sekä markkinoivat liikuntaa. Nuori Suomi ry:n tehtävänä on lasten liikunnan edunvalvonta, kehittäminen ja markkinointi. Suomen kunnat markkinoivat lasten liikuntaa yleensä ja seurojen kanssa yhteistyössä toteutettavia liikuntatapahtumia erikseen. Tilanne on hiukan samanlainen kuin suomalaisessa matkailussa noin 10 vuotta sitten, jolloin matkailun markkinointiresurssit olivat niin pirstaleisessa tilassa, ettei työtä voitu tehdä kunnolla (lasten liikunnan markkinoinnin pirstaleisuus).

TAULUKKO 9 Liikuntaseuratoiminnan vahvuudet ja heikkoudet

Vahvuudet	Heikkoudet
Elämyksellisyys	Vapaaehtoistyöntekijöiden väsyminen
Kysyntä	Ammattitaidon puute pääasiassa vapaaehtoisuuteen pohjautuvissa liikuntaseuroissa
Vanhempien arvostus lasten liikuntaseuratoimintaa kohtaan	Vapaaehtoisuuteen perustuvien liikuntaorganisaatioiden heikko markkinointiosaaminen
Vanhempien tekemä vapaaehtoistyö liikuntaseuroissa	Liikunnan kallistuminen
Yhteistyö ja toimintamallien kehittäminen	Epäterve kilpailu
Laaja kontaktipinta	Keskittyminen kilpa- ja huippu-urheiluun
Edullisuus	Vapaaehtoistyön koordinaation puute
	Systemaattisuuden puute
	Lasten liikunnan markkinoinnin pirstaleisuus

3.4.2 Liikuntaseuratoiminnan mahdollisuudet ja uhat

Liikuntaseuratoiminnan mahdollisuuksia ovat se, että yhteistyökumppanit huomaavat lasten liikuntaharrastuksen mahdollisuudet, tieto- ja viestintätekniikan kehittyminen, lasten liikuntaharrastuksen arvostuksen kasvu, huippu-urheilun hyödyntäminen, yhteistyö lasten ja nuorten parissa toimivien järjestöjen kesken, liikuntaseurojen markkinointiosaamisen kasvu sekä uusi koulutus ja -tiedotus, pohjanaan lasten liikuntaharrastuksen yhteiskunnallisen kokonaisuuden ymmärtäminen (TAULUKKO 10).

Esimerkiksi yritykset huomaavat lasten liikuntaharrastukseen liittyvän varsin riskittömän ja yleisesti hyväksytyyn "good willin" nykyistä paremmin, kehittävät yhteistyötä ja resursoivat lasten liikuntaharrastusta saaden siitä myös itselleen lisäarvoa, säännöllisiä asiakkaita ja kilpailuetua. Julkinen hallinto huomaa nykyistä paremmin lasten liikuntaharrastuksen mahdollisuudet yhteiskunnan hyvinvoinnin kehittäjänä ja monenlaisten vaikeuksien ennalta ehkäisijänä, jolloin lasten liikuntaharrastuksen arvo entisestään kasvaa. Ainakin 1980-luvulta lähtien yksi keskeisimmistä ongelmista liikuntaharrastuksen laajenemisen suhteen on ollut puutteellinen viestintä. Nykyaikainen tieto- ja viestintä-

tätekniikka parantaa tiedonhankintamahdollisuuksia suoraan harrastajilta sekä ohjaa kysyntää sinne missä on tarjontaa (tieto- ja viestintätetekniikan kehittyminen). Hyvän toiminnan myötä lasten liikunnan arvostus kasvaa ja kunnat lisäävät resursseja lasten liikuntaan. Verotusta kehitetään liikuntaseuraystävälliseen suuntaan. Lasten liikunnan parissa työskentelevät kykenevät luomaan ”positiivisen kierteen”, missä ihmisten merkittävien arvojen mukainen toiminta saa aikaan arvostusta, edelleen lisääntyviä resursseja, joiden avulla entistä enemmän ja entistäkin parempaa toimintaa, mikä puolestaan synnyttää arvostusta ja niin edelleen (lasten liikuntaharrastuksen arvostuksen kasvu).

Reilu vuosikymmen sitten Jani Sievisen ja Antti Kasvion kansainvälisen uintimenestyksen myötä uimakoulujen osallistujamäärät kasvoivat huomattavasti. Huippu-urheilijoita ei ole toistaiseksi hyödynnetty riittävästi juuri lasten ja nuorten liikuntaharrastuksen ja innostuksen kehittämiseksi (huippu-urheilun hyödyntäminen). Liikuntaseurat lisäävät yhteistyötä mm. nuoriso-, kulttuuri- ja kirkollisten järjestöjen kanssa omilla paikkakunnillaan sekä saman lajin eri paikkakunnilla toimivien seurojen kesken saaden näin synergiaetua (yhteistyö lasten ja nuorten parissa toimivien järjestöjen kesken).

Liikuntaseuroissa toimivat henkilöt ymmärtävät nykyistä paremmin liikunnan kokonaisedun ja sen, että jokainen toimija on vastuussa niin toiminnasta, julkisuuskuvasta kuin aktiivisesta markkinointityöstäkin (markkinointiosaaminen liikuntaseuroissa kasvaa).

”Liikunnan yhteiskunnallinen merkitys” -projektin (Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu 1994) yhteydessä kerättiin runsaasti ja monipuolisesti tietoa mm. liikunnan hyödyistä yhteiskunnalle mm. sen elämänlaatuvaikutusten, fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämisen ja oheisvaikutusten kautta. Liikuntaorganisaatiot yhdessä julkisen sektorin kanssa toteuttavat em. ”Liikunnan yhteiskunnallinen merkitys” -projektin jatkoksi ihmisten keskeisiin arvoihin ja arvostuksiin sekä lasten liikunnan yhteiskunnalliseen merkitykseen pohjautuvaa koulutusta ja tiedotusta (koulutus ja -tiedotus, pohjanaan lasten liikuntaharrastuksen yhteiskunnallisen kokonaisyödyn ymmärtäminen).

Liikuntaseuratoiminnan uhkia ovat kuntien taloudelliset vaikeudet yhdistettynä pinnalliseen arvokeskusteluun, kilpa- ja huippu-urheilun ylivalta liikuntahallintokunnan sisällä, kilpa- ja huippu-urheilun lieveilmiöiden vaikutukset lasten liikuntaan ja liikuntajärjestöjen toimenpiteet lasten liikuntaseurojen kustannusten kasvattamiseksi. Lisäksi tuotekehittelyä saatetaan kohdentaa kaikkien maksukykyisimmälle väestön osalle, opetusministeriön liikuntayksiköllä on vähän henkilökuntaa lainsäädännön valmistelutyöhön, kilpailijat saattavat aloittaa aggressiivisen kilpailun ja lasten kaupalliset liikuntapalvelut lisääntyvät huomattavasti (TAULUKKO 10).

Talouden kiristymisen ja kunnan lakisääteisten velvoitteiden kasvun myötä liikuntatoimien resursseja saatetaan kaventaa tai liikunta-asiaa ajavat ovat osaamattomia edunvalvontatyössä. Liikuntahallintokunnan sisällä saatetaan lisäksi taloudellisten vaikeuksien myötä leikata seuratoiminta-avustuksia, korottaa liikuntapaikkojen ja -alueiden maksuja ja vuokria sekä suunnata edelleen liikuntapaikkojen käyttöä maksukykyisimmille tahoille, kuten yrityksille, taval-

lisesti korkeampia vuokria maksaville naapurikunnille sekä erilaisiin maksullisiin tapahtumiin, kuten messuille (kuntien taloudelliset vaikeudet yhdistettynä pinnalliseen arvokeskusteluun).

Kilpa- ja huippu-urheilun ylivalta saattaa johtaa huippuja palvelevan rakentamisen myötä hallintokunnan kiinteiden kustannusten kasaantumiseen juuri kilpa- ja huippu-urheilun alueille. Tällöin hallintokunnan muuhun toimintaan käytettävissä olevien varojen osuus pienenee ja taloudellinen liikkumavara (hallintokunnan päätettävissä olevat varat) kapenee, mikä puolestaan johtaa välillisesti lasten ja nuorten liikunnan resurssien ja etenkin avustusten pieneenemiseen (kilpa- ja huippu-urheilun ylivalta liikuntahallintokunnan sisällä). Doping pilaa osittain muunkin liikuntatoiminnan mainetta. Suomalaisten hiihtäjien dopingin käyttö Lahden MM-kisoissa muutamia vuosia sitten johti sponsorirahojen vähenemiseen kaikilla kestävyysurheilun alueilla. Lisäksi lehtikirjoitukset huippu-urheilun piirissä liikkuvista miljoonista saattavat aiheuttaa luuloa siitä, että kaikilla liikuntakulttuurin aloilla olisi käytettävissään runsaasti resursseja, mikä puolestaan voi edelleen johtaa kustannusten kasvuun. ”Kaikki haluavat päästä osalliseksi liikunnassa liikkuvista miljardeista” (kilpa- ja huippu-urheilun lieveilmiöiden vaikutukset lasten liikuntaan).

Liikuntajärjestöt voivat mm. sääntöjä ja kilpailujärjestelmiä muuttamalla vaikuttaa lasten liikunnan harrastamisen kustannuksiin. Säännöissä voidaan määrätä esimerkiksi tiettyjen, virallisten tuomareiden, välineiden tai tekstiilien käyttöpakosta ns. liiton otteluissa tai kilpailuissa. Lisäksi kilpailujärjestelmät vaikuttavat mm. sarja- ja kilpailutoiminnasta aiheutuvien matkustuskilometrien, yöpymisten ja kodin ulkopuolella tapahtuvien ruokailujen määrään. Lisäksi lajiliitot neuvottelevat vakuutusyhtiöiden kanssa mm. kaikille yhteiset vakuutus sopimukset, minkä osana saattavat olla edut ko. liitolle. Nämä edut ovat luonnollisesti yrityksen kannalta osa yrityksen kustannuksia ja kohdentuvat viime kädessä palvelujen ostajiin eli vakuutuksenottajiin (liikuntajärjestöjen toimenpiteet lasten liikuntaseurojen kustannusten kasvattamiseksi). Mikäli lasten liikuntaharrastusten kokonaishinnat jatkavat kasvamistaan, saattaa käydä niin, että ainakin kalleimpien lajien harrastamismahdollisuudet kasaantuvat vain hyvätuloisille kansalaisryhmille. Viime vuosina etenkin niiden lajien hinnat, joita hyvätuloisin kansanosaa harrastaa, näyttävät myös kallistuneen voimakkaimmin. Seurauksina ovat toisaalta eri lajit maksukykyisille ja maksukyvyttömille sekä toisaalta osan kansasta jääminen haluamiensa palvelujen ulkopuolelle kokonaan (tuotekehittelyn kohdentaminen kaikkien maksukykyisimmälle väestön osalle).

TAULUKKO 10 Liikuntaseuratoiminnan mahdollisuudet ja uhat

Mahdollisuudet	Uhat
Yhteistyökumppanit huomaavat lasten liikuntaharrastuksen mahdollisuudet Tieto- ja viestintätekniikan kehittyminen Lasten liikuntaharrastuksen arvostuksen kasvu Huippu-urheilun hyödyntäminen Yhteistyö lasten ja nuorten parissa toimivien järjestöjen kesken Liikuntaseurojen markkinointiosaamisen kasvu Uusi koulutus ja -tiedotus, pohjanaan lasten liikuntaharrastuksen yhteiskunnallisen kokonaishyödyn ymmärtäminen	Kuntien taloudelliset vaikeudet yhdistettynä pinnalliseen arvokeskusteluun Kilpa- ja huippu-urheilun ylivalta liikuntahallintokunnan sisällä Kilpa- ja huippu-urheilun lieveilmiöiden vaikutukset lasten liikuntaan Liikuntajärjestöjen toimenpiteet lasten liikuntaseurojen kustannusten kasvattamiseksi Tuotekehittelyn kohdentaminen kaikkien maksukykyisimmälle väestön osalle Opetusministeriön liikuntayksiköllä on vähän henkilökuntaa lainsäädännön valmistelutyöhön Kilpailijat aloittavat aggressiivisen kilpailun Kaupalliset liikuntapalvelut lisääntyvät

Opetusministeriön Liikunta- ja nuoriso-osastolla on vähän lainsäädäntöön keskittyviä virkamiehiä. Kun esimerkiksi ministeriön Kulttuuripolitiikan osaston www-sivuilta löytyi 8.12.2005 maininnat 54 asetuksesta ja laista, ei Liikuntayksikön sivuilla ei ole vastaavia mainintoja lainkaan. Aloitteiden teko lieneekin yksittäisten kansanedustajien sekä vapaiden kansalaisjärjestöjen (Suomen Liikunta ja Urheilu, SLU) tehtävänä (opetusministeriön liikuntayksiköllä on vähän henkilökuntaa lainsäädännön valmistelutyöhön). Muut lasten vapaa-ajasta "kilpailevat" tahot muuttuvat aggressiivisemmiksi ja kohdentavat mm. resurssiaan lasten toiminnan kehittämiseen (kilpailijat aloittavat aggressiivisen kilpailun). Suomalainen liikuntakulttuuri on seurannut muutaman vuoden viiveellä eurooppalaisia ja amerikkalaisia kehityslinjoja. Lasten liikunnan kysynnän kasvu huomattavasti olemassa olevaa tarjontaa suuremmaksi lisää lasten liikunnan kaupallistumisen mahdollisuuksia. Esimerkiksi USA:ssa on jo kehitelty erityisesti lapsille suunnattuja kuntosaleja heille sopivine laitteineen (lasten kaupalliset liikuntapalvelut lisääntyvät).

3.5 Yhteenveto

Lasten ja nuorten liikuntapalveluja tuottavat pääasiassa liikuntaseurat. Liikuntaseuroilla on omat toiminta-ajatuksensa, mitkä osoittavat, mitä varten organisaatiot ovat olemassa. Liikuntaseurojen tuottamien hyödykkeiden (liikuntapalvelut, koulutuspalvelut, julkaisut, stipendit jne.) laatu riippuu yhdistyksen säännöistä, toiminnan päämääristä ja yhdistyksen päättävien elinten päätöksistä. Usein liikuntaseuratoiminnassa pyritään maksimoimaan niin tuotantomäärä kuin laatuakin taloudelliseen nollatulokseen päätyen sekä pitämään rahoittajat ja resursoijat tyytyväisinä. Liikuntaseurojen päätavoite ja toiminnan päämäärä on yleensä lasten ja nuorten liikuntapalvelujen tuottaminen. Liikuntaseura hankkii

tuotannontekijöitä, kuten vapaaehtoistyöntekijöitä ja henkilöstöä, pääomaa, aineita ja tarvikkeita, vieraita palveluksia sekä tilojen ja alueiden käyttömahdollisuuksia. Toimintaprosessissa tuotetaan palveluja yhdistelemällä edellä mainittuja tuotannontekijöitä.

Suoritteiden tuottaminen, tulojen hankkiminen ja menojen maksaminen ovat yrityksessä ja tavallisessa liikuntaseurassa erilaisessa suhteessa toisiinsa nähden. Yritys maksaa menoja tuottaakseen suoritteita saavuttaakseen tuloja, jotka ylittävät menojen määrän, jolloin syntyy voittoa, mihin viime kädessä pyritään. Liikuntaseura hankkii tuloja, jotta se pystyy maksamaan suoritteiden tuotannosta aiheutuvat menot saadakseen aikaan suoritteita eli liikuntapalveluja. Aatteellisten liikuntaseurojen tavoitteena ei ole tulojen hankkiminen vaan liikuntapalvelujen tuottaminen mm. fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten hyvinvointivaikutusten aikaansaamiseksi ja seuran itsensä asettamien tavoitteiden saavuttamiseksi. Voittoa tuottamattomissa yhteisöissä, kuten liikuntaseuroissa, pyritään maksimoimaan niin tuotantomäärä kuin laatukin taloudelliseen nollatulokseen päätyen.

Seuratoiminnan suosioon vaikuttavat edullisuus, elämyksellisyys, toiminnan arvostus yleensä, yhteistyö ja kontaktipinnat. Nykyaikaisen informaatioteknologian avulla liikuntaseurojen yhteistyökumppanit on aikaisempaa paremmin mahdollista saada tietoisiksi liikunnan tarjoamista yhteistyömahdollisuuksista. Yhteiskunnallinen arvostus, tieto- ja viestintäteknikan kehitys sekä koulutus parantavat seuratoiminnan suosiota entisestään. Liikuntaseuratoimintaa vaivaa toistaiseksi vapaaehtoisten väsyminen ja erilaisen seuratyössä tarvittavan ammattitaidon puute. Keskeisimpiä uhkia liikuntaseuratoiminnalle ovat yhteiskunnan heikko taloudellinen kehitys, lieveilmiöt ja liikunnan tuotantokustannusten kasvu.

4 LIIKUNTASEUROJEN KÄYTETTÄVISSÄ OLEVAT RESURSSIT JA TOIMINNASTA AIHEUTUVAT KUSTANNUKSET

Seuraavassa selvitetään liikuntaseurojen lasten ja nuorten liikuntaharrastuksiin käytettävissä olevia resursseja ja liikuntaharrastuksista vanhemmille ja harrastajille aiheutuvia uhrauksia viimeaikaisen tutkimustiedon valossa. Se, minkä verran harrastajat ja heidän vanhempansa joutuvat resursoimaan rahaa ja aikaa liikuntaharrastukseen, on riippuvainen valtion, kuntien, yritysten ja eri liikuntaorganisaatioiden kyvystä ja halusta toisaalta rahoittaa ja toisaalta periä erilaisia välillisiä tai välittömiä maksuja harrastuksesta. Tämä kustannusten ja resurssien erotus on summa, mikä joudutaan vanhemmilta tavalla tai toisella perimään, jotta suunniteltu toiminta voidaan toteuttaa ja taloudellisen toimintayksikön, liikuntaseuran talous pitää tasapainossa. Olemassa olevaa tilannetta havainnollistaa TAULUKKO 11.

TAULUKKO 11 Liikuntaharrastuksen resurssit ja kustannukset - esimerkkejä

Organisaatio	Resurssit	Kustannukset
Valtio	Liikuntabudjetti	Verolainsäädäntö
Kunnat	Avustukset	Vuokrat
Yritykset	Välillinen tuki	
	Sponsorituki	Liikuntavälineet ja -tekstiilit
Valtakunnalliset ja alueelliset liikuntaorganisaatiot	Koulutus	Matkakustannukset esim. sarja- ja kilpailujärjestelmien kautta, maksut
Liikuntaseurat	Edunvalvonta	Henkilöstö
	Varainhankinta	Kilpailutoiminta
	Kilpailutoiminta	Valmennustoiminta
EROTUS		XXXX
Vanhemmat ja harrastajat	Raha, aika ja talkootyö	XXXX
NETTOTULOS		Vähintään 0

Tavoitteena on selvittää millainen osuus ja rooli kunnilla, valtiolla, yrityksillä ja kotitalouksilla on lasten ja nuorten liikuntatoiminnan resursoinnissa, jotta seuroissa ja seurojen etuja ajavissa järjestöissä voitaisiin keskittyä markkinoinnin kannalta olennaisimpiin kohderyhmiin.

4.1 Julkistalous

Julkistalouden tehtävät jaetaan yleisesti perinteisiin tehtäviin, infrastruktuuri-tehtäviin, taloudellisiin tehtäviin sekä hyvinvointitehtäviin. Perinteisiä tehtäviä ovat mm. maanpuolustus, yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta huolehtiminen sekä yleinen hallinto. Infrastruktuuritehtäviä ovat liikenneverkon luominen ja ylläpitäminen sekä ympäristöön liittyvät tehtävät. Julkistalouden taloudellisiin tehtäviin kuuluvat mm. elinkeinoelämän, teollisuuden sekä maa- ja metsätalouden tukeminen. Hyvinvointitehtäviä ovat opetus, tiede ja kulttuuri, sosiaaliturva ja terveydenhuolto. Liikuntaedellytysten luonti ja liikuntapalvelut kuuluvat hyvinvointitehtäviin. (Meklin 1991, 21)

Toinen luokittelu on jako yhteiskuntataloudellisiin ja palvelutuotantotehtäviin. Yhteiskuntataloudellisista tehtävistä tärkeimpiä ovat ainakin tulonjaon tasoittaminen, inflaation torjuminen, työllisyydestä huolehtiminen, taloudellisen kasvun turvaaminen ja vaihtotaseen tasapainottaminen. Huomattava osa julkisesta toiminnasta ymmärretään palvelujen tuottamisena ja palvelu on julkisen tuotantoprosessin aikaansaannos. (Meklin 1991, 22–24)

On kaksi vaihtoehtoa suorittaa tulonjakotehtävää: tarjoamalla julkisia palveluja tai antaa tulotukea rahana. Tulotukivaihtoehtoa vastustavat ovat sitä mieltä, että ihmiset päästessään vapaasti harkitsemaan eivät valitsisi yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaista määrää esimerkiksi koulu- ja terveyspalveluja ja seurauksena saattaisi olla alikulutus. Lisäksi valtio haluaa ohjata yhteiskunnan kannalta tärkeiden palvelujen laatua ja hintaa, jotta yhteiskunta voisi toimia mahdollisimman tehokkaasti. (Hallipelto, Helin, Oulasvirta & Ruuska 1992, 12)

Talousteorian mukaan tuotannon pitäisi ohjautua sinne, missä se tuotetaan yhteiskuntataloudellisesti tehokkaimmin. Käytännössä poliittiset päätöksentekijät päättävät, mitä julkisen sektorin tulee tuottaa ja mitä ei, mihin tuotantoprosessiin osallistua ja mihin ei. Myöskään vaihdanta-ajatus ei toteudu julkishyödykkeiden osalta yksittäisten hyödykkeiden tasolla. Julkishyödykkeistä ei aina peritä eikä aina voi edes periä maksuja. Valtio tai kunta voi luovuttaa hyödykkeensä maksuttomasti tai edullisesti ja perii tarvittavan rahoituksen pakkoperiaatteella erilaisina veroina. (Meklin 1991, 23–24) Lisäksi julkinen sektori pyrkii vaikuttamaan kansalaisten käyttäytymiseen tukemalla toivottuja ja verottamalla yhteiskuntataloudellisesti kielteisiä toimintoja.

Hallitusohjelmissa (1991, 1995, 1999) korostetaan tasapuolisuutta kautta maan peruspalvelujen tuottamisessa. Kunnat, valtion ja kolmannen sektorin välissä, tuottavat pääosan hyvinvointipalveluista Suomessa. Hyvinvointipoli-

tiikan toteuttamisen edellytykset muuttuivat 1990-luvulla, jolloin vanha valtionosuus- ja suunnittelujärjestelmä purettiin ja otettiin käyttöön ohjaukseen perustuvat keinot. (Kytö, Aatola & Lehtinen 2003, 7) Eri kuntien toimintaedellytykset ja kyky turvata peruspalvelut ovat erilaiset. Alueellinen erilaistuminen voimistui 1990-luvulla. Työpaikat, väestö, osaaminen ja palvelut alkoivat keskittyä asutuskeskuksiin ja niiden liepeille. Kuntien erot näyttävät kasvavan ja samalla hyvinvointierot eri väestöryhmien välillä. (Kytö ym. 2003, 7)

Yksi keino palvelujen turvaamiseksi on kuntien muuttaminen palvelujen tuottajista palvelujen järjestäjiksi. Kunnan omaa palvelutuotantoa yksityistetään, yhtiöitetään ja korvataan ostopalveluilla. Tavoitteena on tehokkuus, tarkoituksenmukaisuus ja kuntien itsenäisyys palvelujen järjestämisessä. Kunnallisia liikuntapalveluita voidaan yksityistää ja on yksityistetty, aivan niin kuin muutakin kunnallista palvelutuotantoa. Yleensä yksityistämiseen ryhdytään, jotta kuluja voitaisiin pienentää tai tulorahoitusta suurentaa. Kaiken kaikkiaan yksityisenä toimivien liikuntalaitosten katsotaan toimivat kunnallisia laitoksia tehokkaammin. Tämä johtuu siitä, että yksityissektorilla toiminta on joustavampaa ja seuraa kysynnän muutoksia nopeasti (Li et.al. 2001, 86). Tämä on parhaimmillaan myös liikuntapalveluiden käyttäjän etu. Mitä nopeammin laitos pystyy vastaamaan kysynnän aiheuttamiin muutoksiin, sitä parempaa palvelua käyttäjät saavat. Myös menojen leikkaaminen on järkevää. Mitä pienemmät kustannukset ovat, sitä helpompaa niiden perusteleminen on taloudellista tukea haettaessa. Palvelujen käyttäjä nähdään asiakkaana tai palvelujen kuluttajana, joka maksaa palveluistaan veroina tai maksuina. (Temmes 1994, Kydön ym. 2003, 7 mukaan) Palveluja on perinteisesti yritetty tuottaa tasapuolisesti kuntien eri osa-alueille, mutta vähenevien voimavarojen myötä kunnat ovat joutuneet tekemään valintoja, joiden seurauksen tasa-arvo on kärsinyt (Kytö ym. 2003, 9). Samoin myös lasten ja nuorten tasa-arvo liikunnan harrastajina ja esimerkiksi julkisten liikuntapaikkojen käyttäjinä on heikentynyt.

Lasten ja nuorten liikuntaa pidetään yleisesti toivottuna asiana yhteiskunnassa. Julkinen sektori on pyrkinyt vaikuttamaan myönteisesti lasten ja nuorten liikuntaharrastuksiin rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja ja tukemalla liikuntatoimintaa järjestäviä yhteisöjä. Julkisen sektorin taloudellisten vaikeuksien myötä sen osuus lasten ja nuorten liikunnan resursoijana on 1990-luvun alusta lähtien pienentynyt.

4.1.1 Kunnat

Kun ensimmäinen kunnallinen urheilulautakunta perustettiin Helsinkiin vuonna 1919 (Ilmanen 1996, 13), seurasivat pian muut kaupungit esimerkiksi, mutta vasta toisen maailmansodan jälkeen myös maalaiskunnat alkoivat tuottaa julkisia liikuntapalveluja ja asettaa urheilulautakuntia. Kunnallisen liikuntahallinnon syntyyn vaikuttivat lisäksi sellaiset yhteiskunnalliset perustelut, kuten kansalaisten terveyden ja työkyvön ylläpitäminen sekä rikosten ennaltaehkäisy. (Ilmanen 1996, 30–32, 36)

Sodan päätyttyä urheilulautakuntia perustettiin niin runsaasti, että 1960-luvun alkuun mennessä lähes jokaisessa Suomen kunnassa oli itsenäinen urhei-

lulautakunta tai yhdistetty hallintoelin (Hoikka 1969, Ilmasen 1996, 114 mukaan). Kotitalouksien varallisuus lisääntyi, kulutusmenot kasvoivat, kulutuksen rakenne muuttui ja vapaa-aika lisääntyi (Viren 1991 sekä Vartia & Ahde 1991 Ilmasen 1996, 155 mukaan). Työ ja vapaa-aika erottuivat toisistaan, työ muuttui ruumiillisesta aikaisempaa enemmän henkiseksi, autoistuminen lisääntyi ja vaadittiin aikaisempaa enemmän myös julkisia palveluja (Ilmanen 1996, 155). Liikunnan suosio kasvoi ja sen avulla uskottiin saatavan terveyttä, kauneutta, tehokkuutta, kilpailukykyä ja hyvinvointia (Ilmanen 1996, 157).

Lamavuosina 1990-luvun alussa vuoden 1990 huipputasolta bruttokansantuote laski vuoden 1993 loppuun mennessä 13 prosenttia (Ilmanen 1996, 201) ja alettiin puhua hyvinvointivaltion osittaisesta säilyttämisestä tai siirtymisestä vähimmäispalvelujen järjestelmään. Kuntiin saatiin vapaakuntakokeilu, kunnallisia palveluja yksityistettiin sekä tulosvastuuta ulotettiin julkishallintoon. Kunnallisessa liikuntahallinnossa palvelutoimintoja karsittiin, itsenäisyyttä vähennettiin ja edellisellä vuosikymmenellä asetetut liikuntalautakunnat säilyivät vain suurimmissa kaupungeissa. Muualla siirryttiin suuriin hallintokokonaisuuksiin, vapaa-aika- tai sivistyslautakuntiin. (Ilmanen 2000, 85) Liikuntahallinto muuttui voimakkaasti. Kun 1980-luvun puolivälissä oli runsaat 400 kunnallista liikuntalautakuntaa, niin vuoden 1994 loppuun mennessä niitä oli jäljellä enää parikymmentä (Ilmanen 1996, 218). Lisäksi Suomessa on ollut paineita julkisten palvelujen korvaamiseen yksityisten tai kolmannen sektorin tuottamin palveluin (Heikkala 2000, 127).

Vuonna 1980 voimaan astuneen liikuntalain mukaisesti pääasiassa kunnat tarjoavat fyysiset puitteet liikuntatoiminnan harjoittamiselle sekä jakavat liikuntaseuroille avustuksia liikuntatoiminnan järjestämiseen. Tällaisia avustuksia ovat mm. perus- tai yleisavustukset, koulutusavustukset, projektiavustukset, matka-avustukset, vuokra-avustukset, hankinta-avustukset, avustukset kansainväliseen toimintaan sekä yhteistoiminta-avustukset. Perus- tai yleisavustuksia myönnetään usein vakiintuneiden tulokäytäntöjen mukaan, jolloin avustuksen jakoperusteena saattavat olla mm. jäsenmäärä, harrastuskertojen määrä tai harjoitusryhmien määrä. Koulutusavustuksilla tuetaan seurojen toimihenkilöiden kouluttautumista ja projektiavustuksen voi saada esimerkiksi seuran järjestämää tapahtumaa varten. Matka-avustukset on tarkoitettu erityisen merkittävän kilpailu- esiintymis- tai leirimatkan toteuttamiseen, vuokra-avustukset seuralle välttämättömien harrastustilojen käytöstä aiheutuvien kustannusten kattamiseen ja hankinta-avustukset käytetään erityislaatuisten välineiden tai laitteen hankintaan. Avustukset kansainväliseen toimintaan voivat liittyä mm. ystävyyskaupunkitoimintaan tai muuhun kansainväliseen toimintaan ja yhteistoiminta-avustukset mm. kunnan ja seuran välisen yhteistoiminnan kehittämiseen.

Avustuksia kutsutaan myös kunnan välittömäksi tueksi ja maksuttomia tai käyttökustannuksia edullisemmin käyttöön luovutettuja tiloja ja alueita välilliseksi seuratuksi. Tätä terminologiaa käyttäen kunnan kokonaistuki seuroille koostuu välillisen ja välittömän tuen summasta vähennettynä liikuntaseuran

kunnalle maksamalla maksuilla ja vuokrilla. Liikuntaseurat huolehtivat puolestaan liikuntatoiminnan järjestämisestä.

Kuntien liikuntatoimet kilpailevat kuntien käytössä olevista resursseista muiden hallintokuntien kanssa. Ensimmäisenä liikunnan tukemisen perusteluna pidetään sitä, että kuntien tehtävä on kansalaistensa tarpeiden tyydyttäminen. Koska liikkumisen tarve on yksi näistä, on kuntien tehtävä tukea liikuntatoiminnan järjestämistä. Toisena perusteluna pidetään kansalaisten tasa-arvoisuudesta huolehtimista, maksukyvyistä huolimatta. Kuntien tulee taata kansalaisilleen tasapuoliset mahdollisuudet liikunnan harrastamiseen tuloista ja varallisuudesta riippumatta. Kolmas liikunnan julkisen tukemisen peruste on kuntien rooli pitkäaikaisena toimijana liikuntapalveluiden parissa. Yksityissektorin toimijoita tulee ja menee taloudellisen menestymisen ja suhdanteiden mukaan. Kunta toimijana tuo pitkäjänteisyyttä alueen liikuntapalveluiden tuottamiseen. Lisäksi kunnilla on hyvä asema maankäyttöön liittyvissä kysymyksissä. Niillä on hallussaan erilaisia maa-alueita ja tarvittaessa ne voivat lunastaa lisää. Kunnat voivat myös hyödyntää kaavoitukseen liittyviä keinoja liikunnan tukemiseksi. Viidentenä perusteluna nähdään kuntien mahdollinen rooli yhteistyötahona eri intressiryhmien välillä. Kunnilla katsotaan olevan mahdollisuus olla aloitteentekijänä esimerkiksi kolmannen sektorin organisaatioiden kanssa tehtävässä yhteistyössä. Kunta voi myös suurena organisaationa aikaansaada yhteistyötä yksityis- ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. (Li et.al. 2001, 80) Viimeisenä tuen perusteluna voidaan nähdä julkisen sektorin mahdollisuus estää yksityiset, kilpailua rajoittavat, toimet. Näitä voisivat olla esimerkiksi kuntosaliryttäjien sopimat kartellihinnat. Kun samoja palveluita tuotetaan alle markkinahintojen, on yksityissektorin erittäin vaikeaa toimia kilpailua häiritsevästi ja hintoja nostavasti. (Li et.al. 2001, 81)

Timo Cantell on selvittänyt kulttuurin taloudellisen tukemisen perusteluja. Samat perusteet pätevät myös liikunnan taloudelliseen tukemiseen. Taloudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna liikunnan tukeminen mahdollistaa palveluiden käyttämisen niille, joilla siihen muuten ei olisi taloudellisia resursseja. Tuetut liikuntapalvelut mahdollistavat myös lasten varhaisen kosketuksen liikunnan harrastamiseen. Liikunnan taloudellinen tukeminen on perusteltua myös siksi, että kyseessä on kollektiivihyödyke, eli se on tarkoitettua kaikille kunnan asukkaille. (Cantell 1993, 35) Sosiaalisilta vaikutuksiltaan liikunnan taloudellista tukemista voidaan perustella osallistuneiden itsetunnon ja motivaation lisääntymisellä. Hyvä ja mielekäs harrastus vaikuttaa ihmisen mielialaan positiivisesti, mikä näkyy myös harrastuksen ulkopuolella. Liikuntaharrastus koskettaa myös sellaisia henkilöitä, jotka ovat muuten syrjäytyneet tai jääneet yhteiskunnan tukiverkon ulkopuolelle. Näin liikuntaa tukemalla autetaan myös syrjäytyneitä kansalaisia. Lisäksi liikuntaharrastuksen voidaan katsoa lisäävän suvaitsevaisuutta yhteisössä, koska yhteinen harrastus tuo yhteen erilaisista lähtökohdista ja kulttuureista tulevia henkilöitä. (Cantell 1993, 62–63).

Liikunnan ja vapaa-ajan palveluiden voidaan katsoa nostavan alueen imagoa ja kiinnostavuutta. Vapaa-aikaan liittyvät palvelut ovat usein kuntien imagoittauksissa yhtenä mittarina mukana. Panostamalla näihin palveluihin

kunnat voivat nostaa omaa imagoaan ja samalla vaikuttaa kansalaisten tai yritysten päätöksiin muuttaa alueelle. (Howard ja Crompton 1995) Lisäksi fyysisesti aktiivisen kunnan voidaan katsoa säästävän esimerkiksi terveydenhoitokustannuksissa (Seeley 1997, 72). Liikunnan harrastamisella on myös kasvatuksellinen näkökulma, koska näin lapset ja nuoret saavat mielekästä ajanvietettä ja pysyvät poissa pahanteosta (Gratton ja Taylor 1992, 26–27). Urheilun tukemista voidaan perustella myös alueen yhteisöllisyyden kohottamisella. Mikäli joku alueen joukkueista menestyy, näkyy menestys yleensä myös niissä ihmisissä, jotka normaalisti eivät lajia edes harrastaisi. Menestyvään joukkueeseen on helppoa samaistua ja tätä kautta parannetaan alueellista identiteettiä. (Li et.al. 2001, 82.)

Pakollisten, lakisääteisten menojen kasvu kunnissa sekä valtionosuuksien pieneneminen ovat kaventaneet kuntien sitä taloudellista liikkumavaraa, mikä on käytettävissä vapaaehtoisten toimien rahoittamiseen. Liikuntatoimet kamppailevat resursseista lähinnä kulttuuri-, nuoriso- ja vapaa-aikatoimien kanssa. Resurssipäätöksiä tehdään kunnanvaltuustoissa ja -hallituksissa yleensä joko kunnanjohtajan tai ko. hallintokunnan johtavan viranhaltijan esittelyistä. Liikuntatoimen tai muun liikuntatoiminnasta vastaavan hallintokunnan sisällä lasten seuratoiminnan välittömästä (avustukset) ja välillisestä (liikuntapaikkojen ja -alueiden käyttökustannuksia edullisempi käyttö) tuesta kamppailevat muut liikunnan osa-alueet, kuten aikuisten kunto- ja harrasteliikunta, kilpa- ja huippu-urheilu sekä erityisliikunta.

Kunnat lisäävät lasten liikuntaharrastuksen kustannuksia maksu- ja taksapolitiikallaan eli perimällä vuokria liikuntapaikkojen käytöstä. Lamavuosina 1991–93 taksapolitiikka yleistyi ja on jäänyt moniin kuntiin pysyväksi ratkaisuksi. Useissa kunnissa on lapset ja nuoret vapautettu maksuista ja vuokrasta tai heille on annettu erityisavustuksia vuokratilustusten kattamiseen. Resurssi- ja maksupolitiikkapäätöksiä tehdään kunnallisissa liikunta- tai vapaa-aikalautakunnissa, yleensä johtavan viranhaltijan, kuten liikuntatoimenjohtajan esittelystä. Yleensä hallintokunnalla ei ole kokonaiskäsitystä tuen määrästä esimerkiksi seuraa, harrastajaryhmää tai liikuntalajia kohden, sillä liikuntaseura-avustuksista, liikuntapaikkojen käyttövuoroista ja taksapolitiikasta päätetään yleensä eri kokouksissa ja kokonaistukea (= avustukset + välillinen tuki liikuntapaikkojen käytön kautta – maksut ja vuokrat) ei arvioida tai lasketa.

Kunnallista päätöksentekoa rajoittavat käytettävissä olevat resurssit ja ohjaavat yksittäisten päätöksentekijöiden tarpeet. Päätöksentekijät ovat kuntien asukkaita ja asukkaiden arvostuksissa keskeisillä sijoilla ovat tutkimuksissa olleet jo aiemminkin mainitut terveys ja turvallisuus. Lisäksi monet kunnat ovat omissa strategioissaan määritelleet toimintojensa erityisiksi kohdealueiksi toiminnan lasten ja nuorten hyväksi. Esimerkiksi kun Jyväskylän maalaiskunnan liikuntaseuroilta ei peritty alle 18-vuotiaiden valmennus- ja harrasteryhmiltä liikuntatilojen käytöstä vuokria vuosien 2002 ja 2003 kokeiluhankkeen aikana, olivat seurausvaikutukset erittäin myönteisiä: maksut alenivat tai hinnat kyettiin muista kustannuspaineista huolimatta pitämään ennallaan, harjoituskertoja kyettiin järjestämään enemmän ja aikaisempaa useammassa paikassa, harras-

tuskautta kyettiin jatkamaan, luotiin lisää ja kokonaan uusia harrasteryhmiä, kysyntä liikuntapaikoille kasvoi entisestään ja käyttöaste parani. Kokeilu antoi edellytyksiä seuratoiminnan laajentamiselle yleensä sekä uusien toimintamuotojen aloittamiselle. Lisäksi kokeilu alensi lapsiperheiden kynnystä kokeilla erilaisia liikuntalajeja, talkootyön tarve väheni ja tätä kautta edelleen aktiivisten talkoohenkilöiden jaksaminen parani. (Karimäki & Simula 2004, 29–44) Liikuntatoimen tulomenetykset olivat 35.000–40.000 € ja muiksi hankkeen epäkohdiksi arvioitiin alkuvaiheessa ilmennyt tilojen vajaakäyttö, lisäliikuntatilojen rakentamisen tarpeen kasvu, yksittäisten ryhmien jääajan väheneminen jäähallissa, uudet käyttäjäryhmät jäähalliin ja edelleen jäähallin käyttövuorojen jakamisen vaikeutuminen. Kunnanvaltuusto päätti 22.9.2003 vakiinnuttaa ilmaisvuorot junioreille vuoden 2004 alusta lähtien. (Karimäki & Simula 2004, 44–45)

Kunnat tukiessaan liikuntaseuroja kohdentavat resurssejaan erityisesti lapsi- ja nuorisoliikuntaan. Toisaalta sellaisissa kunnissa, missä seuratoimintaa on tuettu, avustusten pieneneminen tai maksujen tai vuokrien korotukset kohdentuvat erityisesti lapsi- ja nuorisoliikuntaan.

4.1.2 Valtio

Opetusministeriön strategian vuodelle 2015 (<http://www.minedu.fi>) mukaan toimialan arvot ovat tasa-arvo, sivistys, luovuus ja hyvinvointi. Opetusministeriö vastaa osana valtioneuvostoa koulutus-, tiede-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan kehittämisestä ja kansainvälisestä yhteistyöstä. Ministeriö edistää sivistystä, luo edellytyksiä osaamiselle, elinikäiselle oppimiselle ja luovuudelle sekä kansalaisten osallistumiselle ja hyvinvoinnille. Liikuntayksikkö käsittelee asiat, jotka koskevat liikuntatoimintaa, liikunnan kansalaistoimintaa, liikunnan koulutuskeskuksia, liikunnan yhteiskunnallista kehittämistä ja alan kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä.

Ajankohtaiset erityisesti lasten liikuntaa käsittelevät kehittämisalueet ovat liikuntapoliittisen ohjelman valmistelun jatkaminen, lasten ja nuorten liikuntaohjelman sekä terveyttä edistävän liikunnan ohjelman laajentaminen ja kehittäminen sekä liikuntapaikkastrategian kehittäminen. Valtion toimielimien työtä ohjaavat toimielimissä työskentelevien ihmisten arvot suhteessa yhteiskunnalliseen toimintaan.

Valtion merkitys lasten ja nuorten liikunnan välittömänä rahoittajana on vähäinen. Merkittävintä on liikuntaharrastukselle myönteisen lainsäädännön kehittäminen, aiheeseen liittyvän koulutuksen ja tutkimuksen tukeminen sekä liikunta-alan yleinen edunvalvonta. Suomen valtio tukee lasten seuroissa tapahtuvaa liikuntaharrastusta välillisesti myöntämällä avustuksia veikkausvoittovaroista urheilujärjestöille ja kunnille, osallistumalla alan asiantuntijoiden koulutuksen tukemiseen sekä liikuntaharrastukselle myönteisen lainsäädännön välityksellä. Välittömästi valtio tukee mm. liikuntarakentamista. Myös liikuntajärjestöjä ja kuntien liikuntatoimintaa sekä rakentamista rahoitetaan veikkausvoittovarojen kautta, koulutusta koulutusjärjestelmien rahoittamisen kautta ja lainsäädäntötyö tapahtuu eduskunnassa. Pääpiirteet valtion budjettivarojen käytöstä on hallitusohjelmassa sekä budjetin selitysosassa. Yksittäisistä hankkeista

päättää ao. virkamiehen esittelystä joko kulttuuriministeri tai virkamies, jolle on delegoitu päätösvalta ko. asiassa.

Vuonna 2004 urheilun ja liikunnan osuus veikkausvoittovaroista oli 22,4 % eli 84,5 miljoonaa euroa. Urheilu on yksi alkuperäisistä veikkausvarojen saajista vuodesta 1940. Asetuksen muutoksella vuonna 1956 säädettiin, että urheilu saa 60 prosenttia ja 40 prosenttia jaetaan tieteen, taiteen ja nuorisotyön kesken. Urheilun prosenttiosuus on 1990-luvun alkuvuosien jälkeen pienentynyt. Euro-määräinen osuus on kasvanut 1990-luvun puolivälin jälkeen. (Liikunnan määrärahat 2000–2005)

4.2 Yritykset

Yritykset rahoittavat liikuntaseurojen toimintaa erilaisten sponsori- ja yhteistyösopimusten kautta. Suurin osa ns. sponsorirahoituksesta kanavoituu kilpaja huippu-urheiluseuroille, ei lapsi- ja nuorisoliikunnalle. Lasten liikuntatoiminnan yhteydessä yritykset toimivat lähinnä hyväntahtoisina toiminnan tukijoina, joille pääsytt olla mukana toiminnoissa ovat tukemisen ja verovähennysten lisäksi yleinen näkyvyys, perinne tai yrityksen henkilökunnan suhteet seuraan. Menestyksekkäimmät huippu-urheilijat ja -seurat kykenevät jopa kilpailuttamaan yrityksiä parhaimmat mahdolliset sopimukset saadakseen. Suomalaisyriyten sponsorointiin käyttämien panosten arvioidaan olevan noin 80–100 miljoonaa euroa vuodessa. Tästä 60–70 prosenttia kohdistuu urheiluun. Urheilusponsorointiin panostetaan siis arviolta 48–70 miljoonaa euroa vuodessa. (Liikunnan talous 2005)

Yritykset tavoittelevat pysyviä asiakassuhteita ja liikevoittoa. Yritykset aiheuttavat lasten liikuntaharrastuksen kustannuksia myymiensä vakuutusten, välineiden ja tekstiilien kautta. Kilpailu alalla on yleensä niin kovaa, että se pitää kustannukset kohtuullisina, mutta mm. liikuntavälineiden ja -tekstiilien vilkas myynti kirpputoreilla lienee myös merkki siitä, ettei edullisia tuotteita ole riittävästi tarjolla.

4.3 Järjestöt

Järjestö on yleisnimitys kaikille niille yleishyödyllisille ja aatteellisille toimintayksiköille, joiden tarkoituksena ei ole voiton tai muun taloudellisen ansion tuottaminen osakkailleen tai jäsenilleen. Aatteellista järjestötoimintaa harjoitetaan tavallisimmin yhdistysmuotoisena. (Nurminen 1998, 9) Järjestöt ovat yhdistysten yhteenliittymiä ja yhdistykset eli seurat ovat yksittäisiä rekisteröityjä yhdistyksiä (Koski & Heikkala 1998, 44).

Raittiusliike aloitti Suomessa maan jakamisen järjestöpiireihin, missä lopulta alueellisen jaon muodostivat paikallisyhdistykset, piirijärjestöt ja keskus-

liitto (Siisiäinen 1991, Itkosen 2000, 13 mukaan). Muut kansanliikkeet seurasivat raittiusliikkeen mallia. Aluksi keskusjärjestöt organisoituivat aatteellisesti kansallisiin keskusjärjestöihin ja toiminnallisesti lajiliittoihin (Koski & Heikkala 1998, 16). Suomen urheilun ensimmäinen liikunnan keskusjärjestö, Suomen Naisten Voimisteluliitto, perustettiin vuonna 1896 (Kleemola 1996, 25). Suomen Valtakunnan Urheiluliitto ry. (SVUL) perustettiin vuonna 1906, Suomen Palloliitto ry. (SPL) vuonna 1907 (Palloliitto 2002) Työväen Urheiluliitto (TUL) vuonna 1919 (Suomen Työväen Urheiluliitto TUL ry 2005) ja CIF vuonna 1945 (CIF 2005).

Periaatteessa järjestö- ja seuratoiminta ovat tulosta perustuslaissa taatusta yhdistymisvapaudesta. Yhdistys tai järjestö on ihmisten yhteenliittymä, mikä toteuttaa tiettyä yhteistä tavoitetta, arvoa tai intressiä (Siisiäinen 1996, Heikkalan ja Kosken 2000, 108 mukaan). Kosken ja Heikkalan (1998, 49) ajatuksia mukaillen hyvinvointivaltion kriisin myötä alettiin, ei ainoastaan pohtia niitä palveluja ja tehtäviä, joiden tuotanto voitaisiin siirtää julkiselta sektorilta järjestöille, vaan myös siirtää niitä. Järjestöjen on koettu olevan liikaa riippuvaisia julkisesta sektorista ja toimivan julkisen sektorin jatkeena. Järjestöille on siirretty niitä tehtäviä, joihin julkinen sektori ei enää ole halunnut kohdistaa julkisia varoja. Järjestöt ovat aina vaikuttaneet suomalaisessa yhteiskunnassa voimakkaasti ja vapaaehtoisia yhteenliittymiä, kuten yhdistyksiä, on pidetty demokraattisen järjestelmän välttämättöminä edellytyksinä (Itkonen, Heikkala, Ilmanen & Koski 2000, 12). Siisiäisen (Itkonen 2000, 12 mukaan) mielestä yhdistykset olivat välineitä kulttuurin itsenäistymisprosessissa yhteiskunnassa. Hänen mukaansa ”nykyaikaisen yhteiskunnan voidaan itse asiassa sanoa nousseen yhdistyslaitoksen myötä ja yhdistyslaitoksesta on tullut koko yhteiskunnan kehityksen edellytys” (Siisiäinen 1991, Itkosen 2000, 12 mukaan).

Suomalaisen yhteiskunnan eri vaiheissa järjestöille on annettu tai ne ovat ottaneet erilaisia tehtäviä. Julkishallinnon ja järjestöjen välinen suhde on muuttunut jatkuvasti. Järjestöt ja yhdistykset ovat hoitaneet valtion ja ihmisten yhteisöllisten tarpeiden tyydyttämistehtävää (Itkonen 2000, 12). Odotukset järjestöjä kohtaan ovat muuttuneet jatkuvasti ja 1990-luvulla yhdistysten oletettiin ottavan osaa yhteisiin talkoisiin esimerkiksi työllisyyden edistämässä ja syrjäytymisen ehkäisyssä (Heikkala & Koski 2000, 116). Seurat kehittyivät 1900-luvulla voimakkaasti yleisen yhteiskunnallisen muutoksen mukana.

Organisaatiouudistuksessa vuonna 1993 siirryttiin neljän keskusjärjestön mallista yhden palveluorganisaation (Suomen Liikunta ja Urheilu ry. SLU) malliin ja piirijärjestöjen sijasta alettiin puhua alueorganisaatioista (Koski & Heikkala 1998, 16). SLU edistää omien nettisivujensa mukaan ”vapaaehtoistyöhön pohjautuvaa aatteellista yhdistysmuotoista toimintaa, joka muodostaa perustan lasten ja nuorten liikunnan, aikuisten harrastus- ja terveysliikunnan sekä kilpa- ja huippu-urheilun moniarvoiselle hoitamiselle”. SLU:n liikunnan kansalais-toiminnan painopisteenä ovat lapset ja nuoret. (SLU esittely 2005)

SLU:n jäsenjärjestöjä on yhteensä 127, joista 115 varsinaista ja 12 tukijäsentä. Varsinaisista jäsenjärjestöistä lajiliittoja on yhteensä 75, SLU-alueita 15, työväen urheilujärjestöjä 1, ruotsinkielisiä liikuntajärjestöjä 8, koululais- ja opiskeli-

jaliikuntajärjestöjä 4, kuntoliikuntajärjestöjä 2, erityisryhmien liikuntajärjestöjä 8, huippu-urheilun yhteistyöorganisaatiot Suomen Olympiakomitea ja Suomen Paraolympiayhdistys sekä lasten ja nuorten yhteistyöorganisaatio Nuori Suomi. Jäsenjärjestöihin kuuluu jäsenenä yli 1,1 miljoonaa suomalaista. (SLU:n jäsenjärjestöt 2005)

SLU (Suomen Liikunta ja Urheilu) sekä sen lajiliitot ja aluejärjestöt tukevat lasten liikuntaseuratoimintaa mm. tekemällä lainsäädäntöön vaikuttavaa edunvalvontatyötä, järjestämällä seuratyöntekijöille erilaista koulutusta ja organisoimalla kilpailutoimintaa. Edunvalvontatyötä tekevät SLU:n jäsenjärjestöjen luottamushenkilöt joko suoraan tai edustajiensa kautta. Lisäksi toimihenkilöt organisoivat koulutusta ja organisoivat lajiliittojen ja alueorganisaatioiden kautta kilpailutoimintaa.

Kustannuksia nämä alueelliset, lajikohtaiset tai valtakunnalliset liikuntaorganisaatiot aiheuttavat liikuntaseuroille kilpailusääntöjen, kilpailujärjestelmien ja pakollisten vakuutusmaksujen kautta. Yhteisvakuutusta eri liikuntalajeja harrastaville lapsille ja nuorille ei vielä ole saatu kehitettyä. Kilpailusäännöillä voidaan määrätä mm. pelipaikasta, -välineistä, -tekstiileistä ja kilpailujen sekä ottelujen toimihenkilöistä. Erilaisia kilpailujärjestelmiä rakennetaan eri alueille ja eri ikäluokille. Näin vaikutetaan mm. yksittäisten urheilijoiden ja joukkueiden matkustamiskustannuksiin.

Heikkalan ja Kosken (2000, 116) mielestä 2000-luvun järjestötoiminnan keskeinen kysymys on se, "voivatko vapaaehtoisperinteestä kumpuava järjestötoiminta ja markkinavetoinen yritystoiminta toimia saman katon alla?" Järjestöt toimivat Heikkalan ja Kosken (2000, 112–113) mukaan nykyisin kansalaistoiminnan, markkinoiden ja julkissektorin toimintamallin keskipisteessä.

4.4 Kotitaloudet

4.4.1 Lasten ja nuorten vanhempien resurssit seuratoimintaan

Kansalaiset arvostavat erityisesti terveyttä ja turvallisuutta. Nykyaikana länsimaaisissa yhteiskunnissa fysiologiset tarpeet on pääasiassa tyydytetty hyvin, mutta perheyhteyksissä turvattomuuden tunne lienee kasvanut. Vanhemmat haluavat lastensa käyttävän vapaa-aikaansa terveellisessä ja turvallisessa ympäristössä. Liikuntaseurat kykenevät yleensä tarjoamaan tällaisen ympäristön. Lisäksi useimmilla suomalaisilla vanhemmilla on myönteisiä kokemuksia omista liikunnallisista harrastuksistaan ja he haluavat omille lapsilleen näitä samoja mm. yhteenkuuluvaisuuden tunteisiin, kunnioituksen saantiin ja itsensä toteuttamiseen liittyviä kokemuksia kustannustehokkaasti. Liikuntaa on yleisesti, aina viime vuosiin saakka, pidetty edullisena harrastuksena. Lisäksi kenties kilpaurheilussa mukana olleet vanhemmat haluavat jopa siirtää omaa osaamistaan niin sanotusti pyyteettömästi eteenpäin omille lapsilleen (transsendenssi).

Vanhempien käytössä olevasta taloudellisesta liikkumavarasta, mikä jää jäljelle ns. pakollisten menojen jälkeen, kilpailevat lasten liikuntaharrastusten kanssa lähinnä lasten muut vapaa-ajan harrastukset, vanhempien omat vapaa-ajan harrastukset sekä säästäminen. Muita suosittuja lasten harrasteita ovat mm. television katselu, lukeminen, tietokone- ja videopelit sekä muut kulttuuriharrasteet. Television katselu on viime vuosina lisääntynyt, mutta raharesurssimielessä siitä ei ole liikuntaharrastuksen kilpailijaksi, koska sitä voidaan pitää lähes ilmaisena harrasteena, samoin kuin viime vuosina selvästi vähentyneitä lukemisharrasteita. Sen sijaan tietokone- ja videopeliharrasteet ovat lisääntyneet ja ne vaativat varsin suuria resursseja. Muut kulttuuriharrasteet, kuten esimerkiksi kuvataiteet ja etenkin musiikki, ovat myös lisänneet suosiotaan ja kilpailevat vanhempien resursseista liikuntaharrasteiden kanssa.

Liikuntaa harrastavan lapsen vanhemmat joutuvat tekemään sekä markkina- ja valintoja, liikuntatoiminnan tuottamiseen välttämättömiä julkisia valintoja että olemaan tavalla tai toisella mukana julkisen valinnan kaltaisissa, aatteelliseen liikuntaseuratoimintaan liittyvissä seuratoimintavalinnoissa. Markkina- ja valintoja joudutaan tekemään mm. hankittaessa liikunnan harrastamisen kannalta välttämättömiä teksteilejä ja liikuntavälineitä. Julkisia valintoja osa liikuntaa harrastavien lasten vanhemmista joutuu tekemään mm. kunnallisina luottamushenkilöinä päättäessään liikuntarakentamisesta, seurojen avustuksista tai liikuntapaikkojen ja -alueiden käyttövuoroista. Seuratoimintavalintoja vanhemmat pääsevät tai joutuvat tekemään esimerkiksi joko seuran hallituksen ja jaoston jäsenenä tai järjestettävissä vanhempien illoissa suunniteltaessa ja päättäessä harrastajien, harrasteryhmien tai joukkueiden toiminnoista.

4.4.2 Kotitalouksien liikuntamenot

Liikunnan kuluttajamenot aiheutuvat liikuntaan osallistumisesta aiheutuvista kustannuksista sekä urheilun seuraamisesta aiheutuvista kustannuksista. Joissain maissa myös vedonlyönti lasketaan mukaan liikunnasta ja urheilusta aiheutuviin kustannuksiin. Kotitalouksien liikuntaan käyttämät varat ovat riippuvaisia yleisestä elintasosta ja vapaa-aikaan käytettävissä olevista varoista. talouskasvun myötä niin liikunnan harrastaminen kuin liikuntamenotkin tulevat lähivuosina kasvamaan Euroopassa. (Andreff & Weber, 1995, 135–168) Liikuntamenojen on todettu olevan yhteydessä elintasoon, käytettävissä oleviin varoihin, yleiseen liikuntaharrastuneisuuteen maassa, vapaa-ajan määrään, liikuntapaikkojen määrään, erilaisten liikuntaorganisaatioiden olemassaoloon ja liikuntapalvelujen laatuun. Lisäksi liikunnan avulla voidaan luoda uusia tarpeita yhteiskunnassa. (Puronaho 1998)

Vapaa-ajan taloudellinen merkitys yksilön näkökulmasta katsottuna perustuu liikunnan kulutustavaroiden, -palvelujen ja matkailupalvelujen käyttöön. Yhteiskunnan näkökulmasta nämä asiat vaikuttavat ihmisten työllisyyteen ja yhteiskunnan saamiin verotuloihin. Euroopan Neuvoston tutkimuksen mukaan (Sports Information Bulletin 2, 1994) kotitaloudet olivat liikunnan tärkein rahoittaja kaikissa tutkimuksissa mukana olleissa maissa (Belgia, Tanska, Suomi,

Ranska, Saksa, Unkari, Italia, Portugali, Espanja, Ruotsi, Sveitsi ja Iso Britannia). Kotitalouksien kuluttajamenojen osuus useimmissa maissa oli yli 90 % yksityisestä liikunnan rahoituksesta. Kotitalouksien liikuntaan käyttämä raha ei jakaudu tasaisesti liikuntavälineiden ja -palvelujen kesken, vaan kulutuksessa oli maakoh- taisia eroja. Suomessa kotitalouksien liikuntaan käyttämästä rahasta 38 % kului liikuntavälineisiin ja 62 % liikuntapalveluihin. Ruotsissa vastaavasti käytettiin 78 % liikuntavälineisiin ja 22 % liikuntapalveluihin. (Sports Information Bulletin 2, 1994)

Kotitalouksien liikuntamenoja on tutkittu vähän. Muutamit sosiologit, kuten Luschen (1969), Webb (1969) ja Burdge (1969) Rensonin ja Careelin (1986, 153) mukaan havaitsivat jo kymmeniä vuosia sitten yhteyden yksilölajien harrastamisen ja korkea sosiaalis-taloudellisen aseman sekä joukkuelajien harrastamisen ja matalan aseman väleillä. Renson (1976, 1978, Rensonin ja Careelin 1986, 155 mukaan) jatkoi tutkimuksiaan päätyen pyramidiin urheilulajien sosi- aalisesta asemasta ("Social status pyramid of sport in Belgium"). Statuspyrami- din mukaan ylimmän luokan lajeille tyypillistä oli runsas rahan sekä statusta ilmaisevien "keppien", kuten tennis- tai golfmailojen käyttö. Ylempi keskiluok- ka harrasti lähinnä luontoliikuntaa, mihin liittyi mm. riskien ottaminen, luon- nonvoimien hallinta sekä "sotilaallinen" hyökkäysasenne. Esimerkkilajeina mainittiin melonta, vuorikiipeily ja ratsastus. Alempi keskiluokka käytti palloja, verkkoja ja maaleja. Toiminta vaati ryhmätyötä ja tarkkaa tavoitteiden asetta- mista. Esimerkkilajeja olivat mm. koripallo ja jousiammunta. Alimman luokan urheiluille olivat tyypillisiä kovuus, askeettisuus ja kova ruumiillinen harjoitte- lu. Lajeina mainittiin mm. judo, jalkapallo ja telinevoimistelu. (Renson 1976, 1978, Rensonin ja Careelin 1986, 154–155 mukaan) Renson (1976, Rensonin ja Careelin 1986, 155 mukaan) tuli lopulta siihen johtopäätökseen, että urheilulajit olivat symbolisia toimintoja, jotka kuvasivat sosiaalisia arvoja, tyylejä ja makuja inhimillisen toiminnan kautta.

Taks, Renson ja Vanreusel (1995a, 3–6) keräsivät 1990-luvulla tutkimusar- tikkeleja liikunnan harrastamisen kustannuksista. He löysivät toisaalta tutkimuk- sia, joissa arvioitiin liikuntakustannuksia yleensä (TAULUKKO 12) ja toisaalta tutkimuksia, missä arvioitiin eri lajien kustannuksia erikseen (TAULUKKO 13).

TAULUKKO 12 Yleiset liikuntakustannusten tutkimukset (Taks, Renson & Vanreusel (1995a, 4)

Tutkijat	Tutkimustavoite	Otos	Tutkimusmenetelmä
Rigg & Lewney (1987) Englanti	Liikunnan makrota- loudellinen vaikutus Englannissa	Perheet Liikunnan harrastajat	Perheiden käyttötalo- usmenot (1983–1985) henkilökohtainen haas- tattelu liikuntamenoista
Schelvis (1985) Hollanti	Liikunnan harrasta- minen ja liikuntame- not	Perheet (N = 1.242)	Postikysely (1983–1984)
Manders & Kropman (1987) Hollanti	Liikunnan harras- tusmuutokset ja kus- tannustekijät	Miehet ja naiset N = 1000 15–75 -vuotiaat	Kyselylomakeavusteinen haastattelu (1978 & 1984)
van Puffelen (1988) Hollanti	Liikunnan makrota- loudelliset vaikutuk- set Hollannissa	Yli 6-vuotiaat lii- kunnan harrastajat	Talousarviokartoitus (1983)

Yleisten tutkimusten tavoitteena oli lähinnä joko kartoittaa liikunnan makrotaloudellisia vaikutuksia (Rigg & Lewney 1987, 149–170 ja van Puffelen 1988, 15–18) tai kustannusten vaikutusta harrastukseen (Schelvis 1985 sekä Manders & Kropman 1987). (Taks, Renson & Vanreusel 1995a, 3–6)

Tutkittaessa eri liikuntalajien kustannuksia erikseen tavoitteena oli joko arvioida liikuntaharrastuksen makrotaloudellisia vaikutuksia maassa (Kesenne 1984–85, 50–53 ja Matsuda 1990, 35–44) tai arvioida eri lajien kuluttajahintoja (Michon & Ohl 1989, 34–72 ja Lamb, Asturias, Roberts & Brodie 1992, 19–29). Nämä tutkijoiden tekemät kirjallisuuskatsaukset edesauttoivat niin tutkimusmenetelmien kehittämisessä kuin keskeisten muuttujien löytämisessä. Taks, Renson & Vanreusel (1995a, 4–6)

Urheilulajien sosiaalinen asema -pyramidi, Rensonin tutkimukset 1970-luvulla ja 1980-luvulla, muu saatavissa ollut alan tutkimustieto sekä Grattonin ja Taylorin (1985) julkaisu *Sport and Recreation: An Economic Analysis* johtivat ensimmäiseen laajaan tutkimukseen nimenomaan liikuntaharrastuksen hinnasta, kokonaiskustannusten arvioinnista ja niihin liittyvistä teorioista. Tätä työtä olivat tekemässä belgialaiset Taks, Vanreusel ja Renson Leuvenista ja Kesenne Antwerpenistä.

Taks, Renson, Kesenne ja Vanreusel (1994, 1–15) totesivat mm. että liikunnan harrastajat eivät käyttäytyneet rationaalisen kuluttajan tavoin valitessaan harrastuksiaan. Keskeisiä tekijöitä lajien valinnoissa olivat harrastajan olemus ja maku, ei niinkään lajin hinta. Välineiltään kalleimmat lajit tässä tutkimuksessa olivat golf, purjelautailu, purjelento ja pyöräily.

TAULUKKO 13 Eri liikuntalajien kustannukset (Taks, Renson & Vanreusel (1995a, 5))

Tutkijat	Tutkimustavoite	Otos	Tutkimusmenetelmä	Hinta-arvio
Kesenne (1984–85) Belgia	Liikuntaharrastuksen kustannukset	1.433 perhettä	Perheiden budjettikartoitus	Välittömät ja välilliset kustannukset, aika
Michon & Ohl (1989) Ranska	Liikunnan hinnan sosiaalis-taloudellinen vaikutus	N = 2.081 Liikunnan harrastajat 16–40 -vuotiaat	Kyselytutkimus	Hallinto, matkakulut, liikuntavälineet ja -tekstiilit, pääsymaksut, muut kulut
Matsuda (1990) Japani	Arvio liikunnan harrastamisen kokonaiskuluista maassa	N = 3.172 Yli 15-vuotiaita miehiä ja naisia	Postikysely (1988)	Liikuntavälineet ja -tekstiilit, jäsenmaksut
Lamb, Asturias, Roberts & Brodie (1992) Englanti	Liikuntaharrastukset todelliset kustannukset	N = 1.364 Yli 16-vuotiaat liikunnan harrastajat	Haastattelu (1987)	Jäsenmaksut, pääsymaksut, matkakulut, kirjallisuus, liikuntavälineet ja -tekstiilit

Matkakulujen osuus kokonaiskustannuksissa oli kaikissa arvioituissa lajeissa merkittävä. Lajiin liittyvän sosiaalisen toiminnan kulut (ruoka, juoma ja klubi-toiminnat) olivat suurimmat golfissa ja keilailussa. Lenkkeilijöiden ja uimareiden

den harrastukseen ei tällainen sosiaalinen toiminta ainakaan kustannusten perusteella näyttänyt kuuluvan juuri lainkaan. Kehonrakentajilla muiden välillisten kustannusten (mm. lisäravinteet, hieronta ja lääkintähuolto) oli huomattava. Tutkituista lajeista kokonaiskustannuksiltaan kallein oli golf. Seuraaviksi sijoituivat purjelautailu, keilailu, kehonrakennus ja purjelento. Halvimpia olivat tennis, lenkkeily, jalkapallo ja uinti. Tulokset noudattivat samaa linjaa aikaisempien alan tutkimusten (Kesenne 1984–85, Michon & Ohl 1989, Matsuda 1990 ja Lamb, Asturias, Roberts & Brodie 1992) kanssa. (Taks, Renson, Kesenne & Vanreusel 1994, 7–10)

Suomessa Jupin ja Vuolteen (1986, 261–262) selvitysten mukaan jo 1980-luvun puolivälissä yhteiskunta oli luonut hyvät liikunnan harrastamisen perusedellytykset. Myös tuolloin liikunnan harrastaja tai hänen perheensä joutui aina kattamaan osan harrastamisen aiheuttamista kustannuksista. Liikuntavälineet ja -varusteet, matkat liikuntapaikoille, liikuntapaikkojen käyttömaksut ja välinevuokrat olivat tuolloinkin harrastajien katettavia kustannuksia. Juppi ja Vuolle totesivat myös, että ”mitä teknisemmästä liikuntamuodosta on kysymys, sitä enemmän siihen yleensä joutuu sijoittamaan omia varoja jo lajin opettelu- vaiheessa.” (Juppi & Vuolle 1986, 261–262)

Yksilöiden väliset erot halukkuudessa sijoittaa omia varojaan todettiin vaihtelevan paljon jopa saman lajin sisällä. Ostokäyttäytymistä selitettiin tuolloin lajisuuntautuneisuuden, liikuntapalvelujen käyttötapojen sekä toisaalta kulutuskäyttäytymistä ohjailevien markkinamekanismien avulla. Lisäksi yhteisenä nimittäjänä mainittiin persoonalliset elämäntavat ja -tyylit, joiden mukaan arkielämän toiminnot jäsentyvät. (Juppi & Vuolle 1986, 262)

Juppi ja Vuolle (1986, 263–267) keräsivät tietoja Tilastokeskuksen kotitaloustiedustelusta vuodelta 1981 (Kotitaloustiedustelu 1981). Tuolloin kotitaloutta kohden käytettiin noin 45,5 € (273 markkaa) urheilu- ja retkeilyvarusteisiin. Tietoja pidettiin luotettavina, koska urheiluvälinekaupan vähittäismyynnin arvo Urheilu- ja vapaa-ajanvälineiden valmistajat ry:n ja ensimmäisten suhteellisten luotettavien ko. vähittäiskauppaa koskevien tietojen mukaan vuonna 1985 oli noin 51 € (310 markkaa) henkeä kohden. Tämä tieto perustui tuolloisten kaupan ryhmittymien selvityksiin sekä lisättyyn riippumattoman vähittäiskaupan arvoon. Urheilukaupan vähittäismyynnin arvo vuonna 1985 oli noin 255 miljoonaa euroa (1,53 mrd. mk). Tuolloin myytiin erityisen runsaasti polkupyöriä sekä maastohiihto-, laskettelu- ja jääurheiluvälineitä. (Juppi & Vuolle 1986, 263–267)

Valtonen, Rissanen, Korhonen ja Pekurinen (1989, 7–20) tutkivat liikuntamenoja vuosina 1971–85 eri sosioekonomisissa ryhmissä, menojen muutoksia ja muutosten syitä. Aineisto oli kotitalouskohtainen (liikuntamenot kotitaloutta kohden) Tilastokeskuksen kotitaloustiedustelujen aineisto vuosilta 1971, 1976, 1981 ja 1985. Tutkimuksessa määriteltiin liikuntahyödykkeiksi sellaiset palvelut ja menot, joiden kulutuksen motiivina oli liikunta. Liikuntamenojen erot kuvasivat tutkimuksen mukaan liikunnan tyylien eroja. Ylempien sosiaaliryhmien liikunta oli hyödykeintensiivistä, jolloin liikuntatarvareita ja -palveluksia käytetään paljon aikayksikköä kohden. Ammatissa toimimattomien liikunta sen si-

jaan oli aikaintensiivistä eli hyödykkeitä käytetään vähän aikayksikköä kohden. (Valtonen et.al. 1989, 13–15) Suurituloisimmissa ryhmissä absoluuttinen kasvu oli suurin ja pienituloisimmissa ryhmissä pienin. Menojen suhteellinen kasvu oli suurin sosioekonomisen jaottelun keskivaiheilla. (Valtonen et.al. 1989, 8–11)

Valtonen, Rissanen ja Pekurinen (1993, 13) täydensivät tutkimusaineistoaan myöhemmin vuoden 1990 kotitaloustiedustelun aineistolla. Heidän tutkimuksensa mukaan suomalaiseen liikuntaan käytettiin 1990-luvun alussa vuosittain lähes 2 miljardia euroa (yli 10 miljardia markkaa). Kotitaloudet ostivat liikuntahyödykkeitä 1,1 miljardilla eurolla (6.5 miljardia markkaa) vuodessa. Valtio ja kunnat rahoittivat liikuntamenoista noin 20 % eli 0,4 miljardia euroa (kaksi miljardia markkaa). Vienti, sponsorointi, työpaikkaliikunta ja urheilumainonta kasvattivat liikuntamarkkinoita noin 0,16 miljardilla eurolla (noin miljardi markkaa). (Valtonen & Rissanen & Pekurinen, 1993, 13)

Suomalaiset näyttivät käyttävän vuosittain kasvavan määrän rahaa erilaisen liikuntahyödykkeiden ostoon. Liikuntatarvikkeita ja -palveluja kulutetaan entistä enemmän. Kaiken kaikkiaan suomalaisten kotitaloutta kohti laskettu liikuntahyödykkeiden kulutus kasvoi vuodesta 1971 vuoteen 1990 reaaliarvoltaan 170 prosenttia, eli 1,7-kertaiseksi. Suomalaisten liikuntamenot sosiaaliryhmittäin vaihtelivat seuraavasti: Alempien toimihenkilöiden ja eri alojen työntekijöiden ryhmissä menot ovat suurin piirtein yhtä suuret. Maatalouden kotitalouksien liikuntamenot ovat jo pienemmät, ja kaikista pienimmät liikuntamenot ovat ammatissa toimimattomien ryhmässä. Työn lähdeaineisto oli Tilastokeskuksen kotitaloustiedustelujen aineisto vuosilta 1971, 1976, 1981, 1985 ja 1990. (Valtonen, Rissanen & Pekurinen 1993, 45)

Australialaisessa tutkimuksessa selvitettiin 9–17-vuotiaiden lasten urheiluharrastuksen taloudellisia vaikutuksia perheeseen kuudessa eri lajissa. Tutkitut lajit olivat kriketti (vain pojat), australialainen jalkapallo (vain pojat), voimistelu, [maa]hockey (enimmäkseen tytöt), verkkopallo (vain tytöt) ja tennis. (Kirk, Carlson, O'Connor, Burket, Davis & Glover 1997, 27.) Lapsen urheiluharrastukseen uhrattavan rahamäärän suuruus riippui lajista ja erikoisvarusteiden tarpeesta, seuran rakenteesta, harrastuspaikan sijainnista, valmennusrakenteesta ja tasosta, jolla lapsi urheili. Tutkimuksessa vanhemmilta kysyttiin tarkkaa arviota heidän 12 viimeisen kuukauden aikana lapsensa urheiluharrastukseen käyttämistään rahamäärästä. (Kirk ym. 1997, 28.)

Tenniksessä ja voimistelussa yli puolet vanhemmista kertoi kuluttavansa yli 600 € (3600 markkaa) vuosittain lapsensa urheiluharrastuksen tukemiseen. Kriketissä 56 prosenttia vanhemmista vastasi tukevansa lapsen urheilua vuosittain alle 600 eurolla (3600 markalla), kun taas jalkapallossa vastaava luku oli 65 prosenttia, [maa]hockeyssä 75 prosenttia ja verkkopallossa 76 prosenttia. Voimistelu oli tutkituista lajeista kallein. Siinä 32 prosenttia vanhemmista kulutti vuosittain yli 1200 € (7200 markkaa). Verkkopallon harrastaminen tuli halvimmaksi. Vain 15 prosenttia vanhemmista ilmoitti tukevansa lapsensa verkkopalloharrastusta yli 600 €:lla (3600 markalla) vuodessa. (Kirk ym. 1997, 28.) Vanhempien todettiin suoran taloudellisen panostuksen lisäksi tukevan lastensa urheilemista myös tekemällä vapaaehtoistyötä esimerkiksi hallinnossa, rahan-

keruussa ja toimimalla valmentajan apuna. Vanhempien tuen katsottiin olevan erittäin merkittävä tekijä lasten urheiluharrastuksen kannalta. Tutkimuksesta nousi esiin yksinhuoltajavanhempien lasten vähäinen osallistuminen. Heräsi kysymys, onko lapsen mahdollista olla mukana urheilutoiminnassa, jos hänellä on vain yksi vanhempi? (Kirk ym. 1997, 32.)

Liikuntaseuran jäsenmaksun merkitys on vähentynyt ja erilaiset lisenssi- ja palvelumaksut ovat yleistyneet (Koski, 2000, 44). Seuratoiminnoissa, kuten julkisissa toiminnoissakin, itse liikuntapalveluilta puuttuvat usein hinnat. Seuratoimintakaan ei välttämättä kerro, mitä seurojen jäsenet tarvitsevat ja haluaavat. Aatteellisen seuratalouden malli perustuu myös valintaan, missä seurojen jäsenet valitsevat edustajansa päätöksentekoeleimiin, joissa päätetään mm. seurojen säännöistä, toimintaperiaatteista, toiminnan sisällöstä ja taloudesta. Kun valtio tai kunta luovuttaa hyödykkeensä yleensä ilmaisperiaatteella ja perii rahoituksen pakkoperiaatteella veroina, toimivat monet seurat lähes samoin. Ne toimintojen tuottamiseen tarvittavat resurssit, mitä ei saada muilta yhteistyökumppaneilta, peritään vanhemmilta.

4.4.3 Vapaaehtoistyö

Liikunnan harrastamiseen tarvitaan aikaa ja liikunnan harrastajan vapaa-ajan käytöstä kilpailevat kaikki mahdolliset vapaa-ajantoiminnot. Vapaaehtoiset työntekijät käyttävät huomattavasti aikaa hankkiakseen resursseja ja tuottaakseen liikuntatoimintaa. Tästä vapaaehtoistoimijoiden vapaa-ajasta kilpailevat myös muut vapaa-ajantoiminnot ja muut vapaaehtoisorganisaatiot. Usein on niin, että lapsi, sitoutuessaan liikuntaseuran liikuntatoimintaan, sitouttaa samalla vanhempansa vapaaehtoistyöhön seurassa. Harva menettää tuloja liikuntaharrastuksensa tai vapaaehtoistyönsä takia.

On arvioitu, että palkattuja liikuntatyöntekijöitä on tällä hetkellä vuonna 2002 Euroopassa noin miljoona ja vapaaehtoistyöntekijöitä liikuntaorganisaatioissa yhteensä noin 10 miljoonaa (VOCASPORT 2004). Käsitteenä vapaaehtoistyöntekijä on laaja ja viittaa kehen tahansa, joka on valittu, nimetty tai pyydetty tekemään tiettyjä tehtäviä organisaatiolle ja vapaasti päättää ne tehdä. Heinemann (1984, 201–213) ja Malenfant (1987, 281–293) määrittivät liikuntaseuroissa tapahtuvan vapaaehtoistyön yksinkertaisesti työksi liikuntaseurassa, tietyssä asemassa ja ilman palkkaa. Useissa vapaaehtoistyön määritelmässä toistuvat seuraavat tekijät: Työ tehdään vapaa-ajalla, vapaasta tahdosta, ilman työnantajan valvontaa, siviilityön ulkopuolella, epäsäännöllisesti ja tiettyinä ajanjaksona.

Eurooppalaisen urheilukonferenssin työryhmä "Voluntary Sports Leadership and Administration at All Levels" (The Voluntary Power 1995) keräsi 1990-luvun puolivälissä tietoja vapaaehtoistyöstä yhdessätoista eri Euroopan maissa. Selvityksessä jaettiin vapaaehtoistyöntekijät hallintotyöntekijöihin (puheenjohtajat, seurojen hallitusten jäsenet jne.) ja kenttätöntekijöihin (valmentajat, tuomarit jne.). Vapaaehtoistyöntekijöitä on Suomessa paljon. Pääosa työntekijöistä organisoii toimintaa (TAULUKKO 14).

TAULUKKO 14 Vapaaehtoistyöntekijät 11 maassa (The Voluntary Power 1995, 14)

Maa	Yhteensä	Hallintotyön tekijät (%)	Kenttätöön tekijät (%)
Itävalta	150.000	40	60
Suomi	674.000	24	76
Saksa	2.400.000	58	42
Italia	500.000		
Liettua	24.600	40	60
Hollanti	1.125.000	50	50
Norja	400.000	80*	20
Portugali	40.000		
Ruotsi	450.000	46	54
Ukraina	320.000		
Englanti	250.000	60	40

*) Monet heistä ovat myös kenttätöyöntekijöitä

Suomalaisen liikuntakulttuurin kansallinen erikoispiirre ja vahvuus on vapaaehtoistyön laajuus. Lähinnä lasten vanhemmat mutta myös muut liikunnasta innostuneet henkilöt (eri arvioiden mukaan 500.000–800.000 henkilöä vuosittain) työskentelevät eri tehtävissä liikuntaseuroissa mahdollistaen näin osaltaan lasten edullisen liikuntatoiminnan. Lasten vanhemmat toimivat liikuntaseuroissa niin itse liikuntatoiminnan organisoinnissa kuin resurssien hankinnassakin. Työpanoksen euromääräiseksi arvoksi on eri lähteissä arvioitu useasta sadasta miljoonasta eurosta aina lähes kahteen miljardiin euroon. Liikuntaseuroja pidetään perinteisesti vapaaehtoisorganisaatioina ja toiminnan sanotaan perustuvan vapaaehtoisuuteen ja talkoohenkeen (Koski 2000, 49). Kosken (2000, 44) seurakartoituksista vuosilta 1986 ja 1996 saatujen tietojen mukaan noin 40 prosentilla seuroista on enintään kuusi aktiivista toimihenkilöä, mutta tosiaktiivisten seuratyöntekijöiden keskiarvo on noussut vuoden 1986 14:stä vuoden 1996 17:ään samalla kun seurojen keskimääräinen koko on pienentynyt. Lisäksi parin kolmen aktiivin varassa olevien seurojen määrä on vähentynyt huomattavasti kahdestakymmenestä noin kymmeneen prosenttiin.

Aikuisväestöstä joka neljäs toimii liikuntaseuroissa erilaisissa puuharjoitteissa (esimerkiksi toimitsija, ohjaaja, varainhankkija) ja erilaisten taustaroolien (esimerkiksi kyyditsijä tai katsoja) kautta toiminnassa on mukana lähes 60 prosenttia. Lähes 80 prosenttia vanhemmista, joilla on vähintään kaksi alle 18-vuotiasta lasta, osallistuu seuratoimintaan. (Koski 2000, 44–47)

Malenfant (1987, 281–293) luokitteli vapaaehtoistyön motiivit neljään ryhmään:

1. henkilökohtaiset motiivit, kuten esimerkiksi kunnan ylläpitäminen, kiinnostus liikuntaa kohtaan tai vastapaino työlle
2. vastuuntunto, koska valittu tehtävään,
3. epätietoisuus motiivit eli halu olla hyödyksi ja avuksi sekä
4. erilaiset yhdistelmät edellisistä.

Reposen (1991) tutkimuksen mukaan tärkeimmät liikuntaseuratyön motiivit olivat toiminta lasten ja nuorten parissa (78 % vastaajista), yleinen liikuntain-

nostus (76 %), sosiaalinen hyvinvointi (70 %), halu auttaa ja tehdä jotain hyödyllistä (68 %) sekä liikuntatoiminta sinänsä (62 %). Miehet olivat Reponen tutkimuksen mukaan enemmän urheilusta sinänsä ja urheilumenestyksestä kiinnostuneita. He halusivat myös johtaa ja kouluttaa. Naisille keskeistä oli itsensä kehittämisen, vapaaehtoistyön tarjoamat haasteet, rentoutuminen sekä liikuntaharrastusmahdollisuudet vapaaehtoistyön ohessa. Samoin lapset ja nuoret olivat heille erityisen tärkeitä. (Reponen 1991, 46–48)

Suuren kansallisen liikuntatutkimuksen (2002) mukaan 34 % vastanneista vapaaehtoistyöntekijöistä koki ensisijaisesti tekevänsä nuorisotoimintaa, 26 % harrastus- ja kuntoliikuntatoimintaa, 23 % kilpailutoimintaa ja 13 % yleisiä järjestöllisiä tehtäviä. Vapaaehtoistyöntekijä aloittaa toimintansa seurassa yleensä nuorena ja hän toimii yleensä seurassa pitkään. Tyypillisimmillään vapaaehtoistyöntekijä on keski-ikäinen, hyvin koulutettu, johtavassa asemassa oleva mies, joka nuorempana urheili paikallisella tai alueellisella tasolla ja toimi myöhemmin valmentajana sekä seuran hallituksen jäsenenä. Hän tekee useita eri töitä seurassa, toimii samanaikaisesti useissa järjestöissä ja hänellä ei ole merkittäviä taloudellisia ongelmia. Monet heistä jatkavat vapaaehtoistyöntekijäuraansa alueelliselle, kansalliselle tai kansainväliselle tasolle saakka. (Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2002)

Vapaaehtoistyötä tarvitaan yhä enenevässä määrin etenkin varainhankinnassa. Jos talkootyön määrää mitataan sillä rahamäärällä, mitä toiminnan toteuttamiseen tarvitaan ja joudutaan hankkimaan, ei näyttöä talkootyön vähenemisestä ole olemassa (Koski 2000, 52). Seurojen määrän lisääntyminen, koon pieneneminen ja toiminnan monipuolistuminen ovat johtaneet puutteeseen seuratoimijoista, huolimatta siitä, että heitä on enemmän kuin koskaan ja siitä, että toiminta on tehokkaampaa kuin koskaan (Koski 2000, 53). Lisäksi henkilöresurssien riittämättömyyden tunteeseen on vaikuttanut jatkuva kustannusten ja vaatimusten kasvu. Monissa lajeissa sitoutumista säännölliseen vapaaehtoistyöhön pidetään ehtona, mikäli harrastuksessa halutaan olla mukana. Lapsiaan harjoituksiin ja kilpailuihin kuljettavat vanhemmat eivät aina ole mukana vapaaehtoistyössä vapaaehtoisesti. Yhteisöllisyyden tilalle on tulossa sopimuksellisuus. (Koski 2000, 50, 52–53) On kritisoitu sitä, että nykypäivinä seuroissa ei tehtäisi vapaaehtoistyötä niin aktiivisesti kuin ennen ja että ns. aatteellisuus olisi häviämässä liikuntaseuratoiminnasta. Valitetaan myös sitä, että nykyään ns. yleiseksi hyödyksi seuroissa toimivia on vähemmän kuin aikaisemmin. Toisaalta on huomattava se, että tänä päivänä vanhemmat käyttävät esimerkiksi lasten harrastuksista aiheutuviin kuljetuksiin huomattavasti enemmän aikaa kuin ennen. Lisäksi lapsiperheiden vanhempien työ on muuttunut perinteisestä 8–16 työstä projekti-, periodi- ja vuorotyön suuntaan, jolloin säännöllinen osallistuminen vapaaehtoistyöhön ei ole samalla tavalla mahdollista kuin ennen. Edelleen liikuntaharrastuksesta aiheutuvat kustannukset ovat huomattavasti kasvaneet, mikä myös lisää painetta vapaaehtoistyön suuntaan. Sitä mukaa kuin vapaa-aika vähenee, myös jäljellä olevan vapaa-ajan arvo kasvaa. Sanoetaan, että raha on arvon mitta. Samoin voimme sanoa, että nykypäivän ihmi-

sen tiettyyn tarkoitukseen vapaa-aikanaan käyttämä aika kuvaa kyseisen toiminnan arvostusta.

Jo 1980-luvun puolivälissä ennustettiin, että liikunnan kysyntä tulee kasvamaan ja uusia toimintoja tulee koko ajan lisää (Winkler 1984, 39). Kaikkea työtä ei varmasti kyetä tekemään tulevaisuudessakaan vapaaehtoisvoimin ja palkataan koko- tai osapäiväisiä työntekijöitä liikuntaseuroihin. Tämä saattaa lisätä byrokratiaa ja ristiriitoja (Winkler 1984, 40, White & Brackenbridge 1985, 95–96). On pelätty myös sitä, että palkallisten lisääntyessä vapaaehtoiset menettävät kiinnostustaan seuratyöhön (Puronaho 1988, 185). Aika on rajallinen resurssi. Rajallisuus määräytyy kysynnän ja tarjonnan kautta ja keskustelussa rajallisista resursseista viitataan usein hyödykkeen hintaan suhteessa käytössä oleviin resursseihin. Vapaaehtoistyön taloudellista merkitystä voidaan arvioida sekä vaihtoehtoiskustannus- että markkinakustannusmenetelmällä. Taksin, Rensonin ja Vanreuselin (1994, 381–397) mielestä liikunnan harrastaja joutuu tekemään vaihtokauppaa työn ja vapaa-ajan välillä ja he ovat arvioineet liikuntaharrastukseen käytettävän ajan hintaa vaihtoehtoiskustannusmenetelmällä harrastajien tulojen perusteella. Vaihtoehtoiskustannusmenetelmä perustuu ajatukseen siitä, että ihminen käyttäessään aikaa liikuntaan jättää käyttämättä mahdollisuutensa ansaita muualla. (Taks, Renson & Vanreusel 1994, 381–397) Tällainen tutkimus ja vaihtoehtoiskustannusmenetelmän mielekäs käyttö ylipäätään arvioitaessa liikuntaharrastukseen käytettävän ajan tai vapaaehtoistyön rahamääräistä arvoa herättää monia kysymyksiä: Kuinka moni työntekijä voi päättää omasta työajastaan eli onko sellainen tilanne ylipäätään realistinen, että liikunnan harrastaja voisitodellisuudessa olla tuotantotoiminnassa mukana liikuntaharrastuksensa sijaan? Koska raha perinteisen käsityksen mukaan on arvon mitta, onko liikuntaharrastuksen arvo erilainen erisuuruista palkkaa saaville ja olematon eläkeläisille ja työttömille? Onko liikunnan arvo ammattiurheilijalle miinusmerkkinen, tilanteessa, missä hänen ansionsa liikunnasta ylittävät muut ansiot?

Markkinakustannusmenetelmässä vapaaehtoistyön arvo saadaan kertomalla vapaaehtoistyöhön käytetty aika niiden ihmisten palkalla, jotka tekevät samaa työtä. Lähtökohtana ovat ne ansiot, joita työmarkkinoilla ko. työhön rinnastettavaa tehtävää hoitavat ansaitsevat.

$$HW = \sum_{n=i}^i T_i W_i$$

jossa HW = vapaaehtoistyön arvo vuodessa, T_i = tehtävän suorittamiseen kuluva aika ja W_i = tehtävää i vastaavaa työtä markkinataloudessa suorittavan henkilön palkka. Henkilöiden palkan arvon määrittely voidaan tehdä esimerkiksi kultakin tehtävältä erikseen, vastaavien työtehtävien keskimääräisten ansioiden mukaan, käyttämällä minimipalkka-arvoa tai ulkopuoliselta alan ammattilaiselta ostettavan työn arvoa. (Tilkanen 1990, 24–25)

Tilkanen (1990) arvioi ensimmäisenä Suomessa liikuntaseuroissa tehtävän vapaaehtoistyön rahamääräistä arvoa vuonna 1990. Hän käytti markkinakus-

tannusmenetelmää ja keräsi tietoa vapaaehtoistyön määrästä ja laadusta liikuntaseurassa (Uuraisten Urheilijat) niin keväällä, kesällä, syksyllä kuin talvellakin. Hänen mukaansa keskiverto seuratyöntekijä teki vapaaehtoistyötä tunnin viikossa ja sai käyttäen keskimääräisenä palkkana 6,7 €/h vapaaehtoistyön arvoksi koko maassa lähes 700 miljoonaa euroa. (Tilkanen 1990, 65–66)

Myös Vantaan kaupunki käytti markkinakustannusmenetelmää omissa arvioinneissaan ja sai Vantaan seuroissa tapahtuvan vapaaehtoistyön arvoksi vuonna 1994 yhteensä lähes 20 miljoonaa euroa. Vantaan kaupungin liikunta-toimen budjetti samaan aikaan oli noin 4,5 miljoonaa euroa. Mikäli Vantaan kaupunki olisi teettänyt saman työn, se olisi joutunut palkkaamaan yli 1.800 työntekijää. (Vantaa 1994)

Seurajohdon näkökulmasta on olemassa kolme mahdollisuutta eli joko saada vapaaehtoistyöntekijöitä, ostaa tarvittava työ markkinoilta tai jättää liikuntatoiminta järjestämättä. Tästä näkökulmasta katsottuna markkinakustannusmenetelmää voi pitää realistisempänä mallina kuvata vapaaehtoistyön arvoa kuin vaihtoehtoiskustannusmenetelmä.

Eurooppalaisen urheilukonferenssin työryhmä "Voluntary Sports Leadership and administration at all levels" (The Voluntary Power 1995) löysi hyviä esimerkkejä kansallisen tason liikuntaorganisaatioiden ja julkisen sektorin välisestä yhteistyöstä:

1. erilaisten koulutusohjelmien osai- tai kokonaisrahoitus (esimerkiksi Englanti ja Suomi)
2. verovähennykset vapaaehtoistyöntekijöille (esimerkiksi Saksa)
3. koulutusvapaa niille, jotka osallistuvat liikuntaorganisaatioiden koulutusohjelmiin (esimerkiksi Saksa),
4. erityinen vapaa niille, jotka toimivat nuorten hyvinvointiohjelmissa vapaaehtoisina,
5. "vapaaehtoistyön vuoden" järjestäminen ja
6. yhteistyöhankkeet liikuntaseurojen ja koulujen välillä (esimerkiksi Englanti ja Suomi).

Työryhmä ehdotti, että vapaaehtoistyön merkitystä yhteiskunnassa tutkittaisiin tarkemmin, ehdotti menetelmiä vapaaehtoistyöntekijöiden, erityisesti nuorten ja naisten, rekrytoimiseksi, yritti löytää keinoja hyvien urheilujohtajien löytämiseksi ja pitämiseksi sekä vapaaehtoistyön arvostuksen kohottamiseksi entisestään. Lisäksi työryhmä koetti kartoittaa menetelmiä vapaaehtoisten kouluttamiseksi yhteistyössä tieteellisten organisaatioiden kanssa sekä yritti määritellä tärkeimmät tehtävät ja mahdollisuudet niin julkisille organisaatioille kuin vapaaehtoisorganisaatioillekin vapaaehtoistyön ylläpitämiseksi ja tukemiseksi. (The Voluntary Power 1995)

Liikuntaseuroissa tehtävän vapaaehtoistyön merkitys on suuri. Seppäsen (1983) mukaan jo 1980-luvun alussa useimmilla suomalaisilla on positiivinen mielikuva urheilusta ja urheiluseuratoiminnasta. Hänen mukaansa tämä myönteisyys voi säilyä ja kasvaa ainoastaan, mikäli meillä on jotain, jota ei voi rahalla

ostaa – elävää mielenkiintoa ja uhrautuvaa työtä, mikä on aina ollut tuloksekkaan liikuntaseuratoiminnan sydän ja ydin. (Seppänen, 1983)

4.5 Yhteenveto

Tällä hetkellä keskeisimmät lasten ja nuorten liikuntaharrastusten resursoijat ovat kunnat liikuntapaikkojen ja -alueiden rakentajina ja ylläpitäjinä sekä kotitaloudet niin rahoittajina kuin seuratyön tekijöinäkin. Valtiolla on mahdollisuus lainsäädännön kautta vaikuttaa liikuntaseurojen toimintaolosuhteisiin ja yritykset voivat huomattavasti nykyistä aktiivisemmin käyttää lasten ja nuorten liikuntatoimintaa markkinointitarkoituksiinsa. Liikuntavälineet ja -tekstiilit, seuratoimintamaksut, matkat sekä liikuntapaikkamaksut ja -vuokrat ovat merkittävimpiä liikuntaharrasteista aiheutuvia kustannuksia.

Kuntien taloudellisen tilanteen heikkeneminen on vaikeuttanut liikuntaseurojen toimintaolosuhteita. Avustukset ovat vähentyneet ja seuroilta kerätyt maksut ovat lisääntyneet. Yritysten yhteistyösopimukset liikuntaseurojen kanssa keskittyvät toistaiseksi huippu-urheilun tukemiseen. Käytettyjen liikuntavälineiden ja -tekstiilien kierrätys on lisääntynyt ja uusien myynti kasvanut. Matkoihin harrastus- ja kilpailupaikoille kuluu aikaisempaa enemmän varoja johtuen mm. harrastusintensiteetin kasvusta, kilpailutoiminnan laajentumisesta, keskustaetäisyyksien kasvusta yhdistettynä keskitettyyn liikuntarakentamiseen sekä liikenteen määrän lisääntymiseen. Lapsiperheiden vanhempien työn luonteen muuttuminen vaikeuttaa seurojen mahdollisuuksia saada vapaaehtoistyöntekijöitä, mikä puolestaan hankaloittaa varainhankintaa. Lapsiperheiden taloudellinen liikkumavara ei ole kehittynyt yhtä hyvin kuin muiden perhe-tyyppien.

5 LASTEN JA NUORTEN LIIKUNTAHARRASTEIDEN MARKKINAT

Tässä luvussa kuvataan lasten liikuntaseuratoimintamarkkinoita, missä kohtaavat yleensä tarjonta, joka koostuu suunnitelmassa tai olemassa olevasta liikuntaseuratoiminnasta sekä kysyntä, mikä koostuu paitsi lasten ja nuorten liikuntamotivaatioista, todellisista mahdollisuuksista harrastaa myös vanhempien haluista ja mahdollisuuksista olla mukana resursoimassa toimintaa. Tavoitteena on myös selvittää, miten eri tahoilla ja eri perustein tapahtuva hinnoittelu voi vaikuttaa liikuntaseurojen käytettävissä oleviin resursseihin ja viime kädessä tuotetun toiminnan määrään ja laatuun. Lisäksi selvitetään liikuntapalvelujen hinnoittelun mahdollisuuksia vaikuttaa kuluttajakäyttäytymiseen sekä liikuntapalvelujen jakelussa ja saatavuudessa viime vuosina tapahtuneita muutoksia. Lopuksi kappaleessa kuvataan myös palvelujen arvoon ja laatuun sekä kuluttajien valintoihin vaikuttavia tekijöitä.

5.1 Tarjonta

Meklinin (1991, 31) mukaan tarjonta on hyödykkeiden eli palvelujen ja tavaroiden tarjoamista kansalaisille. Liikuntatavaroiden tarjoajia ovat kotimaiset yritykset, ulkomaiset maahantuojaat sekä käytettyjen tavaroiden myyjät. Liikuntapalveluja tarjoavat lähinnä liikuntaseurat, kunnat ja yritykset.

Andreff (1984, 144–147) tarkoittaa tarjonnalla lähinnä laadullisia tekijöitä, eli liikuntaseurojen ja liikuntalaitosten olemassaoloa, niiden saavutettavuuden helppoutta sekä valmennuksen ja liikuntaharrastuksen ilmapiiriä. Luonnollisesti tähän tarjontaan liittyy myös määrällisiä tekijöitä. Mitä enemmän ja monipuolisemmin liikuntaseurat palveluitaan tarjoavat, sitä todennäköisemmin kansalaiset löytävät itselleen sopivia ja mielenkiintoisia harrastusmahdollisuuksia. Useiden empiiristen tutkimusten mukaan hyvä ja monipuolinen liikuntapalveluiden ja -mahdollisuuksien tarjonta lisää liikunnan harrastamista (Késenne 1984–85, 50–53; Manders & Kropman 1987).

Liikuntatarjontaan vaikuttavia tekijöitä ovat teknologian kehitys, uudet keksinnöt, tuotteiden ja palvelujen sekä kilpailevien tuotteiden ja palvelujen hinnat ja saavutettavuus, tuotantoprosessissa tarvittavien resurssien saatavuus (esimerkiksi vapaaehtoistyöntekijät, julkinen tuki ja yhteistyökumppanit) ole-massa ja käytettävissä olevat liikuntapaikat sekä säätila, lakot tai jopa ympäris-tökatastrofit.

Liikuntapalvelujen ja -tuotteiden määrä kasvaa koko ajan: liikuntalajien määrä kasvaa, kilpailu- ja harrastustoiminnan määrä kasvaa, radioitavien ja televisioitavien urheilulähetysten määrä kasvaa, liikuntayrityksiä syntyy yhä enemmän, liikuntavälineitä sekä -tekstiilejä tuotetaan yhä enemmän ja mitä eri-laisimpia, liikuntatiloja rakennetaan ja liikunnasta palkkansa saavien määrä lisääntyy. Tarjontaa lisäämällä saadaan kysyntäkin kasvamaan. Kilpailu niin vapaa-ajanpalvelujen kesken kuin vapaa-ajanpalvelujen ja joutenolon välillä kiristyy. Kilpailu toimintojen järjestämiseen tarvittavista resursseista kiristyy. Tällöin menestyvät vain syystä tai toisesta vetovoimaisimmat – laadukkaim-mat. (Puronaho, 2000a, 76–83)

Lasten ja nuorten liikuntapalvelut liikuntaseuroissa eivät ole todennäköi-sesti lisääntyneet yhtä nopeasti kuin ko. palvelujen kysyntä. Tämä on johtunut muun muassa siitä, ettei julkinen sektori ole kyennyt rakentamaan riittävästi kysytyjä liikuntapaikkoja sekä tukemaan toimintaa järjestäviä yhteisöjä. Julki-sen sektorin talousvaikeudet ovat johtaneet jopa seuratoiminnan tukemiseen aiemmin käytettyjen resurssien karsimisiin. Samanaikaisesti seuratoiminnan rinnalle on alkanut myös kehittyä kaupallisia liikuntapalveluja. Mikäli lasten ja nuorten tasapuolista liikunnan harrastamista pidetään tavoiteltavana, tulisi kaikkien asiaa tärkeänä pitävien tahojen keskittyä erityisesti lasten ja nuorten liikunnan markkinointiin tuotantoprosessissa tarvittavien resurssien varmista-miseksi ja lisäämiseksi.

5.1.1 Liikuntaharrasteiden hinnoittelu

Hinta on korvaus palvelusta. Se on arvostuksen mitta ja harrastajien ohjauksen väline. Hinnoitteluun vaikuttavat yhteisön tahtotila ja strategiat, mahdollisuu-det ja toimintaa säätelevät normit, tuotekehitystyö ja tuotantokustannukset. Hinnoittelu on osa päätöksentekoa ja siihen vaikuttaa sekä liiketoiminnan että palvelun luonne. Lisäksi tulee tavoittaa asiakkaat, saatava heidät kiinnostu-maan ja vielä päästä sopimukseen hinnasta. Palvelun hinnoittelu on osa sen kehitysprojektia. (Sipilä 2003, 15–16)

Liikuntaseurojen perimien maksujen määrittelyllä tulee pyrkiä harrastajan todellisuuden ymmärtämiseen. Seuroissa tulee selvittää, miten harrastaja tai hänen vanhempansa laskevat harrastuksen kokonaiskustannukset, mitä uhra-uksia sisällytetään harrastuksen hintaan sekä toisaalta mitä hyötyjä harrastaja kokee saavansa. Kuitenkin seuramaksut voivat olla periaatteessa mitä tahansa, kunhan harrastajat pitävät niitä kohtuullisina ja toiminnan organisoija, seura saavuttaa samalla tavoitteensa. Välillä näyttää siltä, että liikuntaseuroissa ei aina hahmoteta kaikkea sitä, mistä lasten harrastamisen kokonaishinta koostuu. Joskus on myös niin, ettei seurassa kiinnitetä huomiota harrastuksen hinnan

kasvuun, mikäli kysyntää kyseiseen harrasteeseen on erittäin paljon ja maksukyvyttömiä sijaan on runsaasti maksukykyisiä saatavissa – olennaisesti urheilullisista tekijöistä tinkimättä.

Palvelujen hinnoittelussa on Sipilän (2003, 57–64) mukaan kolme hinnoittelun pääperustetta:

1. Kustannusperusteinen hinnoittelu,
2. Markkina-, kilpailu- ja asiakasperusteinen hinnoittelu sekä
3. Omat päämäärät ja tavoitteet hinnoittelun perustana.

Käytännössä kaikki nämä perusteet vaikuttavat lopulliseen hinnan määräytymiseen, mutta eri tavoin ja eri voimakkuudella eri tilanteissa. Kustannusperusteisen hinnoittelun perusteena ovat tuotantokustannukset, joihin lisätään voitotavoite. Tätä hinnoittelutapaa pidetään toisaalta selkeänä ja oikeudenmukaisena, mutta toisaalta sen sanotaan myöskin ruokkivan kustannusten nousua ja tehottomuutta. (Sipilä 2003, 58) Markkina-, kilpailu- ja asiakasperusteiset hinnoittelut perustuvat markkinahintaan, mikä on muodostunut kysynnän ja kilpailun yhteisvaikutuksena. Markkinahintaan vaikuttavat mm. julkisen vallan toimenpiteet ja usein hinnan alarajan muodostavat tuotantokustannukset ja ylärajan markkinat sekä kysyntä. Markkinahinta voi olla myös alle tuotantokustannusten. Markkinahinnan määrittely on vaikeaa, koska palvelut ovat aina erilaisia. Asiakaspohjainen arvo- tai hyötyperusteinen hinta voi olla ainoa mahdollisuus uuden tai ainutlaatuisen palvelun hinnan määrittämiselle. (Sipilä 2003, 58–63)

Monopoliasemassa omat päämäärät ja tavoitteet ovat hinnoittelun perustana. Palvelun tarjoaja pystyy määräämään hintansa, koska kilpailijoita ei ole. Monopoli voi myös perustella hintojaan kustannuksilla, mutta merkitystä tällä ei ole, koska ei ole kilpailua. Markkinoiden sisällä saattaa olla mm. maantieteellisiä monopoleja (esimerkiksi ainoa jääkiekkoseura kunnassa), jolloin asiakkaan ainoa mahdollisuus käytännössä on hankkia palvelu juuri tietyltä palvelun tuottajalta. Monopolihinnoitteluun liitetään usein kuva ylihintojen maksamisesta.

Sosiaalisessa hinnoittelussa peritään alhaisia hintoja palveluista, jolloin hinnat sovitellaan esimerkiksi asiakkaan maksukyvyn tai tarpeen mukaan. Tällaista hinnoittelua voi toteuttaa ainoastaan sellainen palvelujen tarjoaja, jonka rahoitus perustuu muihin, ulkopuolisiin rahoittajiin. (Sipilä 2003, 63–64) Yksityisissä yrityksissä sosiaalista hinnoittelua toteutetaan ns. pro bono-töiden muodossa. Palvelun tuottaja tarjoaa palveluja tietyille asiakkaille tai asiakasryhmille ilmaiseksi tai erittäin edullisesti. Pro bono-työt saavat runsaasti maksutonta julkisuutta tiedotusvälineissä ja toimivat sekä erinomaisina markkinointitoimenpiteinä että hyvinä sellaisten alkukontaktien luontitoimenpiteinä, joita pyritään hyödyntämään myös taloudellisesti. (Sipilä 2003, 64) Myös lasten ja nuorten liikuntapalveluja pyritään tarjoamaan sosiaalisen hinnoittelun periaatteiden mukaisesti mahdollisimman edullisesti. Tästä syystä seurat pyrkivät hankkimaan ulkopuolisia rahoittajia ja julkista tukea mm. maksuttoman liikuntapaikkojen käytön ja avustusten muodossa. Lisäksi palvelut pyritään sovittamaan taloudellisen toimintayksikön periaatteen mukaan hankittujen ja olemas-

sa olevien resurssien puitteisiin. Palvelusta perittävä palkkio voi olla lippu-, jäsen-, lisenssi-, palvelu-, kurssi-, päivä-, viikko-, kuukausi- tai vuosimaksu.

Julkisten palvelujen, kuten liikuntapaikkojen käyttömahdollisuuksien, hinnoittelu vaikuttaa mm. niihin maksuihin, joita liikuntaseurat joutuvat perimään jäseniltään. Julkisissa palveluissa yleensä joku tilaa palvelun, toinen on palvelun kohde, kolmas hyödyn saaja ja neljäs maksaja. Asiakkaaksi kutsutaan sitä, joka joko suoraan tai välillisesti maksaa palvelusta. Ensisijaisia asiakkaita ovat veronmaksajat ja yhteiskunta. Julkiset palvelut on usein määritelty laeissa ja asetuksissa ja ne ovat niiden tuottajaorganisaatioille annettuja. Palvelut tulee antaa niille, joilla on niihin oikeus, joten julkinen palvelulaitos ei voi omilla kriteereillään valita palveltaviaan. Niin palvelun maksuttomuus kuin hintakin voi olla annettu eikä hintaa voi yleensä helposti muuttaa. (Sipilä 2003, 146–147)

Kysynnän määrän kasvu ei julkisissa palveluissa johda automaattisesti resurssien lisäämiseen ja toisaalta kysynnän vähentyessä kapasiteetin nopeaan purkamiseen. Kun yksityisellä yrityksellä markkinat ovat toiminnan suunnittelun rajoittavin tekijä, ne julkisella organisaatiolla ovat resurssit, sillä markkinat ovat periaatteessa rajattomat. Kysynnän kasvu julkisella sektorilla johtaa yleensä tuottavuuden nostoyrityksiin ja volyymin lisäämiseen käytössä olevilla resursseilla. Lisäksi tingitään kaikista, usein palvelun laatua parantavista, lisäpalveluista. Edullisten julkisten palvelujen käyttökynnys on joskus niin alhainen, että jotkut suurkäyttäjät kykenevät viemään kapasiteettia muilta palveluun oikeutetuilta. Korkeita kynnysmaksuja taas ei pidetä sosiaalisesti hyväksyttävänä. (Sipilä 2003, 147–149) Liikuntapaikkavuoroja lyhennetään, kunnossapitoa heikennetään ja jotkut seuratai joukkueet saattavat saada pääosan liikuntapaikkavuoroista.

Julkisella sektorilla on toimintoja, jotka markkinahinnoilla olisivat kannattamattomia, mutta laajasta yhteiskunnallisesta näkökulmasta kannattavia. Monilta julkisilta hyödykkeiltä puuttuvat hinnat kokonaan. (Hallipelto, Helin, Oulasvirta & Ruuska 1992, 18) Välillistä tukea liikuntaseuroille käyttökustannuksia edullisempien tai ilmaisten vuorojen kautta on perusteltu nimenomaan liikunnan laajojen yhteiskunnallisten fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten hyötyvaikutusten avulla.

Tulonjakopoliittiset ja sosiaaliset näkökohdat voivat olla syynä siihen, että hyödykkeet ovat huomattavasti alle omakustannushinnan tai täysin maksuttomia. Kunta voi kyllä mitoittaa maksujaan niin, että ne tuottavat voittoa, mutta ei saa käyttää mahdollista monopoliasemaansa väärin. Kunnan ei tule toimia markkinoilla siten, että kilpailuasetelma vääristyy. (Hallipelto, Helin, Oulasvirta & Ruuska 1992, 20–21) Suomalaisen liikuntapolitiikan keskeisimpiä tavoitteita on ollut tasapuolisten liikuntamahdollisuuksien tarjoaminen etenkin lapsille. Yksi tapa toimia kohti tätä tavoitetta on pitää lasten ja nuorten liikuntapaikkojen käyttövuorot maksuttomina.

Kuntasektorin kohdalla hinnoittelua ja toiminta-astetta ei voida suunnitella pelkästään taloudellisten näkökulmien perusteella. Vaikka osa toiminnan kustannuksista perittäisiinkin käyttömaksuina, on kokonaisuus kuitenkin osa kunnallista palvelutuotantoa. Poliitikot antavat virkamiesjohdolle budjettike-

hykset, joiden puitteissa virkamiesten on toimittava. Kehysten puitteissa pääte- tään rahankäytön allokoinnista ja perittävien käyttömaksujen suuruudesta. Hinta on yleensä ainakin osittain kunnan varoilla subventoitu, joten esimerkiksi kunnalliset liikuntapalvelut tai liikuntapaikat seuroille ovat pääsääntöisesti markkinahintaa edullisempia.

Liikuntapalvelujen tuottamisen voidaan katsoa toimivan monopolistisessa kilpailutilanteessa, eli jokainen myyjäosapuoli tarjoaa voimakkaasti erikoistu- neita tuotteita, jotka eivät ainakaan aina suoranaisesti kilpaile toistensa kanssa. Liikuntalajien keskinäiseen kilpailuun vaikuttaa lajien erikoistumisen taso. Eri- koistumiseltaan korkeita lajeja ovat esimerkiksi mäkihyppy ja motocross. En- simmäisen taito- ja jälkimmäisen varustevaatimukset ovat korkeita. Matalan erikoistumisen lajeja ovat esimerkiksi salibandy, sauvakävely, keilailu ja käve- lylenkkeily. Vaatimustasoltaan matalampien lajien kesken kilpailu harrastajista on puolestaan kovempaa, koska kynnys siirtyä lajista toiseen ei ole kovin kor- kea ja siirtyminen yhden lajin harrastamisesta toiseen on helppoa.

Liikuntapalveluiden tarjoamisessa varsinkin kuntasektorilla rajoittavaksi tekijäksi muodostuu usein olemassa oleva kapasiteetti. Koska palvelut ovat edullisia, on niiden kysyntä usein tarjontaa suurempaa. Sama koskee myös useita liikuntaseurojen tarjoamia palveluita. Varsinkin lasten ja nuorten otta- mista harjoittelu- tai valmennusryhmiin rajoittaa monesti käytössä olevien har- joitteluvuorojen tai pätevien ohjaajien määrä. Tämä johtaa edellä mainittuun alitarjontaan markkinoilla. Kolmannella sektorilla on toiminnan hinnoittelu pääsääntöisesti sidoksissa toiminnan kustannuksiin. Tavoitteena on tulo-meno - periaatteen mukaan ensin kerätä tuloja, joilla myöhemmin voidaan aikaansaada hyödykkeitä. Koska malliin ei sisälly voiton tavoittelua organisaatiolle, pysyy hintakin yleensä edullisena.

Pienillä tuotantomäärillä voidaan yksittäisistä tuotteista pyytää korkeaa hintaa, koska kyseessä ovat niin sanotut uniikkikappaleet. Hyviä esimerkkejä tästä ovat muun muassa erityisesti nuorille tarkoitettut Teemu Selänteen jää- kiekkokoulu tai jalkapalloturnaus Barcelonassa. Hinnan noustessa pienenee palvelujen kysyntä.

5.1.2 Hintajousto liikuntaharrasteiden hinnoittelussa

Hintajoustolla tarkoitetaan tuotteen tai palvelun kysynnän riippuvuutta hinnas- ta. Jokaisen tuotteen ja palvelun hintajousto on erilainen. Jos hyödykkeen hintaa nostettaessa prosentoin, myynti laskee prosentoin, hintajoustoprosentti on -1 (Ky- synnän hintajousto = $(\text{myynnin muutos } \%) / (\text{hinnan muutos } \%)$). Tuotteen kat- sotaan olevan sitä hintajoustavampi, mitä enemmän sen kysyntä seuraa hintaa. Tietty perushyödykkeet, kuten ruoka ja asuminen ovat erittäin hintajoustamat- tomia, koska niitä joudutaan ostamaan tietty määrä riippumatta niiden hinnas- ta. Mitä kauempana tuote on näistä perushyödykkeistä, sitä hintajoustavampaa sen kysyntä yleensä on. Ylellisyystuotteet ovat pääsääntöisesti erittäin hinta- joustavia, koska niiden käytöstä luopuminen ei aiheuta juurikaan ongelmia ta- vallisille kansalaisille. Toisin sanoen niitä käytetään silloin, kun niiden hinta ei

ole liian suuri suhteessa ostovoimaan. Jos hinta sitten nousee riittävästi, pienee kysyntä hyvinkin nopeasti tai voi jopa loppua kokonaan.

Liikuntaharrasteiden hintajousto vaihtelee suuresti. Liikunta saattaa olla joillekin ihmisille niin tärkeää, ettei ilman tule toimeen. Toisaalta piirteitä ylellisyshyödykkeistä on myös olemassa. Jokainen yksilö ja perhe tekevät itsenäisiä päätöksiä liikuntaharrastustensa suhteen. On olemassa henkilöitä, joille tietyn lajin harrastaminen tai tiettyyn liikuntatapahtumaan osallistuminen on tärkeämpää kuin esimerkiksi se, millaisessa asunnossa asuu tai mitä ruokaa syö. Ihmiset saattavat säästää vuosia päästäkseen esimerkiksi jalkapallon MM-kisojen finaaleihin. Toisaalta on olemassa esimerkkejä siitä, että liikuntaseuran jäsenmaksun pieni korottaminen on johtanut eroamiseen seurasta. Liikunnan harrastajia on kaikista sosiaaliryhmistä ja hinnan merkitys eri ryhmille vaihtelee.

Hintajousto tai paremminkin kokonaisresurssijousto (vaadittavat kokonaisresurssiuhraukset eli aika, työpanos ja raha) on kuitenkin se rajoittava tekijä, joka asettaa liikuntapalveluista perittäville hinnoille tai tuotannolle omat rajansa. Mikäli liikuntapalvelujen hinta ja muut vaadittavat resurssit kasvavat riittävästi, ei kuluttaja välttämättä siirry toiseen harrasteeseen vaan saattaa jättää liikuntaharrasteen kokonaan.

Kilpaurheilun kuluttajille tarjoamat palvelut ovat luonteeltaan hieman erilaisia kuin esimerkiksi kunnallisten liikuntapalveluiden tarjoaminen harrastajille. Penkkiurheilun voidaan katsoa olevan lähempänä ylellisyystuotetta kuin liikunnan harrastamista varten ostetut palvelut. Näin ollen kilpaurheilu tuotteena on hintajoustavampi kuin harrasteliikunnan liikuntapalvelut. Kilpaurheilun tapauksessa voidaan katsoa olevan myös niin sanottua ristijoustoja, eli kun yhden tuotteen hinta nousee liikaa, siirrytään korvaamaan se jollakin vastaavalla tuotteella. Näin esimerkiksi yleisurheilukilpailun sijasta kuluttaja päättääkin käyttää saman rahan jääkiekko-otteluun tai teatterissa käyntiin. Se, missä suhteessa tämä riippuvuus vaihtoehtoisten palvelujen välillä on, kuvaa tuotteen ristijoustavuutta. Sama periaate pätee, kun perheen lapsille tai nuorille valitaan harrastettavaa liikuntalajia. Tiettyjä harrastuksia on pakko välttää niiden korkeiden kustannusten vuoksi.

5.1.3 Liikuntaharrasteiden saatavuus

Saatavuudella tarkoitetaan tuotteen tai palvelun ja asiakkaan tai palvelun käyttäjän välisten esteiden poistamista. Liikuntaseurat toimivat pääasiassa kuntien omistamilla rakennetuilla liikuntapaikoilla. Liikuntapaikkojen määrä eli samalla liikuntaseurojen toimintapisteiden määrä on viime vuosikymmenten aikana lisääntynyt ja liikuntapalvelujen saatavuus on periaatteessa parantunut. Tästä huolimatta liikuntapaikkojen ja kotien välinen matka koetaan edelleen liian suureksi (Suomi 2000, 197). Etelä-Suomessa harrastajilla on käytettävissään muuta maata laajempi ja monipuolisempi liikuntapaikkaverkosto (Suomi 2000, 187). Huolimatta siitä, että liikuntapaikkojen kysyntä ylittää monin paikoin edelleen olemassa olevan tarjonnan, ovat monet seurukset vaikeuksissa halutesaan edelleen tuottaa etenkin lapsille ja nuorille edullisia liikuntapalveluja, sillä liikuntapaikkojen käytöstä perittävät maksut ja vuokrat ovat monessa kunnassa

kasvaneet huomattavasti. Tutkimuksessa Liikuntapaikkapalvelut ja kansalais-ten tasa-arvo (Suomi 2000, 197) todettiin, että 27 % väestöstä piti liikuntapaikkamaksuja liian suurina ja lähes viidesosa väestöstä piti liikuntapaikkamaksuja todellisena hättänä liikunnan harrastamiselle.

Myös erityisesti lapsille suunnattu liikuntaseuratoiminta on laajentunut, lisää seuroja on perustettu ja uusia lajeja on otettu toiminnan piiriin. Kaikesta tästä huolimatta olemassa olevaa ja kasvavaa lasten ja nuorten liikuntapalvelujen kysyntää ei nykyisillä resursseilla kyetä tyydyttämään. Joka kolmas eurooppalainen (100 miljoonaa henkilöä) kuuluu urheiluseuraan. Euroopassa on noin 700.000 toimivaa urheiluseuraa. Liikuntaorganisaatioiden pääasiallinen rahoitus tulee vapaaehtoistyön ja julkisten tukien muodossa. Joissain Euroopan valtioissa viimeaikoina tapahtunut julkisen tuen leikkaukset ovat johtaneet ongelmiin myös vapaaehtoiselle sektorilla, eritoten tilanteissa, joissa paikallishallinnon tukeen kohdistuvat leikkaukset ovat kiristäneet liikuntaseurojen resursseja. Tällä hetkellä yli 90 % liikuntatoiminnasta Euroopassa pohjautuu pääasiassa liikuntaseuroissa tapahtuvaan vapaaehtoistoimintaan. (Puronaho 1998)

Suomessa liikuntaseurojen ja harrastettavien lajien määrä on kasvanut. Liikuntaseurojen perustaminen on ollut toistaiseksi vilkkainta 1980 -luvulla. (Koski 2000, 43) SLU:n (Suomen Liikunta ja Urheilu ry.) teettämän tutkimuksen mukaan 92 % 3–18-vuotiaista suomalaisista ilmoittaa harrastavansa urheilua tai liikuntaa. Näistä 972 000 lapsesta ja nuoresta 40 % liikkui urheiluseuroissa. Suosituimpia seuroja ovat jalkapallo- ja jääkiekkoseurat. Vuodesta 1997 urheiluseuroissa liikuntaa harrastavien lasten ja nuorten määrä on kasvanut 34:stä 40 prosenttiin. Tällä hetkellä maassamme noin 427 000 lasta ja nuorta harrastaa urheiluseurassa. Seuraharrastajista 56 % on poikia ja 44 % tyttöjä. Esimerkiksi jalkapalloseurat ovat saaneet viimeisen neljän vuoden aikana lähes 30 000 uutta pelaajaa. Nyt niissä urheilee 112 500 lasta. Seuroihin lapsia ja nuoria vetävät erityisesti myös voimistelu, yleisurheilu, salibandy ja hiihto. (Jo 40 % lapsista liikkoo urheiluseurassa 2005)

Tällä hetkellä urheiluseuratoiminnan ulkopuolella olevista lapsista ja nuorista lähes joka toinen eli 268 000 oli tutkimuksen mukaan kiinnostunut seuratoiminnasta. Jalkapallo-, yleisurheilu- ja salibandyseuroissa harrastaminen kiinnostaa kaikkein eniten. Urheiluseuroissa liikkuminen näyttää vahvistavan asemaansa suosituimpana lasten ja nuorten harrastuksena. Noin 40 % lapsista ja nuorista olivat kohtuullisen tyytyväisiä nykyiseen seuratoimintaan. Tutkimuksen mukaan seuratoimintaan osallistumattomista 53 % haluaisi osallistua kilpailuihin harvoin tai ei lainkaan. Urheiluseuroihin liittymisestä kiinnostuneille riittäisi 1–2 harjoitusta viikossa. (Jo 40 % lapsista liikkoo urheiluseurassa 2005)

Myös vanhemmat, joiden 3–11-vuotiaat lapset eivät urheile seurassa, haluaisivat muutoksia seuratoimintaan. Heistä 40 % toivoo, että yhdessä seurassa voisi tutustua vieläkin useampiin lajeihin kuin nykyisin. Vanhemmista 42 % pitää huonoimpien kannustusta liian vähäisenä ja reilu kolmannes eli 36 % kokee seuratoiminnassa olevan liian vähän iloa ja leikkiä. (Jo 40 % lapsista liikkoo urheiluseurassa 2005) Kaikesta huolimatta lähes joka toinen niistäkin, jotka eivät harrastaneet urheiluseuroissa, halusi tulla mukaan seuraan (Lapset ja nuo-

ret 2005). Huolimatta siitä, että niin seuratoiminnasta tiedottaminen kuin seura-toiminnan markkinointikin ovat kehittyneet viime vuosina, tiedon puutetta olemassa olevasta seuratoiminnasta ja liikuntamahdollisuuksista pidetään kun- nissa yhtenä suurimmista liikuntatoimintaan liittyvistä ongelmista.

5.1.4 Liikuntapaikat

Suomessa oli vuoden 2004 alussa yli 29.085 pääasiassa kuntien omistamaa lii- kuntapaikkaa, joista 9.933 ulkokenttiä, 5.891 sisäliikuntatiloja, 2937 vesiliikunta- ja virkistyspaikkoja, 8.804 maastoliikuntapaikkaa ja 1.081 erityisurheilulaitosta. Suomalaisilla on käytettävissään laaja ja laadukas liikuntapaikkaverkosto. Yli 29.000 rakennettua liikuntapaikkaa merkitsee yhtä liikuntapaikkaa 176 asukasta kohden. On arvioitu, että erityisesti maasto- ja sisäliikuntapaikkojen määrä on viime vuosina kasvanut. Rakennettujen liikuntapaikkojen kokonaiskäyttömää- räksi vuorokaudessa arvioitiin vuonna 1995 vähintään 1,1 miljoonaa ja enintään 2,1 miljoonaa tuntia. Käytöstä päättää yleensä kunnan liikunta-, vapaa- aikalautakunta tai vastaava. Koulujen liikuntatilojen käytöstä päättää yleensä joko rehtori tai koululautakunta. Lisäksi harrastajilla on käytettävissään tiestö, kevyen liikenteen väylät ja rakentamaton luontoympäristö sekä 187.888 järveä. Eri liikuntapaikkojen käyttö vaihtelee kolmesta kahteentoista kuukauteen, mut- ta pääosa liikuntapaikoista on ympärivuotisessa käytössä. (Puronaho 1995, 2)

Lamavuosista 1991–93 huolimatta 1990-luvulla rakennettiin yli 1500 uutta liikuntapaikkaa (Suomi 2000, 30). Liikuntaseurat toimivat pääasiassa kuntien omistamilla, rakennetuilla liikuntapaikoilla ja julkinen, välillinen tuki liikunta- seuratoiminnalle tulee juuri maksuttomien tai edullisten liikuntapaikkojen käyttömahdollisuuksien kautta.

Kuntien ja kaupunkien liikuntatointen välillinen tuki kohdentuu hyvin suurelta osin liikuntaseuratoimintaan. Liikuntatilat olivat pääasiassa maksut- tomasti liikuntaseurojen käytössä aina 1990-luvun alun lamavuosiin saakka, jolloin monissa kunnissa otettiin erilaiset palvelumaksut ja tilavuokrat käyt- töön. Lisäksi kuntien toimintaa ohjaavat tulosvelvoitteet johtivat liikuntapaik- kujen ja -tilojen vuokrien perimiseen. Vuokrat ja maksut ovat aiheuttaneet lisä- rasitteita liikuntaseuroille ja edelleen niiden jäsenille tai heidän vanhemmilleen. (Karimäki & Simula 2004, 9)

Kuntien liikuntamenojen leikkaaminen alkoi vuonna 1991 ja sitä jatkettiin aina vuoteen 1993 saakka. Menoja karsittiin vähentämällä henkilöstökuluja, liikuntapaikkojen rakennus- ja käyttökustannuksia sekä liikuntaseurojen avus- tuksia. Henkilöstökuluja pienennettiin mm. jättämällä kausityöntekijät palk- kaamatta, virkoja täyttämättä ja luonnollisen poistuman yhteydessä esimerkiksi virkoja yhdistämällä. Liikuntapaikkojen käyttöaika lyhennettiin, huoltoa ja kunnossapitoa heikennettiin sekä joitakin liikuntapaikkoja lakkautettiin koko- naan. (Ilmanen 1996, 207) Samanaikaisesti tuloja tuli kasvattaa. Tämä toteutet- tiin uusien maksujen ja vuokrien käyttöönotolla sekä olemassa olleiden koro- tuksilla. Pahimmillaan kuntien liikuntatointen käytettävissä olevien varojen leikkaaminen ja tulotavoitteen korottaminen johtivat kierteeseen, josta ulospää-

sy oli vaikeaa ja maksumiehinä olivat yleensä liikuntaseurat ja aktiivisimmat liikunnan harrastajat.

Liikunnan kuntatalouteen liittyvä tutkimus on Suomessa ollut vielä hyvin suppeaa ja rajoittunut muutamiin tutkimusprojekteihin (esim. Puronaho 1994, Puronaho & Matilainen 1994, 1997, Valtonen, Rissanen & Pekurinen 1993, Rissanen, Valtonen & Asikainen 1995). Välillisen tuen kohdentumista on tutkittu vähän. Välillisen ja välittömän tuen määrää liikuntaseuroille arvioitiin 1989 Turun ja Espoon kaupungeissa. Tällöin arvioitiin yli 60 prosenttia kaupunkien liikuntaan käyttämistä varoista ohjautuvan liikuntaseuratoimintaan. Pelkkien toimintaavustusten osuus kokonaisseuratuesta jäi alle seitsemään prosenttiin. Hieman vastaavatyypinen tutkimus toteutettiin 1996 osana muuta liikuntatoimeen kohdistuvaa tutkimusta Haminassa ja Vehkalahdella (Borodulin & Puronaho 1997) sekä Hämeenlinnassa (Koskenranta, Puronaho & Joenmäki 1997). Haminassa ja Vehkalahdella liikuntaseurat arvioivat toimialajakoa oman seuran liikuntatoiminnassa. Sekä Haminassa että Vehkalahdella kuntoliikuntaan ja lasten ja nuorten urheiluun kohdentui paljon välillistä tukea. (Puronaho et.al. 1999a)

Tutkimuksessa Kunnallisen liikuntabudjetoinnin edunsaajat ja häviäjät (Puronaho, Borodulin, Koskenranta, Vuori, Matilainen & Viitamäki, 1999) selvitettiin liikuntatoimen resurssien kohdistumista sekä välittömästi että välillisesti eri liikunnan harrastajaryhmille suurissa kaupungeissa (Espoo, Vantaa, Turku, Tampere ja Oulu). Harrastajaryhmät tutkimuksessa olivat lapsi- ja nuorisourheilijat, erityisliikkujat, kuntoliikkujat, koululais- ja opiskelijaliikkujat sekä erikseen kilpa- ja huippu-urheilijat. (Puronaho et.al. 1999) Huolimatta siitä, että liikunnan toimialojen määritelmät eivät ole tarkkarajaisia ja että tulkintavaikeuksia välillä esiintyi, voitiin päätellä, että suurten kaupunkien liikuntapolitiikkaa oli erilaista; ainoastaan resurssien käyttö erityisliikuntaan oli hyvin samankaltaista. Suurimmat absoluuttiset erot löytyivät varojen käytössä kunto- ja harrasteliikuntaan, lapsi- ja nuorisourheiluun sekä kilpaurheiluun. Kaupungin sijoitukset lapsi- ja nuorisourheiluun näyttivät olevan yhteydessä kaupungin suhtautumiseen liikuntaseuratoimintaan, eli seuratoimintaa tukieessaan kaupungit kohdentivat liikuntaresurssejaan pääasiassa lapsi- ja nuorisourheiluun. (Puronaho et.al. 1999)

On havaittavissa painopiste-eroja kaupunkien harjoittamassa liikuntapolitiikassa ja resurssien kohdentamisessa. Turku ja Vantaa olivat merkittäviä lapsi- ja nuorisourheilun suosioita seuratoiminnan kautta. Liikuntapolitiittisina perusteluina mainittiin mm. nuoriso-ongelmien ja syrjäytymisen ennaltaehkäisy sekä lapsiperheiden suuri määrä alueella. Oulu on merkittävä kunto- ja harrasteliikunnan tukija, jonka tuki kohdentui eri väestöryhmiin lähes väestön ikärakenteen mukaisesti. Tampereella kilpaurheilu näytti saavan suurempaa huomiota osakseen kuin muilla tutkimuspaikkakunnilla. (Puronaho et.al. 1999)

Liikuntapaikkoja ja -laitoksia on rakennettu ja peruskorjattu Suomessa 1990-luvulla yli 340 miljoonalla eurolla. Samanaikaisesti merkittäviä lisäyksiä liikuntatoimien käyttömenoissa ei ole tapahtunut. Liikuntarakentaminen on usein saanut aikaan käyttö- ja perusparannusmäärärahojen karsimista juuri niitä liikuntapaikoilta (kuntopolut ja -ladut, uimarannat, ulkokentät), jotka ovat

yleensä maksuttomasti kaikkien käytettävissä, minä vuorokauden aikana hyvänsä. (Puronaho et.al. 1999)

Samalla kun liikuntatoimi kamppailee vähäisistä toimintaedellytyksistään, ovat muut liikuntakiinteistöjä ja -alueita yhä useammin hoitavat hallintokunnat vaikeuttaneet liikuntatoimien taloudellista tilannetta yksipuolisilla vuokrien korotuksilla. Liikuntatilavuokrien periminen muilta hallintokunnilta liikuntatoimeen päin ei näytä olevan liikuntatoimelle yhtä yksinkertaista. (Puronaho 1999)

Pahimmillaan liikunta- tai vapaa-aikatoimi joutuu kunnan talousongelmin keskellä pienenä, taloudelliselta liikkumavaraltaan heikkona hallintokuntana noidankehään, josta ei ole nähtävissä yksinkertaista ulospääsyreittiä. Tuloja täytyy hankkia aikaisempaa enemmän. Liikuntatoimelle tämä merkitsee yleensä 1) maksujen ja taksojen korotuksia, mikä aikaansaa eriarvoisuuden lisääntymistä ja palvelujen kasaantumista maksukykyisille, 2) käyttöaikojen lisääntymistä, mikä saattaa lisätä harrastusmahdollisuuksia, 3) muun kuin liikuntakäytön lisääntymistä liikuntapaikoilla, koska muusta kuin liikuntatoiminnasta peritään yleensä suurimmat maksut ja vuokrat (tämä aiheuttaa liikuntakäytön vähenemistä eli liikuntapaikka ei ole enää siinä pääasiallisessa käyttötarkoituksessa, mihin se on rakennettu) sekä 4) liikuntapaikkojen vuokrausta omia kuntalaisia korkeimmilla hinnoilla vieraspaikkakuntalaisille. (Puronaho 1999)

Käyttötalouden määrärahoja on myös kyettävä karsimaan. Hallintokunnille tämä merkitsee nimenomaan karsimista sieltä, missä se on mahdollista. Liikuntatoimelle tämä tarkoittaa useimmiten leikkauksia avustuksista sekä niistä liikuntapalveluista, jotka ovat yleensä maksutta kaikkien kuntalaisten käytettävissä eli esimerkiksi huolletuista uimarannoista, pienkentistä, laduista, kuntopoluista, retkeilyalueista, luistinradoista, luonnonjäistä ja ulkokaukaloista sekä ulkotenniskentistä. Luonto- ja ulkoliikuntapaikkojen laatu, kunnossapito sekä huolto heikkenevät ja käytettävissä olevien liikuntapaikkojen määrä vähenee. Lisäksi liikuntatilojen ja alueiden peruskorjaustarve lisääntyy, aukioloajat lyhenevät ja palvelut heikkenevät. Nämä vaikutukset aiheuttavat yleensä sekä lisäkustannuksia myöhemmin että tilojen ja alueiden liikuntakäytön vähenemistä. (Raportti Jyväskylän kaupungin liikuntapaikkojen maksu- ja taksapolitiikasta sekä niihin liittyvien ongelmien ratkaisusta. 1996)

Samalla kun maahan on saatu lisää rakennettuja liikuntapaikkoja, ovat myös liikuntaseuroilta ja harrastajilta perittävät maksut ja vuokrat monissa kunnissa lisääntyneet huomattavasti. Koska kuntien liikuntapaikkoja käyttävät pääasiassa liikuntaseuroissa harrastavat lapset, kohdentuvat kasvavat maksutkin juuri heihin.

5.2 Kysyntä

Liikunta voidaan nähdä kulutushyödykkeenä, jolle on kysyntää. Käytettävissä oleva aika ja tulot selittävät osaltaan liikunnan kysyntää. Kysyntäfunktiota voidaan kuvata seuraavasti: $Q_s = f(p_s, p_1, p_2, T, Y, S, \text{preferenssit} \dots)$, missä Q_s on

tietyn liikuntalajin kysyntä, ps kyseisen liikuntalajin kustannukset, pi muiden, kilpailevien lajien kustannukset, T käytettävissä oleva aika, Y käytettävissä olevat tulot, S kyseisen lajin tarjonta ja preferenssit, jotka kuvaavat mieltymystä kyseiseen lajiin suhteessa muihin vapaa-ajan toimintoihin. Viimeksi mainittuun vaikuttavat mm. sellaiset tekijät kuin harrastajan ikä, sukupuoli ja koulutustaso. (Renson 1976, Rodgers 1977, Bourdieu 1979, Gratton & Taylor 1990 ja Kesenne 1984–85 ja 1992 artikkelissa Taks, Renson & Vanreusel 1994)

Meklinin (1991, 31) mukaan kysyntä muodostuu yksinkertaisesti asiakkaiden halusta ostaa tarjottuja tuotteita. Liikuntakysyntään vaikuttavia tekijöitä ovat kansalaisten määrä, heidän tulonsa ja mieltymyksensä, tuotteiden ja palvelujen hinnat, laatu ja saavutettavuus, kilpailevien tuotteiden ja palvelujen hinnat, laatu ja saavutettavuus sekä markkinointi. Väestömäärän vaikutus tarkoittaa Suomessa kokonaiskysynnän lisääntymistä ja kysynnän keskittymistä kasvukeskuksiin. Lapsiperheiden tulot ovat viime vuosina kehittyneet muuta väestöä hitaammin ja väestö ikääntyy, jolloin odotettavissa on lapsiliikunnan suhteellisen osuuden pieneneminen. Kulutusmieltymykset voivat muuttua viestintä- ja markkinointiteknologian kehittymisen myötä aikaisempaa nopeammin. Liikunnan etujen esittäminen valtakunnallisissa medioissa oletetaan lisäävän liikunnan kysyntää. Yleinen näkyvyys ja myönteisten mielikuvien luominen ovat harrastamista lisääviä tekijöitä.

Liikuntalajien taitovaatimukset tarkoittavat niissä tarvittavia liikunnallisia valmiuksia. Vaatimuksiltaan helpoilla lajeilla kynnys harrastamisen aloittamiselle on matala. Hyvä suomalainen esimerkki tästä on sauvakävely. Nykyaikaiset kuntosalit ovat myös pyrkineet madaltamaan harrastamisen kynnystä mm. teknisin ja helppokäyttöisin apuvälinein. Lajiliitot ovat kehittäneet omia, erityisesti lapsille soveltuvia versioita esimerkiksi pesäpallosta ja koripallosta. Liikuntalajin taitovaatimus vaikuttaa lajin kysyntään. Muiden vapaa-ajan hyödykkeiden, kuten kulttuuripalvelut, elokuvissa käynti tai tietokonepelit, hinta, laatu ja saatavuus vaikuttavat myös liikuntahyödykkeiden kysyntään. Korvaavien tuotteiden tai palveluiden vaikutus voi olla suuri etenkin silloin, kun kyseessä on harrastuksen mahdollinen aloittaminen tai lopettaminen sekä satunnaisten liikkujien liikunnan harrastaminen tai penkkiurheilu. Tällöin liikunnan harrastamisen kanssa kilpailevat esimerkiksi elokuvissa tai ravintoloissa käynti vapaa-ajan harrastuksina.

Torskildsen (1986, 434) mukaan liikunnan kysyntään vaikuttavat tekijät voidaan jakaa kolmeen pääluokkaan: sosiaaliset, henkilökohtaiset sekä ulkoiset tekijät. Sosiaaliin tekijöihin kuuluvat ikä, sosiaalinen tausta, perherakenne, koulutustaso sekä tulotaso. Henkilökohtaisiin tekijöihin kuuluvat puolestaan henkilökohtainen tavoitteellisuus, sosiaalinen asenne ja harrastamisen motivaatio. Ulkoisiin tekijöihin kuuluvat taas tarjonnan ja liikuntajärjestelmien lisäksi harrastamisen hinta sekä muodin vaikutus. Grattonin ja Taylorin (1985, 71–83) mielestä liikunnan harrastamisen halu sinänsä on pääkysyntätekijä ja muita tekijöitä he kutsuvat johdetuiksi kysyntätekijöiksi.

Andreffin (1984: 144–147) mukaan liikunnan kysyntään vaikuttavat hinta, tarjonta, näkyvyys ja liikuntalajin taitovaatimukset.

Kysynnän lain mukaan (muiden tekijöiden pysyessä samoina), mitä korkeampi on hyödykkeen hinta, sitä alhaisempi on myös sen kysytty määrä (Lantto 2003). Andreffin (1984, 144–147) mukaan kysynnän laki toimii periaatteessa myös liikuntalajien suhteen. Hinta on myös suhteellinen käsite. Varakkaille henkilöille tietty hinta merkitsee vähemmän kuin vähävaraisille. Lisäksi hinta selittää vain osan liikuntalajin kysynnästä, sillä kahdella samanhintaisella liikuntalajilla voi olla erisuuruinen kysyntä.

Shaw, Bonen ja McCabe (1991, 286–300) ovat puolestaan listanneet liikunnan kysyntää vähentäviä tekijöitä. Nämä on luokiteltu sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin. Sisäisiin liikunnan kysyntään pienentäviin tekijöihin kuuluvat henkilökohtaiset taidot, mahdollisuudet, tiedot sekä terveys. Käytännössä kyseessä ovat edellä mainittujen ominaisuuksien puutteet. Henkilökohtaisten taitojen, mahdollisuuksien tai tietojen puute vähentää liikunnan kysyntää, samoin kuin sairaudet. Ulkoisia liikunnan kysyntää vähentäviä tekijöitä ovat käytettävissä olevan ajan puuttuminen, korkea hinta sekä puutteet tarjonnassa. Epäsäännölliset työajat, pitkät työmatkat, ydinperheiden hajoaminen sekä liikuntaa järjestävien organisaatioiden resurssipuutteet vähentävät kysyntää.

Liikuntakysynnän kasvu avaa markkinoita, saa aikaan kehitystyötä, keksintöjä ja uutta liiketoimintaa. On olemassa lukuisia menestystarinoita liikuntaan liittyvistä innovaatioista. Tekninen kehitys voi tehdä suorituksista entistäkin helpompia, turvallisempia, rentouttavampia, huomioarvoisempia ja kiinnostavampia. Joissakin tapauksissa tekninen kehitys on johtanut lisääntyneisiin kustannuksiin ja edelleen rajannut osan mahdollisista harrastajista lajin ulkopuolelle. Yritysten valikoimat ovat laajentuneet. Lisäksi monikansalliset yhtiöt ovat sijoittaneet osan tuotantotoiminnastaan (etenkin tekstiili- ja jalkine tuotanto) kehittyviin maihin. Liikunnan avulla voidaan luoda yritysyhteyksiä.

Markkinointi on yleensä kysynnän luomista tai ylläpitoa. Olematon kysyntä ei ole viime vuosina ollut lasten ja nuorten liikunnan ongelma, vaan kysyntä ylittää tällä hetkellä monin paikoin olemassa olevan tarjonnan niin paikallisesti kuin lajikohtaisestikin. Tämä on osittain aiheuttanut harrastusten kallistumista ja osittain sitä, että nuoret ovat siirtyneet organisoimattoman liikunnan pariin.

5.2.1 Kuluttajan valintateoria

Seuraavassa kuluttajan valintateoriaa käsitellään erityisesti kotitalouksissa tapahtuvan, mahdollisen lasten ja nuorten liikuntaharrastuspäätöksen näkökulmasta. Tulojen määrä ja jakautuminen ei sinänsä selitä erilaista kulutusta. Kuluttajan valintateoria, yksi rationaalisen valinnan teorian muunnelmista, perustuu metodologiseen individualismiin. Kulutus on tämän katsomuksen mukaan yksilöllinen tapahtuma, missä jokainen kuluttaja harkitsee käsillä olevien valintojen välillä ja valitsee rationaalisesti sen vaihtoehdon, mikä suo parhaan tarpeentyydytyksen suhteessa käytettävissä oleviin varoihin. Kyseessä on taloudellinen rationaalisuus, missä verrataan toisiinsa tuloja ja hyödykkeiden hintoja. (Ilmonen 1993, 153–154)

Kun ravintomenot suhteessa vähenevät kulutustason noustessa, käy vapaa-ajan kulutukselle juuri päinvastoin (Ilmonen 1993, 156). Harrastuksiin ja virkistykseen käytettiin tulojen kasvaessa yhä enemmän rahaa (Ilmonen 1993, 157). Ainakin osalla väestöä on tulevaisuudessa todennäköisesti enemmän niin halua kuin kykyäkin maksaa haluamistaan liikuntapalveluista. Kuluttajan valintateorian heikkous on se, etteivät tulot ja talous johda välttämättä rationaaliin toimintaan, vaan valintoja ohjaavat monet tekijät kuten esimerkiksi markkinointi, muoti, myyjän toiminta ja perheen vaikutus. Ihmistä ohjaavat taloudellisten reunaehtojen puitteissa mm. tavat, velvoitteet ja erilaiset mieltymykset (Ilmonen 1993, 163). Kuten Marshall Sahlins (1982) on Ilmonen (1993, 166) mukaan todennut, taloudellisilla tekijöillä ei ole sinänsä määrättyjä sosiaalisia vaikutuksia. Mikään analyysi ei voi täysin pitävästi osoittaa, miksi ihmiset valitsevat tietyn hyödykkeen jonkin toisen sijasta tai että tulotason nousu johtaa tiettyyn kulutuksen muotoon.

Kulutustavaran tai -palvelun olennaisimmat valintamekanismit ovat Ilmonen (1993, 277) mukaan samanaikaisesti toimivat traditio ja tottumus, elämäntapa, tyyli ja muoti. Ne eivät ole toisiaan poissulkevia vaan limittyvät toisiinsa ja niiden suhteellinen merkitys muuttuu ajan myötä. Lopullisessa valintatilanteessa vaikuttavat voimakkaimmin kulutuksen valintamekanismeihin liittyvä tilanteen tulkinta ja käytössä olevat resurssit, aika ja raha. Mitä suuremmat tulot, sitä paremmat ja laajemmat ovat myös mahdollisuudet arvioida ja tehdä valintoja. Lisäksi vaikuttavia tekijöitä ovat mm. saatavuus, markkinointi, näyttöillepano ja markkinointi. Kulutusvalinta etenee useiden koko ajan supistuvien vaiheiden kautta ja ulossulkemisen periaatteella lopulliseen päätökseen. Koko ajan jää kuitenkin tilaa satunnaisuudelle. Ulossulkemisen periaate tässä merkitsee uuden valinnan vaiheen sisällyttämistä edellisen vaiheen muodostamaan viitekehykseen, jolloin ylläpidetään jatkuvuutta tilanteesta toiseen. (Ilmonen 1993, 277–285)

5.2.2 Liikuntaharrasteiden palveluluonne

Liikuntaharrasteilla on palvelujen ominaispiirteitä. Palvelutuotteet yleensä muodostuvat Sipilän (2003, 154) mukaan aineettomista, sähköisistä ja aineellisista osista, työsuorituksista, tiedoista ja taidoista sekä tunteista, tunnelmasta ja maineesta. Palvelutuotteen kerrokset muodostuvat ytimeä (palvelun tuottama hyöty), toisesta kerroksesta (varsinaiset palvelun osiot) sekä kolmannesta kerroksesta eli palveluun liitetyistä ominaisuuksista, tunnettuudesta, maineesta ja mielikuvista. (Sipilä 2003, 154–155). Osa palvelun tuotantokustannuksista syntyy asiakkaan puolella, jolloin palvelun tuottajan on hyvä tietää palvelusta asiakkaalle aiheutuvat välittömät ja välilliset kustannukset.

Liikuntapalvelua sinänsä ei ole olemassa; se syntyy tuotantotapahtumassa. Jokainen uusi palvelu täytyy tuottaa erikseen. (Grönroos 1987, 37–38) Sipilän (2003, 20) mukaan palvelu tarkoittaa palvelutuotetta eli sitä kokonaisuutta, jota asiakkaalle tarjotaan. Palvelutuote voi sisältää itsepalvelua, henkilöpalvelua, aineellisia tai jopa sähköisiä osia, ideologioita sekä muita aineettomia arvoja. On olemassa täysin maksuttomia julkisia palveluja, hintakilpailtuja kulutta-

japalveluja, projektitarjouksiin perustuvia yritysten välisiä hankkeita, taiteilijoiden elämyspalveluja (Sipilä 2003, 15–20) ja liikuntapalveluja.

Palvelut voidaan jakaa mm. kuluttaja-, yritys-, ja asiantuntijapalveluihin sekä julkisiin palveluihin. Huomattava osa liikuntapalveluista on tyypillisiä kuluttajapalveluja, missä tuotetaan elämyksiä kuluttajille. Liikuntayritykset tuottavat mm. työpaikkaliikuntapalveluja toisille yrityksille. Erilaiset urheilulääkäri-, personal trainer- tai valmentajapalvelut ovat tyypillisiä liikuntaan liittyviä asiantuntijapalveluja. Myös kunnat tuottavat palveluja liikunnan harrastajille sekä liikuntatoimintaa järjestäville yhteisöille.

Aineettomuus ja esittelemisen vaikeus aiheuttaa sen, että asiakkaan on vaikea nähdä, mistä hän todella maksaa. Palvelujen vertailu on vaikeampaa kuin tavaroiden tai niihin liittyvien hintojen vertailu. Palvelu on useimmiten palvelutuottajan ja palvelun asiakkaan työsuoritusten yhteistulos, jolloin oikean hinnan määrittäminen on vaikeaa. Myös palvelujen laatuvaihtelut saattavat olla palvelujen tuottajista johtuen hyvin suuret. Kaikista edellä mainituista syistä (aineettomuus ja laatuerot) johtuen palvelujen maine ja palvelutuottajayhteisön maine muodostuvat keskeisiksi hinnoitteluperusteiksi. Palvelujen esittely on vaikeaa ja tästä syystä asiakkaat on saatava kokeilemaan tavalla tai toisella. Erityisen edullinen hinta tai muiden asiakkaiden vakuuttelu lisäävät tehokkaasti kokeilunhalua. Abstraktius ja aineettomuus ovat tekijöitä, joiden vuoksi imagotekijöillä on suurempi merkitys kuin konkreettisissa tavaroissa. Maineen kasvaessa myös hintaa voidaan nostaa ja hinnasta saattaa tulla jopa palvelun laadun symboli. Maineen romahdus voi vastaavasti tuhota myyntimahdollisuudet nopeasti. Useimmilla palveluilla ei aineettomuudesta johtuen ole jälleenmyyntiarvoa mutta sillä saattaa olla uudelleenkäyttöarvoa (Sipilä 2003, 19–22). Jos joku opettaa sinulle liikuntataitoja, voit opetuksen aikana tarkkaavainen oltuasi opettaa taitoja edelleen toisille.

5.2.3 Liikuntaharrasteiden koettu arvo, laatu ja hintamielikuva

Oletus eri hyödykkeiden kuluttamisen tuottaman mielihyvän vertailtavuudesta on välttämätöntä rationaaliselle kulutuskäyttäytymiselle. Puhutaan ”mielihyvän vertailtavuus-ongelmasta”. Kuluttajien valintapäätöksiin vaikuttavat mm. hänen subjektiiviset ja yksilölliset arvostuksensa, hänen mielihyvälajinsa sekä näiden mielihyvälajien väliset suhteet. Ihminen kokee erilaisia mielihyvän lajeja hyödykkeitä kuluttaessaan ja jokainen ihminen luo itselleen oman arvostusjärjestelmänsä erilaisten mielihyvälajien välille. Kunkin mielihyvälajin arvostaminen riippuu vallitsevasta tarpeentyydytyksen tasosta. Esimerkiksi sama ihminen nälkäisenä ja kylläisenä määrittelee erilaisen suhteen ruokailun ja taidenäyttelyyn tutustumisen välillä.

Kuluttaja hankkii hyödykkeen, mikäli sen arvo hänelle on suurempi kuin siitä pyydetty hinta tai vaadittavat muut uhraukset. Hyödykkeen arvon ja hinnan välistä positiivista erotusta kutsutaan kuluttajan ylijäämäksi. (Lantto 2003) Koettu arvo on se kuluttajan kokonaisarvio tuotteen tai palvelun käyttökelpoisuudesta, mikä perustuu kuluttajan saadun palvelun ja hänen uhrauksensa väliseen suhteeseen. Kuluttajat määrittelevät palvelun tai tuotteen koetun

arvon yleensä neljällä eri tavalla: arvo tarkoittaa joko edullista hintaa, kaikkea sitä, mitä kuluttaja haluaa tuotteelta tai palvelulta, laatua, mitä kuluttaja saa vastineeksi maksamalleen hinnalle tai sitä vastinetta, minkä kuluttaja saa vastineeksi siitä, mitä itse olen luovuttanut. (Zeithaml 1988, 41–42)

Hinta, laatu ja palvelun koettu arvo ovat keskeisiä tekijöitä selitettäessä palvelujen valintaa ja ostokäyttäytymistä yleensä (Zeithaml 1991, Kassarjianin & Robertsonin 1991, 27 mukaan). Ihmisten maksuhalukkuus eri hyödykkeiden suhteen vaihtelee samoin kuin maksuhalukkuus eri hyödykkeille suhteessa esimerkiksi henkilön tuloihin tai hänen tarpeidentytyksensä tasoon nähden. (Estola 1996, 38)

Käytännön kulutus päätös tilanteissa henkilöt muuttavat sekä raha- että mielihyväästeikolliset suuret yhteismitallisiksi (Estola 1996, 37). Perheen lasten liikuntaharrastuksiin liittyvissä päätöksentekotilanteissa tämä tarkoittaa sitä, että vanhemmat miettivät esimerkiksi harrastuksen välitöntä euromääräistä hintaa, lasten harrastuksiin liittyvää kuljetuksiin ja vapaaehtoistyöhön käytettävää aikaa, harrastuksessa tarvittavien välineiden ja tekstiilien hintaa, lasten halua harrastaa juuri tiettyä lajia, tietyssä ystäväpiirissä, tietyssä liikuntaseurassa, tiettyjen ohjaajien valmennuksessa ja ohjauksessa, tietyillä liikuntapaikoilla, tiettyyn aikaan vuodesta, tiettyinä viikonpäivinä, tiettyihin vuorokaudenaikoihin ja tietyllä intensiteetillä. Lisäksi kunkin tekijän voimakkuus vaihtelee mm. suhteessa perheen käytössä oleviin resursseihin, perheen jäsenten aiempiin harrastuksiin, liikuntaharrastuksen tavoitteisiin, harrastuspaikkojen sijaintiin suhteessa asuntoon sekä suhteessa lapsen tai nuoren ikään ja vaikutusmahdollisuuksiin. Liikuntaharrasteen arvo on erilainen eri henkilöille. Monet ihmiset erottavat hintatason korkeuden palvelun hinta/laatu -suhteesta. Harrastetta voidaan pitää kalliina mutta samanaikaisesti myös hinta/laatu -suhteeltaan hyvänä (Sipilä 2003, 34).

Liikuntapalvelujen laatuun alettiin kiinnittää huomiota vasta muutamia vuosia sitten, kaupallisten liikuntapalvelujen tultua markkinoille. Liikunta kilpailee osuudestaan etenkin harrastajan käytettävissä olevista tuloista ja ajasta. Laadukkaan tuotteen, käsittäen niin tavarat kuin palvelut, voidaan olettaa pärjäävän tässä jatkuvasti kiristyneessä kilpailussa niin loppukuluttajan kuin resursoivien tahojen tarkasteluissa. Mitä laadukkaammaksi asiakkaat kokevat palveluntuottajan tarjoaman kokonaispalvelun, sitä todennäköisempää on että asiakkaat toimivat palveluntuottajan jatkoedellytysten kannalta positiivisesti levittäen sanaa saamastaan hyvästä palvelusta ja suositellen tuottajaa muillekin (Boulding, Kalra, Staelin & Zeithaml 1993, 7–28).

Laatu lisää asiakasuskollisuutta, mikä puolestaan on palveluntuottajan kannalta positiivinen asia. Kanta-asiakkaat ostavat enemmän verrattuna uusiin asiakkaisiin ja lisäksi kanta-asiakkaiden kanssa toimiminen on kannattavampaa, sillä kanta-asiakkaille tapahtuvan myynnin kustannukset ovat vain viidennes uusille asiakkaille tapahtuvan myynnin kustannuksista (Rust, Zahorik & Keiningham 1995, 58–70). Viimekädessä laadussa on siis kyse tuottavuudesta ja kannattavuudesta.

Palvelun laatu muodostuu Grönroosin (1987, 88 - 89) mukaan kolmesta tekijästä: profiilista, teknisestä laadusta ja toiminnallisesta laadusta. Palvelun tuottajan profiili on tärkeä laatukuvulle. Asiakas arvioi palvelun osaksi ulkonäön tai puitteiden osaksi palvelun tuottajan maineen perusteella. Palvelun on oltava teknisesti hyväksyttävissä ja esimerkiksi palvelun tuottajien käyttäytyminen palvelutilanteessa on osa toiminnallista laatua. Palvelun laatu voidaan jakaa myös lopputulosten laatuun ja itse palveluprosessin laatuun (Harvey 1998, 9-34). Voi olettaa, että tuntuu erilaiselta olla Jypin jäsen kuin vaikka Palokan Kiekon. Voi olla erilaista pukeutua yhtenäiseen edustusasuun ja osallistua tunnetun valmentajan harjoitukseen. On erilaista kuulua joukkueeseen, jolla on vahva moraalinen arvoperusta, toiminta on läpinäkyvää ja jossa kaikkia kohdellaan tasapuolisesti. Liikuntaharrastukselle yleensä on haitallista, jos liikuntaseuroissa työskentelevät pitävät tavoiteltavana lopputuloksena ainoastaan urheilullista menestystä, jolloin mm. monet vanhempien toiminnassa erityisesti arvostavat tekijät jäävät vähälle huomiolle.

Laadun erityinen merkitys piilee etenkin sen ominaisuudessa ja kyvyssä toimia kehittämisen välineenä. Laadulle on käsitteenä ominaista siihen liittyvät positiiviset assosiaatiot (Garvin 1988), laatu on jotain hyvää ja toivottavaa, se koetaan tavoittelemisen arvoiseksi asiaksi. Laatu on erittäin subjektiivinen ja tilanneriippuvainen käsite (Harvey & Green 1993, 9-34; Smith 1993, 235-244), mikä aiheuttaa omat ongelmansa sen käytössä. Laatua arvioidaan aina jostain näkökulmasta käsin joka heijastelee käytettyä vertailukriteerinä käytettyä standardia (Smith 1993, 235-244). Koska laatua ei voida mitata välittömästi, sen arvioinnissa on aina kyse arvostelu- tai arviointiprosessista. Inhimillinen arviointiprosessi on luokittelua, joka sisältää vertailua, painottamista ja hajanaisten tulosten koostamista johtopäätöksiksi (Smith, Benson & Curley 1991, 291-321).

Laadukas tuote tai palvelu on sellainen joka antaa tyydyttävän suoritusasteen hyväksyttävällä hinnalla (Garvin 1984, 25-43). Laadun määrittäjänä voi toimia arvolähtöisesti kustannus-hyöty-suhde. Siis mitä paremman arvon pannotetulla rahamäärällä saa, sitä laadukkaampi tuote tai palvelu määritelmällisesti on kyseessä. Tällainen arvolähtöinen tarkastelu on sovellettavissa liikuntaharrasteen laadun arviointiin. Arvolähtöistä tarkastelua on yleensä erityisesti resursoijan ja rahoittajan laatu- ja näkökulmasta, sillä siinä keskeistä osaa näyttävät juuri toiminnasta aiheutuvat kustannukset ja tuon toiminnan kautta saavutettavissa olevat hyödyt.

Asiakaskeskeisen laatumääritelmän mukaan laatu on tuotteen kyky tyydyttää asiakkaan tarpeet ja halut (Lillrank 1990). Asiakaskeskeistä näkökulmaa edustaa etenkin Joseph M. Juran (1988), jonka mielestä laatu on tuotteen soveltuvuutta käyttötarkoitukseensa. Laadun määrittelee siis viimekädessä asiakas. Organisaation sisäisen toiminnan on mukauduttava ja luonnollisesti pyrittävä selvittämään asiakkaiden ja potentiaalisten asiakkaiden vallitsevat laatuksitukset, jotta kyetään tuottamaan asiakkaiden laatu- ja vaatimukset täyttäviä tuotteita ja palveluita.

Asiakas ei suinkaan osta palvelua vain sen itsensä vuoksi, vaan hän hakee hankintansa kautta arvoa, tarpeen tyydytystä ja ratkaisua ongelmilleen (Lippo-

nen 1993; Lillrank 1990). Hankitulla tavaramalla tai palvelulla on vain tietty välinearvo keinona kohti asiakkaan tarpeentyydytystä. Jos odotukset ja palvelukokemus vastaavat toisiaan, tai odotukset ylittyvät, asiakkaan laatukokemus on positiivinen. Kokemusten taas alittaessa ennakko-odotukset asiakkaan laatukokemus on negatiivinen. Jotkut ovat viime aikoina olleet jopa valmiit hylkäämään odotukset kokonaan tekijänä, joka vaikuttaa merkittävästi asiakkaan käsitykseen hänen saamansa palvelun laadusta, ja perustamaan laatuarvion yksinomaan koe-tusta palvelusta muodostuvaan käsitykseen (Cronin & Taylor 1992, 55–68).

On myös ehdotettu, että mahdollisimman tehokkaaseen palvelun laadun varmistamiseen pyrittäessä olisi kiinnitettävä erityistä huomiota asiakkaiden odotusten ohjaamiseen, jotta kyettäisiin saavuttamaan tuo tavoite (Ahrnell & Nicou 1990, 30; Boulding, Kalra, Staelin & Zeithaml 1993, 7–28; Harvey 1998, 583–597). Myös Morgan ja Piercy (1992, 111–118) esittävät että asiakasodotusten ohjaaminen on keino pyrkiä palvelun laadun varmistamiseen, sillä heidän mukaansa asiakasodotusten ohjaamisella voidaan välttää ylilupaamisen ongelma. Aikaisemmat kokemukset ovat markkinoijan vaikuttamiskeinojen, eli lähinnä viestinnän avulla tavoittamattomissa. Sen sijaan tieto asiakkaiden tarpeista ja vaatimuksista tietyn tyyppisten tuotteiden (tavarat ja palvelut) osalta on markkinoijan kannalta ensiarvoisen arvokasta tietoa. Vaikka tarpeisiin ja vaatimuksiin onkin vaikeaa vaikuttaa, markkinoijan kannalta on tärkeää saada tietoa asiakkaiden tarpeiden kriteereistä ja tarpeiden tärkeysjärjestyksestä, jotta voidaan kehittää laatustrategia jonka avulla on mahdollista vaikuttaa asiakkaiden laatuksityksiin.

Palvelun tuotannossa on juuri palveluprosessi se väline, jonka kautta palvelu syntyy ja toimitetaan asiakkaalle. Tämän vuoksi palvelun prosessitekijöiden korostaminen laadun merkittävimpinä määrittäjinä onkin varsin hyvin perusteltavissa, sillä itse palvelutuotteethan, eli asiakkaalle tarjottavat hyödyt, ovat varsin nopeasti jäljiteltävissä (Coyne 1990). Laadun tuominen käytännön toimintaa ohjaavaksi käsitteeksi merkitsee samalla myös aidosti asiakaslähtöisen ajattelun tuomista toiminnan ohjenuoraksi. Palvelun laadusta tulee näin ollen muodostua erityisen keskeinen teema liikuntaorganisaatioissa erityisesti harrastajan ja yhteistyökumppanien kanssa tekemisissä olevalla suorittavalla tasolla. Tyytyväisyys taataan palvelun tuottamistilanteessa, hyvällä yhteistyöllä kaikkien tuotantoprosessissa mukana olevien kesken.

Julkinen sektori odottaa liikuntaseuratoiminnalta kansalaisilleen mm. fyysisistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Yritykset, sopimuksista riippuen, haluavat mm. myönteistä mielikuvaa, näkyvyyttä ja lisämyyntiä. Liikuntaseurat pyrkivät omien, sääntöihin kirjattujen tavoitteiden mukaisen toiminnan aikaansaamiseen. Vanhemmat korostavat kuka viihtyvyyttä, kuka sosiaalisten taitojen kehitystä, kuka urheilullista menestystä. Lapset ja nuoret haluavat mm. iloa ja virkistystä, kavereita ja erilaisia tuloksia. Kaikilla näillä lasten ja nuorten liikuntatoiminnan asiakkailla on jossain määrin erilaiset odotukset liikuntapalvelujen suhteen.

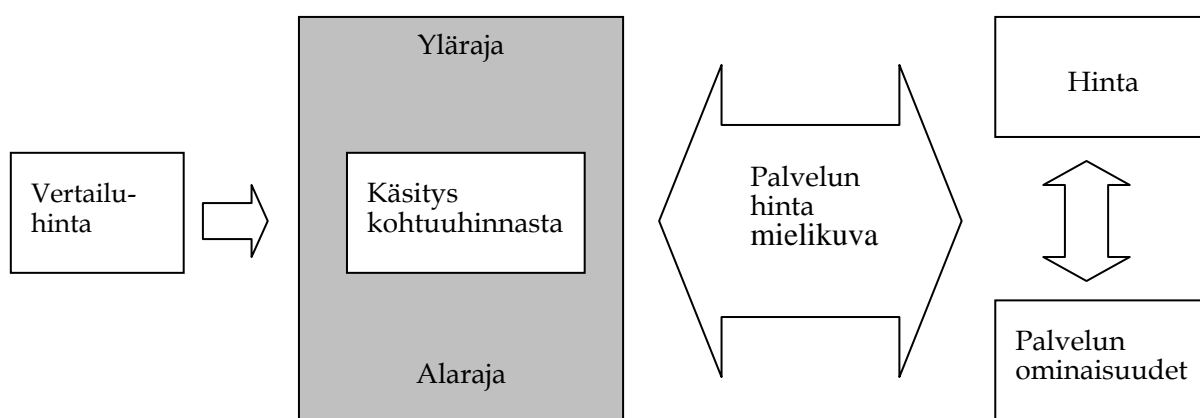
Kaikilla näillä tahoilla on liikunnan hyötyjen (resursoijat) tai liikunnan sinänsä (harrastajat) suhteen toivetaso, mitä he haluaisivat saada. Hyväksyttävän palvelun taso on asiakkaiden mielestä riittävä ja sitä pidetään normaalina.

Asiakkaan huomio herää vasta sitten, kun palvelu koetaan riittämättömäksi tai odotukset ylittyvät reilusti. Hyväksyttävän palvelun taso on erilainen eri asiakkailla. Odotukset ovat korkeita kunkin tahon tärkeiden asioiden suhteen ja ne muuttuvat jatkuvasti. Samoin esimerkiksi hyväksyttävän palvelun rajat liikkuvat ylös tai alas mm. tilannetekijöiden vaikutuksesta. Toivetaso kohoaa yllättävän myönteisten kokemusten myötä. (Lämsä & Uusitalo 2002, 51–53)

Liikuntaseuratoiminta perustuu laajalti vapaaehtoistyöhön. Tästä syystä pienetkin menestykset eri toiminnan aloilla voidaan kokea lähes toivetason saavuttamisena. Samoin seuratoiminnan riittävä taso erityisesti lasten ja nuorten vanhempien näkökulmasta on varsin alhainen ja kritiikin esittämisen kynnyks todella korkea. Mitä toiminnan muihin resursseihin tulee, julkinen sektori vertaa resurssiensa puitteissa seurojen toiminnan laatua keskenään ja yritykset sekä suhteessa toisiin samankaltaisiin sopimuskumppaneihin että yhteistyösopimuksessa asetettuihin tavoitteisiin.

Hintamielikuva on asiakkaan mielessä tai muistissa olevan vertailuhinnan ja arvioitavan palvelun hinnan välinen ero. Usein käytetyissä palveluissa hintamielikuva on selvä. Vertailuhintojen muodostamisperusteita ovat mm. aikaisemmat kokemukset, suosittelijoiden mielipiteet, alan markkinointiviestintä, palvelutyöhön kuluva aika ja palvelun yleinen maine (KUVA 5). Vertailuhinnat muodostuvat eri perusteista ja erilaisen ajattelutavan pohjalta. Jotkut ihmiset eivät esimerkiksi laske omalle ajalleen suurta arvoa kun taas toiset laskevat sille huomattavan arvon. Hintamielikuva ei ole sama asia kuin ostohalukkuus. (Sipilä 2003, 36–38)

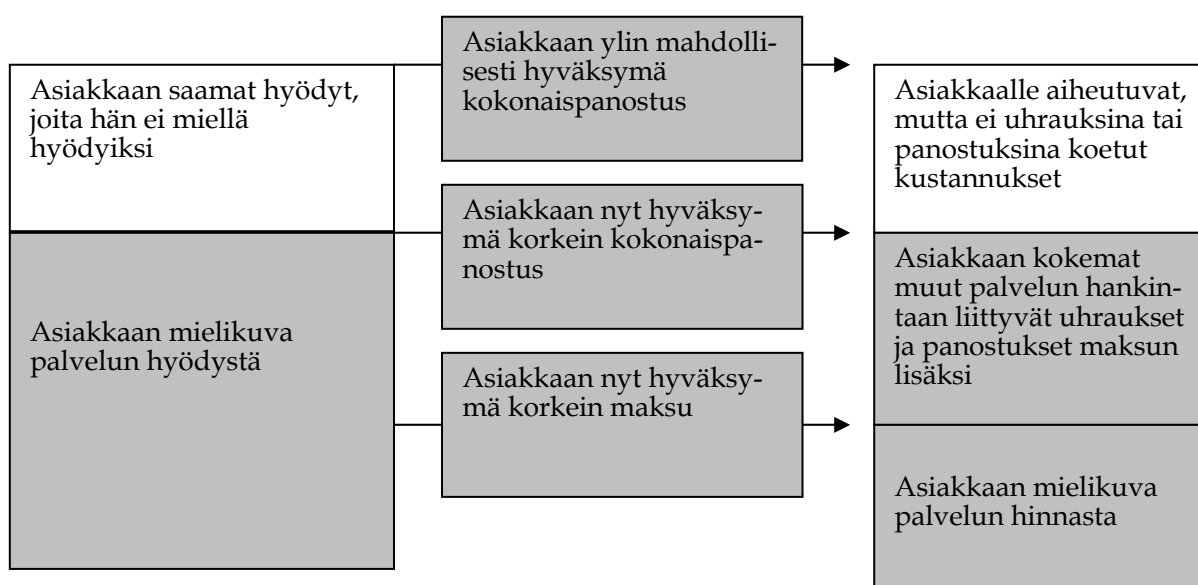
Lasten aloittaessa liikuntaharrastustaan hintamielikuvan rakentamiseen tarvittavaa vertailuhintaa ei vanhemmilla aina ole lainkaan. Sen sijaan jo jonkin aikaa kestäneessä liikuntaharrastuksessa hintamielikuvan vertailuhinnoiksi ovat vähitellen muodostuneet esimerkiksi edellisen harrastusvuoden hinta, toisten harrastusten hinnat tai eri-ikäisten sisarusten harrastusten hinnat.

KUVA 5 Hintamielikuvan muodostuminen (Sipilä 2003, 37)

Hintamielikuvat ovat sidoksissa toimialan, ammattikunnan, yrityksen, seuran tai liikuntalajin hintamielikuviin. Joistakin palveluista olemme tottuneet maksamaan paljon, toisista taas vähän. Yrityksen hintamielikuvaan vaikuttavat mm.

toimi- tai toimintatilojen sijainti ja laatu, henkilökunnan määrä, käytös sekä työvälineet, johdon olemus ja käytös, palkkataso, tiedotusvälineiden suhtautuminen yritykseen sekä mainonta (Sipilä 2003, 43). Ratsastus saatetaan mieltää kalliiksi harrastukseksi kenties juuri laadukkaiden toimitilojen, palkattujen ja asiantuntevien ratsastuksenopettajien sekä markkinoinnin takia. Suunnistus taas mielletään edulliseksi lähes ilmaisen harrastuspaikan, vapaaehtoistyöntekijöiden ja olemattoman markkinoinnin takia. Tuottajien tulee auttaa näkemään kaikki ne hyödyt, mitä harrasteeseen liittyy. Maksettava hinta ja uhraukset, mitkä asiakas tekee palvelun saadakseen, eivät voi olla hänen kokemaansa hyötyä suuremmat (KUVA 6). Tuolloin hän saattaa todeta, ettei toiminta ollut hinnan ja vaivan arvoinen. (Sipilä 2003, 39)

KUVA 6 Asiakkaan subjektiivinen kannattavuuslaskelma (Sipilä 2003, 39)

Lasten liikuntaharrastuksen yhteydessä hyötyjä, joita vanhemmat tai lapset itse eivät aina miellä hyödyiksi saattavat olla mm. lasten itsetunnon kehittyminen, yhteistyötaitojen parantuminen, niin lasten kuin toiminnassa mukana olevien aikuistenkin syrjäytymisen ennaltaehkäisy sekä harrastuksen yhteydessä tapahtuvan kulutuksen vaikutukset talouselämään ja työllisyyteen. Keskeisiä mielikuvia liikuntapalvelujen hyödyistä lienevät mm. ilon ja virkistyneen kokemuksen, ystävyssuhteiden luominen ja ylläpito sekä liikunnan monipuoliset vaikutukset terveyteen.

Lasten seuratoiminnan yhteydessä päätetään vuosittain mm. seuratoimintamaksuista, jotka sinänsä harvoin saanevat aikaan sen, että harrastus lopetetaan tai sitä ei aloiteta lainkaan. Tilanteessa, missä seuratoimintamaksu kattaa lähes kaikki harrastamisesta lapselle aiheutuvat kustannukset (esimerkiksi harrastustila- ja aluevuokrat, liikuntavälineet ja -tekstiilit, matkat sekä valmennusmaksut) saattaa maksu olla niin korkea, että se muodostuu todelliseksi harrastamisen esteeksi. Asiakkaiden kokonaispanostukseen kuuluu tällaisessa ti-

lanteessa niin raha, aika kuin mahdollinen asiantuntemuksenkin käyttö. Yleensä lasten vanhemmilla on harrastuskauden kokonaiskustannukset ja suurimmat talkootyöprojektit tiedossa kauden alussa ("asiakkaan hyväksymä kokonaispanostus"). Käytännössä vanhempien "ylintä hyväksymää kokonaispanostusta" liikuntaharrastukseen mitataan liikuntaväline- ja tekstiili hankintojen sekä harrastukseen liittyvän muun toiminnan (esimerkiksi leirit ja penkkiurheilu) yhteydessä. Yleensä vanhemmat eivät koe kuljetuksiin käyttämäänsä aikaa tai matkakustannuksia uhrauksina tai panostuksina. Vasta, kun aikaa kuluu paljon ja matkakustannukset ovat huomattavia, niihin kiinnitetään huomiota. Hinta on euroja, mutta se, onko hinta edullinen, riippuu mm. tilanteesta, vertailukohteesta ja ostajan arvoasetelmista. "Hintamielikuva on kuin kauneus – se on katsojan silmässä", kuten Jorma Sipilä (2003, 33) asian ilmaisee.

5.2.4 Viiteryhmien vaikutus kuluttajakäyttäytymiseen

Se, missä määrin kuluttajalla on mahdollisuus keskustella palvelusta tai tuotteesta viiteryhmiensä kanssa ja toisaalta se, missä määrin palvelua tai tuotetta käytetään julkisesti, ovat olennaisia tekijöitä mitattaessa viiteryhmien vaikutusta ostopäätökseen. Viiteryhmät näyttävät vaikuttavan erityisesti silloin, kun hyödyke kuuluu erittäin kalliisiin, julkisesti käytettäviin hyödykkeisiin. Viiteryhmät näyttävät vaihtelevan riippuen siitä käytetäänkö hyödykettä julkisesti tai yksityisesti. Yksityisesti käytettyjen hyödykkeiden ostopäätökseen vaikuttaa perhe ja julkisesti käytettyihin jopa perhettä enemmän muut viiteryhmät (Childers & Rao 1992, 200). Samaan tulokseen päätyivät myös Bearden ja Etzel (1982) huomattavasti aikaisemmin (Childers & Rao 1992, 200) eikä tulos liene täysin vailla totuuspohjaa nykyäänkään. Lasten valitessa liikuntaharrastustaan keskeisiä viiteryhmiä ovat sisarukset, parhaat kaverit, luokkatoverit, lajin huippu-urheilijat ja vanhemmat.

Ostoprosessissa tarvitaan monia eri rooleja, joista toiset ovat tärkeämpiä kuin toiset ja joita saattaa olla useita yhdessä henkilössä. Wilkien mukaan (1994, 399–400) seitsemän tärkeintä ostoroolia perheen päätöksenteossa ovat

1. aloitteentekijä eli henkilö, joka ehdottaa hankintaa,
2. vaikuttaja, henkilö, jonka mielipiteellä on suora tai välillinen vaikutus ostopäätökseen,
3. asiantuntija, henkilö, jolla on hankintaan liittyvää, relevanttia tietoa,
4. päätöksentekijä, henkilö, joka lopulta päättää,
5. ostaja, henkilö, joka ostaa hyödykkeen,
6. käyttäjä, henkilö, joka käyttää hyödykettä,
7. ylläpitäjä, henkilö, joka huolehtii hyödykkeestä.

Ainakin vielä 1990-luvun lopulla Kim, Lee ja Hall (1991), Manchanda ja Moore-Shay (1996) sekä Palan ja Wilkes (1997) kaikki olivat sitä mieltä, että lasten ja nuorten vaikutuksia ostopäätöksiin on tutkittu vähän ja että etenkin nuorten vaikutusta tulisi kartoittaa (Palan & Wilkes 1997, 159). Perhe olikin, ainakin 1990-luvun alussa, Wilkien, Moore-Shayn ja Assarin (1992) mielestä yksi kaikkein vä-

hiten tutkituista ja yksi kaikkein vaikeimmista tutkimusalueista (Beatty & Talpade 1994, 332). Sen sijaan Belch ja Willis (2002, 114) olivat heti 2000-luvun alussa sitä mieltä, että perheen ostopäätöksiä käsittelevä kirjallisuus oli laajaa ja että aluetta ovat tutkineet niin kulutuskäyttäytymisen tutkijat, sosiologit, taloustieteilijät kuin kulttuuri- ja maaseutuantropologian tutkijatkin. Alaa on tutkittu niin makro- (kotitaloudet) kuin mikrotasollakin (yksittäisen kuluttajan näkökulma).

Keskeisiä kehitettyjä teorioita ovat olleet nyt jo yli 40 vuotta vanhat Bloodin ja Wolfin (1960) resurssiteoria ("resource theory") sekä Frenchin ja Ravenin (1959) sosiaalisen vallan tai pääoman teoria ("resource power theory"). Resurssiteorian mukaan päätöksentekotilanteessa henkilön käytettävissä olevat resurssit suhteessa muiden henkilöiden resursseihin määrittävät vallan määrää. Sosiaalisen pääoman teorian mukaan keskeisiä tekijöitä ovat suhteelliset tulot, koulutus, käytettävissä oleva aika ja sosiaalinen asema. (Belch & Willis 2002, 114)

Edellä mainitut havainnot siitä, että päätösvaltaa kulutus päätöksissä on sillä, joka hankkii perheelle enemmän rahaa, sai tukea 25 vuotta myöhemmin Kirchleriltä (1988, 276). Bloodin ja Wolfen (1960) suhteellinen resurssiteoria, minkä mukaan perheissä, joissa molemmat vanhemmat ovat ansiotyössä, myös molemmilla on enemmän sananvaltaa päätöksissä kuin perheissä, joissa äiti työskentelee kotona, ei ole aina saanut tukea myöhemmistä tutkimuksista, kuten esimerkiksi Arndt & Crane (1974) sekä Draughn & Rutledge (1982). (Kirchler 1988, 276)

Niin vanhojen teorioiden mukaan kuin myös loogisena seurauksena yhteiskuntakehityksestä ja asiantuntemuksen laajenemisesta yhä uusille aloille on naisten vaikutus kaikissa kulutus päätöksien teko- ja suunnitteluvaiheissa lisääntynyt ja vastaavasti miesten vaikutus on vähentynyt. Muutoksen ovat huomanneet mm. autoteollisuus, kuntosaliryttäjät, huoneistovälitykset sekä jopa nyrkkeilyseurat ja Puolustusvoimat, jotka suuntaavat markkinointiaan yhä useammin erityisesti naisille. Kokkisota, Makupalat ja Jamie Oliver taas kertovat jatkuvista muutoksista esimerkiksi perinteisesti naisten hallitsemalla päivittäistavarakaupan alalla.

Asioita, joihin perhe yleensä vaikuttaa, ovat hintatietoisuus, hinnan merkitys ostotilanteessa, informaation hankintatavat, kauppa- ja tavaramerkkiuskollisuus sekä suhtautuminen mainontaan ja menekin edistämiseen (Childers & Rao 1992, 199). Lähtökohtana tutkimuksissa Pollayn (1968) mukaan on yleensä se, että puoliset ovat motivoituneita maksimoimaan omat etunsa ja toisaalta ylläpitämään oikeudenmukaisuutta perheessä. Tämän kokonaisuhyödyn oletetaan koostuvan hyödykkeen hyödyllisyydestä, käyttökelpoisuudesta ja tarpeellisuudesta, käytön tuomasta tyytyväisyydestä sekä empatiasta hyödykkeen saajaa kohtaan. (Kirchler 1988, 278)

Vuonna 1988 Douthill ja Fedyk havaitsivat, että perheet, joissa oli 2 lasta, vähensivät esimerkiksi ulkona syömistään ja perheen vanhemmat vähensivät vaatemenojaan, jotta kykenivät käyttämään varojaan muihin, lasten kulutuskohteisiin. Toisaalta Schaninger ja Danko (1993) havaitsivat saman muutoksen, mutta päinvastaiseen suuntaan siinä vaiheessa, kun perheen lapset varttuivat. Wilkesin laajan tutkimuksen mukaan yhteyksiä tulojen, koulutuksen, iän, per-

heen koon ja alle 6-vuotiaiden lasten sekä kulutuskäyttäytymisen välillä kyettiin löytämään. (Wilkes 1995, 33, 40–42)

Schaningerin ja Dankon (1993) mukaan miehen ja vaimon vaikutus ostopäätöksiin riippuu mm. seuraavista tekijöistä: avioliiton kesto, lasten määrä ja ikä, kokonaistulot, puolison tulot sekä työllisyys/työttömyys yleensä. Lasten varttuminen kouluikänsä näyttää muuttavan perheen ostokäyttäytymistä selvästi (Wilkes 1995, 33). Kun avioliiton alkuaikoina tehdään päätöksiä yleensä yhdessä, muuttuvat päätökset roolien kehittymisien myötä Ferberin ja Leen (1974) sekä Shethin (1974) mukaan erikoistuneiksi asiantuntijapäätöksiksi, missä puolisoilla on erilaiset roolit (Kirchler 1988, 273–274). Burnsin (1976) ja Eaglyn (1978) mukaan kiinnostuneimmalla ja asiantuntevimmalla puolisoilla on yleensä eniten vaikutusvaltaa päätökseen (Kirchler 1988, 277). Asiantuntijuus näyttää kasvavan koulutuksen sekä sosiaalisen aseman kasvun myötä ja esimerkiksi Ravenin, Centersin ja Rodriguesin (1975) tutkimuksen mukaan, juuri asiantuntijuus oli keskeisin tekijä perheen ostopäätöksien tekemisessä (Belch & Willis 2002, 114).

Perhe pyrkii toisaalta minimoimaan kustannukset ja toisaalta saamaan aikaan parhaan mahdollisen päätöksen vuorovaikutusprosessien avulla. Usko siihen, että perheet kykenevät tekemään parempia kulutuspäätöksiä kuin yksittäiset henkilöt tai muut ryhmät on saanut osakseen kritiikkiä. Esimerkiksi Hillin (1972) mukaan ”perhe on tehoton työryhmä, johtuen mm. ikä- ja sukupuoli-vaihtelusta. Se on huono suunnittelutyöryhmä, jossa työnjohdossa on 2 kokeamatonta amatööriä” (Kirchler 1988, 285).” Päätöksentekoon vaikuttaa perheen hankintojen preferenssijärjestys, mihin kukin perheenjäsen pyrkii vaikuttamaan omalla tavallaan. Merkittävimmän vaikutuskeinot Spiron (1983) mukaan ovat kaupankäynti, manipulointi, myötätunnon hankkiminen, uhkailu, vetoaminen auktoriteetteihin sekä syyllisyydentunnon nostattaminen (Kirchler 1988, 284). Wagneria, Kirchleria ja Brandsätteria (1984) sekä Gray-Littleä ja Burksia (1983) mukaillen huomattava on kuitenkin myös se, että tyytymättömyys tehtyyn ostopäätökseen saattaa johtua ei ainoastaan hyödykkeestä itsestään vaan myös siitä, että päätös on syntynyt jonkinasteisen konfliktin kautta, eli tyytyväisyys ostopäätökseen voidaan taata parhaiten tasavertaisten kumppanien yhteispäätöksellä (Kirchler 1988, 286–287).

Perheen nuorimmat lapset (esimerkiksi 3–11-vuotiaat) yksinkertaisesti vain vaativat kun taas heitä vanhemmat lapset käyttävät erilaisia strategioita vaikuttaakseen ostopäätökseen (Palan & Wilkes 1997, 159). Belchin, Belchin ja Ceresinon (1985) mukaan lasten ja nuorten vaikutus päätöksentekoon on yleensä epäsuoraa ja vaihtelee tuotteen tai palvelun mukaan (Belch & Willis 2002, 115–122). Beattyn ja Talpaden (1994, 332) mukaan nuorten merkittävimmät ostopäätösmotiivit olivat hyödykkeen tärkeys, merkitys ja käyttöarvo. Nuorten vaikutus perheen ostopäätösten tekoon liittyy heidän omaan asiantuntemukseensa, hyödykkeeseen liittyvään henkilökohtaiseen motivaatioon sekä heidän hankintaan käyttämäänsä oman rahan määrään (vrt. Bloode & Wolfe 1960 suhteellinen investointiteoria).

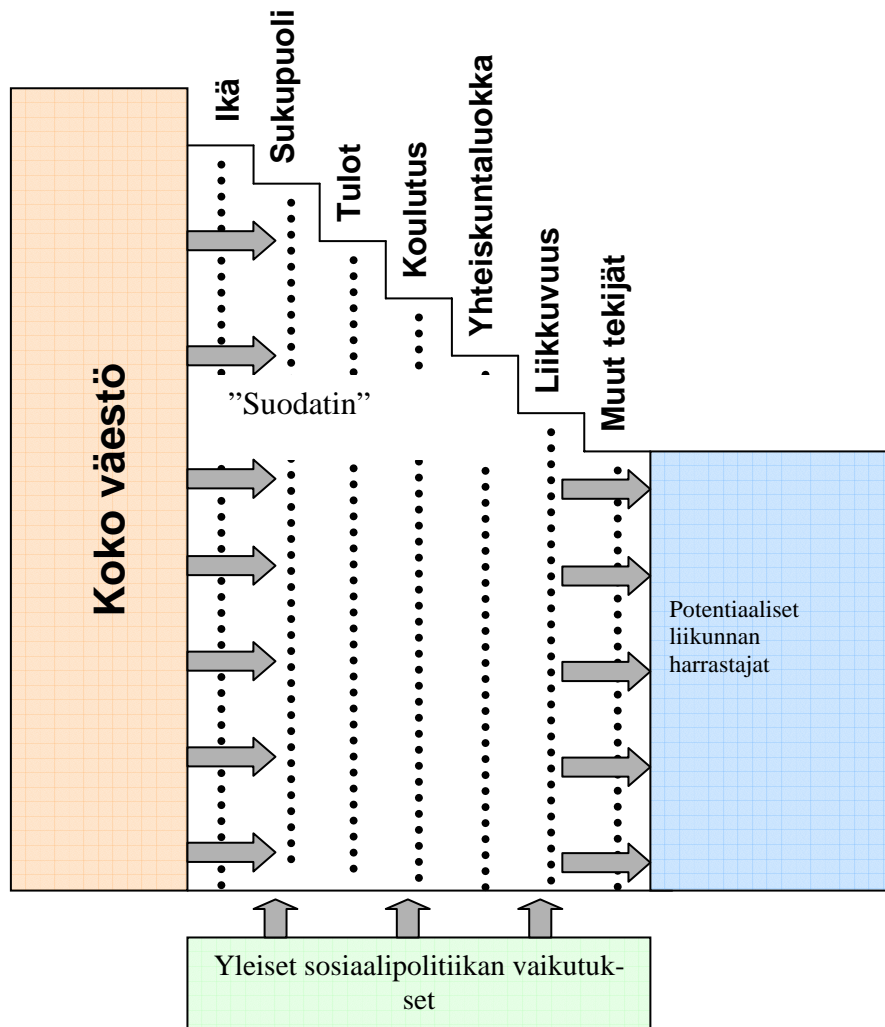
Kun nuoret haluavat tehokkaasti vaikuttaa ostopäätöksiin, ovat Palanin ja Wilkesin (1997, 166–167) mukaan tehokkaimpia strategioita ne, joilla vanhemmat itsekin ostopäätöksiään perustelevat sekä käänteisesti ne, joilla ostopäätökset yleensä evätään. Mikäli vanhemmat esimerkiksi korostivat päätöksen loogista perustelua, tuli nuorten pyrkiä myös loogisesti perustelevaan hankinnan järkevyyteen. Mikäli vanhemmat taas epäivät ostopäätöksen vetoamalla tuotteen hintaan, oli yleensä hyvä strategia vakuutella tuotteen edullisuutta. Tytöt näyttivät lisäksi omaksuvan tällaiset strategiat helpommin kuin pojat. Beattyn ja Talpaden (1994, 340) tutkimuksen mukaan perheiden äidit olivat sitä mieltä, että hankinta-aloitteet tulivat kyllä usein nuorilta, mutta varsinaiseen ostopäätökseen heillä ei ollut niin paljoa valtaa kuin nuorten itsensä mielestä.

5.2.5 Liikuntaharrasteiden valinta

Yksikertaisimmassa muodossaan kuluttajan valintoihin vaikuttaa ainoastaan budjettirajoite eli hänen käytettävissään olevat varat ja kotitalouksien tuotantoteoria lisää budjettirajoitteen lisäksi vielä aikarajoitteen (Gratton & Taylor 1988, 62). Rodgers (1977, Grattonin ja Taylorin 1988, 62–64 mukaan) näkee koko valintaprosessin toisin. Vaikka yleisesti tiedetään, että erilaisilla liikuntaharrasteilla ovat yhteytensä väestön ikään, sukupuoleen, koulutukseen, sosiaaliluokkaan ja käytettävissä oleviin tuloihin, hän näkee nämä tekijät ainoastaan taustavaikuttajina, jotka muuttuvat hitaasti kansallisen sosiaalipolitiikan vaikutuksesta. Sosiaalisen ympäristön vaikutuksesta liikuntaharrastus joko kukoistaa tai kuihtuu. Rodgersin mielestä yksikään näistä sosiaalisista tekijöistä ei yksilötasolla ole kausaalinen eli sellainen, mikä sellaisenaan ja suoranaisesti estäisi harrastuksen. Ne kuvaavat enneminkin liikunnan harrastamisen todennäköisyyttä. Yhteisötasolla hän näkee iän, sukupuolen ja muut liikuntaharrastukseen liittyvät sosioekonomiset tekijät suodattimina, jotka jättävät jäljelle potentiaaliset liikunnan harrastajat (KUVA 7). Tekijät, jotka vaikuttavat ratkaisuihin harrastamisen ja harrastamattomuuden välillä, ovat erilaisia ja mitä suurimmassa määrin sellaisia, joihin liikuntapolitiikalla voidaan vaikuttaa. Rodgersin näemyksen mukaan liikunnan harrastamista voidaan kuvata järjestelmänä kahdella eri tavalla yhteisö- tai yksilönäkökulmasta. Järjestelmään kuuluvat panos, tuotanto ja tuotos, missä panos kuvaa aktiivisia liikunnan harrastajia, tuotanto itse liikunnan harrastusta ja tuotos hävikkiä (tässä liikuntaa harrastamattomia). Hän asettaa terminologiaansa käyttäen yleisen liikuntapolitiikan tavoitteiksi panosten maksimoinnin, tuotannon pidentämisen ja hävikin minimoinnin. (Rodgers 1977, Grattonin ja Taylorin 1988, 62 mukaan)

Gratton ja Taylor (1988, 64) pitävät Rodgersin mallia dynaamisena verrattuna staattiseen neo-klassiseen kysyntämalliin. Heidän mukaansa hankaluutena on ainoastaan mallin muuttaminen käsitteellisestä ja teoreettisesta empiiriseksi. Rodgers lainaa mallinsa perusteluissa tutkimusta Luoteis-Englannissa (North West Sports Council 1972, Grattonin ja Taylorin 1988, 64 mukaan), missä kolmasosa liikuntaa harrastamattomista ilmoitti syyksi ajan puutteen, 31 % liikuntapaikkojen ja -tilojen puutteen ja 18 % liian korkeat liikunnan harrastamisen kustannukset. Nämä perustelut olivat jossain määrin ristiriitaiset Romsan ja

Hoffmanin (1980, Grattonin ja Taylorin 1988, 64 mukaan) hiukan tuorempien tutkimustulosten kanssa, jossa pienituloisten harrastamattomuuden syyksi ilmoitettiin ennemminkin mielenkiinnon kuin harrastusmahdollisuuksien puute.

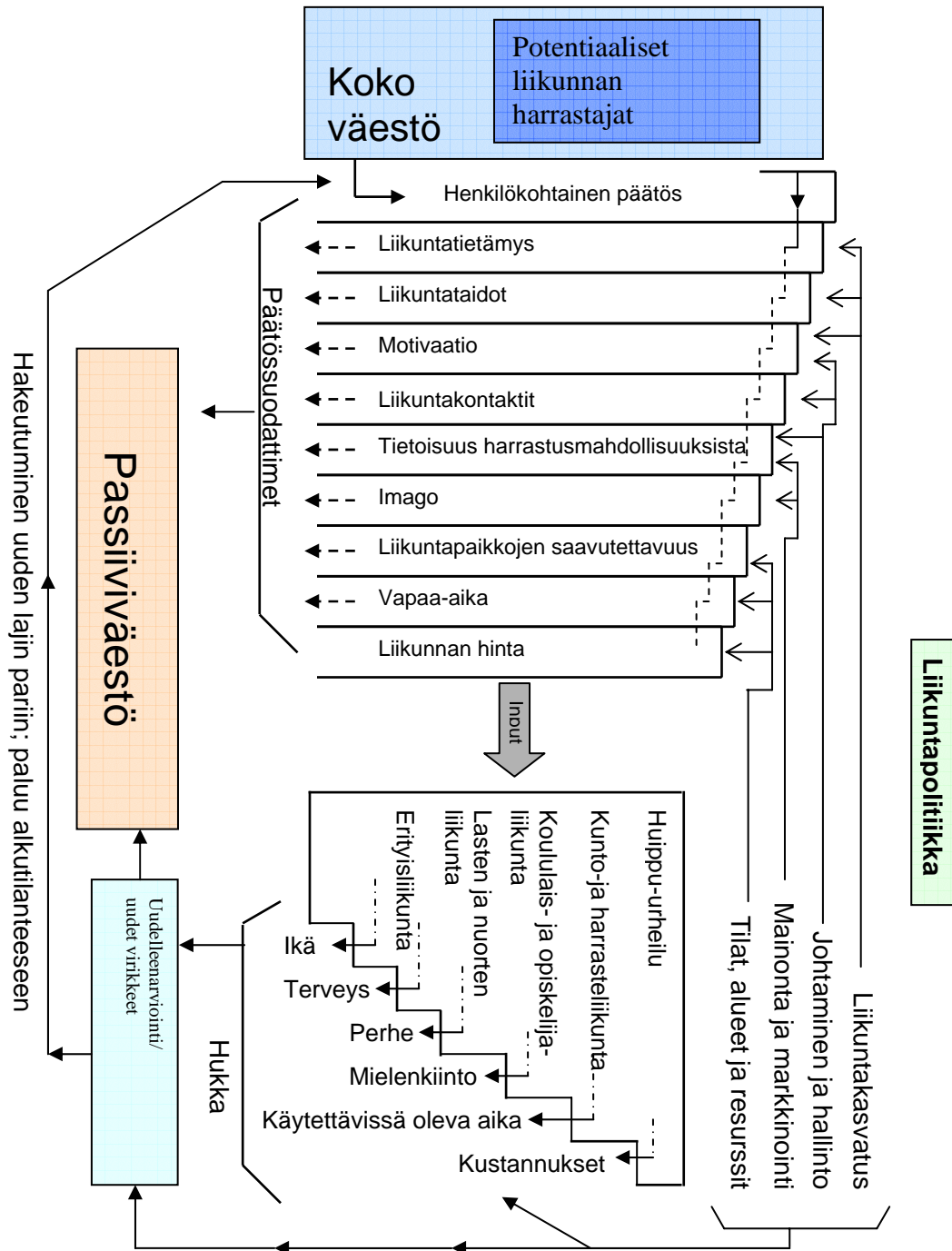
KUVA 7 Potentiaaliset liikunnan harrastajat (Rodgers 1977, teoksessa Gratton & Taylor 1988, 62)

Sen sijaan aktiivisten liikunnan harrastajien mielestä suurin este harrastamiselle oli liikuntamahdollisuuksien puute ja sen jälkeen ajan puute sekä harrastuksen kalleus. Grattonin ja Taylorin (1988, 64) mukaan nämä myöhäisemmät tulokset asettivat mallin hiukan epäilyksen alaiseksi, sillä kuvatut taustatekijät eivät heidän mielestään ole sinänsä objektiivisia harrastamisen esteitä, vaan ennemminkin samanlaisista taustoista huolimatta jokaisella yksilöllä on kuitenkin erilainen näkemys harrastusmahdollisuuksistaan. Tämä pitää tietenkin paikkansa, mutta ei heikennä mallin arvoa prosessin kuvaajana.

Rodgersin malli (KUVA 8) kuvaa nimenomaan yksilöllisistä lähtökohdista sitä prosessia, jonka harrastajat (ja heidän vanhempansa) joutuvat läpikäymään harrastusta valitessaan. Jokainen mallissa kuvattu tekijä vaikuttaa jokaisen hen-

kilön päätökseen, mutta mittakaava eli vaikutuksen voimakkuus vain vaihtelee. Perhe, jonka lapsi haluaa ehdottomasti harrastaa jotain tiettyä lajia, jota hänen parhaat ystävänsäkin harrastavat ja jossa hän on vielä kenties lahjakas, pyrkii raivaamaan muut esteet harrastamisen tieltä. Monimutkainen sarja erilaisia tekijöitä vaikuttaa henkilökohtaisiin liikuntaharrastusta tai harrastamattomuutta koskeviin päätöksiin tai valintoihin. Liikuntatiedot, -taidot ja asenteet, yleinen harrastusmotivaatio, ystävien vaikutus, tiedot harrastusmahdollisuuksista, harrastuksen julkisuuskuva, käytettävissä oleva vapaa-aika, harrastuspaikan sijainti ja pääsyvaatimukset, harrastuksen hinta jne. voivat vaikuttaa päätöksiin. Yksikin negatiivinen käsitys yhdestä edellä kuvatussa tekijästä saattaa johtaa harrastamattomuuteen ja toisaalta yhden tekijän erittäin voimakas myönteinen vaikutus saa mahdolliset negatiiviset tekijät tuntumaan merkityksettömiltä. Jos henkilö pelkää vettä, uintiharrastuksen aloittaminen on vaikeaa ja jos paras ystävä harrastaa jotain lajia, pelkkä yhdessäolo saattaa riittää harrastuksen kannustimeksi. Sen sijaan läpäistessään tämän suodatinjärjestelmän henkilöstä tulee liikunnan harrastaja (kuvatussa järjestelmässä input), jolloin Rodgersin (Gratton & Taylor 1988, 63) mallissa he valitsevat joko liikunnan harrastamisen, kilpaurheilun tai huippu-urheilun välillä tai mahdollisesti pyrkimyksen kehittyä alajärjestelmästä toiseen. Suomalaisessa järjestelmässä vaihtoehtoja olisivat liikunnan toimialat eli joko lapsi-, nuoriso-, kunto-, harraste-, koululais-, opiskelija-, ja erityisliikunta tai kilpa- ja huippu-urheilu. Henkilöt saattavat pysyä harrastajina joko pitkään tai suodattua pois järjestelmästä esimerkiksi iän, terveydentilan heikkenemisen, kiinnostuksen loppaamisen, perhesyiden, vapaa-ajan puutteen tai taloudellisten tekijöiden takia. Joskus tilanne saattaa johtaa liikunnan harrastamisen lopettamiseen kokonaan, joskus harrastus jatkuu edellä mainittujen suodattimien läpäisyn jälkeen jonkin toisen lajin parissa. (Gratton & Taylor 1988, 63) Kun harrastus lapsi- ja nuorisourheilussa loppuu kokonaan, puhutaan drop-out -ilmiöstä, mitä pidetään yhtenä suurimmista liikunnan harrastamiseen liittyvistä ongelmista nykyään.

Rodgersin mallin erityisenä ansiona voidaan pitää sitä, että se kuvaa vaiheittain koko sitä prosessia, mikä joko johtaa tai ei johda liikunnan harrastamiseen. On olemassa yhteiskunnalliset reunaehdot, joiden puitteissa liikunnan harrastajien potentiaalinen määrä joko kasvaa tai pienenee ja joihin yleisellä hyvinvointipolitiikalla ja paikallisella liikuntapolitiikalla voidaan vaikuttaa (panos). Tuotantoprosessissa mukana olevien tahojen tulee pyrkiä siihen, että liikunnan harrastus on laadultaan mahdollisimman hyvä, prosessi kestää mahdollisimman pitkään ja yhden harrastuksen päätyttyä voidaan joustavasti kehittää muita olemassa olleita harrasteita tai siirtyä harrastuksesta toiseen.

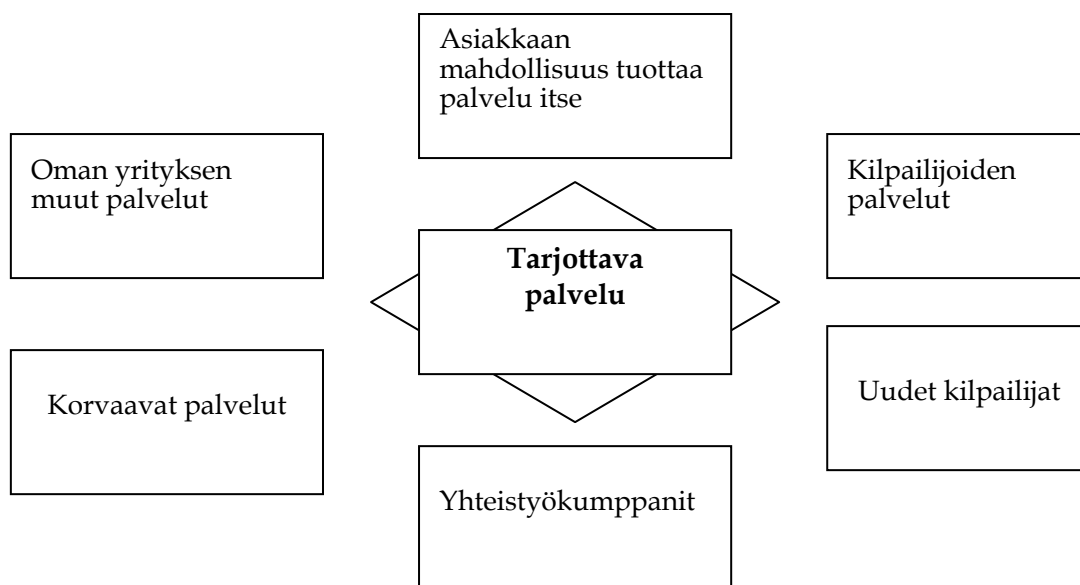
KUVA 8 Liikuntaharrastuksen synty (Rodgers 1977, teoksessa Gratton & Taylor 1988, 63)

Lapset ja heidän vanhempansa kulkevat tavalla tai toisella edellä kuvatunkaltaisen suodatinjärjestelmän läpi päättäessään harrastamisesta.

Lisäksi, koska liikuntaharrastuksen onnistuminen riippuu myös osallistujista, heidän läheisistään ja heidän kokonaiskokemuksistaan harrastuksen puitteissa, on tärkeää se, millaisena lapsi tai nuori harrastuksensa kokee. Perheen kannustus, tuki ja kiinnostus tai niiden puute sekä se, mitä itse harrastustilanteessa esimerkiksi vuorovaikutuksessa valmentajan kanssa tapahtuu, vaikuttavat siihen, millaisena lapsi harrastuksensa kokee ja millaiseksi itse liikunnan harrastaminen muodostuu.

5.3 Kilpailu

Sipilän (2003, 119) mukaan kilpailu on markkinatalouden keino hyvinvoinnin saavuttamisessa. Tavallisen hyödykkeen kilpailutilanne koostuu tarjottavan palvelun suhteesta kilpailijoiden palveluihin, uusiin kilpailijoihin, yhteistyökumppaneihin, korvaaviin palveluihin, yrityksen muihin palveluihin sekä asiakkaan mahdollisuuteen tuottaa palvelu itse (KUVA 9).

KUVA 9 Palvelutuotteen kilpailutilanne (Sipilä 2003, 120)

Lasten liikuntaseuratoiminnan kilpailijoiden palveluja ovat mm. muut olemassa ja saavutettavissa olevat vapaa-ajan palvelut, toisten seurojen tarjoamat liikuntapalvelut sekä koulujen iltapäiväkerhot. Uusia kilpailijoita tulee alalle koko ajan ja tällä hetkellä esimerkiksi USA:ssa suosiotaan ovat lisäämässä lapsille suunnatut kuntosalit. Liikuntaseurojen yhteistyökumppaneista esimerkiksi kunnat ja yritykset tarjoavat liikuntapalveluja. Korvaavia palveluja ovat esimerkiksi omaehtoinen harrastaminen joko yksin tai yhdessä kavereiden kanssa. Liikuntaseuralla saattaa lisäksi olla keskenään kilpailevia palveluja, kuten esi-

merkiksi monen eri lajin yleisseuralla jalkapallo- ja pesäpallotoimintaa. Jokainen voi tietenkin järjestää haluamaansa liikuntatoimintaa myös itse.

Kilpailu ei ole ainoastaan toimialojen sisäistä vaan myös eri toimialojen välistä. Toimialan sisäinen kilpailu asiakkaiden resursseista (raha ja aika) sekä yhteistyökumppaneista vahvistaa koko toimialan kilpailukykyä muita vastaan. Liikuntapalvelut kilpailevat paitsi keskenään myös vapaa-ajan markkinoilla yleensä. Liikunnan harrastus kilpailee mm. joutenolon, muiden kulttuuripalvelujen ja television katselun kanssa.

Liikuntaseurat kilpailevat keskenään mm. tarvitsemiensa liikuntatilojen ja -alueiden käyttömahdollisuuksista ja rakentamisesta sekä kunnan avustuksista. Lisäksi ne kilpailevat etenkin lahjakkaista lapsista ja nuorista eli harrastajista, vapaaehtoistyöntekijöistä ja yhteistyökumppaneista. Paitsi että eri seurat, niiden joukkueet ja urheilijat kilpailevat keskenään on seurojen sisällä usein kilpailua esimerkiksi eri joukkueiden tai muiden ryhmittymien välillä. Seuran sisällä kilpaillaan myös erilaisista resursseista kuten myönnettyjen liikuntatilojen ja -alueiden käytöstä sekä seuran hankkimista varoista.

Kilpailu on niin syvälle juurtunut monien seurojen toimintatapoihin, että sitä voidaan pitää jopa haittana yhteiskunnan kannalta tuloksetta toiminnalle ja järkeville ratkaisuille. Pahimmissa tapauksissa liika kilpailu voi johtaa mm. harkitsemattomaan taloudellisten riskien ottamiseen, kun tavoitellaan kilpailullista menetyksiä. Liikuntaseurojen konkurseja ja palkkaturvaan turvautumista voidaan pitää seurauksina tällaisesta toiminnasta. Alaikäisten lasten ja nuorten siirtymistä seurasta toiseen saatetaan estää tai hankaloittaa ikään kuin jollakin seuraorganisaatiolla olisi perhettä tai nuorta parempi käsitys siitä, mikä on kulloinkin paras ratkaisu nuoren kannalta. Tällaista toimintaa ei voi perustella edes seuran nuoreen kohdistamalla resursoinnilla, sillä lasten ja nuorten harrastamisen kustannukset kattavat pääasiassa heidän vanhempansa.

Pitkälle erikoistuneissa palveluissa on tavallista, että on olemassa vain yksi tilaaja ja yksi toimittaja. Harvalla paikkakunnalla on esimerkiksi useita B-junioreiden SM-sarjajoukkueita ringetessä. Tällöin vaihtoehtoina on joko hyväksyä palvelun toimittamisen ehdot sellaisenaan tai jäädä täysin vaille palvelua. Joillakin aloilla kilpailu voi olla alueellista ja joillakin aloilla hinnan merkitys kilpailukeinona on keskeinen. Kilpailuun vastataan usein oman toiminnan tehostamisella ja laadun parantamisella. Kilpailijoiden tavoitteena on alan menestyminen kilpailussa huomiosta ja resursseista muiden alojen kanssa (Sipilä 2003, 121–125).

Lasten liikuntaseuratoimintojen merkittävimmit kilpailijoiksi suhteessa lasten vanhempien resursseihin voidaan nimetä huomattavia kustannuksia aiheuttavat kulttuuriharrasteet, kuten musiikki ja tietokonepelit. Lisäksi harrasteet kamppailevat vapaaehtoistyöntekijöistä eli ihmisten vapaa-ajasta muiden vapaa-ajantoimintojen kanssa. Kunnissa merkittävimmät kilpailijat ovat keskushallintotasolla muut ei-lakisääteliset toiminnot, kuten kulttuuri- ja nuorisotoiminta. Liikuntahallintokunnan sisällä lasten liikuntatoiminta kilpailee aikuisten kunto- ja harrasteliikunnan, kilpa- ja huippu-urheilun sekä erityisliikunnan kanssa. Eduskunnan yleisessä lainsäädäntötyössä lasten liikuntaharrastusta

koskeva lainsäädäntö kilpailee muiden kustannuksia aiheuttavien lakien kanssa. Veikkausvoittovarojen jaosta päätetään tieteen, taiteen liikunnan ja nuorisotyön välillä.

Lasten ja nuorten toimintaa järjestävät liikuntaseurat kamppailevat yhteistyökumppaneista (sponsoreista). Lisäksi on huomattava, että myös paikalliset ja etenkin samojen lajien liikuntaseurat kilpailevat keskenään kaikista edellä mainituista ja tarjolla olevista resursseista. Suomessa on perustettu noin 140.000 rekisteröityä yhdistystä, joista toimivia vuonna 1999 oli noin 100.000 (Patentti- ja rekisterihallitus 1999, Kosken 2000, 43 mukaan). Liikuntaseuroja on liikunnan määrätyksestä riippuen 15 -30.000, mutta tarkkaa tietoa liikunta-alalla toimivien määrästä ei ole olemassa. Toimivien seurojen kokonaismäärä on Kosken arvion mukaan noin 10.000. (Koski 2000, 43). Kilpailukyvyn saavuttaminen ja ylläpito jatkuvasti muuttuvassa toimintaympäristössä edellyttää liikuntaseuroilta markkinoinnin jatkuvaa sopeuttamista ympäristöolosuhteisiin.

Kilpaurheilubisneksen markkinatilanne on hieman erilainen kuin liikuntapalveluiden tarjoamisessa harrastajille. Kilpaurheilu kamppailee osittain koko viihdeteollisuuden kanssa asiakkaista. Penkkiurheilija voi valita esimerkiksi elokuvailan koripallo-ottelun katsomisen sijaan. Toisin kuin liikunnan harrastaja, penkkiurheilija tai elokuvan katsoja osallistuu palvelunsa tuottamiseen ainoastaan tuleamalla paikalle, maksamalla pääsylipun hinnan ja nauttimalla esityksestä.

5.4 Yhteenveto

Lasten liikuntaseuratoimintamarkkinoilla kohtaavat tarjonta ja kysyntä. Tarjonta koostuu suunnitelmissa tai olemassa olevasta liikuntaseuratoiminnasta, mikä on aikaansaatu tai aiotaan aikaansaada käytettävissä olevia resursseja yhdistelemällä. Lasten ja nuorten liikuntapalveluja pyritään usein tarjoamaan sosiaalisen hinnoittelun periaatteiden mukaisesti mahdollisimman edullisesti. Tästä syystä seurat pyrkivät hankkimaan ulkopuolisia rahoittajia ja julkista tukea mm. maksuttoman liikuntapaikkojen käytön ja avustusten muodossa. Niin hankitut resurssit kuin julkisen ja yksityisen sektorin palvelujen ja tuotteiden hinnoittelu liikuntaseuroille vaikuttavat sekä liikuntaseurojen palvelujen määrään kuin laatuunkin. Tuotettavat palvelut pyritään sovittamaan seuroissa taloudellisen toimintayksikön periaatteen mukaan hankittujen ja olemassa olevien resurssien puitteisiin.

Liikuntapalvelujen kysynnän kasvu liikuntaseuroissa johtaa yleensä tuottavuuden nostoyrityksiin ja volyymin lisäämiseen käytössä olevilla resursseilla. Lisäksi samalla tingitään kaikista, usein palvelun laatua parantavista, lisäpalveluista. Liikuntapalvelujen tuottaminen toimii monopolistisessa kilpailutilanteessa, missä jokainen myyjäosapuoli tarjoaa voimakkaasti erikoistuneita tuotteita, jotka eivät ainakaan aina suoranaisesti kilpaile toistensa kanssa. Liikuntalajien keskinäiseen kilpailuun vaikuttaa lajien erikoistumisen taso. Mitä enem-

män laji vaatii osaamista, varusteita ja suorituspaikkoja, sitä vähemmän se kilpailee toisten lajien kanssa harrastajista.

Harrasteen hinnan nosto pienentää yleensä kiinnostavuutta ja tuotantomäärän lisääminen hidastaa kasvua. Mikäli harrastajalta vaadittavat resurssit kasvavat riittävästi suhteessa saatuun palveluun, saattaa harrastaja siirtyä liikuntaharrasteesta toiseen tai jättää liikunnan kokonaan. Liikuntapalvelujen hintajousto vaihtelee paljon. Lasten ja nuorten liikuntapalvelujen saatavuus on viime vuosina parantunut. Niin rakennettuja liikuntapaikkoja kuin toimintaa järjestäviä liikuntaseurojakin on enemmän kuin koskaan. Tästä huolimatta koko ajan kasvavaa liikuntapalvelujen kysyntää ei nykyisillä resursseilla kyetä tyydyttämään.

Kysyntä rakentuu paitsi lasten ja nuorten liikuntamotivaatioista sekä todellisista mahdollisuuksista harrastaa myös vanhempien halusta ja mahdollisuuksista olla mukana rahoittamassa ja resursoimassa toimintaa. Liikuntakysyntään vaikuttavat kansalaisten määrä, heidän tulonsa ja mieltymyksensä, tuotteiden ja palvelujen hinnat, laatu ja saavutettavuus, kilpailevien tuotteiden ja palvelujen hinnat, laatu ja saavutettavuus sekä markkinointi. Liikuntatarjontaan vaikuttavat teknologian kehitys, tuotteiden ja palvelujen sekä kilpailevien tuotteiden ja palvelujen hinnat ja saavutettavuus, tuotannossa tarvittavien resurssien saatavuus sekä lakot tai luonnonolot.

Liikuntaharrasteet muodostuvat aineettomista ja aineellisista osista, työsuorituksista, tiedoista ja taidoista sekä tunteista, tunnelmasta ja maineesta. Ne voivat sisältää kuluttaja-, yritys-, ja asiantuntijapalveluja sekä julkisia palveluja tai ne voivat sisältyä niihin. Palvelun arvo on erilainen eri henkilöille ja jotta hankintapäätös syntyy, tulee arvon olla suurempi kuin palvelun tuottamiseen vaadittavat uhraukset (mukaan lukien esimerkiksi liikuntapalveluissa asiakkaan oma työpanos ja -aika palvelun mahdollistamiseksi). Hintamielikuvaan vaikuttavat mm. harrastusolosuhteiden ja mainonnan ohella myös kaikki ne hyödyt, jotka palveluun liittyvät ja kaikki ne uhraukset, joita palvelun saamiseksi tulee tehdä. Vanhemmat eivät aina havaitse kaikkia lasten ja nuorten liikuntaharrastuksestaan saavuttamia etuja mutta eivät toisaalta koe aina esimerkiksi käyttämänsä aikaa tai matkakustannuksia uhrauksina.

Perheiden taloudellinen liikkumavara määrittää osaltaan ne rajat, joiden puitteissa päätetään mm. lasten liikuntaharrastuksista. Vanhemmat miettivät erityisesti lasten halua harrastaa juuri tiettyä lajia ja tietyssä kaveripiirissä. He miettivät harrastuksen välitöntä hintaa, lasten harrastuksiin liittyvää mm. kuljetuksiin ja vapaaehtoistyöhön käytettävää aikaa sekä harrastuksessa tarvittavien välineiden ja tekstiilien hintaa. Lisäksi kunkin tekijän voimakkuus vaihtelee mm. suhteessa perheen käytössä oleviin resursseihin, suhteessa aiempiin harrastuksiin, liikuntaharrastuksen tavoitteisiin sekä suhteessa lapsen tai nuoren ikään ja vaikutusmahdollisuuksiin. Mikäli lasten ja nuorten halu harrastaa on kyllin voimakas, vanhemmat ovat usein valmiita tinkimään monista muista asioista harrasteen hyväksi.

Monimutkainen sarja erilaisia tekijöitä vaikuttaa henkilökohtaisiin liikuntaharrastusta tai harrastamattomuutta koskeviin päätöksiin tai valintoihin. Lii-

kuntatiedot, -taidot ja asenteet, motivaatio, ystävät, harrastusmahdollisuudet, harrastuksen julkisuuskuva, vapaa-ajan määrä, harrastuspaikan sijainti ja pääsyvaatimukset sekä käytettävissä olevat varat ja harrastuksen hinta voivat vaikuttaa päätöksiin. Yksikin negatiivinen käsitys yhdestä edellä kuvatusta tekijästä saattaa johtaa harrastamattomuuteen ja toisaalta yhden tekijän erittäin voimakas myönteinen vaikutus saa mahdolliset negatiiviset tekijät tuntumaan merkityksettömiltä. Lisäksi on olemassa yhteiskunnalliset reunaehdot, joiden puitteissa liikunnan harrastajien potentiaalinen määrä joko kasvaa tai pienenee ja joihin yleisellä hyvinvointipolitiikalla ja paikallisella liikuntapolitiikalla voidaan vaikuttaa

Lasten ja nuorten liikuntapalvelujen tuotannossa kilpailutilanne koostuu toisaalta kilpailusta tuotantoprosessissa tarvittavista resursseista (tarjonta) ja toisaalta tarjottavien palvelujen suhteesta kilpailijoiden palveluihin, uusiin kilpailijoihin, korvaaviin palveluihin, liikuntaseuran muihin palveluihin sekä harrastajien mahdollisuuteen tuottaa ko. palvelu tai jokin korvaava palvelu itse (kysyntä). Kunnissa resursseista kilpaillaan keskushallintotasolla muiden eläköeläisten toimintojen välillä ja hallintokunnan sisällä eri toimintojen kesken. Liikuntaa koskeva lainsäädäntö kilpailee muun kustannuksia aiheuttavan lainsäädännön kanssa. Liikuntaseurat ja muut yhteisöt kilpailevat yhteistyökumppaneista ja vapaaehtoistyöntekijöistä. Harrastajista kilpaillaan muiden ja uusien yhteisöjen sekä harrastusten kanssa. Liikuntaseuratoiminnan kanssa kilpaileva korvaava palvelu on erityisesti omaehtoinen liikunnan harrastus, jonka harrastajat voivat tuottaa itse.

6 EMPIIRINEN TUTKIMUS LASTEN JA NUORTEN LIKUNNAN KUSTANNUKSISTA

Seuraavassa luvussa selvitetään empiirisen osan tutkimustehtävä ja tutkimusongelmat, kuvataan tutkimusjoukon valintaa, tutkimusmenetelmän valintaa ja kyselylomakkeen laadintaa. Lisäksi kappale sisältää kuvauksen tutkimusaineiston keräämisestä, käsittelystä ja analyysistä, pohdinnan työn luotettavuudesta sekä kuvauksen saadusta tutkimusaineistosta.

6.1 Tutkimustehtävä ja tutkimusongelmat

Empiirisen osan tutkimustehtävänä on selvittää ja analysoida lasten ja nuorten liikuntaharrastuksiin liittyviä kustannuksia ja kustannuksiin vaikuttavia tekijöitä. Työssä haetaan vastauksia seuraaviin tutkimusongelmiin:

- Mitkä ovat liikunnan harrastamisen kustannustekijät?
- Kuinka paljon eri liikuntalajit maksavat harrastajalle vähimmillään ja enimmillään? ja
- Miten harrastuskustannukset ovat muuttuneet viime vuosina?

Harrastamisen kustannuksia selvitettiin harrastetuimmissa liikuntalajeissa eri puolilla Suomea, eri-ikäisenä ja erilaisissa liikuntaseuroissa sekä viime vuosina tapahtuneita muutoksia harrastuskustannuksissa. Lisäksi pyrittiin selvittämään eri lajeja harrastavien lasten vanhempien keinoja vähentää harrastamisen kustannuksia.

6.2 Tutkimusjoukon valinta

Tutkimuksen kohderyhmän muodostivat suosittujen, oletettavasti kustannuksiltaan sekä edullisten että kalliiden lajien nuoret, alle 18-vuotiaat harrastajat.

Tutkimuksen kohderyhmät valittiin harkinnanvaraisella otannalla. Tutkimustieto kerättiin seuraavista lajeista: hiihto, jalkapallo, jääkiekko, koripallo, lentopallo, naisvoimistelu, pesäpallo, ratsastus, salibandy, taitoluistelu, tanssi, uinti ja yleisurheilu. Valintaan vaikuttivat myös lajiliittojen halukkuudet tutkimusyhteistyöhön ja tarvittaessa tiedonhankinnassa avustamiseen.

Vaikka työn tavoitteena ei ollut kerätä harrastajamääriä vastaavia osuuksia eri lajien harrastajien vastauksia, vastasivat kyselyyn vastanneiden eri lajien harrastajien määrät yllättävän hyvin myös lajien harrastajaosuuksia. Suurimmat poikkeavuudet olivat hiihdon, jalkapallon ja salibandyn harrastajien vastauksissa, joita oli vähemmän sekä jääkiekon ja taitoluistelun harrastajien vastauksien määrissä, joita puolestaan oli enemmän kuin osuus harrastajamäärästä olisi edellyttänyt (TAULUKKO 15). Liikuntagallupin 2001–02 mukaan, kun usean lajin harrastamisesta aiheutuvia päällekkäisyyksiä ei ole poistettu, yhteensä lähes 2,4 miljoonaa 3–18-vuotiasta harrastaa eri liikuntalajeja. Tässä tutkimuksessa mukana olevat lajiharrastajat vastannevat samaa päällekkäislaskentaa käyttäen noin 55 %:a (yhteensä 1,3 miljoonaa harrastajaa) nuorten eri urheilulajien kokonaiharrastuksesta.

TAULUKKO 15 Kyselyyn vastanneet ja tutkimuslajien harrastajat

Laji	Kysely 2001 5–18-vuotiaat		Liikuntagallup 2001–02 3–18-vuotiaat		
	Vastauksia*	%	Harrastajia**	%	Erotus
Hiihto	39	2	195 000	15	-12
Jalkapallo	158	10	261 000	20	-10
Jääkiekko	342	22	116 000	9	13
Koripallo	85	5	44 500	3	2
Lentopallo	83	5	28 000	2	3
Naisvoimistelu	116	7	70 500	5	2
Pesäpallo	40	3	14 500	1	1
Ratsastus	151	10	53 000	4	6
Salibandy	36	2	160 000	12	-10
Taitoluistelu	178	11	13 000	1	10
Tanssi	84	5	70 000	5	0
Uinti	152	10	202 000	16	-6
Yleisurheilu	108	7	75 000	6	1
Yhteensä	1572	100	1 302 000	100	

* mukana 1 laji, ** mukana kaikki lajit, joita harrastaa

Kyselyssä mukana olleet vastasivat varsin hyvin myös lähes vastaavan ikäisten harrastajien kokonaisuudessa liikuntaseuroissa. Taitoluistelijoiden määrä seuroissa puuttuu, mutta esimerkiksi 5000 lajiharrastajaa pienentäisi jääkiekkoilijoiden osuutta yhden prosenttiyksikön verran muiden lajien osuuksien pysyessä ennallaan. Jalkapalloilijat sekä salibandyn pelaajat ovat tutkimusotoksessa aliedustettuina. Jääkiekkoilijoiden ja ratsastajien osuus on otoksessa hiukan suurempi kuin seuraharrastajien osuus tutkimuslajien kokonaisuudessa (TAULUKKO 16).

Lajiliittojen asiantuntijat avustivat tutkimuspaikkakuntien valinnassa, mutta lopulta tutkimusaineistoa kerättiin nettikyselyllä myös muilta paikkakunnilta. Tutkimuksen kohderyhmiksi muodostettiin edellä mainittuja lajeja liikuntaseuroissa harrastavat 6-10-, 11-14- ja 15-18-vuotiaat lapset ja nuoret. Katoanalyysin avulla voidaan tutkia kyselyyn vastanneiden eroavuutta vastaamatta jättäneistä. Tämä työ olisi kuitenkin edellyttänyt tarkkaa tietoa koko perusjoukosta eli kaikista tutkimuslajeja harrastaneista nuorista, joiden harrastuskustannukset olivat joko kaikkein suurimpia tai kaikkein pienimpiä. Tällaista tietoa ei ole olemassa ja tässä työssä pyritään selvittämään asiantuntijoiden avustuksella tehdyllä harkinnanvaraisella otannalla juuri erityisen suuria ja erityisen pieniä harrastuskustannuksia ja selvittämään niiden syitä.

TAULUKKO 16 Kyselyyn vastanneet ja tutkimuslajien harrastajat seuroissa

Laji	Kysely 2001 5-18-vuotiaat		Liikuntagallup 2001-02 3-18-vuotiaat		Erotus
	Vastauksia*	%	Harrastajia**	%	
Ratsastus	151	10 %	11 000	3 %	7 %
Jääkiekko	342	22 %	50 000	13 %	8 %
Taitoluistelu	178	11 %	Tieto puuttuu		
Uinti	152	10 %	14 000	4 %	6 %
Jalkapallo	158	10 %	112 500	30 %	-20 %
Tanssi	84	5 %	4 500	1 %	4 %
Naisvoimistelu	116	7 %	45 000	12 %	-5 %
Yleisurheilu	108	7 %	34 000	9 %	-2 %
Lentopallo	83	5 %	16 000	4 %	1 %
Koripallo	85	5 %	19 000	5 %	0 %
Salibandy	36	2 %	34 000	9 %	-7 %
Hiihto	39	2 %	21 000	6 %	-3 %
Pesäpallo	40	3 %	13 000	3 %	-1 %
Kaikki	1572	100 %	374 000	100 %	0 %

*) mukana 1 laji, **) mukana kaikki lajit, joita harrastaa

6.3 Tutkimusmenetelmä ja kyselylomakkeen laadinta

Menetelmänä oli kyselytutkimus. Vuosien 2000 ja 2001 aikana tutkimusaineisto kerättiin suoraan seuroilta, liikunnan opettajien välityksellä tutkimuslajien harrastajilta tai internetin välityksellä. Vastaajat joko täyttivät paperille painetun kyselylomakkeen ja palauttivat sen suoraan tutkijoille tai heidän edustajilleen (valmentajat liikuntaseuroissa tai liikunnanopettajat) tai lähettivät internettiin sijoitetun kyselylomakkeen sähköpostin välityksellä suoraan tutkijoille. Kysely-

lomakeluonnos valmistui maaliskuussa 2000. Esitutkimus toteutettiin huhtikuussa 2000, jolloin testattiin kyselylomakkeen toimivuutta.

Kyselylomake muodostuu seitsemästä kokonaisuudesta: 1) taustatekijät, 2) pakolliset maksut, 3) matkakulut, 4) kilpailu-, turnaus- ja leirikulut, 5) liikuntaväline- ja -tekstiilikulut, 6) muut liikuntaharrastuksesta aiheutuvat menot sekä 7) vastaajan käsitykset koskien nykytilaa ja tulevaa kehitystä. Taustatekijöitä olivat harrastajien ikä, sukupuoli, perheen koko, lasten määrä, bruttotulot, harrastettava laji, harrastuskauden pituus, tapahtumien määrä, liikuntaseura, toiminnan taso sekä muut mahdollisesti harrastetut lajit (liite 1).

Lomakkeen kustannusosassa liikunnan harrastamisen kokonaiskustannukset jaettiin välittömiin ja välillisiin kustannuksiin. Välittömiä kustannuksia olivat muun muassa pakolliset maksut (jäsenmaksut, lisenssimaksut, turnausmaksut, kilpailumaksut, liikuntatilavuokrat ja vakuutukset), ohjaus- ja kilpailutoimintaan liittyvät maksut (valmennus, leirit, matkakulut kilpailutoiminnasta, majoitus) sekä välttämättömät liikuntavälineet ja -tekstiilit. Välillisiä kustannuksia olivat harjoitteluun liittyvät matkakulut, liikuntaan liittyvät virkistystoiminta (lehdet, kirjat, virvokkeet, klubitoiminta) ja muut välilliset kustannukset, kuten lääkitys ja lisävakuutukset (liite 1 ja 13).

Kyselylomakkeen lopussa vastaajilta kysyttiin heidän näkemyksiään liikunnan harrastamisen kustannusten nykytilasta ja viime aikoina tapahtuneista muutoksista. Lisäksi vastaajalle annettiin mahdollisuus esittää mielipiteitään siitä, mikä mahdollista kustannusten muutosta oli aiheuttanut ja miten muutokseen voitaisiin vaikuttaa (liite 1).

Harrastamisen kustannuksia selittäviä taustatietoja olivat puolestaan mm. harrastuskauden pituus ja järjestettyjen tapahtumien määrä vuodessa. On luonnollista, että mitä enemmän tapahtumia on, sitä enemmän esimerkiksi matkakustannuksia kertyy. Lisäksi talouksien kustannuspainetta lisäävät muut harrastettavat lajit ja perheen aktiivi-ikäisten jäsenien suuri määrä. Useiden lajien harrastaminen yhtä aikaa voi luonnollisesti moninkertaistaa harrastamisesta aiheutuvat kustannukset. Saman kokonaisvaikutuksen aikaansaa se, että perheessä on esimerkiksi useita lapsia, jotka harrastavat aktiivisesti.

Pakollisten maksujen kohdassa pyrittiin selvittämään liikuntaharrastuksen aiheuttamia kiinteitä kustannuksia. Osa näistä maksuista meni seuralle (jäsenmaksut), lajiliitolle (lisenssimaksut) tai yrityksille (vakuutusmaksut). Kiinteät kuukausimaksut, joilla katetaan mm. tila- ja aluevuokrat sekä kilpailu- ja sarjatoiminnan matkakustannukset, ovat varsinkin joukkuelajeille tyypillisiä.

Nuoria ja lapsia saatetaan kuljettaa pitkienkin matkojen päähän, mahdollisimman hyvätasoiseen valmennusryhmään tai ko. lajin parhaisiin harjoitteluolosuhteisiin. Tästä huolimatta matkakustannukset saattavat olla sellainen menoerä, mitä ei edes mielletä liikunnan harrastamisen kustannukseksi, etenkin jos kuljetuksiin yhdistetään muiden asioiden hoitoa. Matkakuluja koskevien tulosten käsittelyä vaikeutti hiukan se, että yksilölajeissa kilpailu- ja harjoitusmatkakulut merkittiin kohtaan "Matkakulut"; joukkuelajeissa siihen oli merkitty ainoastaan harjoitusmatkakulut, koska muut kilpailu- tai ottelumatkakustannukset sisältyivät usein joukkueen toiminta- tai kuukausimaksuihin.

Kilpailu-, turnaus- ja leirikustannuksiin saattavat vaikuttaa mm. toiminnan taso, lajin maantieteellinen levinneisyys sekä sarja- ja kilpailujärjestelmät. Mikäli kilpailutoiminta on aktiivista, koko maan kattavaa sekä kilpailulliseen menestykseen tähtäävää, ovat edellä mainitut kustannukset yleensä korkeat.

Liikuntavälineiden ja -tekstiilien osuutta liikunnan käyttäjäkustannuksissa kysyttiin lomakkeen viidennessä osiossa. Kuudennessa olivat puolestaan muut harrastuksen aiheuttamat kustannukset, kuten kirjallisuus, sanomalehdet, viideot, penkkiurheilu, lääkintä, lihashuolto ja mahdolliset lisävakuutukset.

Kyselylomakkeen toimivuutta testattiin vuoden 2000 syksyllä esitutkimuksella JJK-Juniorit ry:n:n (jalkapallo) ja JYP HT Juniorit ry:n:n (jäähkiekko) joukkueiden vanhemmille. Samalla saatiin ensimmäinen kokonaiskuva kahden seuran jäsenten ja kahden eri lajin harrastamisen kustannuksista eri-ikäisinä. Esitutkimuksessa olivat mukana tutkijan henkilökohtaisten kokemusten ja ennako-oletusten mukaan varsin kalliit harrastukset ja joukkueet. Esitutkimuksella haluttiin samalla osoittaa, että tarve tutkimuksen ja projektin toteuttamiseen on todella olemassa.

Jalkapallon (JJK-juniorit ry.) vuotuiset harrastajan kokonaiskustannukset vaihtelivat ko. seurassa muutamasta sadasta lähes neljään tuhanteen euroon vuodessa (TAULUKKO 17). Kun lukuihin lisätään vielä mm. vanhempien vapaaehtoistyö ja erilainen varainhankinta kustannusten pitämiseksi mahdollisimman alhaisina voidaan olla varmoja siitä, että harrastuksen kokonaiskustannukset voivat olla todellinen taakka monelle perheelle. Näytti siltä, että erittäin huomattava osa harrastuksen kustannuksista maksettiin seuralle pakollisina maksuina tai käytännössä pakollisina matkakuluina. Yhteen laskien näiden kulujen osuus koko harrastuksen kustannuksista oli yli puolet.

TAULUKKO 17 Jalkapallon harrastajien kustannukset vuodessa

Ikäluokka	Kokonaiskustannukset/vuosi	N	Suurin kustannuserä	Toiseksi suurin kustannuserä
8-vuotiaat	588-1.000 €	5	Pakolliset maksut (43 %)	Matkakulut (26 %)
12-vuotiaat	1.000-2.070 €	5	Matkat (30 %)	Kilpailut, turnaukset, leirit (27 %)
16-vuotiaat	1.620-3.350 €	4	Pakolliset maksut (34 %)	Matkat (19 %)

Jäähkiekon (JYP HT Juniorit ry.) vuotuiset harrastajan kokonaiskustannukset vaihtelivat vielä jalkapalloakin enemmän muutamasta sadasta aina lähes 4.500 euroon (TAULUKKO 18). Tuloksissa kiinnittää erityisesti huomiota se, että jo 12-vuotiailla selvästi suurin kustannuserä oli "Pakolliset maksut", joihin omilla valinnoilla ei voinut vaikuttaa. Myös jäähkiekolle on erityisen tyypillistä laaja vapaaehtoistyö, mikä lienee vanhempien näkökulmasta ainoa tapa pakollisten maksujen hillitsemiseksi ja toisaalta harrastusolosuhteiden ylläpitämiseksi. Käytännössä myös kilpailuista, turnauksista, leireistä ja matkoista aiheutuvat

kustannukset ovat pakollisia eli sellaisia, joihin vaikuttaminen on ainakin erittäin vaikeaa.

TAULUKKO 18 Jääkiekon harrastajien kustannukset vuodessa

Ikäluokka	Kokonais-kustannukset/vuosi	N	Suurin kustannuserä	Toiseksi suurin kustannuserä
8-vuotiaat	270-1.280 €	4	Kilpailut, turnaukset, leirit (17 %)	Pakolliset maksut (16 %)
12-vuotiaat	1.370-2.480 €	7	Pakolliset maksut (52 %)	Matkakulut (13 %)
16-vuotiaat	4.480 €	1	Pakolliset maksut (50 %)	Välineet ja tekstiilit (30 %)

Harrastuksesta aiheutuvia kustannuksia niin jalkapallossa kuin jääkiekossakin pidettiin joko melko suurina tai suurina ja kustannusten alentamista suotavana.

6.4 Tutkimusaineiston kerääminen

Aluksi tutkimusmateriaali pyrittiin keräämään liikuntaseurojen kautta. Tutkimusapulaiset (Riikka Pulkkinen, Anne-Mari Hartman, Bela Pavelka, Jenni Puronaho ja Ilari Näckel) ottivat yhteyttä seurojen edustajiin lajiliittojen asiantuntijoiden valitsemilla tutkimuspaikkakunnilla ja sopivat käytännön järjestelyistä. Yleisin toimintamalli oli se, että seuroille lähetettiin tai seurojen valmentajille annettiin kyselylomakkeita ja ne jakoivat niitä edelleen eri-ikäisten harrasteryhmille täytettäväksi kotona yhdessä vanhempien kanssa. Täytetyt lomakkeet saatiin takaisin ohjaajien ja valmentajien kokoamina ja lähettämänä. Tiedonhankinta seurojen kautta ei toteutunut suunnitellulla tavalla. Osa seuroista tai valmentajista kieltäytyi yhteistoiminnasta kokonaan. Osalla seuroista oli ylivoimaisia vaikeuksia jakaa ja kerätä kyselylomakkeita suunnitellulla tavalla.

Seuraavaksi materiaalia pyrittiin keräämään tutkimuspaikkakuntien liikunnanopettajien avustuksella. Liikunnanopettajat jakoivat paperilla olevia kyselylomakkeita sellaisille ala-aste-, yläaste- ja lukioikäisille oppilailleen, jotka tiesivät tutkimuksessa mukana olevien lajien harrastajiksi. Samanaikaisesti tutkija Pertti Matilainen valmisti kyselylomakkeesta nettiversion ja tutkimuksen kohdelajien liittojen kanssa neuvoteltiin version saamisesta lajiliiton virallisille nettisivuille. Kyselylomake oli lopulta kaikkien tutkimuksessa mukana olleiden lajiliittojen nettisivuilla täytettävänä 1.4.-30.9.2001. Kyselylomake palautui sähköpostitse suoraan tutkijoille. Tuolloin myös tutkimuksessa avustaneilla liikunnanopettajilla oli mahdollisuus suositella oppilailleen myös kyselylomakkeen nettiversion täyttämistä.

Lajiliittojen asiantuntijoiden käytöllä sekä tiedon keruulla seurojen ja liikunnanopettajien avustuksella pyrittiin takaamaan se, että saataisiin tietoa mahdollisimman suurista ja mahdollisimman pienistä harrastuskustannuksista seuroissa. Nettikyselyllä pyrittiin paitsi kasvattamaan otoskokoa myös tarkis-

tamaan asiantuntijoiden tekemien paikkakunta- ja seuravalintojen laatua tutkimuksen tavoitteisiin nähden.

6.5 Tutkimusaineiston käsittely ja analyysi

Osa niistä vastaajista, jotka vastasivat internet-kyselyyn, täytti aluksi ainoastaan kyselylomakkeen ensimmäisen sivun ja lähetti sen ja sai samalla vahvistuksen sille, että menetelmä toimii juuri kyseisellä tavalla. Sama henkilö vastasi hyvin todennäköisesti uudelleen ja em. vahvistuksen jälkeen koko kyselylomakkeeseen. Edellä mainitut, ainoastaan yhden sivun vastaukset (yhteensä 22 kpl) poistettiin aineistosta.

Toinen osa vastaajista lähetti vastauksensa ensin täydellisenä, mutta teki hetken kuluttua muutamia korjauksia ja lähetti korjatun version. Tällaisen havainnon jälkeen ensiksi lähetetyt vastaukset (yhteensä 32 kpl) poistettiin myös aineistosta. Kolmas, pienin osa (3 kpl), hylätyistä vastauksista koostui vastauksista, joissa jokainen annettu rahamääräinen arvo oli yli miljoona markkaa.

Esitutkimusaineisto analysoitiin huhtikuussa 2000. Koko tutkimusaineiston analysointi aloitettiin toukokuussa 2001 ja saatiin päätökseen elokuussa 2001. Lapsia ja nuoria koskevan aineiston analysointia jatkettiin kevästä 2004 lähtien ja saatiin lopulta päätökseen syyskuussa 2005. Tutkija Pertti Matilainen siirsi varsinaisen tutkimusaineiston tietokoneelle ja suoritti osan käytetyistä tietokoneajoista.

Kustannuksia tarkasteltiin erityisesti harrastaja- ja lajikohtaisesti. Lisäksi vertailtiin harrastamisen kustannuksia eri kokoisissa kaupunki- ja maaseutukunnissa. Tutkimusmateriaali kerättiin markkamääräisenä ja muutettiin euroiksi (jakajalla 5,95). Tutkimusaineisto oli sanallisia tai numeerisia vastauksia avoimiin kysymyksiin (kysymykset 1, 2a, 3a, 3b, 3c, 4a, 4c), vastauksia vaihtoehtokysymyksiin (kysymykset 2b, 4b, 23, 26 ja 27) tai vastaajien tuli merkitä avoimeen vastaustilaan harrastuksesta aiheutuneiden kulujen määrä markkoina (kysymykset 5–22). Kysymyksissä 24, 25 ja 28 vastaajien tuli asettaa kulloinkin arvioitavana ollut tekijä merkittävyyssjärjestykseen.

Avoimet sanalliset vastaukset luokiteltiin samansisältöisiin ryhmiin ja numeeriseen muotoon. Kokonaiskuvan saamiseksi tutkimusaineistosta laskettiin laji- ja ikäryhmäkohtaiset frekvenssi- ja prosenttijakaumat, keskiarvot ja keskihajonnat sekä ristiintaulukoitiin aineisto lajeittain suhteessa harrastajien ikäryhmiin. Muuttujien välisiä yhteyksiä testattiin Pearsonin tulomomenttikorrelaatioiden avulla (TAULUKKO 19).

Kappaleessa 6.7. Tutkimusaineiston kuvailu selvitetään tutkimukseen osallistuneet lajeittain, ikäluokittain, sukupuolittain ja tutkimuspaikkakunnittain. Kuvauksessa käytetään laskelmia laji- ja ikäryhmäkohtaisista harrastusintensiteeteistä, harrastuskausien pituuksista sekä viikoittaisista harrastusintensiteeteistä niin harrasteliikkujilla kuin kilpaurheilijoillakin. Tässä yhteydessä selvitetään myös toisten lajien harrastaminen.

Edellä mainittuja tunnuslukuja käytetään myös tutkimustulosten kuvauksessa, luvussa 7, missä selvitetään mm. lajikohtaisia kustannustekijöitä, lajien hintaa ja harrastuskustannusten muutosta.

Harrastuskerran laji- ja ikäryhmäkohtaiset hinnat (suoritehinnat) on laskettu jakamalla harrastuksen kokonaiskustannusten määrä harrastuskertojen määrällä (Yhden harrastuskerran eli suoritteen hinta = Harrastuksen kokonaiskustannukset vuodessa / Harrastuskertojen määrä). Lisäksi tutkimusaineistosta on selvitetty erityisen korkeita ja matalia harrastuskustannuksia. Taustamuuttujan ollessa luokitteluasteikollinen, on analyysissä käytetty pääasiassa ristiintaulukointia. Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerrointa käytetään analysoitaessa riippuvuussuhteita suhteasteikollisten muuttujien välillä.

TAULUKKO 19 Tutkimuksessa käytetyt analyysimenetelmät

Menetelmä	Menetelmän tavoite
1. Frekvenssi- ja prosenttija-kaumat	Aineiston kuvaus, jakaumien tarkastelu
2. Keskiarvot, minimi- ja maksimi-arvot sekä keskihajonnat	Aineiston kuvaus, jakaumien tarkastelu, minimi- ja maksimi-arvojen löytäminen sekä analyysimenetelmien valinta
3. Ristiintaulukointi	Aineiston kuvaus, kahden muuttujan riippuvuuden testaus
4. Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerroin	Suhdeasteikollisten muuttujien yhteyksien testaus

6.6 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia

Tutkimuksen luotettavuudella tarkoitetaan tutkimustulosten ja tutkittavan todellisuuden vastaavuutta. Luotettavuutta arvioitaessa tarkastellaan validiteettia ja reliabiliteettia. Validiteetti määritellään mittauksen kyvyksi antaa tietoa siitä, mitä halutaan mitata. Validiteetti voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin. Sisäinen validiteetti liittyy tutkimuksessa käytettyihin mittareihin eli onko tutkimus mitannut juuri sitä, mitä pitikin. Ulkoisen validiteetin tarkastelussa keskeistä on arvioida tutkimusjoukon valintaa. Olennaista on se, miten tutkimuksessa mukana olevat edustavat otosta ja koko perusjoukkoa.

Kyselytutkimuksessa kysymysten vaikeaselkoisuus ja mielekkyys mitattavan asian kannalta vaikuttavat validiteettiin. Kyselylomakkeen esitestauksella pyrittiin lisäämään tutkimuksen luotettavuutta. Esitutkimuksen jälkeen kyselylomakkeen muutamia kysymyksiä ja sanamuotoja tarkennettiin saadun palautteen pohjalta.

Reliabiliteetilla ymmärretään mittarin kykyä antaa luotettavia tuloksia ja sen avulla kuvataan tutkimuksen antamaa ei-sattumanvaraista tietoa, joka on mahdollisimman yhdenmukaista, vakaata ja pysyy samanlaisena mittauksia toistettaessa. Tässä yksi epävarmuustekijä liittyy vastaajien kykyyn arvioida harrastuksen vuotuisia kokonaiskustannuksia, koska esimerkiksi osa kustan-

nuksista on saattanut aiheutua jo kuukausia sitten. Lisäksi vastaajat saattavat syystä tai toisesta joko vähätellä tai yliarvioida kustannusten suuruutta. Tästä syystä tutkija kävi erikseen läpi sekä erityisen suuret ja erityisen pienet lajikohtaiset kustannukset sekä etsi selitykset kyselylomakkeesta ja raportoi ne lajikohtaisen tulosten yhteydessä. Lisäksi empiirisen aineiston luotettavuutta tarkasteltiin myös triangulaation avulla. Liikunnan harrastamiseen tarvittavien varusteiden hintoja selvitettiin, empiirisen aineiston ohella, asiantuntijahaastattelujen avulla. Asiantuntijoina käytettiin urheiluvälineliikkeiden henkilökuntaa, jolla on vuosien kokemus alalta. Nämä asiantuntijat arvioivat vuosittain tarvittavan varusteiston hinnan lisäksi myös niiden käyttöikä. Asiantuntijahaastatteluissa saatujen arvioiden sekä kerätyn liikuntaväline- ja tekstiilikustannustietojen välillä ei ollut suuria eroavaisuuksia, joten tältä osin tuloksia voinee pitää varsin luotettavina.

Lisäksi lajiliittojen valitsemilta tutkimuskunnilta, Espoo, Joensuu, Jyväskylä, Järvenpää, Kerava, Kotka, Kouvola, Kuopio, Salo, Oulu, Turku ja Äänekoski, kerättiin tiedot harjoituspaikkamaksuista. Harjoituspaikkamaksut saattavat asettaa eri kunnissa asuvat eriarvoiseen asemaan. Osassa kunnista lasten ja nuorten liikuntaharrastukseen käyttämät tilat ovat täysin ilmaisia, kun taas joissakin kunnissa perittävät maksut ovat lähellä omakustannushintaa. Havainnot harjoituspaikkamaksuista eivät olleet ristiriidassa avoimissa vastauksissa olleiden esimerkiksi kustannusten kasvun syitä selvittäneiden vastausten kanssa.

Kuten tutkimuksessa yleensä, tutkija ei ole tässä tapauksessa kyennyt täysin sanoutumaan irti omista arvolähtökohdistaan. Kuitenkin empiirisen aineiston tulokset vaikuttivat muilla keinoin saatuihin aineistoihin verrattaessa johdonmukaisilta ja luotettavilta. Huolimatta asiantuntijoiden käytöstä tutkimuspaikkakuntien valinnassa suurimmat epävarmuustekijät liittyvät otoksen ja perusjoukon vastaavuuteen. Tulokset ovat suuntaa antavia ja niistä voidaan tehdä varovaisia päätelmiä esimerkiksi suunniteltaessa ja kehitettäessä lasten ja nuorten liikuntaharrasteita liikuntaseuroissa.

6.7 Tutkimusaineiston kuvailu

Eniten vastauksia saatiin jääkiekon, taitoluistelun, jalkapallon, uinnin ja ratsastuksen harrastajilta. Vastaukset jakaantuivat ikäryhmittäin siten että eniten vastauksia (43 %) saatiin 11–14-vuotiailta harrastajilta ja heidän vanhemmiltaan. Sen sijaan ainoastaan yksi salibandyn, 2 pesäpallon ja 7 hiihdon 6–10-vuotiasta harrastajaa tai heidän vanhempiaan vastasi kyselyyn. Vastaajien enemmistö (53 %) oli tyttöjä. Tutkimusmateriaalista 59 % saatiin paperille täytetyistä kyselylomakkeista ja loput internetissä täytetyistä lomakkeista. Eniten vastauksia saatiin taitoluistelua, ratsastusta ja naisvoimistelua harrastavilta tytöiltä ja heidän vanhemmiltaan. Vähiten vastauksia tuli salibandyä, jääkiekkoa tai pesäpalloa harrastavilta. Yli puolet (62 %) pojilta tai heidän vanhemmiltaan tulleista vastauksista kos-

kivat jääkiekkoa tai jalkapalloa. Vastauksia tuli vähän taitoluistelua tai ratsastusta harrastavilta (TAULUKKO 20).

TAULUKKO 20 Tutkimukseen osallistuneet ikäluokittain, lajeittain ja sukupuolittain

Laji	6-10		11-14		15-18		Kaikki	
	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt
Hiihto	3	4	8	10	8	6	19	20
Jalkapallo	49	6	49	8	36	10	134	24
Jääkiekko	57	1	148	8	109	9	324	18
Koripallo	7	9	18	24	17	10	42	43
Lentopallo	3	15	12	31	4	18	19	64
Naisvoimistelu		28		43		45		116
Pesäpallo	2		10	9	9	10	21	19
Ratsastus	1	25	4	55	1	65	6	145
Salibandy	1		15	1	17	3	33	3
Taitoluistelu	1	52	1	78	1	45	3	175
Tanssi	12	17	11	20	6	18	29	55
Uinti	16	16	26	47	24	23	66	86
Yleisurheilu	17	18	16	34	8	15	41	67
Yhteensä	179	191	318	367	240	277	737	835

Lähes kaikki vastanneet kuuluivat jäsenenä urheiluseuraan. Seuroihin kuulumattomien vastanneiden määrä oli erittäin pieni (TAULUKKO 21). Ratsastusta harrastetaan myös yksityisissä ratsastuskouluissa. Ne, jotka eivät ilmoittaneet jäsenyyttään liikuntaseuroihin, jätettiin tutkimusaineistoon.

TAULUKKO 21 Seuroihin kuulumattomat lajeittain

Laji	Seuroihin kuulumattomat	% osuus vastanneista
Jääkiekko	2	1
Koripallo	3	3
Pesäpallo	1	3
Ratsastus	24	16
Taitoluistelu	1	1
Tanssi	2	2
Uinti	2	1
Yhteensä	35	2

6.7.1 Tutkimuspaikkakunnat

Tutkimuksessa oli edustettuna yhteensä 152 eri kuntaa. Eniten vastauksia saatiin Helsingistä, Jyväskylästä, Espoosta, Tampereelta, Joensuusta ja Seinäjoelta. Pääkaupunkiseudulta eli Helsingistä, Espoosta, Vantaalta tai Kauniaisista, saatiin yhteensä 206 (13 %) vastausta. Suurin osa vastauksista (55,9 %) saatiin suurista yli 50.000 asukkaan kunnista (TAULUKKO 22), missä myös huomattavin osa väestöstä asuu (Tilastokeskus 2005). Vaikka työssä ei pyritäkään saamaan

koko harrastajakuntaa kuvaavia tietoja, voidaan kuitenkin havaita, että tässä tutkimuksessa ovat selvästi aliedustettuina pienten kuntien asukkaat.

TAULUKKO 22 Eri kokoisista kunnista saadut vastaukset

Kuntakoko	N	%	Osuus väkiluvusta %
alle 10.000 asukasta	161	10,2	25,9
10.000–20.000 asukasta	147	9,4	12,8
20.000–50.000 asukasta	385	24,5	22,1
yli 50.000 asukasta	879	55,9	39,2
Yhteensä	1572	100,0	100,0

Lajiliittojen asiantuntijat valitsivat mukaan 12 tutkimuskuntaa (Espoo, Joensuu, Jyväskylä, Järvenpää, Kerava, Kotka, Kouvola, Kuopio, Salo, Oulu, Turku ja Äänekoski), joista saatiin lähes puolet (46,8 %) vastauksista (TAULUKKO 23).

TAULUKKO 23 Lajiliittojen asiantuntijoiden tutkimukseen valitsemat paikkakunnat

Kunta	N	%	Kumulatiivinen %
Jyväskylä*	118	7,5	7,5
Espoo*	112	7,1	14,6
Joensuu*	100	6,4	21,0
Turku*	59	3,8	24,7
Äänekoski*	59	3,8	28,5
Salo*	48	3,1	31,6
Järvenpää*	43	2,7	34,3
Kuopio*	43	2,7	37,0
Kouvola*	42	2,7	39,7
Kerava*	39	2,5	42,2
Oulu*	39	2,5	44,7
Kotka*	34	2,2	46,8
Muut	736	53,2	100,0
Yhteensä	1572	100,0	

6.7.2 Harrastuskausi, -intensiteetti ja -taso

Tutkimuksessa mukana olleet harrastivat lajejaan 6–10-vuotiaina keskimäärin 96 kertaa vuodessa, 11–14-vuotiaina 146 kertaa vuodessa ja 15–18-vuotiaina 203 kertaa vuodessa. Selvästi eniten harrastuskertoja koko aineistossa oli kaikissa ikäluokissa taitoluistelun ja uinnin harrastajilla (TAULUKKO 24).

TAULUKKO 24 Keskimääräinen harrastusintensiteetti (krt/v) lajeittain eri ikäisillä

Laji	6–10-vuotiaat	11–14-vuotiaat	15–18-vuotiaat
Hiihto	78	108	233
Jalkapallo	90	122	193
Jääkiekko	95	134	211
Koripallo	80	130	146
Lentopallo	73	112	130
Naisvoimistelu	84	145	198
Pesäpallo	30	79	153

(jatkuu)

TAULUKKO 24 (jatkuu)

Ratsastus	45	103	151
Salibandy	40	98	184
Taitoluistelu	185	238	282
Tanssi	75	125	163
Uinti	111	216	294
Yleisurheilu	51	120	215
Keskiarvo	96	146	203

Harrastaminen on muuttunut lähes ympärivuotiseksi. Tässä tutkittuja lajeja harrastettiin keskimäärin lähes kymmenen kuukautta vuodessa ja mitä vanhemmista harrastajista oli kyse, sitä pidempi oli myös harrastuskausi (TAULUKKO 25).

TAULUKKO 25 Harrastuskauden pituus keskimäärin kuukausina

Laji	Ikäluokat	Keskiarvo	N	Keskihajonta
KAIKKI VASTANNEET	6-10-vuotiaat	9,25	370	2,039
	11-14-vuotiaat	9,74	685	1,945
	15-18-vuotiaat	10,53	517	1,749
	Yhteensä	9,89	1572	1,968

Huolimatta siitä, että monen lajin harrastaminen on muuttunut selvästi ympärivuotiseksi, näyttää ainakin tämän tutkimusaineiston valossa siltä, että nuorimmat (6-14-vuotiaat) harrastavat hiihtoa edelleen ainoastaan talvikautena ja yleisurheilua (6-10-vuotiaat) ainoastaan kesäkautena. Vanhemmiten lajit näyttivät muuttuvan ympärivuotisiksi. Pesäpallo näytti tässä aineistossa olevan kesäpeli, sillä keskimääräinen harrastuskausi koko aineistossa oli alle 8 kuukautta.

Kokonaisuudessaan ympärivuotisinta näytti olevan jalkapallon ja ratsastuksen harrastus. Kaikkein intensiivisimmäksi näytti muodostuvan yleisurheilun harrastus vanhimmassa ikäluokassa, missä keskimääräinen harrastuskausi oli 11,57 kuukautta vuodessa ja keskihajontakin oli ainoastaan 0,59. Lisäksi on huomattava, että 21 henkilöä 23:sta vastanneesta yleisurheilijasta oli kilpaurheilijoita (LIITE 10). Jakamalla harjoituskertojen määrä harjoituskuukausien määrällä ja jakamalla edelleen saatu osamäärä neljällä saatiin keskimääräinen harjoituskertojen määrä viikossa. Harrastusintensiiteetti on suurin vanhimmassa ja pienin nuorimmassa ikäluokassa. Toimintakauden aikana harrastustilaisuuksia oli nuorimmassa ikäluokassa keskimäärin 2,6, 11-14-vuotiaiden ikäluokassa 3,7 ja vanhimmassa 15-18-vuotiaiden ikäluokassa 4,8 viikossa (TAULUKKO 26).

TAULUKKO 26 Harrastuskertojen määrä keskimäärin viikossa

Laji	Ikäluokat	Keskiarvo	N
KAIKKI VASTANNEET	6-10-vuotiaat	2,6	370
	11-14-vuotiaat	3,7	685
	15-18-vuotiaat	4,8	517

6.7.3 Kilpaurheilijat ja harrasteliikkujat

Jo tutkimuksen alussa pohdittiin sitä, olisiko järkevää jakaa harrastajia etenkin nuorimmissa ikäluokissa kilpaurheilijoihin ja harrastelijoihin. Lopulta toiminnan luonteen kartoittamista pidettiin niin tärkeänä seikkana, että päädyttiin ensiksi jakoon kilpaurheilullinen SM-sarjataso tai vastaava, piiri- tai aluetaso ja paikallistaso sekä erikseen harrastelijataso. Vastaajille annettiin mahdollisuus valita omista lähtökohdistaan kilpaurheilun ja harrasteliikunnan välillä. Tulosten käsittelyvaiheessa luokat kilpaurheilullinen SM-sarjataso tai vastaava, piiri- tai aluetaso ja paikallistaso yhdistettiin yhdeksi luokaksi, kilpaurheilijat.

Kaikista vastaajista 73,2 % piti itseään tai lapsiaan kilpaurheilijoina (TAULUKKO 27). Lajeittain ja ikäryhmittäin tarkasteltuna vastanneet kilpa- ja harrasteliikkujat näyttivät jakaantuvan siten, että nuorimmassa ikäluokassa oli enemmän harrasteliikkujia, kun taas muissa ikäluokissa selvänä enemmistönä olivat kilpaurheilijoina itseään tai lapsiaan pitävät.

TAULUKKO 27 Tutkimukseen osallistuneet kilpaurheilijat ja harrasteliikkujat

	6-10-vuotiaat	11-14-vuotiaat	15-18-vuotiaat	Kaikki	%
Kilpaurheilijat	176	535	440	1151	73,2 %
Harrasteliikkujat	194	150	77	421	26,8 %
Yhteensä	370	685	517	1572	100,0

Suurimpia yksittäisiä ryhmiä ovat jääkiekkoa, jalkapalloa, taitoluistelua ja uintia kilpailumielessä harrastavat yli 11-vuotiaat (TAULUKKO 28). Sen sijaan ainnuttakaan vastausta ei saatu 6-10-vuotiailta kilpailumielessä ratsastusta tai salibandya harrastavalta tai 6-10-vuotiaalta pesäpallon tai yli 15-vuotiaalta hiihdon harrastelijoilta. Lisäksi ainoastaan muutamia vastauksia saatiin mm. nuorimmilta hiihdon tai varttuneimmilta jalkapallon, uinnin, yleisurheilun ja salibandyn harrastelijoilta.

TAULUKKO 28 Tutkimukseen osallistuneet kilpa- (K) ja harrasteliikkujat (H) ikäryhmittäin

Laji	6-10		11-14		15-18		Kaikki	
	K	H	K	H	K	H	K	H
Hiihto	5	2	16	2	14		35	4
Jalkapallo	42	13	55	2	45	1	142	16
Jääkiekko	36	32	137	19	113	5	286	56
Koripallo	5	11	34	8	23	4	62	23
Lentopallo	12	6	37	6	18	4	67	16
Naisvoimistelu	14	14	27	16	35	10	76	40
Pesäpallo	2		12	7	12	7	26	14
Ratsastus		26	14	45	33	33	47	104
Salibandy		1	14	1	18	2	32	4
Taitoluistelu	21	32	71	8	43	3	135	43
Tanssi	15	14	23	8	20	4	58	26
Uinti	12	20	57	16	45	2	114	38
Yleisurheilu	12	23	38	12	21	2	71	37
Yhteensä	176	194	535	150	440	77	1151	421

Nyt saaduista tuloksista voidaan päätellä, että oli kyseessä sitten vastaajien mielestä kilpaurheilu tai harrasteliikunta, niillä ei ole nuorimmassa ikäluokassa (6-10-vuotiaat) suurta eroa ainakaan useimpien lajien harrastusintensiteetin suhteen. Suurimmat erot nuorimman ikäluokan kilpaurheilijoiden ja harrasteliikkujien välillä olivat naisvoimistelussa ja taitoluistelussa (TAULUKKO 29). Useimmissa muissa lajeissa eroa ei ollut käytännössä lainkaan. Kun harrastuskertojen määrä vuodessa oli nuorimmassa ikäluokassa lähes sama kilpa- ja harrasteliikkujien välillä, oli tilanne kahdessa vanhimmassa ryhmässä täysin erilainen. Kilpaurheilijoilla oli 11-14-vuotiaiden ryhmässä keskimäärin kaksi kertaa ja 15-18-vuotiaiden ryhmässä kolme kertaa enemmän harrastuskertoja kuin harrasteliikkujilla (TAULUKKO 29).

Kilpaurheilijoiden harrastuskausi nuorimassa ikäluokassa (6-10-vuotiaat) oli koko aineistossa vain hiukan pidempi kuin harrasteliikkujien. Kun harrasteliikkujina itseään tai lapsiaan pitävät harrastivat pari kertaa viikossa, harrastivat kilpaurheilijat lajiaan kolmesti. Harrastuskertoja oli kilpaurheilijoilla vuoden aikana keskimäärin 30 enemmän kuin harrastelijoilla. Merkillepantavaa on pääasiassa tytöistä koostuvien kilpataitoluistelijoiden pitkä kausi ja keskimäärin yli 230 harrastuskertaa vuodessa. Niin harrastuskertojen kokonaismäärä kuin viikoittainenkin määrä ovat selvästi suurimmat. Keskimäärin yli 3 kertaa viikossa harjoittelivat myös nuoret naisvoimistelijat, hiihtäjät ja jääkiekkoilijat (LIITE 3).

TAULUKKO 29 Harrastuskertojen määrä vuodessa eri ikäisillä kilpa- (K) ja harrasteliikkujilla (H)

Laji	6-10			11-14			15-18		
	K	H	Erotus	K	H	Erotus	K	H	Erotus
Hiihto	83		15	116	40**	76	232		
Jalkapallo	90		0	124	60**	64	196	50	146
Jääkiekko	95	94	1	136	114	22	216	102	114
Koripallo	88	76	12	146	59	87	160	66	94
Lentopallo	86	48	38	120	60	60	139	93	46
Naisvoimistelu	122	46	76	206	41	165	242	39	203
Pesäpallo	30**			103	38	65	225	27	198
Ratsastus		45		173	81	92	221	82	139
Salibandy		40*		103	20*	83	189	135**	54
Taitoluistelu	237	150	87	252	116	136	291	157	134
Tanssi	97	52	45	138	86	52	187	46	141
Uinti	112	111	1	235	147	88	300	140**	160
Yleisurheilu	63	44	19	137	66	71	228	78**	150
Keskiarvo	110	83	27	163	83	80	225	76	149

* N = 1, ** N = 2

Ikäryhmässä 11-14-vuotiaat kilpaurheilijoiden sekä viikoittaisten että vuotuisen harjoituskertojen määrä oli keskimäärin kaksinkertainen harrasteleviin verrattuna. Harrastelijoiden harjoituskertojen määrä viikossa oli noin kaksi, kun se kilpaurheilijoilla oli jo yli neljä. Yli 200 kertaa vuodessa lajinsa parissa olivat

taitoluistelijat, uimarit ja nuoret naisvoimistelijat. Kilparatsastajien (N=14) harrastuskauden pituus oli täydet 12 kuukautta. Jääkiekkoa harrastavien nuorten kilpaurheilijoiden ja harrasteliikkujien viikoittaiset harjoituskerrat eivät juuri poikenneet toisistaan. Suurimmat erot kilpaurheilijoiden ja harrasteliikkujien välillä olivat naisvoimistelussa, taitoluistelussa, koripallossa, salibandyssa ja uinnissa (LIITE 4).

Vanhimmassa 15–18-vuotiaiden ikäluokassa kilpaurheilijat harrastivat lajiaan keskimäärin kolminkertaisesti harrastelijoihin verrattuna; kilpaurheilijoilla harrastuskertoja oli keskimäärin noin 225 ja harrastelijoilla noin 75. Harrastuskausi on kilpaurheilijoilla yli kuukauden pidempi ja viikoittaisten harjoituskertojen määrä 2,7-kertainen. Otannan kilpaurheilijat harjoittelivat keskimäärin yli kerran päivässä lähes 11 kuukauden ajan eli noin 300 kertaa vuodessa. Yli 230 keskimääräiseen harjoitus-, harrastus- tai kilpailutapahtumaan vuodessa pääsivät uimarien ohella taitoluistelijat, naisvoimistelijat ja hiihtäjät ja yli viiteen tapahtumaan viikossa edellä mainittujen lisäksi vielä pesäpalloilijat ja jääkiekkoilijat (LIITE 5).

6.7.4 Muiden lajien harrastaminen

Mitä nuoremista tutkittavista oli kysymys, sitä useampi heistä harrasti yhtä tai jopa kahta muuta liikuntalajia tutkimuslajin ohella. Kahdeksalla 6–10-vuotiaista jonkin tutkimuslajin harrastajasta kymmenestä oli jokin toinen liikuntalaji harrastettavanaan. Näytti myös siltä, että monella jääkiekon ja yleisurheilun harrastajalla oli ainakin kaksi muuta liikuntaharrastusta. Toinen laji näytti olevan kaikilla tutkituilla hiihdon, lentopallon ja pesäpallon harrastajalla. Jääkiekkoilijat pelasivat lisäksi jalkapalloa, salibandya, koripalloa ja pesäpalloa, jalkapalloilijat puolestaan pelasivat jääkiekkoa ja harrastivat erityisesti yleisurheilua ja yleisurheilijat pelasivat jalkapalloa ja harrastivat myös uintia, luistelua ja naisvoimistelua. Vähiten toisen lajin harrastajia oli naisvoimistelijoissa, ratsastajissa ja taitoluistelijoissa (LIITE 6).

Edelleen lähes kahdeksan tutkittua kymmenestä ikäluokassa 11–14-vuotiaat harrasti vähintään toista liikuntalajia tutkitun lajin ohella. Monilla hiihdon harrastajista oli kaksi muuta liikuntaharrastusta. Kaikilla pesäpallon sekä yhtä harrastajaa lukuun ottamatta myös kaikilla tutkituilla jääkiekon harrastajilla näytti olevan toinen laji. Vähiten toisen lajin harrastajia oli edelleen ratsastajissa, naisvoimistelijoissa ja taitoluistelijoissa.

Jääkiekkoilijat harrastivat jalkapalloa, salibandya, pujottelua, pesäpalloa ja tennistä, hiihtäjät jalkapalloa ja yleisurheilua sekä pesäpalloilijat tasaisesti monia eri lajeja. Sekä ratsastajat, taitoluistelijat että uimarit harrastivat toisena lajinaan usein tanssia. Yleisurheilijat, salibandyyn pelaajat, koripalloilijat, jääkiekkoilijat sekä hiihtäjät harrastivat jalkapalloa ja jalkapalloilijat ja jääkiekkoilijat salibandya (LIITE 7).

Keskimäärin noin joka toisella 15–18-vuotiaalla tutkimuslajien harrastajalla oli vielä toinen liikuntalaji harrastuksenaan. Edelleen näytti siltä, että monella pesäpallon harrastajista oli vielä kaksi muuta liikuntaharrastusta ja kaikilla

hiihtäjillä vähintään yksi. Vähiten muita liikuntaharrasteita oli taitoluistelijoilla, naisvoimistelijoilla, jalkapalloilijoilla, tanssijoilla ja uimareilla. Jääkiekkoilijat harrastivat salibandya, jalkapalloa, pesäpalloa ja kuntosalilla käyntiä, ratsastajat erityisesti pujottelua, aerobiciä, kävelyä ja tasaisesti monia muita lajeja kuten tanssia, tennistä ja uintia sekä pesäpalloilijat salibandya (LIITE 8).

6.8 Yhteenveto

Työn empiirisessä osassa pyritään selvittämään ja analysoimaan lasten ja nuorten liikuntaharrastuksiin liittyviä kustannuksia ja kustannuksiin vaikuttavia tekijöitä keräämällä tutkimusaineistoa 13 lajista, jotka näyttivät vastaavan noin 55 %:a lasten ja nuorten liikunnan kokonaisharrastuksesta. Tutkimuspaikkakuntia valittiin lajiliittojen asiantuntijoiden avustuksella, jotta saavutettaisiin mahdollisimman suuri hajonta harrastuskustannuksissa. Menetelmänä oli kyselytutkimus ja kyselylomake esitettiin eri-ikäisillä harrastajilla kahdessa eri liikuntaseurassa. Alkuperäisen suunnitelman mukaan aineisto oli tarkoitus kerätä ainoastaan suoraan seuroilta. Koska osa seuroista kieltäytyi yhteistyöstä kokonaan, tutkimusaineisto kerättiin lopulta sekä kyselylomakkeella joko suoraan seuroilta tai liikunnan opettajien avustuksella että lajiliittojen avustuksella ja netin välityksellä suoraan lajiharrastajilta tai heidän vanhemmiltaan.

Tutkimuksessa käytetyt ikäluokat olivat 6-10-, 11-14- ja 15-18-vuotiaat. Liikuntalajeista tutkimuksessa mukana olivat hiihto, jalkapallo, jääkiekko, koripallo, lentopallo, naisvoimistelu, pesäpallo, ratsastus, salibandy, taitoluistelu, tanssi, uinti ja yleisurheilu. Tutkimusaineistoa saatiin yhteensä 1572 kotitaloudelta. Eniten aineistoa saatiin jääkiekon, taitoluistelun, jalkapallon, uinnin ja ratsastuksen harrastajilta ja vähiten salibandyn ja hiihdon harrastajilta. Yli sata vastausta saatiin Helsingistä, Jyväskylästä, Espoosta, Tampereelta ja Joensuusta. Yli puolet vastauksista saatiin yli 50.000 asukkaan kaupungeista, joissa myöskin lähes 40 % väestöstä asuu.

Tutkimuksen luotettavuutta pyrittiin parantamaan lajiasiantuntijoiden käytöllä tutkimuksen suunnittelussa, seura-asiantuntijoiden ja esitutkimuksen käytöllä kyselylomakkeen laadinnassa, urheiluväline- ja -tekstiiliasiantuntijoiden käytöllä ko. kustannusten arvioinnissa sekä kunta-asiantuntijoiden käytöllä arvioitaessa mm. harjoituspaikkamaksuja. Tulokset ovat johdonmukaisia, luotettavan tuntuisia mutta kuitenkin ainoastaan suuntaa antavia ja niistä voidaan tehdä varovaisia johtopäätöksiä.

Tutkimuksessa mukana olleet 6-10-vuotiaat harrastivat lajiaan keskimäärin lähes 100 kertaa vuodessa, 11-14-vuotiaat lähes 150 ja 15-18-vuotiaat noin 200 kertaa vuodessa. Lajien harrastaminen on muuttunut lähes ympärivuotiseksi. Hiihtoa harrastettiin kuitenkin pääasiassa talvella ja yleisurheilua kesällä. Vanhimpien ikäryhmien harrastuskausi oli pidempi ja viikoittaisia harrastuskertoja enemmän kuin nuoremmissa ryhmissä.

Nuorimmassa ikäryhmässä suurta eroa harrasteliikkujina tai kilpaurheilijoina itseään pitävien harrastuskauden pituudessa sekä harrastusintensiteetissä ei ollut muissa lajeissa kuin taitoluistelussa. Kilpataitoluistelijoiden kausi oli keskimäärin 10,4 kuukautta ja harrastuskertoja 236; harrastelijoiden kausi oli 9,3 kuukautta ja harrastuskertoja keskimäärin 150. Koko aineistossa kauden pituus oli noin 9 kuukautta ja harrastuskertoja 80–110 vuodessa.

Vanhimmissa ikäluokissa erot niin kauden pituudessa kuin harrastusintensiteetissä olivat selvät. Ikäryhmässä 11–14-vuotiaat kilpaurheilijoiden kausi oli kuukauden pidempi ja tapahtumien määrä kaksinkertainen harrastelijoihin verrattuna. Vanhimmassa ikäryhmässä kilpaurheilijat harrastivat lajiaan keskimääri 11 kuukautta ja tapahtumien määrä oli kolminkertainen (keskimäärin 225 vuodessa) harrastelijoihin verrattuna. Kilpauimareilla tapahtumia oli yli 300 vuodessa ja taitoluisteliijoillakin yli 290.

Mitä nuoremmista tutkittavista oli kysymys, sitä useampi heistä harrasti yhtä tai jopa kahta muuta liikuntalajia tutkimuslajin ohella. Kahdeksalla 6 – 10-vuotiaista ja lähes kahdeksalla 11–14-vuotiaista jonkin tutkimuslajin harrastajasta kymmenestä oli jokin toinen liikuntalaji harrastettavanaan. Vähiten toisen myös liikuntalajin harrastajia oli naisvoimistelijoissa, ratsastajissa tai taitoluisteliijoissa eli pääasiassa tyttöjen harrastamissa lajeissa. Vanhimmassa ikäluokassa noin joka toinen tutkituista harrasti jotain toista lajia.

Suosituimpia toisia lajeja olivat kahdessa nuorimmassa ikäluokassa jalkapallo, uinti, salibandy ja yleisurheilu sekä vanhimmassa ikäluokassa jalkapallon ja salibandyn ohella pujottelu ja kävely.

7 EMPIIRISET TULOKSET

Tässä luvussa selvitetään kerättyyn empiiriseen tutkimusaineistoon perustuen liikunnan kokonaiskustannuksia harrastajalle, kustannusten osatekijöitä ja pääasiallisia syitä kokonaiskustannusten muodostumiselle, kustannusten kehitystä viime vuosina sekä vastaajien tulotason ja erikokoisten asuinkuntien mahdollista yhteyttä harrastusten kokonaiskustannuksiin. Lisäksi selvitetään kustannusten kasvun syitä ja harrastajien säästötoimenpiteitä kustannusten kurissa pitämiseksi. Kappaleen lopussa selvitetään yksikkökustannuksia ja kustannuskehityksen erityispiirteitä lajeittain sekä arvioitiin lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kokonaiskustannuksia seuroissa.

Kustannukset on jaettu pakollisiin maksuihin, matka-, kilpailu- leiri- ja muihin kuluihin sekä liikuntaväline- ja tekstiilikuluihin. Lajikohtaisia kustannuksia tarkastellaan kilpa- ja harrasteliikunnan osalta erikseen, eri ikäryhmittäin ja sukupuolittain sekä selvitetään harrastuksen kokonaiskustannusten ja yksikkökustannusten minimi- ja maksimiarvoja. Lajikohtaisten kappaleiden loppuun on kerätty erityispiirteitä mm. kustannusten kalleudesta tai edullisuudesta muihin tutkittuihin lajeihin verrattuna, sukupuolten välisistä mahdollisista eroista kustannuksissa, harrastusintensiteeteistä ja vastaajien suhteutumisista ko. lajin kallistumiseen, kallistumisen syihin sekä toisen lajin tai lajien harrastamisesta.

7.1 Liikunnan kokonaiskustannukset harrastajalle

Viidennes vastaajista piti kilpaurheilun kustannuksia erittäin suurina ja noin 60 % vähintään melko suurina. Kolmasosa kaikista vastaajista oli tyytyväinen vallitsevaan tilanteeseen ja piti kustannuksia sopivina. Kaikkein kalleimpana harrastustaan pitivät ratsastuksen, taitoluistelun, tanssin ja jääkiekon harrastajat tai heidän vanhempansa. Noin puolet vastanneista ratsastuksen ja taitoluistelun kilpaharrastajista piti kustannuksia erittäin suurina. Salibandyn ja lentopallon harrastajat olivat kaikkein tyytyväisimpiä harrastuksensa kustannuksiin. Merkille

pantavaa on lisäksi se, että huomattava osa (34 %) kilpahiihdon harrastajista piti kustannuksiaan erittäin pieninä ja lähes samansuuruinen osa (30 %) erittäin suurina (TAULUKKO 30).

TAULUKKO 30 Kilpaurheilun kustannukset (%)

Laji	N	Erittäin suuria	Melko suuria	Sopivia	Melko pieniä	Erittäin pieniä
Hiihto	35	30	30	4	2	34
Jalkapallo	142	11	36	40	12	2
Jääkiekko	286	19	54	23	2	1
Koripallo	62	7	39	44	3	7
Lentopallo	67	1	16	72	10	0
Naisvoimistelu	76	8	46	37	7	3
Pesäpallo	26	0	33	46	17	4
Ratsastus	47	51	40	4	2	2
Salibandy	32	0	14	44	6	36
Taitoluistelu	135	50	34	5	0	12
Tanssi	58	23	53	25	0	0
Uinti	114	11	32	42	12	2
Yleisurheilu	71	1	24	59	13	3
Kaikki	1151	20	40	33	6	2

Kilpaurheilun harrastaminen oli vastaajien mielestä varsin kallista ja jopa 43 % harrasteliikkujistakin piti lajiaan vähintään melko kalliina. Keskimääräistä kalliimpaa oli ratsastuksen sekä jääkiekon harrastelu ja edullisinta tässä tutkimusaineistossa salibandy, naisvoimistelu sekä hiihto. Lähes 90 % vastanneista hiihdon harrastelijoista piti kustannuksiaan erittäin pieninä (TAULUKKO 31).

TAULUKKO 31 Harrasteliikunnan kustannukset (%)

Laji	N	Erittäin suuria	Melko suuria	Sopivia	Melko pieniä	Erittäin pieniä
Hiihto	4	3	3	3	3	88
Jalkapallo	16	8	8	54	15	15
Jääkiekko	56	7	48	38	4	4
Koripallo	23	0	20	20	35	25
Lentopallo	16	7	0	79	7	7
Naisvoimistelu	40	3	3	46	27	22
Pesäpallo	14	0	8	23	31	38
Ratsastus	104	21	49	29	1	0
Salibandy	4	0	3	9	0	88
Taitoluistelu	43	13	29	15	3	40
Tanssi	26	0	35	42	19	4
Uinti	38	3	30	51	8	8
Yleisurheilu	37	3	22	42	28	6
Kaikki	421	10	33	38	12	7

Koko tutkimusaineistossa suurimat keskimääräiset kokonaiskustannukset harrastuksesta olivat taitoluistelun, hiihdon, ratsastuksen ja jääkiekon harrastajilla. Pienimmät kustannukset olivat lentopallon, yleisurheilun ja pesäpallon harrastajilla (TAULUKKO 32). Kustannukset olivat suurimmat vanhimmassa ja pienimmät nuorimmassa ikäluokassa.

TAULUKKO 32 Liikunnan keskimääräiset kokonaiskustannukset (€/v) lajeittain suuruusjärjestyksessä

Laji	N	6-10	N	11-14	N	15-18	N	Kaikki
Taitoluistelu	53	2452	79	3903	46	5293	178	3830
Hiihto	7	1551	18	2305	14	6153	39	3551
Ratsastus	26	1231	59	2369	66	5378	151	3488
Jääkiekko	68	1259	156	1964	118	3051	342	2199
Tanssi	29	916	31	1946	24	3490	84	2032
Uinti	32	779	73	1682	47	2046	152	1604
Jalkapallo	55	720	57	1144	46	2208	158	1306
Naisvoimistelu	28	574	43	1450	45	1564	116	1283
Salibandy	1	245	15	1018	20	1523	36	1277
Koripallo	16	485	42	1102	27	1500	85	1112
Pesäpallo	2	395	19	836	19	1037	40	910
Yleisurheilu	35	466	50	937	23	1497	108	904
Lentopallo	18	312	43	563	22	711	83	548
Kaikki	370	1071	685	1832	517	2973	1572	2028

Kilpaurheilun keskimääräiset kustannukset olivat kaikissa muissa lajeissa paitsi naisvoimistelussa suurimmat vanhimmassa ja pienimmät nuorimmassa ikäluokassa. Yleensä näin oli myös harrasteliikunnan puolella ja poikkeukset olivat yleensä selitettävissä yksittäisten harrastajien poikkeuksellisen suurilla harrastuskustannuksilla yhdessä ikäluokassa. Kilpaurheilun kustannukset olivat nuorimmassa ikäluokassa noin 1,4-kertaiset, 11–14-vuotiaiden ikäluokassa yli kaksinkertaiset ja vanhimmassa, 15–18-vuotiaiden ikäluokassa noin kolminkertaiset harrasteliikuntakustannuksiin verrattuna. Nuorimmassa ikäluokassa muutamista lajeista (pesäpallo, ratsastus ja salibandy) puuttuvat joko kilpa- tai harrasteliikkujat kokonaan, samoin kuin vanhimmasta ikäluokasta harrastehiihtäjät (TAULUKKO 33).

Muutamissa lajeissa (koripallo, lentopallo) ei ollut suurta eroa kilpa- ja harrasteliikkujien kustannuksien välillä. Yli 1000 euron erot kilpa- ja harrasteliikkujien keskimääräisissä kustannuksissa nuorimmassa ikäluokassa olivat hiihdossa, ja taitoluistelussa, yli 2000 euron erot keskimmaisessä ikäluokassa ratsastuksessa, taitoluistelussa ja naisvoimistelussa sekä yli 3000 euron erot vanhimmassa ikäluokassa ratsastuksessa, taitoluistelussa, tanssissa ja luultavasti myös hiihdossa, mikäli otoksessa olisi ollut hiihdon harrastelijoita. Harrasteliikuntakustannukset vanhimmassa ikäluokassa olivat vain 1,2-kertaiset nuorimpaan ikäluokkaan verrattuna kun kilpaurheilijoiden kustannukset olivat keskimäärin 2,6-kertaiset (TAULUKKO 33).

TAULUKKO 33 Kilpa- ja harrasteliikunnan keskimääräiset kustannukset (€) ikäryhmittäin

Laji	N	6-10-vuotiaat		11-14-vuotiaat		15-18-vuotiaat	
		Kilpa	Harraste	Kilpa	Harraste	Kilpa	Harraste
Hiihto	39	1 877	741	2 507	706	6 157	
Jalkapallo	158	791	491	1 148	1 070	2 257	98
Jääkiekko	342	1 323	1 188	1 992	1 770	3 134	1 237
Koripallo	85	553	455	1 282	339	1 640	702
Lentopallo	83	330	275	558	598	795	336
Naisvoimistelu	116	981	169	2 196	192	1 939	257
Pesäpallo	40	395		1 133	329	1 538	181
Ratsastus	151		1 232	5 625	1 358	8 776	1 987
Salibandy	36		246	1 014	1 076	1 576	1 052
Taitoluistelu	178	3 423	1 817	4 240	938	5 612	771
Tanssi	84	1 360	441	2 347	799	4 151	197
Uinti	152	877	722	1 860	1 053	2 128	232
Yleisurheilu	108	613	389	1 103	415	1 597	454
Keskimäärin		1 259	901	2 073	978	3 300	1 122

Suurin vaihtelu kokonaiskustannusten minimi- ja maksimiarvojen välillä oli lajeissa, joista löytyivät suurimmat yksittäiset kustannukset eli ratsastuksessa, tanssissa, taitoluistelussa ja hiihdossa. Vaihtelu oli pienin lentopallossa, salibandyssä ja pesäpallossa (TAULUKKO 34).

TAULUKKO 34 Liikunnan kokonaiskustannusten minimi- ja maksimiarvot (€/v)

Laji	Minimiarvo	Maksimiarvo
Ratsastus	0*	37 504
Tanssi	71	19 025
Taitoluistelu	160	17 462
Hiihto	185	12 840
Jääkiekko	252	9 008
Uinti	168	8 235
Jalkapallo	97	8 202
Naisvoimistelu	20	7 807
Yleisurheilu	30	6 739
Koripallo	15	5 017
Pesäpallo	0*	3 913
Salibandy	245	3 361
Lentopallo	50	2 622
Kaikki	0	37 504

*) = kolme ratsastuksen harrastajaa ja yksi pesäpalloilija ilmoittivat, ettei harrastuksesta aiheudu heille kuluja lainkaan

Kaikkia tutkimuksessa mukana olleita lajeja voi harrastaa varsin edullisesti ja toisaalta jokaiseen lajin harrastamiseen voi käyttää tuhansia tai jopa kymmeniä tuhansia euroja. Kolme ratsastuksen ja yksi pesäpallon harrastaja ilmoitti, ettei harrastuksesta koidu heille kustannuksia lainkaan. He eivät ilmoittaneet kuuluvansa mihinkään seuraan. Ratsastajilla luultavasti oli oma hevonen, joka oli

pääasiassa muussa kuin ratsastuskäytössä. Lisäksi he eivät luultavasti hankkineet erityisesti harrastustaan varten mitään välineitä tai teksteilejä. Pesäpalloilija oli kenties hankkinut käyttämänsä varusteet aiemmin ja kulki harrastuspaikalle jalkaisin. Lajikohtaisia maksimi-arvoja ja niihin liittyviä taustatekijöitä käsitellään enemmän lajikohtaisissa tarkasteluissa luvun 7 loppuosassa.

Haettaessa yhteyttä eri taustamuuttujien ja harrastusten kokonaiskustannusten välillä löydettiin tilastollisesti merkittävä positiivinen yhteys harrastusten kokonaiskulujen sekä perheen tulojen, harrastuskauden pituuden sekä tapahtumien kokonaismäärän välillä (TAULUKKO 35). On luonnollista, että mitä enemmän tai kauemmin harrastaa, sitä enemmän kustannuksia aiheutuu. Tässä tutkimuksessa lienee ensimmäinen kerta, kun tilastollisesti osoitetaan heikohko, mutta kuitenkin merkitsevä positiivinen korrelaatio perheen tulojen ja harrastuksen kokonaiskustannusten välillä.

TAULUKKO 35 Korkeimmat positiiviset korrelaatiot (Pearson) harrastuksen kokonaiskulujen ja taustamuuttujien välillä merkitsevyydellä 0.01

	Perheen tulot	Harrastuskauden pituus	Tapahtumien määrä
Kokonaiskulut	,100	,251	,446

Lisäksi löydettiin merkitsevät tai lähes merkitsevät negatiiviset korrelaatiot harrastuksen kokonaiskulujen ja perheen koon, toisen lajin harrastamisen ja toiminnan tason välillä (TAULUKKO 36).

TAULUKKO 36 Korkeimmat negatiiviset korrelaatiot (Pearson) harrastuksen kokonaiskulujen ja taustamuuttujien välillä merkitsevyydellä 0.01 tai 0.05 (*)

	Perheen koko	Toisen lajin harrastaminen	Toiminnan taso
Kokonaiskulut	-,105	-,050*	-,251

Myös nämä tulokset vahvistavat monien ennakkokäsityksiä siitä, että jos perheessä on useita lapsia, ei harrastuksiin voida käyttää niin paljon rahaa kuin esimerkiksi yksilapsisessa perheessä tai siitä, että sama tilanne on harrastettaessa useita lajeja yhden lajin sijaan. Muuttujien luokittelusta johtuu se, että korrelaatio toiminnan tason ja kokonaiskustannusten välillä on negatiivinen. Harrastelua kuvattiin pienillä lukuarvoilla ja toiminnan kilpaurheilutason kasvua yhä suuremmilla lukuarvoilla. Korrelaatio kertoo siis itse asiassa sen, että tilastollinen yhteys oli löydettävissä siten, että mitä korkeammalla kilpaurheilullisella tasolla lajia harrastettiin, sitä suuremmat kustannukset olivat.

Koko aineistossa tyttöjen keskimääräiset kokonaiskustannukset olivat poikien kustannuksia suuremmat jokaisessa ikäryhmässä, huolimatta siitä, että jokaisessa ikäryhmässä poikien jääkiekko-, koripallo-, lentopallo-, taitoluistelu- ja salibandykustannukset olivat tyttöjä suuremmat. Tyttöjen kustannukset olivat kaikissa ikäluokissa poikien kustannuksia suuremmat ratsastuksessa (TAULUKKO 37). Kokonaistulosta selittänee pääasiassa tyttöjen keskimääräistä

suuremmat kokonaiskustannukset ja suuri vastanneiden määrä ratsastuksessa ja taitoluistelussa.

Suurimmat vuosikustannukset olivat 15–18-vuotiaiden hiihtoa harrastavien poikien, ratsastusta harrastavien tyttöjen sekä taitoluistelua harrastavien tyttöjen ja poikien ryhmissä. Pienimmillä vuosikustannuksilla pääsivät nuorimman ikäluokan koripalloa ja lentopalloa harrastavat tytöt ja salibandya harrastava poika (N=1). Alle tuhannen euron keskimääräisillä vuosikustannuksilla eivät selvinneet kaikissa ikäluokissa yhdenkään lajin harrastajat ja kahdessa nuorimmassa ikäluokassakin ainoastaan lentopalloilijat, pesäpalloilijat ja yleisurheilijat. Sen sijaan keskimäärin yli tuhat euroa kaikissa ikäluokissa käyttivät ratsastajat ja taitoluistelijat (TAULUKKO 37).

TAULUKKO 37 Liikuntaharrasteiden keskimääräiset kustannukset (€/v) ikäryhmittäin ja sukupuolittain

Laji	6-10-v. Pojat	6-10-v. Tytöt	11-14-v. Pojat	11-14-v. Tytöt	15-18-v. Pojat	15-18-v. Tytöt
Hiihto	1455	1623	2581	2084	7689	4105
Jalkapallo	704	850	1136	1195	2501	1155
Jääkiekko	1272	347	1980	1661	3116	2270*
Koripallo	769	264	1232	1004	1635	1271
Lentopallo	378	298	620	541	1138	616
Naisvoimistelu		574		1450		1564
Pesäpallo	395		968	690	782	1267
Ratsastus	966	1241	1795	2410	4420*	5393
Salibandy	245*		1018		1607	1048
Taitoluistelu	2775*	2446	5134*	3888	5576*	5287
Tanssi	805	994	2138	1841	3214	3582
Uinti	819	740	1647	1701	2067	2024
Yleisurheilu	607	332	901	954	1347	1577
Kaikki	941	1193	1626	2011	2698	3212

*) N=1

7.2 Kustannusten kehitys viime vuosina

Kolme neljästä vastanneesta oli sitä mieltä, että kustannukset olivat kasvaneet viime vuosina ja lähes joka viides oli sitä mieltä, että kustannukset olivat kasvaneet paljon (TAULUKKO 38).

TAULUKKO 38 Harrastamisen kustannusten kehitys

Kustannusten muutos	N	%
Kasvanut erittäin paljon	264	17
Kasvanut jonkin verran	887	58
Pysynyt ennallaan	339	22
Vähentynyt jonkin verran	25	2
Vähentynyt erittäin paljon	8	1
Yhteensä	1523	100

Lähes kaikki tutkimuksessa mukana olleet ottivat myös kantaa siihen, tulisiko kustannuksia alentaa. Lähes kaksi kolmesta vastaajasta (62 %) oli sitä mieltä, että kustannuksia tulisi alentaa (TAULUKKO 39). Osuus on lähes sama, kuin niiden määrä, joiden mielestä kustannukset olivat joko erittäin suuria tai melko suuria (60 %).

TAULUKKO 39 Tulisiko harrastamisen kustannuksia alentaa?

	N	%
Kyllä	913	62
Ei	550	38
Yhteensä	1463	100

7.3 Liikunnan harrastamisen kustannustekijät

Suurimmat keskimääräiset liikunnan harrastamisen kustannustekijät koko aineistossa olivat kaikissa ikäluokissa pakolliset maksut, liikuntavälineet ja -tekstiilit sekä matkustaminen. Suurimmat kustannukset olivat vanhimmassa ja pienimmät nuorimmassa ikäluokassa. Vanhimman ikäluokan kilpailukulut ja matkakulut olivat lähes nelinkertaiset sekä väline- ja tekstiilikustannukset yli kolminkertaiset nuorimpaan ikäluokkaan verrattuna (TAULUKKO 40).

Yhden liikuntasuorituksen hinta (yksikköhinta €/kerta) oli nuorimmassa ikäluokassa 11 euroa, keskimmaisessä 13 euroa ja vanhimmassa 15 euroa. Vaikka poikkileikkausaineistosta ei yleensä pitäisi tehdä pitkittäissuuntaan olevia johtopäätöksiä, näyttää kuitenkin siltä, että harrastuksen määrä ikäluokasta toiseen siirryttäessä kasvaa kokonaiskustannuksia nopeammin. Kokonaiskustannukset olivat vanhimmassa ikäluokassa nuorimpaan verrattuna lähes kaksinkertaiset, mutta suorituksen hinta ainoastaan 36 % suurempi.

TAULUKKO 40 Keskimääräiset kustannustekijät ikäluokittain (€)

Ikä- luokat	Pakolliset maksut	Matka- kulut	Kilpailu- kulut	Leiri- kulut	Liikunta- välineet ja -tekstiilit	Muut	Kaikki
6-10 -v. (N=370)	300	253	133	102	207	76	1072
€/kerta	3	3	1	1	2	0	11
11-14 -v. (N=685)	515	368	244	208	353	145	1832
€/kerta	4	3	2	1	2	1	13
15-18 -v. (N=517)	774	504	495	256	696	249	2973
€/kerta	4	2	2	1	3	2	15
Yhteensä (N=1572)	550	385	300	199	432	163	2028
€/kerta	4	3	2	1	3	2	13

Samoin positiivinen korrelaatio kokonaiskustannusten ja erityisesti liikuntaväline- ja tekstiilikustannusten, kilpailukulujen ja pakollisten maksujen välillä vahvistaa omilta osiltaan niiden merkityksen kokonaiskustannusten muodostumisessa (TAULUKKO 41).

TAULUKKO 41 Pearsonin positiiviset korrelaatiot harrastuksen kokonaiskustannusten ja eri kululajien välillä merkitsevyystasolla 0.01

	Pakolliset maksut	Matka- kulut	Kilpailu- kulut	Leiri- kulut	Tasku- rahat	Liikunta- välineet ja -tekstiilit	Muut
Kokonais- kustannukset	,677	,481	,717	,545	,411	,773	,666

Lisäksi tutkimustulosten yksityiskohtaisessa tarkastelussa löydettiin merkittävä tilastollinen yhteys harrastukselle pakollisten liikuntaväline-, -tekstiili- ja -jalkinekustannusten sekä kokonaiskustannusten välillä (TAULUKKO 42). Näyttää siltä, että mikäli harrastukseen liittyy merkittäviä pakollisia liikuntaväline-, -tekstiili- tai jalkinekustannuksia, ovat todennäköisesti myös harrastuksen kokonaiskustannukset korkeat. Se, että nyt tutkitussa aineistossa korkeimmat kokonaiskustannukset ovat olleet ratsastajilla, hiihtäjillä, taitoluistelijoilla ja jääkiekkoilijoilla, tukee tehtyä johtopäätöstä.

TAULUKKO 42 Pearsonin positiiviset korrelaatiot harrastuksen kokonaiskulujen ja pakollisten väline- ja tekstiilikulujen välillä merkitsevyystasolla 0.01

	Pakolliset liikuntavälineet	Pakolliset tekstiilit ja jalkineet
Kokonaiskulut	,545	,576

Nuorimmassa ikäluokassa merkittävimmät harrastuksen kustannustekijät ovat pakolliset maksut, matkat ja liikuntavälineet sekä -tekstiilit. Keskimääräisiltä kokonaiskustannuksiltaan kalleimmista lajeista hiihdossa ja taitoluistelussa välinekustannukset olivat erityisen suuret. Jääkiekossa kustannuksia aiheutti-

vat erityisesti pakolliset maksut ja matkat. Yhden miespuolisen taitoluistelun harrastajan kokonaiskustannukset olivat lähes 3.000 euroa, millä olisi sijoittunut kärkipäähän myös samanikäisten taitoluistelua harrastavien tyttöjen kokonaiskustannusten joukossa. Suurin yksittäinen kustannustekijä hänelle oli matkustaminen. Kaikkein edullisimpia lajeja olivat pesäpallo ja lentopallo, joskin vastaajien määrä oli vähäinen (TAULUKKO 43).

TAULUKKO 43 Harrastuksen kustannustekijät (pojat 6–10-vuotta)

Laji	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Kaikki
Hiihto	3	29	112	418	6	829	61	1455
Jalkapallo	49	131	192	141	34	154	52	704
Jääkiekko	67	317	315	125	122	247	147	1272
Koripallo	7	176	141	179	24	136	113	769
Lentopallo	3	51	39	109	53	67	59	378
Naisvoimistelu								
Pesäpallo	2	101	84	42	101	42	25	395
Ratsastus	1	908	8	0	0	50	0	966
Salibandy	1	101	61	0	0	84	0	245
Taitoluistelu	1	714	1361	0	259	234	207	2775
Tanssi	12	146	203	278	28	88	62	805
Uinti	16	173	402	67	19	121	37	819
Yleisurheilu	17	101	205	77	12	182	28	607
Kaikki	179	208	256	133	64	192	87	941

Keskimääräisiltä kokonaiskustannuksiltaan kalleimpia lajeja olivat 11–14-vuotiaiden ikäluokassa hiihto, tanssi, jääkiekko, ratsastus sekä uinti ja edullisimpia pesäpallo ja lentopallo. Suurimpia kustannuseriä olivat pakolliset maksut, matkakulut sekä liikuntavälineet ja -tekstiilit. Pakolliset maksut olivat suurimmat jääkiekkoilijoilla, ratsastajilla ja tanssijoilla sekä edullisimmat yleisurheilijoilla, hiihtäjillä, lentopalloilijoilla ja pesäpalloilijoilla. Matkat aiheuttivat eniten kustannuksia uimareille, jääkiekkoilijoille sekä hiihtäjille ja vähiten pesäpalloilijoille ja lentopalloilijoille. Hiihtäjien keskimääräiset välinekulut olivat yli kaksinkertaiset muihin lajeihin verrattuna, joista edullisimpia olivat lentopallo, uinti ja koripallo. Yhden tutkimuksessa mukana olleen taitoluistelijapojan kokonaiskustannukset olivat selvästi suuremmat kuin muiden lajien keskimääräiset kustannukset. Hänen kustannuksistaan selvästi suurimmat olivat matkakustannukset ja pakolliset maksut (TAULUKKO 44).

TAULUKKO 44 Harrastuksen kustannustekijät (pojat 11–14-vuotta)

Laji	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Kaikki
Hiihto	8	111	380	583	163	1137	207	2581
Jalkapallo	49	218	279	222	83	221	112	1136
Jääkiekko	148	670	395	165	148	437	166	1980
Koripallo	18	179	245	308	205	165	129	1232
Lentopallo	12	104	212	80	30	106	88	620
Pesäpallo	10	111	209	178	172	213	86	968
Ratsastus	4	613	232	179	298	374	99	1795
Salibandy	15	265	235	179	0	215	122	1018
Taitoluistelu	1	1084	2185	689	504	504	168	5134
Tanssi	11	493	328	542	281	340	155	2138
Uinti	26	242	608	308	203	150	136	1647
Yleisurheilu	16	85	263	154	37	223	139	901
Kaikki	318	430	360	216	138	338	144	1626

Kaikkein vanhimmassa ikäluokassa keskimääräisesti kalleimpia lajeja ovat hiihto, taitoluistelu (N=1), ratsastus (N=1), jääkiekko sekä tanssi ja selvästi edullisin pesäpallo. Suurimmat pakolliset maksut olivat ratsastajalla, taitoluistelijalla sekä jääkiekkoilijoilla ja pienimmät yleisurheilijoilla, lentopalloilijoilla ja pesäpalloilijoilla (TAULUKKO 45).

TAULUKKO 45 Harrastuksen kustannustekijät (pojat 15–18-vuotta)

Laji	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Kaikki
Hiihto	8	404	1807	1188	683	3193	414	7689
Jalkapallo	36	634	573	453	132	415	295	2501
Jääkiekko	109	1158	696	204	83	659	315	3116
Koripallo	17	237	225	461	99	401	212	1635
Lentopallo	4	50	63	379	248	151	247	1138
Pesäpallo	9	103	142	140	85	198	114	782
Ratsastus	1	1689	0	807	286	1261	378	4420
Salibandy	17	326	392	286	90	313	201	1607
Taitoluistelu	1	2240	798	1059	403	739	336	5576
Tanssi	6	487	476	978	310	759	204	3214
Uinti	24	278	563	430	331	230	235	2067
Yleisurheilu	8	78	428	244	77	300	220	1347
Kaikki	240	738	598	348	147	589	278	2698

Suurimmat matkakulut olivat hiihtäjillä ja pienimmät lentopalloilijoilla ja pesäpalloilijoilla. Kilpailukulut olivat merkittävän suuret hiihtäjillä ja taitoluistelijalla. Hiihtäjien väline- ja tekstiilikustannukset olivat moninkertaiset useimpiin muihin lajeihin verrattuna, joista em. kuluiltaan edullisimpia olivat lentopallo ja pesäpallo (TAULUKKO 45).

Nuorimpien tyttöjen ikäluokassa kalleimmat lajit olivat taitoluistelu, hiihto sekä ratsastus ja edullisimmat koripallo, lentopallo ja yleisurheilu. Suurimmat pakolliset maksut olivat taitoluistelijalla sekä ratsastajilla ja edullisimmat

hiihtäjillä, yleisurheilijoilla, koripalloilijoilla ja lentopalloilijoilla. Matkat aiheuttivat paljon kustannuksia erityisesti taitoluistelijoille sekä tanssijoille ja vähän kustannuksia koripalloilijoille ja lentopalloilijoille. Hiihtäjien kilpailu- ja välinekustannukset olivat suuret (TAULUKKO 46).

TAULUKKO 46 Harrastuksen kustannustekijät (tytöt 6–10-vuotta)

Laji	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Kaikki
Hiihto	4	42	234	459	69	735	84	1623
Jalkapallo	6	125	221	210	50	178	66	850
Jääkiekko	1	137	50	67	0	84	8	347
Koripallo	9	77	35	46	45	51	9	264
Lentopallo	15	96	43	49	0	84	26	298
Naisvoimistelu	28	107	229	81	10	86	61	574
Ratsastus	25	514	217	19	213	177	101	1241
Salibandy								
Taitoluistelu	52	937	445	232	325	422	85	2446
Tanssi	17	117	264	269	82	158	104	994
Uinti	16	193	225	68	74	142	38	740
Yleisurheilu	18	55	76	33	11	145	12	332
Kaikki	191	386	250	133	137	221	66	1193

Ikäluokassa 11–14-vuotiaat tytöt kaikkein kalleimpia lajeja olivat taitoluistelu, ratsastus sekä hiihto ja edullisimpia lentopallo ja pesäpallo. Suurimmat pakolliset maksut olivat taitoluistelijoilla ja ratsastajilla; pienimmät hiihtäjillä, yleisurheilijoilla ja lentopalloilijoilla. Matkakustannuksia aiheutti eniten jääkiekon, taitoluistelun ja uinnin harrastaminen; vähiten koripallo ja lentopallo. Liikuntaväline- ja -tekstiilikustannukset olivat suurimmat hiihtäjillä ja taitoluistelijoilla ja pienimmät pesä- ja lentopalloilijoilla. Lisäksi mainittakoon, että leirit aiheuttivat huomattavia kustannuksia erityisesti taitoluistelijoille (TAULUKKO 47).

TAULUKKO 47 Harrastuksen kustannustekijät (tytöt 11–14-vuotta)

Laji	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Kaikki
Hiihto	10	46	375	439	157	919	148	2084
Jalkapallo	8	249	261	305	34	245	101	1195
Jääkiekko	8	394	572	175	86	315	119	1661
Koripallo	24	250	138	246	48	238	84	1004
Lentopallo	31	67	154	94	28	133	65	541
Naisvoimistelu	43	334	317	290	163	202	145	1450
Pesäpallo	9	110	163	108	81	171	56	690
Ratsastus	55	970	396	252	271	379	142	2410
Taitoluistelu	78	1381	554	404	661	656	231	3888
Tanssi	20	578	219	304	226	404	110	1841
Uinti	47	246	555	248	269	247	136	1701
Yleisurheilu	34	80	250	130	79	275	140	954
Kaikki	367	588	375	267	269	367	145	2011

Kaikkein vanhimmile tytöille keskimäärin kaikkein kalleimmat lajit tässä aineistossa olivat ratsastus, taitoluistelu, hiihto ja tanssi (TAULUKKO 48).

TAULUKKO 48 Harrastuksen kustannustekijät (tytöt 15–18-vuotta)

Laji	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Kaikki
Hiihto	6	125	392	1038	741	1571	238	4105
Jalkapallo	10	172	220	266	108	249	141	1155
Jääkiekko	9	885	688	222	80	272	123	2270
Koripallo	10	352	267	282	62	218	90	1271
Lentopallo	18	72	153	100	38	112	140	616
Naisvoimistelu	45	342	296	288	196	282	159	1564
Pesäpallo	10	388	182	109	6	392	191	1267
Ratsastus	65	1415	553	919	375	1791	341	5393
Salibandy	3	295	151	305	0	179	118	1048
Taitoluistelu	45	1738	534	907	886	891	331	5287
Tanssi	18	531	388	1383	265	867	148	3582
Uinti	23	301	410	489	407	289	129	2024
Yleisurheilu	15	55	578	343	135	280	186	1577
Kaikki	277	805	422	622	350	789	224	3212

Ratsastuksen suuria kustannuksia selittivät lähinnä suuret pakolliset maksut sekä väline- ja tekstiilikustannukset. Taitoluistelun kaikki kustannukset olivat keskimääräistä suuremmat. Hiihtäjille ja tanssijoille kustannuksia aiheuttivat erityisesti kilpailut, välineet sekä tekstiilit ja tanssijoille vielä erityisesti kilpailukustannukset. Lisäksi mainittakoon yleisurheilijoiden huomattavat matkakulut, mitkä olivat yli kolmasosan harrastamisen keskimääräisistä kokonaiskustannuksista. Selvästi edullisin laji tässä ikäluokassa oli lentopallo. Kaikkein pienimmät pakolliset maksut olivat yleisurheilijoilla ja lentopalloilijoilla, matkakustannukset pesä- ja lentopalloilijoilla, kilpailukustannukset lento- ja pesäpalloilijoilla ja väline- ja tekstiilikustannukset lentopalloilijoilla ja salibandyn pelaajilla (TAULUKKO 48).

7.4 Liikunnan harrastamisen kokonaiskustannukset ja harrastajien perheiden tulotaso

Kysyttäessä perheiden kokonaisvuosituloja saatiin vastaukset yli 90 %:lta kyselyyn vastanneista eli 133 muutoin kyselyyn vastanneista jätti tähän kysymyseen vastaamatta. Lähes 8 % vastanneista kuului alle 16.800 euron vuotuisten kokonaistulojen saajiin ja lähes kaksi vastaajaa kolmesta kuului tuloluokkaan yli 33.600 €/vuodessa (TAULUKKO 49).

TAULUKKO 49 Harrastajien perheiden tulotaso

Vuositulot	N	%	Osuus vastanneista %
alle 8.400 €	35	2	2
8.400–16.800 €	85	5	6
16.801–33.600 €	323	21	22
33.601–50.420 €	500	32	35
yli 50.420 €	496	32	35
Yhteensä	1439	92	100
puuttuu	133	8	
Yhteensä	1572	100	

Verrattaessa vastanneiden kotitalouksien tulotasoja kotitalouksien keskimääräisiin tuloihin vuonna 2001, voidaan havaita (TAULUKKO 50), että vastanneissa on hiukan keskimääräistä enemmän suurituloisia (yli 50.000 €/v).

TAULUKKO 50 Kotitalouksien käytettävissä olevat tulot (Ruotsalainen, P. 2005)

Vuositulot	N	Osuus vastanneista %
alle 10.999 €	673	6
11.000–19.999 €	1730	16
20.000–29.999 €	2267	21
30.000–49.999 €	3935	37
yli 50.000 €	2128	20
Yhteensä	10733	100

Vastanneet jakaantuivat ikäluokittain tasaisesti tuloluokkiin. Ainoastaan ikäluokassa 11–14-vuotiaat oli hiukan keskimääräistä enemmän kotitalouksia, joiden vuositulot olivat yli 50.420 euroa ja hiukan vähemmän pienituloisia (TAULUKKO 51).

TAULUKKO 51 Perheiden vuositulot ja harrastajien ikäluokat (%)

Vuositulot	Ikäluokat			Kaikki
	6–10-vuotiaat	11–14-vuotiaat	15–18-vuotiaat	
alle 8.400 €	3	2	3	2
8.400–16.800 €	7	4	7	6
16.801–33.600 €	24	23	21	22
33.601– 50.420 €	33	34	38	35
yli 50.420 €	33	37	31	35
Yhteensä	100	100	100	100

Perheiden vuositulojen ja liikunnan kokonaismenojen välillä oli vähäinen positiivinen (0,100), mutta kuitenkin tilastollisesti merkitsevä (0.01 -tasolla) korrelaatio. Yhteyden voi päätellä myös ristiintaulukoimalla keskimääräiset harrastuskustannukset ja vastanneiden vuositulot. Harrastuksen keskimääräiset kustannukset vuodessa ovat sitä suuremmat, mitä suuremmat ovat myös keskimääräiset vuositulot (TAULUKKO 52).

Se, että on olemassa yhteys perheiden tulotason ja harrastuksiin käytetyn rahamäärän välillä, tuntuu luonnolliselta. Mielenkiintoista on, miten tällaiseen tilanteeseen on jouduttu. Ovatko perheet jo lasten harrastuksia kartoittaessaan valinneet kukkarolleen sopivan lajin vai onko käynyt niin, että harrastajat ovat joutuneet ennen pitkää drop-out ilmiön kautta harrastamaan ainoastaan nyt harrastamiaan lajeja?

TAULUKKO 52 Vuositulot ja keskimääräiset harrastuskustannukset

Vuositulot	N	Keskimääräiset harrastuskustannukset	Keskihajonta
alle 8.400 €	35	1361	2134
8.400– 6.800 €	85	1558	2126
16.801–33.600 €	323	1862	2206
33.601–50.420 €	500	2132	2672
yli 50.420 €	496	2370	2899
Kaikki	1439	2100	2628

Korkeimpaan eli yli 50.420 euron vuositulojen luokkaan kuului keskimääräistä (34 %) enemmän taitoluistelun (46 %), naisvoimistelun (46 %), salibandyn (42 %) ja jääkiekon harrastajien (36 %) perheitä. Toisaalta kahteen alimpaan tulo- luokkaan (alle 16.800 €/v) kuului jonkin verran keskimääräistä (6 %) enemmän lentopalloa (19 %), ratsastusta (13 %), koripalloa (11 %), yleisurheilua (11 %) tai naisvoimistelua (10 %) harrastavien perheitä (TAULUKKO 53).

Tämän tutkimuksen kokonaiskustannuksiltaan edullisimpia lajeja näyttivät harrastavan pääasiassa ne, joiden vuotuiset kokonaistulot olivat pienimmät. Ainoat poikkeukset tästä trendistä näyttivät muodostavan ratsastus ja naisvoimistelu. Ratsastuksen harrastajia oli keskimääräistä enemmän alimmissa tulo- luokissa, mikä johtuu luultavasti mm. mahdollisuudesta maksaa kustakin ratsastussuoritteesta erikseen. Naisvoimistelun harrastajia oli keskimääräistä enemmän sekä alimmissa että ylimmässä tuloluokassa. Näytti hiukan siltä, että nuorimmat naisvoimistelun harrastajat kuuluivat pääasiassa alimpaan ja vanhimmat ylimpään tuloluokkaan.

TAULUKKO 53 Vastanneiden osuus (%) vuosituloiltaan alle 16.800 ja yli 50.240 euron luokissa

Laji	Alle 16.800 €/v	Yli 50.420 €/v
Hiihto	3	28
Jalkapallo	8	31
Jääkiekko	5	35
Koripallo	11	33
Lentopallo	19	18
Naisvoimistelu	10	46
Pesäpallo	8	32
Ratsastus	13	29
Salibandy	3	42
Taitoluistelu	4	46
Tanssi	17	27
Uinti	7	35
Yleisurheilu	11	31
Kaikki	8	34

Myös perheen kokonaistulojen ja kuntakoon väliltä löytyi merkitsevä, positiivinen tilastollinen yhteys (Pearsonin korrelaatio 0,138). Näytti siis siltä, että tässä tutkimusaineistossa perheet, joiden kokonaistulot olivat suurimmat, tulivat etupäässä suurimmista ja kokonaistuloiltaan pienimmät etupäässä pienimmistä kunnista.

7.5 Liikunnan harrastuskustannukset erikokoisissa kunnissa

Suurissa kunnissa asuvat liikunnan harrastajat käyttivät eniten rahaa toimintaansa. Niin kokonaiskustannukset kuin kaikki yksittäiset kustannuksetkin olivat matkakustannuksia lukuun ottamatta kaikkein suurimpia kunnissa, joissa oli yli 50.000 asukasta. Niin pakollisten maksujen määrä kuin osuuskin kokonaiskustannuksista oli selvästi suurempi yli 20.000 asukkaan kunnissa kuin pienemmissä. Leirikulujen määrä ja osuus kokonaiskustannuksista oli myös sitä suurempi, mitä suuremmasta kunnasta oli kysymys. Sen sijaan matkakulut muodostivat pienimmissä kunnissa (alle 20.000 asukasta) noin neljänneksen kokonaiskuluista, kun suuremmissa kunnissa osuus oli vajaa viidennes. Kaikkein suurimmat matkakulut olivat niillä, jotka asuivat kaikkein pienimmissä kunnissa (TAULUKKO 54).

TAULUKKO 54 Keskimääräiset harrastuskustannukset (€) ja kuntakoko

Kunta-koko	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Kaikki
-10.000 (N=161)	381	441	298	142	373	159	1793
%	21	25	17	8	21	9	100
10.000-19.999 (N=147)	358	393	276	146	418	147	1738
%	21	23	16	8	24	9	100
20.000-49.999 (N=385)	518	308	272	179	374	142	1792
%	29	17	15	10	21	8	100
50.000- (N=879)	626	408	317	227	470	175	2223
%	28	18	14	10	21	8	100
Kaikki (N=1572)	550	385	300	199	432	163	2028
%	27	19	15	10	21	8	100

Tilastollinen tarkastelu vahvisti jo ristiintaulukoinnilla saatua havaintoa. Koko tutkimusaineistosta löydettiin merkitsevä tilastollinen yhteys kuntakoon sekä harrastuksen kokonaiskustannusten (0,072), pakollisten maksujen (0,118) että leirikulujen (0,079) välille (TAULUKKO 55).

TAULUKKO 55 Positiiviset korrelaatiot (Pearson) kuntakoon ja eri kustannustekijöiden välillä merkitsevyystasolla 0.01

	Pakolliset maksut	Leirikulut	Kokonaiskustannukset
Kuntakoko	,118	,079	,072

Lisäksi positiivinen korrelaatio kuntakoon ja toisen lajin, harrastuskauden pituuden ja harrastuskertojen välillä tuki ajatuksia siitä, että suurimmissa kunnissa oli paremmat mahdollisuudet harrastaa toista lajia sekä harrastaa ympärivuotisesti ja useammin vuodessa kuin pienissä kunnissa (TAULUKKO 56). Liikuntaa harrastavat lapset eivät näytä olevan tasa-arvoisessa asemassa erikokoisissa kunnissa liikunnan harrastamisensa suhteen.

TAULUKKO 56 Positiiviset korrelaatiot (Pearson) kuntakoon ja eri taustamuuttujien välillä merkitsevyystasolla 0.01

	Toinen laji	Harrastuskauden pituus	Harrastuskertojen määrä
Kuntakoko	,161	,150	,136

7.6 Kustannusten kasvun syyt

Tärkeimmät kustannuksia viime vuosina nostaneet tekijät liittyvät kilpailullisuuden ja toiminnan intensiteetin kasvamiseen. Liikuntaa harrastetaan usein ympärivuotisesti ja kilpaurheilullisin tavoittein. Harjoitusmäärät lisääntyvät ja kustannukset kasvavat. Lisääntynyt leiritys (16 %) ja kuljetuskustannukset (16 %) olivat aiheuttaneet useimmin kustannusten kasvua. Kilpailun kiristyminen yleensä (14 %), kalliimpien välineiden vaatimus (14 %), erilaiset seuramaksut (11 %) sekä salivuokrat (10 %) mainittiin myös merkittävinä tekijöinä (TAULUKKO 57).

TAULUKKO 57 Kustannusten kasvun syyt

Kustannusten kasvun syy	N	%
Leiritys on lisääntynyt	331	16
Kuljetukset	321	16
Kilpailun kiristyminen	289	14
Vaaditaan kalliimpia välineitä	285	14
Seuramaksut, jäsenmaksut ja lisenssit	228	11
Salivuokrat	200	10
Kustannustason nousu	128	6
Ikä/Kasvu	84	4
Urheilutekstiilit	81	4
Muut syyt	62	3
Yhteensä	2009	100

7.7 Säästötoimenpiteet

Viime vuosien säästötoimenpiteitä olivat talkootyö (31 %), kimppakyydit (21 %) ja välineiden kierrätys (15 %). Lisäksi 7 % vastaajista ilmoitti, ettei ole onnistunut vähentämään harrastuksensa kustannuksia yrityksistä huolimatta. Saman verran vastaajia ilmoitti hankkineensa harrastukselle sponsorin. Joka 20. oli joutunut vähentämään harrastustaan kustannusten paineessa (TAULUKKO 58).

Talkootyötä tekemällä pienennetään itse maksettavan rahan osuutta tai saadaan käteistä. Kimppakyydit ja pyöräily harrastus- tai kilpailupaikoille vähentävät matkakustannuksia. Liikuntaväline- ja -tekstiilikustannuksia voidaan vähentää kierrätyksellä, tekemällä vaatteita itse (tanssi, taitoluistelu) ja välttämällä viimeisimpiä muotivirtauksia. Harrastamisen vähentäminen säästökeinoon onnistuu varsinkin yksilölajeissa, joissa harjoitusleireiltä ja turnauksista on helpompaa jäädä pois kuin joukkuelajeissa. Ratsastuksessa harrastamisen kustannuksia voidaan usein vähentää yksinkertaisesti vähentämällä harrastuskertojen määrää. Jos harrastaja maksaa jokaisesta suoritteesta eli ratsastustunnista erikseen, voi hän suoraan vaikuttaa harrastuksensa hintaan.

TAULUKKO 58 Säästötoimenpiteet

Säästötoimenpide	N	%
Talkoot	348	31 %
Kimppakyyti	244	21 %
Välineiden kierrätys	175	15 %
Ei ole onnistunut	80	7 %
Sponsori	78	7 %
Harrastusten vähentäminen	55	5 %
"Ei trendi kampeita"	53	5 %
"Tekemällä vaatteet itse"	30	3 %
Pyöräily	29	3 %
Yritysten kilpailuttaminen	19	2 %
Muut toimenpiteet	40	3 %
Yhteensä	1151	100 %

Vastaajista 62 % oli sitä mieltä, että harrastamisen kustannuksia tulisi alentaa. Halvempiin kustannuksiin päästäisiin sekä kuntien, seurojen että lajiliittojen toimenpiteiden avulla (TAULUKKO 59).

TAULUKKO 59 Harrastuskustannusten alentamiskeinot

Kustannusten alentamiskeino	N	%
Avustuksia seuroille	195	15
Salivuokrat	194	15
Halvemmat valmennus- lisenssi- tai jäsenmaksut	164	13
Välinekustannusten vähentäminen	146	12
Kuljetuskustannusten vähentäminen	116	9
Enemmän veikkausvoittovaroja nuorisourheiluun	102	8
Seuran tuki junioriurheiluun	82	6
Sponsori joukkueelle	75	6
Talkoot	72	6
Liiton tuki	41	3
Kunnallisia liikuntapaikkoja	35	3
Muut keinot	42	4
Yhteensä	1264	100

Yleisimmin liikunnan harrastajat toivoivat kuntien myöntämien seuraavustusten lisäämistä (15 %) ja salivuokrien alentamista (15 %). Seuroilta vastaajat toivoivat valmennus-, lisenssi- ja jäsenmaksujen alentamista (13 %). Lajiliitot voivat puolestaan vaikuttaa kuljetuskustannusten vähentämiseen (9 %) kilpailujärjestelmiä koskevilla päätöksillään sekä suoralla tuella seuroille (3 %). Myös veikkausvoittovaroja (8 %), sponsoreita (6 %) ja kunnallisia liikuntapaikkoja (3 %) toivottiin lisää (TAULUKKO 59).

7.8 Liikuntaharrastusten yksikkökustannukset

Eri lajien yksikkökustannukset on laskettu jakamalla vastaajien vuotuiset kokonaiskustannukset harrastuskertojen määrillä. Lajikohtaiset laskelmat tehtiin erikseen tytöille ja pojille sekä kilpa- ja harrasteliikkujille (LIITE 9). Näin parannettiin lajien keskinäisen vertailun mahdollisuuksia. Koko aineistossa ja yleensä lajeittain yksikkökustannukset olivat suurimpia vanhimmassa ja pienimpiä nuorimmassa ikäluokassa (TAULUKKO 60).

TAULUKKO 60 Harrastuskerran kustannukset lajeittain (€)

Laji	6-10 -vuotta	11-14 -vuotta	15-18 -vuotta
Hiihto	20	21	26
Jalkapallo	8	9	11
Jääkiekko	13	15	14
Koripallo	6	8	10
Lentopallo	4	5	5
Naisvoimistelu	7	10	8
Pesäpallo	13**	11	7
Ratsastus	28	33	36
Salibandy	6*	10	8

(jatkuu)

TAULUKKO 60 (jatkuu)

Taitoluistelu	13	16	19
Tanssi	12	16	21
Uinti	7	8	7
Yleisurheilu	9	8	7
Yhteensä	14	16	19

*) N=1, **) N =2

Keskeisimmät tulokset vertailtaessa koko aineistossa kilpa- ja harrasteliikunnan yksikkökustannuksia lajeittain ja ikäryhmittäin olivat se, että kilpa- ja harrasteliikunnan yksikkökustannukset eivät ikäryhmittäin merkittävästi eroa toisistaan ja se, että huomattavia lajikohtaisia eroja voitiin löytää (TAULUKKO 61). Selitys harrastuskustannusten mahdolliselle kasvulle löytyy näidenkin tulosten perusteella kilpailun kiristymisen myötä syntyvästä intensiteetin ja harrastuskauden pitenemisestä ja edelleen em. tekijöiden vaikutuksesta syntyvästä välineiden ja tekstiilien vaatimustason kasvusta. Lajikohtaista arviointia haistasi olennaisesti joko harrasteliikkujen tai kilpaurheilijoiden pieni lajikohtainen otoskoko. Näyttää kuitenkin siltä, että pääasiassa tyttöjen harrastamissa lajeissa, ratsastuksessa, naisvoimistelussa, taitoluistelussa ja tanssissa kilpaurheilun yksikkökustannukset ovat selvästi suuremmat kuin harrastelijoiden (TAULUKKO 61).

TAULUKKO 61 Kilpa- (K) ja harrasteliikunnan (H) yksikkökustannukset lajeittain ja ikäryhmittäin

Laji	6-10 -vuotiaat		11-14 -vuotiaat		15-18 -vuotiaat		Kaikki	Kaikki
	K	H	K	H	K	H	K	H
Hiihto	23	11**	22	18**	26		25	13
Jalkapallo	9	5	9	18**	12	2*	10	6
Jääkiekko	14	13	15	15	14	12	14	14
Koripallo	6	6	9	6	10	11	9	7
Lentopallo	4	6	5	10	6	4	5	6
Naisvoimistelu	8	4	11	5	8	7	9	5
Pesäpallo	13**		11	9	7	7	8	8
Ratsastus		28	32	17	40	24	38	21
Salibandy		6*	10	54*	8	8**	9	10
Taitoluistelu	14	12	17	8	19	5	17	11
Tanssi	14	8	17	9	22	4	19	8
Uinti	8	6	8	7	7	2**	8	7
Yleisurheilu	10	9	8	6	7	6**	8	8
Yhteensä	11	11	13	12	15	15	14	12

*) N=1, **) N=2

TAULUKKO 62 Liikuntaharrasteiden yksikkökustannukset ikäryhmittäin ja sukupuolittain

Laji	6-10 Pojat	6-10 Työt	11-14 Pojat	11-14 Työt	15-18 Pojat	15-18 Työt
Hiihto	19	21	18	26	28	23
Jalkapallo	8	8	10	8	12	9
Jääkiekko	13	7*	15	12	15	13
Koripallo	10	3	10	8	10	12
Lentopallo	4	4	5	5	8	5
Naisvoimistelu		7		10		8
Pesäpallo	13		12	9	9	6
Ratsastus	24	28	23	23	74*	35
Salibandy	6*		10		8	7
Taitoluistelu	14*	13	51*	16	28*	19
Tanssi	11	13	17	15	16	24
Uinti	8	6	7	8	7	7
Yleisurheilu	12	7	9	7	5	8
Kaikki	11	11	12	13	13	16

*)N=1

Yleensä suuria eroja yksikkökustannuksissa eri ikäryhmissä sukupuolten välillä ei ollut (TAULUKKO 62). Poikkeuksen muodostivat lajit, kuten ratsastus, jääkiekko ja taitoluistelu, joissa otoksessa oli vain yksittäisiä toisen sukupuolen edustajia. Koko aineistossa tyttöjen hiukan suurempi yksikkökustannus vanhimmassa ikäluokassa selittyy keskimääräistä suuremmilla yksikkökustannuksilla lajeissa, missä oli runsaasti naispuolisia ja vähän miespuolisia edustajia, kuten ratsastuksessa, taitoluistelussa ja tanssissa.

7.9 Lasten ja nuorten lajikohtaisten kustannusten ja kustannuskehitysten erityispiirteitä

Yksi määritellyistä tutkimusongelmista oli selvittää kuinka paljon eri liikuntalajit maksavat harrastajalle vähimmillään ja enimmillään. Koko tutkimusaineistosta voitiin havaita, että jokaista tutkimuksessa mukana ollutta lajia kyettiin harrastamaan edullisesti, muutaman euron kertakustannuksin ja että jokaisen lajin (pois lukien lentopallo ja salibandy) harrastamisen yksikkökustannus saattoi olla yli 100 euroa. Edullisia yksikkökustannuksia löytyi niin nuorimmista kuin vanhimmistakin ikäluokista ja korkeita yksikkökustannuksia löytyi myös kaikista ikäluokista. Koko aineistossa keskimääräiset yksikkökustannukset olivat pienimpiä nuorimmassa ja suurimpia vanhimmassa ikäluokassa (TAULUKKO 63).

TAULUKKO 63 Kaikkien tutkittujen lajien yksikkökustannukset ikäluokittain

Kaikki lajit	Ikäluokat	N	min	max	Yksikkökustannusten keskiarvo
	6-10-v.	370	0	195	11
	11-14-v.	685	1	801	13
	15-18-v.	517	0	375	15
	Kaikki	1572	0	801	13

Koska suurimmat yksikkökustannukset tuntuivat käsittämättömän suurilta, selvitetiin tapauskohtaisesti suurten yksikkökustannusten pääsyyt. Lähes jokaisesta lajista löytyi yksittäinen, huomattavasti keskimääräistä suurempi yksikkökustannus, minkä takana oli jokin harrastamiseen liittyvä erikoistapaus. Nämä muutamaiset tapaukset vaikuttivat lajikohtaisesti yksikkökustannusten vaihteluväleihin merkittäväällä tavalla. Syinä erityisen suuriin yksikkökustannuksiin olivat yleensä joko todennäköisesti huipulle tähtäävä kilpaurheilu ja siihen liittyvät, todella suuret harrastamisen kokonaiskustannukset tai varsin suuret liikuntaväline- ja -tekstiilihankinnat, matkat kauas ja harvoin harrastamaan sekä maksut harrastuksen alkuvaiheessa yhdistettynä vähäisiin harrastuskertoihin.

7.9.1 Hiihto

Hiihdon keskimääräiset yksikkökustannukset kaikissa ikäluokissa ovat keskimääräistä suuremmat; kahdessa vanhimmassa ikäluokassa jopa noin kolminkertaiset koko aineiston keskimääräisiin yksikkökustannuksiin verrattuna. Hiihtoa kyettiin harrastamaan edullisesti nuorimmissa ikäluokissa, mutta vanhimman ikäluokan alhaisinkin suoritehinta oli 13 euroa (TAULUKKO 64). Toisaalta hiihto ylsi harrastusintensiteetiltään ja harrastuskauden pituudeltaan yli koko aineiston keskiarvon ainoastaan vanhimmassa ikäluokassa ja toisaalta lajin kustannukset olivat keskimääräistä korkeammat kaikissa ikäluokissa.

Hiihdon harrastajat jakaantuivat selvästi ns. aktiivihiihtäjiin, joiden harrastuskausi oli 11-12 kuukautta ja alueellisiin kilpailuihin osallistuviin sekä harrastelijoihin, joiden lajiharrastuskausi oli huomattavasti lyhyempi. Hiihto oli kilpatasolla kallis harrastus. Hiihdon harrastamisen kustannukset ovat tutkimuksen keskiarvoja korkeampia kaikissa ikäluokissa, mutta murrosikäisten kohdalla ero on suuri. Kun tutkimuksessa tämän ikäisten liikunnan harrastajien kokonaiskustannukset olivat noin 2.850 €, olivat ne hiihtäjien kohdalla yli 6.000 €. Mielenkiintoinen yksityiskohta on se, miksi emme saaneet otoksemme ainoatakaan 15-18 -vuotiasta maastohiihdon harrastelijaa!

TAULUKKO 64 Hiihdon yksikkökustannukset ikäluokittain

Laji	Ikäluokat	N	min	max	Yksikkökustannusten keskiarvo
Hiihto	6-10-v.	7	5	29	20
	11-14-v.	18	4	129	21
	15-18-v.	14	13	204	26

Selvästi suurimman osuuden kokonaiskustannuksista aiheuttavat erityisesti kilpahiihtoa harrastaville hiihtovälineet ja -tekstiilit. Hiihtäjien kokonaiskustannuksista 42 prosenttia aiheutui liikuntavälineiden hankinnasta. Luku on korkein kaikkien tutkittujen lajien joukossa. Lähes kaikki (92 %) vastanneista oli sitä mieltä, että hiihto oli kallistunut viime vuosina ainakin jonkin verran. Yli puolet (56 %) oli sitä mieltä, että hiihto on kallistunut erittäin paljon. Keskeisimpänä kustannusten kasvun syinä harrastajat pitivät vaadittavien välineiden kalleutta ja kilpailun kiristymistä yleensä. Kaikki tutkimuksessa mukana olleet hiihtäjät harrastivat vielä jotain toista lajia, useimmiten joko yleisurheilua tai jalkapalloa.

7.9.2 Jalkapallo

Jalkapalloa kyettiin harrastamaan joka ikäluokassa erittäin edullisesti ja yksikkökustannusten keskiarvot olivat alhaisemmat kaikissa ikäluokissa kuin koko tutkimusaineistossa keskimäärin. Yksikkökustannukset olivat suurimmillaan vanhimmassa ja pienimmillään nuorimmassa ikäluokassa (TAULUKKO 65). Jalkapallosta näyttää tulleen ympärivuotinen harrastus. Vaikka harrastuskausi oli keskimääräistä pidempi, oli harrastusintensiiteetti, ikäluokkaa 11–14-vuotiaat lukuun ottamatta, keskimääräistä alhaisempi. Sekä tyttöjen että poikien keskimääräiset harrastuskustannukset olivat kaikissa ikäluokissa keskimääräistä pienemmät.

TAULUKKO 65 Jalkapallon yksikkökustannukset ikäluokittain

Laji	Ikäluokat	N	min	max	Yksikkökustannusten keskiarvo
Jalkapallo	6-10-v.	55	1	93	8
	11-14-v.	57	1	89	9
	15-18-v.	46	2	41	11

Jalkapallon harrastuskustannukset jakaantuivat varsin tasaisesti kaikkien kustannusten kesken ja ainoastaan vanhimmassa ikäluokassa poikien harrastuskustannukset olivat sekä absoluuttisesti että yksikköhinnaltaan selvästi suuremmat kuin tyttöjen. Yli 80 % vastanneista oli sitä mieltä, että jalkapallo oli kasvanut ainakin jonkin verran viime vuosina. Suurena kasvua piti 19 % vastanneista. Kuljetuskustannusten kasvu ja kilpailun kiristyminen olivat keskeiset kasvun syyt. Hiukan yli puolet vastaajista (57 %) toivoi kustannusten alentamista. Lajin harrastajat pyrkivät pitämään lajin kustannukset kohtuullisina kimpakyytien ja talkoiden avulla. Lähes 13 % vastaajista oli sitä mieltä, ettei kustannusten vähentäminen onnistu. Harrastajat toivoivat lähinnä alhaisempia salivuokria sekä avustuksia seuroille. Nuorimmissa ikäluokissa neljä jalkapalloilijaa viidestä harrasti jotain toista lajia. Vanhimmassa ikäluokassa toisen lajin harrastajia oli enää 40 %. Toinen laji oli useimmiten jääkiekko tai salibandy.

7.9.3 Jääkiekko

Tässä tutkimuksessa saatiin kaikkein eniten (N=342) vastauksia jääkiekkoa harrastavilta tai heidän vanhemmiltaan. Vastauksista pääosa saatiin suurimmilta jääkiekkoalueilta eli pääkaupunkiseudulta sekä Tampereen, Turun ja Jyväskylän ympäristöistä. Vaikka jäähallirakentaminen etenkin suurimmissa kaupungeissa on edesauttanut lajin harrastamista ympäri vuoden, on huomattava osa harrastajista lajin parissa edelleen 7–9 kuukautta vuodessa. Tämä kertoo mm. siitä, etteivät ympärivuotiset lajiharjoitustilat ole aina käytössä ja siitä, että mm. kustannussyistä tehdään korvaavia harjoitteita.

Vaikka jääkiekkoa pidetään yleisesti kalliina lajina ja vaikka jääkiekon kokonaiskustannukset etenkin pojille ovatkin keskimääräistä korkeammat, ovat lajin ikäluokakohtaiset yksikkökustannukset hyvin lähellä kaikkien lajien keskiarvoja. Laji eroaa kuitenkin koko tutkimusaineistosta siinä, että jääkiekkoa eivät tutkitut harrastelleet todella edullisesti. Ainoastaan yhdessä ikäluokassa yhden harrastajan yksikkökustannus ylitti sata euroa (TAULUKKO 66). Jääkiekon harrastusintensiteetti oli hyvin keskitasoa ja ainoastaan vanhimmassa ikäluokassa tapahtumia olin jonkin verran keskimääräistä enemmän.

TAULUKKO 66 Jääkiekon yksikkökustannukset ikäluokittain

Laji	Ikäluokat	N	min	max	Yksikkökustannusten keskiarvo
Jääkiekko	6–10-v.	68	3	108	13
	11–14-v.	156	3	73	15
	15–18-v.	118	3	41	14

Jääkiekkokustannukset koostuvat pääasiassa pakollisista maksuista, liikuntaväline ja -tekstiili kustannuksista ja matkakustannuksista. Noin 73 % vastanneista kilpajääkiekon harrastajista piti kustannuksia vähintään melko suurina ja 82 % kaikista vastanneista oli sitä mieltä, että kustannukset olivat kasvaneet viime vuosina ainakin jonkin verran. Joka viidennen vastaajan mielestä kustannukset olivat kasvaneet erittäin paljon. Kolme vastaajaa neljästä oli sitä mieltä, että kustannuksia tulisi alentaa.

Keskeisinä syinä lajin kallistumiseen pidettiin salivuokrien kasvua, kilpailun kiristymistä ja lisääntyntä leiritystä. Kustannuksia on pyritty pitämään kurissa talkoilla (35 % vastanneista) ja välineiden kierrätyksellä (25 % vastanneista). Myös jääkiekkoilijat toivoivat erityisesti sali- ja tilavuokrien alentamista sekä avustusten lisäämistä seuroille. Nuorimmilla jääkiekon harrastajilla oli usein jopa 2 muuta liikuntalajia harrastettavanaan. Vielä ikäluokassa 11–14-vuotiaat lähes jokainen harrasti toista lajia. Vanhimmassa ikäluokassa toisen lajin harrastajia oli enää 69 %. Harrastetuimpia lajeja olivat salibandy ja jalkapallo.

7.9.4 Koripallo

Huomattava osa vastauksista saatiin pääkaupunkiseudulta sekä Joensuun ja Äänekosken ympäristöstä. Koripallon yksikkökustannusten keskiarvot sekä maksimiarvot eri ikäluokissa ovat alhaiset (TAULUKKO 67). Keskimääräinen harrastusintensiiteetti sekä harrastuksen kokonaiskustannukset ovat kaikissa ikäluokissa pienempiä kuin koko aineistossa. Kilpa- ja harrasteliikunnan kustannusten ero kahdessa vanhimmassa ikäluokassa on merkittävä, mutta nuorimassa ikäluokassa ero on pieni. Harrastuskustannukset jakaantuvat varsin tasaisesti kaikkien kustannustekijöiden kesken, mutta useimmista muista lajeista poiketen kilpailukustannukset on suurin yksittäinen erä.

TAULUKKO 67 Koripallon yksikkökustannukset ikäluokittain

Laji	Ikäluokat	N	min	max	Yksikkökustannusten keskiarvo
Koripallo	6-10-v.	16	1	26	6
	11-14-v.	42	1	28	8
	15-18-v.	27	1	34	10

Harrasteliikkujat pitivät lajinsa kustannuksia pääasiassa sopivina tai pieninä (yhteensä 80 %) ja kilpaurheilijoistakin 54 % piti kustannuksia joko edullisina tai sopivina. Harrastamisen kustannukset ovat kasvaneet viime vuosina, mutta eivät niin paljon kuin muissa lajeissa keskimäärin. Ainoastaan 6 % vastaajista oli sitä mieltä, että kustannukset olivat kasvaneet paljon. Selkeää yksittäistä syytä kustannusten kasvulle ei löydetty vaan syyt jakaantuivat lähinnä kilpailun kiristymisen, nuorten luonnollisen kasvun, lisenssimaksujen nousun ja salivuokrien kohoamisen välillä. Kimppakyyti ja talkoot olivat koripalloilijoille parhaat keinot yrittää pitää kustannukset kurissa. Hiukan yli 50 % vastaajista oli sitä mieltä, että kustannuksia oli syytä alentaa ja niin rahallista tukea seuroille kuin halvempia valmennusmaksuja kaivattiin. Noin kaksi kolmesta kahteen nuorimpaan ikäluokkaan kuuluneesta koripallon harrastajasta harrasti myös jotain toista lajia. Vanhimmassa ikäluokassa toisen lajin harrastajia oli vajaa puolet. Harrastetuimmat lajit olivat jalkapallo, pujottelu ja uinti.

7.9.5 Lentopallo

Lähes 80 % vastaajista oli tyttöjä ja vastaajat jakaantuivat tasaisesti eri puolille maata. Lentopallo oli yksikkökustannuksiltaan kaikissa ikäluokissa edullisin laji (TAULUKKO 68). Harrastusintensiiteetti oli keskimääräistä alhaisempi ja keskimääräiset kokonaiskustannukset kaikissa ikäluokissa ja niin harrasteliikkujille kuin kilpaurheilijoillekin olivat alle 800 euroa vuodessa.

TAULUKKO 68 Lentopallon yksikkökustannukset ikäluokittain

Laji	Ikäluokat	N	min	max	Yksikkökustannusten keskiarvo
Lentopallo	6-10-v.	18	2	9	4
	11-14-v.	43	1	22	5
	15-18-v.	22	0,42	28	5

Noin 82 % kilpaurheilijoista ja 92 % harrasteliikkujista piti kustannuksia sopivina tai pieninä. Kimppakyyti, talkoot ja pyöräily harrastuspaikalle olivat keinoja kustannusten alentamiseksi. Lentopallon kustannukset koostuivat tasaisesti kaikista arvioiduista kustannuslajeista ja merkille pantavaa oli mm. se, että taskurahat muodostivat harrastajille lähes samanlaisen osuuden kustannuksista kuin esimerkiksi pakolliset maksut. Alle puolet vastaajista (46 %) oli sitä mieltä, että harrastamisen kustannukset olivat kasvaneet viime vuosina ja lähes ainoana syynä pidettiin kilpailun kiristymistä. Lentopalloilijat oivat pääasiassa tyytyväisiä kustannustasoonsa ja ainoastaan reilu neljännes vastanneista (29 %) halusi kustannuksia alennettavan lähinnä seura-avustusten lisäämisen ja sitä kautta edelleen edullisten valmennusmaksujen avulla. Kaikki nuorimpaan ikäluokkaan ja kaksi kolmesta vanhimpiin ikäluokkiin kuuluneista lentopallon harrastajista harrasti myös jotain toista lajia. Toiset harrastetut lajit vaihtelivat paljon.

7.9.6 Naisvoimistelu

Kilpavoimistelijoista suurin osa harrasti lajiaan yli 11 kuukautta vuodessa. Naisvoimistelun yksikkökustannukset olivat huomattavasti keskimääräistä edullisemmat lähes kaikissa ikäluokissa. Nuorimmassa ikäluokassa keskiarvon nosti yli koko aineiston keskiarvon yksi harrastaja viisihenkisestä perheestä, joka luultavasti maksettuaan pakolliset maksut, matkustettuaan kohtalaiset kaukaa ja hankittuaan harrastuksessa tarvittavat välineet ja tekstiilit päätti jo kolmen harrastuskerran jälkeen, ettei laji syystä tai toisesta ollut hänelle sopiva. Huolimatta siitä, että keskimääräinen harrastusintensiteetti oli nuorimmassa ikäluokassa 84 krt/v, keskimmaisessä 145 krt/v ja vanhimmassa 198 krt/v oli yksikkökustannus kaikissa ikäluokissa lähes samansuuruinen (TAULUKKO 69).

TAULUKKO 69 Naisvoimistelun yksikkökustannukset ikäluokittain

Laji	Ikäluokat	N	min	max	Yksikkökustannusten keskiarvo
Naisvoimistelu	6-10-v.	28	1	153	7
	11-14-v.	43	1	35	10
	15-18-v.	45	1	29	8

Naisvoimistelun harrastelu on erittäin edullista. Keskimääräiset vuosikustannukset ovat kaikissa ikäluokissa alle 300 euroa. Sen sijaan kilpailullinen harrastaminen on nuorimmassa ikäluokassa noin 6, keskimmaisessä noin 11 ja vanhimmassa noin 8 kertaa harrastelua kalliimpaa. Harrastelijoille suurin osa kus-

tannuksista tulee liikuntavälineistä, -tekstiileistä sekä matkoista ja kilpaurheilijoille pakollisista maksuista sekä kilpailukustannuksista. Kilpaurheilijoille kustannukset olivat hiukan keskimääräistä edullisempia ja harrastelijoille selvästi edullisempia. Noin 94 % harrastelijoista piti kustannuksia pieninä tai sopivina. Talkoot, kimppakyyti ja harjoitus- tai kilpailuvaatteiden tekeminen itse olivat keinoja harrastuskustannusten pitämiseksi edullisina.

Noin 70 % vastanneista oli sitä mieltä, että kustannukset olivat kasvaneet ainakin jonkin verran viime vuosina ja puolet vastanneista halusi kustannusten alenevan. Keskeisimpinä syinä kustannusten kasvulle pidettiin lisääntyntä leiritystä (27 % vastanneista), kilpailun kiristymistä ja kuljetuksia. Naisvoimistelijat toivoivat alhaisia salivuokria, avustuksia seuroille, seurojen tukea junioreille sekä lisää sponsoreita. Ainoastaan kolmannes nuorimpaan ja vanhimpaan sekä noin puolet keskimääräiseen ikäluokkaan kuuluneista naisvoimistelun harrastajasta harrasti myös jotain toista liikuntalajia. Toinen laji oli useimmiten joko tanssi, uinti tai aerobic.

7.9.7 Pesäpallo

Vastauksia saatiin tasaisesti eri puolilta Suomea yhteensä 40 ja noin puolet vastanneista oli poikia. Pesäpallo on yksikkökustannuksiltaan nuorimmissa ikäluokissa keskimääräistä hiukan kalliimpi ja vanhimmassa ikäluokassa hiukan keskimääräistä edullisempi laji. Vanhimmassa ikäluokassa yksi tapaus, jonka harrastuksen yksikkökustannus oli 185 euroa, oli kyllä täyttänyt koko kyselylomakkeen, mutta hiukan kummastusta aiheutti se, että hän ilmoitti harrastuskaudekseen 4 kuukautta ja harrastuskertojen määräksi vuodessa yhden. Kustannukset aiheutuivat hänellä noin 80 euron matka- ja välinekustannuksista sekä 20 euron taskurahoista. Valitettavasti toista samanikäistä ja samankaltaista harrastajaa ei otoksessa ollut, jotta tuloksen olisi voinut jollain tavalla tarkastaa, joten kysymyksessä lienee vain lomakkeen täyttäjälle sattunut virhe. Tapausta ei ole poistettu tutkimusaineistosta. Yhdelle varsinaissuomalaiselle pesäpallon harrastajalle ei lajista aiheutunut kustannuksia lainkaan eikä hän myöskään kuulunut jäsenenä mihinkään seuraan (TAULUKKO 70).

Pesäpallon keskimääräinen harrastusintensiteetti on kaikissa ikäluokissa pienimpien joukossa, mutta myös harrastuskustannukset ovat kaikissa ikäluokissa huomattavasti koko aineiston keskiarvoja pienempiä. Esimerkiksi 15–18-vuotiaat pesäpallon harrastajat käyttivät lähes saman verran rahaa (1038 €/v) harrastukseensa kuin kaikkien tutkimuksessa mukana olleiden lajien 6–10-vuotiaat (1072 €/v). Kun nuorimmassa ikäluokassa harrastuskertoja oli koko aineistossa keskimäärin 96, oli pesäpalloilijoilla niitä keskimäärin 30 (N=2). Vanhimmassa ikäluokassa harrastuskertoja oli koko aineistossa 2,1-kertainen määrä (203), oli pesäpalloilijoilla harrastuskertoja viisinkertaisesti eli keskimäärin 153.

TAULUKKO 70 Pesäpallon yksikkökustannukset ikäluokittain

Laji	Ikäluokat	N	min	max	Yksikkökustannusten keskiarvo
Pesäpallo	6-10-v.	2	3	23	13
	11-14-v.	19	2	29	11
	15-18-v.	19	0	185	7

Nuorimmassa ikäluokassa (6-10-vuotiaat) suurimmat kustannustekijät olivat leirikustannukset ja pakolliset maksut, keskimmaisessä (11-14-vuotiaat) liikuntavälineet ja -tekstiilit sekä matkat ja vanhimmassa (15-18-vuotiaat) liikuntavälineet ja -tekstiilit sekä pakolliset maksut. Kukaan pesäpallon harrastajista ei pitänyt harrastuskustannuksiaan erittäin suurina ja noin puolet vastanneista oli sitä mieltä, että kustannukset olivat kasvaneet viime vuosina ainakin jonkin verran. Kasvun syynä pidettiin lähinnä vaatimuksia aikaisempaa kalliimmista välineistä. Kustannuksia pyrittiin pitämään kurissa sponsoreiden ja kimppakyytien avulla. Noin 41 % vastanneista halusi kuitenkin alentaa kustannuksia, mihin tulisi vastanneiden mielestä pyrkiä seurantuen ja uusien sponsoreiden avulla. Kakki tutkimuksessa mukana olleet pesäpalloilijat harrastivat myös jotain toista liikuntalajia. Toiset harrastukset jakaantuivat tasaisesti eri lajien kesken.

7.9.8 Ratsastus

Ratsastus poikkesi muusta tutkimusaineistosta siinä, että 24 harrastajaa 151:stä (noin 16%) ei ilmoittanut liikuntaseuraa, missä lajiaan harrasti. Ratsastuksen omatoiminen harrastus ja oma kenties pääasiassa muuhun käyttöön hankittu hevonen selittävätkin muutamien harrastajien lähes olemattomat harrastuskustannukset ja pakolliset maksut. Nämä harrastajat eivät ole merkinneet vastauksiinsa edes osuutta hevosen ylläpitokuluista harrastuskustannuksiksi. Huolimatta tästä erityispiirteestä tutkimusaineistossa, kaikkein suurin lajikohtaisen aineiston yksikkökustannusten keskiarvo oli ratsastuksen harrastajilla. Niin harrastelijoiden kuin kilpaurheilijoidenkin yksikkökustannusten keskiarvot kaikissa ikäryhmissä olivat kaksi tai joskus jopa kolme kertaa suuremmat kuin koko tutkimusaineistossa keskimäärin. Pienimmillään yksikkökustannukset olivat 11-14-vuotiailla harrastelijoilla, 17 €/kerta ja suurimmillaan 15-18-vuotiailla kilparatsastajilla (50 €/kerta). Jokaisesta ikäryhmästä löytyi harrastajia, joiden yksikkökustannukset olivat yli 100 euroa. Harrastusintensiiteetti oli kaikissa ikäryhmissä keskimääräistä huomattavasti pienempi, mikä yhdessä korkeiden kustannusten kanssa selittää korkeat yksikkökustannukset (TAULUKKO 71).

Silloin, kun vastaukseen oli liitetty selityksiä suuriin kustannuksiin, olivat ne yleensä hevosen hoitomaksuja (jopa 6000 € vuodessa), hevosen lääkintää (4500 € vuodessa), suuria matkakustannuksia (jopa 4000 € vuodessa) tai jopa sairaalamaksuja (3500 € vuodessa). Erityisen suuret harrastuskustannukset liittyivät aina hevosen omistamiseen ja hoitoon sekä kuljetuksiin. Tapauksissa, joissa hevonen omistetaan ja ratsastusta harrastetaan ainoastaan parikymmentä

kertaa vuodessa voivat harrastuksen yksikkökustannukset olla erittäin korkeita. Yhdessä tapauksessa vastaaja oli sisällyttänyt kustannuksiin trailerin ja kahdessa tapauksessa hevosen hankinnan. Nämä kustannukset poistettiin aineistosta ennen analyysia.

TAULUKKO 71 Ratsastuksen yksikkökustannukset ikäluokittain

Laji	Ikäluokat	N	min	max	Yksikkökustannusten keskiarvo
Ratsastus	6-10-v.	26	0	195	28
	11-14-v.	59	1	801	33
	15-18-v.	66	0	335	36

Harrastuskustannukset muodostuivat erityisesti pakollisista maksuista, liikuntavälineistä ja kilpailukuluista sekä matkoista. Vanhimman ikäluokan (15-18-vuotiaat) kilparatsastajat käyttivät harrastukseensa keskimäärin lähes 9000 euroa vuodessa. Jokaisessa ikäluokassa kustannukset sekä harrastelijoille että kilpaurheilijoille olivat keskimäärin huomattavasti korkeammat kuin kaikissa tutkituissa lajeissa keskimäärin. Yli puolet eli 51 % kilparatsastuksen harrastajista piti kustannuksia erittäin suurina ja noin 40 % melko suurina. Harrastelijoistakin 70 % piti kustannuksia vähintään melko suurina.

Harrastuksen kustannukset olivat kehittyneet viime vuosina keskimääräisesti verrattuna koko aineistoon eli joka viidennen vastaajan mielestä kustannukset olivat kasvaneet erittäin paljon ja joka toinen oli sitä mieltä, että kustannukset olivat kasvaneet jonkin verran. Suurimpina syinä kustannusten kasvuun pidettiin kilpailun kiristymistä, kustannusten nousua ja lisääntyneitä leirityksiä. Kustannuksia oli pyritty pitämään kurissa vähentämällä yksinkertaisesti harrastusta (17 % vastaajista), sekä kimppekyytien (25 % vastaajista) avulla. Kolme neljästä vastaajasta toivoi kustannusten alentamista ja parhaina keinoina pidettiin seura-avustuksia, välinekustannusten vähentämistä sekä kunnallisten ratsastuspaikkojen rakentamista. Noin puolet kahteen nuorimpaan ja kaksi kolmesta vanhimpaan ikäluokkaan kuuluneista ratsastajista harrasti myös toista liikuntalajia. Nuorimmissa ikäluokissa suosituinta oli tanssi ja vanhimmassa ikäluokassa erityisesti pujottelu, kävely, ja aerobic sekä lisäksi tanssi, tennis ja uinti.

7.9.9 Salibandy

Salibandyn yksikkökustannukset kaikissa ikäluokissa olivat koko aineiston keskiarvoja pienemmät. Harrastuskertoja on salibandyn harrastajilla keskimäärin vähemmän kuin muiden tutkimuksessa mukana olleiden lajien harrastajilla. Huomattava on kuitenkin se, että ainoastaan yksi 6-10-vuotias salibandyn harrastaja vastasi kyselyyn. Kaikista muista vastaajista poiketen yhden harrastelijan yksikkökustannukset olivat keskimäärin 54 euroa harrastuskerta, mikä saatiin jakamalla harrastukseen käytetyt 1075 euroa kahdellakymmenellä harrastuskerralla (TAULUKKO 72). Samassa seurassa, saman ikäinen 12-vuotias kil-

paurheilija harrastaja käytti suunnilleen yhtä paljon harrastukseensa eli 1040 euroa, mutta koska hänellä oli vuoden aikana 100 tapahtumaa, hänen keskimääräiset yksikkökustannuksensa olivat noin 10 euroa.

TAULUKKO 72 Salibandyn yksikkökustannukset ikäluokittain

Laji	Ikäluokat	N	min	max	Yksikkökustannusten keskiarvo
Salibandy	6–10-v.	1	6	6	6
	11–14-v.	15	5	54	10
	15–18-v.	20	1	13	8

Harrastuskustannukset koostuvat tasaisesti pakollisista maksuista, matkoista, otteluista ja välineistä sekä tekstiileistä. Keskimääräiset kokonaiskustannukset olivat myös alhaisemmat kaikissa ikäluokissa kuin koko aineistossa keskimäärin. Kukaan harrastajista ei pitänyt kustannuksiaan erittäin suurina ja 86 % vastaajista oli sitä mieltä, että kustannukset olivat joko sopivia (44 %), pieniä (6 %) tai erittäin pieniä (36 %). Noin 58 % vastaajista oli sitä mieltä, että laji oli kallistunut viime vuosina ainakin jonkin verran ja että syinä olivat lähinnä kuljetukset ja salivuokrat. Vajaa puolet (48 %) toivoi kustannuksia alennettavan. Keinoja, joita mainittiin, olivat salivuokrien alentaminen, seura-avustusten lisääminen ja välinekustannusten vähentäminen. Salibandyn harrastajista noin 80 % harrastui myös jotain toista lajia, mikä useimmiten oli jalkapallo.

7.9.10 Taitoluistelu

Eniten vastauksia saatiin pääkaupunkiseudulta sekä Seinäjoelta, Tampereelta, Turusta ja Joensuusta. Taitoluistelun yksikkökustannusten keskiarvo on kaikissa ikäluokissa suurempi kuin koko aineiston keskiarvot, huolimatta siitä, että keskimääräiset harrastusintensiteetit olivat nuorimmassa ikäluokassa (6–10-vuotiaat) lähes kaksinkertaiset, keskimmaisessä ikäluokassa (11–14-vuotiaat) 1,6-kertaiset ja vanhimmassa ikäluokassa (15–18-vuotiaat) 1,4-kertaiset koko tutkimusaineiston keskiarvoihin nähden. Keskimääräiset harrastusintensiteetit olivat koko tutkimusaineiston korkeimmat nuorimmassa (185 krt/v) ja keskimmaisessä ikäluokassa (238 krt/v) sekä toiseksi suurimmat (282 krt/v) vanhimmassa ikäluokassa. Samoin harrastuskaudet kaikissa ikäluokissa olivat keskimääräisiä pidemmät. Yksikkökustannukset olivat sitä suuremmat, mitä vanhemmasta ikäluokasta oli kysymys (TAULUKKO 73).

TAULUKKO 73 Taitoluistelun yksikkökustannukset ikäluokittain

Laji	Ikäluokat	N	min	max	Yksikkökustannusten keskiarvo
Taitoluistelu	6–10-v.	53	2	122	13
	11–14-v.	79	2	122	16
	15–18-v.	46	4	116	19

Kahdessa nuorimmassa ikäluokassa keskimääräiset kokonaiskustannukset olivat kaikista suurimmat (6–10-vuotiaat 2453 €/v ja 11–14-vuotiaat 5134 €/v) ja vanhimmassakin ikäluokassa kolmanneksi suurimmat (15–18-vuotiaat 5576 €/v). Huomattava on myös se, että taitoluistelun harrastelijoiden keskimääräiset kokonaiskustannukset olivat kaksinkertaiset nuorimmassa ikäluokassa muihin verrattuna, mutta kahdessa vanhimmassa jopa hiukan koko aineiston keskiarvoja alhaisempia. Selvästi suurin kustannustekijä (noin 30 % kokonaiskustannuksista) oli pakolliset maksut. Seuraavaksi merkittävimpiä olivat kilpailut, leirit sekä liikuntavälineet ja -tekstiilit.

Puolet vastanneista kilpataitoluistelijoista piti kustannuksiaan erittäin suurina ja vielä 34 % melko suurina. Harrastelijoiden mielipiteet jakaantuivat selvästi kahtia. Vähintään melko suurina kustannuksiaan piti 42 % vastaajista ja erittäin pieninä 40 % vastaajista. Noin 95 % vastaajista oli sitä mieltä, että laji oli kallistunut ainakin jonkin verran viime vuosina; 33 % vastaajista oli sitä mieltä, että kasvua oli tapahtunut paljon. Keskeisimpinä syinä pidettiin lisääntyneitä leiritystä (29 % vastaajista), tilavuokrien kasvua (27 %) ja kilpailun kiristymistä (14 %). Tapoja kustannusten vähentämiseen ovat olleet talkoot (36 % vastaajista), kimppakyydit (19 %) ja välineiden kierrätys (13 %). Lähes yhdeksän vastaajaa kymmenestä (85 %) halusi kustannusten alenevan esimerkiksi tilavuokrien alentamisen tai seura-avustusten avulla. Taitoluistelijoista noin puolet kahdessa nuorimmassa ikäluokassa harrasti jotain toista lajia, mikä heillä oli useimmiten joko yleisurheilu tai tanssi. Vanhimmassa ikäryhmässä joka viides harrasti jotain muuta liikuntalajia.

7.9.11 Tanssi

Otoksessa oli 55 tyttöä ja 29 poikaa. Tanssin yksikkökustannukset ovat keskimääräistä suuremmat kaikissa tutkituissa ikäluokissa. Yksikkökustannukset ovat pienimmät nuorimmassa ja suurimmat vanhimmassa ikäluokassa. Tanssia harrastettiin jonkin verran vähemmän kuin kaikkia tutkittuja lajeja keskimäärin. Tanssia kyettiin harrastamaan alhaisin yksikkökustannuksin (TAULUKKO 74). Suurimmat yksikkökustannukset (76 €/kerta ja 67 €/kerta) johtuivat joko huipputason ympärivuotisesta kilpatanssiharrastuksesta, missä vuosikustannukset olivat 19.000 € (76 €/kerta) tai kymmenen kertaa vuodessa tapahtuneesta harrastelusta, minkä kokonaiskustannuksista 670 € (67 €/kerta) suurimman osan (530 €) muodosti tanssileiri.

TAULUKKO 74 Tanssin yksikkökustannukset ikäluokittain

Laji	Ikäluokat	N	min	max	Yksikkökustannusten keskiarvo
Tanssi	6–10-v.	29	2	25	12
	11–14-v.	31	2	67	16
	15–18-v.	24	3	76	21

Sekä tyttöjen että poikien keskimääräiset kokonaiskustannukset olivat lähellä kaikkien lajien keskiarvoja kaikissa ikäryhmissä. Suuria eroja tyttöjen ja poikien keskimääräisissä harrastuskustannuksissa ei ollut. Kustannukset muodostuivat pääasiassa liikuntavälineistä ja -tekstiileistä, pakollisista maksuista, matkoista ja kilpailukuluista. Merkille pantavaa on kilpailukulujen suuri osuus (38 %) kokonaiskustannuksista vanhimmassa ikäluokassa. Kilpatanssijat pitivät kustannuksiaan pääasiassa joko melko (53 %) tai erittäin suurina (23 %). Harrastelijoista kustannukset olivat pääasiassa (65 %) joko sopivia tai pieniä; yksikään harrastelija ei pitänyt harrastustaan erittäin kalliina.

Lähes neljännes (23 %) vastaajista oli sitä mieltä, että laji oli kallistunut erittäin paljon viime vuosina. Yli puolet (53 %) kertoi kustannusten kasvaneen jonkin verran. Kasvun syinä mainittiin kilpailun kiristyminen ja lisääntynyt leiritus. Kaksi kolmesta vastaajista halusi alentaa harrastuksen kustannuksia, mihin oli aiemmin pyritty mm. kimppakyytien ja välineiden kierrätyksen avulla sekä tekemällä harrastuksessa tarvittavat vaatteet itse. Tulevaisuudessa tulisi harrastajien mielestä alentaa harrastusmaksuja sekä jatkaa kierrätystä. Nuorimpiin ikäluokkiin kuuluneista noin 70 % harrasti jotain muuta liikuntalajia, mikä useimmiten oli joko jalkapallo tai uinti. Vanhimmassa ikäluokassa oli noin 42 % sekalaisten toisten lajien harrastajia.

7.9.12 Uinti

Eniten vastauksia saatiin Jyväskylästä, Espoosta, Rovaniemeltä ja Tampereelta. Uinnin yksikkökustannukset olivat muita lajeja alhaisemmat kaikissa ikäluokissa. Uinnin yksikkökustannus oli lähes sama (7 €/kerta) kaikissa ikäluokissa (TAULUKKO 75). Laji oli yksi kaikkein harrastusintensiivisimmistä tässä tutkimuksessa ja esimerkiksi 15–18-vuotiaat uimarit harrastivat lajiaan keskimäärin 294 kertaa vuodessa, mikä oli aineiston korkein keskiarvo. Näistä vastaajista (yhteensä 47) 45 oli kilpauimareita. Suurta eroa ei ollut myöskään kilpauimareiden ja harrastelijoiden yksikkökustannusten välillä.

TAULUKKO 75 Uinnin yksikkökustannukset ikäluokittain

Laji	Ikäluokat	N	min	max	Yksikkökustannusten keskiarvo
Uinti	6-10-v.	32	2	15	7
	11-4-v.	73	1	32	8
	15- 8-v.	47	1	17	7

Myös harrastuksen kokonaiskustannukset olivat keskimääräistä pienemmät eikä merkittäviä eroja tyttöjen ja poikien harrastuskustannusten välillä ollut.

Vaikka uinninkin kustannukset olivat kasvaneet ainakin jonkin verran neljän vastaajan mielestä viidestä, olivat harrastajat varsin tyytyväisiä kustannuksiinsa. Uintikustannukset olivat kasvaneet lähinnä lisääntyneen leirityksen (30 % vastaajista), uimahallimaksujen nousun (24 %) ja kilpailun kiristymisen (17 %) takia. Talkoot ja kimppakyydit ovat olleet myös uimarien tapoja alentaa

harrastuskustannuksiaan. Joskin 17 % vastanneista oli sitä mieltä, ettei kustannusten alentaminen ole onnistunut viime aikoina millään tavalla.

Noin 42 % kilpauimareista ja 51 % harrastelijoista piti kustannuksiaan kuitenkin sopivina ja luultavasti ne, jotka olivat eri mieltä, halusivat kustannuksia alennettavan (noin 50 % vastaajista). Tulevaisuudessa haluttaisiin alhaisempia hallimaksuja (35 % vastaajista) ja lisää avustuksia uimaseuroille (23 %). Kaksi kolmesta uimarista kahdessa nuorimmassa ikäluokassa ja noin 43 % vanhimmassa harrastivat jotain toista liikuntalajia. Nuorimmassa ikäluokassa harrastukset jakaantuivat tasaisesti eri lajien välillä, mutta vanhimmissa ikäluokissa suosituimpia olivat tanssi, salibandy ja pujottelu.

7.9.13 Yleisurheilu

Vastauksia saatiin koskien yhteensä 67 tyttöä ja 41 poikaa. Yleisurheilun yksikkökustannukset kaikissa ikäluokissa olivat keskimääräistä alhaisemmat (TAULUKKO 76). Muutamit erityisen suuret yksikkökustannukset (258 €/kerta ja 135 €/kerta) selittyvät seuraavasti: Toinen vastaajista ilmoitti kokonaiskustannukseensa 2070 €, mikä koostui pääasiassa väline- ja tekstiilikustannuksista (1000 €) ja matkakuluista (500 €). Kuitenkin hän ilmoitti harrastaneensa lajia ainoastaan 6 kuukautta ja yhteensä 8 kertaa, jolloin yksikköhinnaksi saatiin 258 €. Toinen harrastaja ilmoitti kokonaiskustannukseensa 6740 €, mikä koostui pääasiassa matkoista (3360 €) ja kilpailukustannuksista (2500 €). Hänen harrastuskautensa oli 12 kuukautta ja harrastuskertoja hänellä oli oman ilmoituksensa mukaan yhteensä 50, jolloin yksikkökustannukseksi saatiin 135 €. Toisin kuin kaikissa muissa tutkituissa lajeissa, yksikkökustannukset ovat vanhimmassa ikäluokassa pienimmät ja nuorimmassa ikäluokassa suurimmat (TAULUKKO 76).

TAULUKKO 76 Yleisurheilun yksikkökustannukset ikäluokittain

Laji	Ikäluokat	N	min	max	Yksikkökustannusten keskiarvo
Yleisurheilu	6-10-v.	35	1	58	9
	11-14-v.	50	1	258	8
	15-18-v.	23	2	135	7

Harrastuskustannukset olivat vastaajien mielestä kasvaneet maltillisemmin kuin kaikkien muiden lajien kustannukset keskimäärin. Ainoastaan 5 % vastaajista oli sitä mieltä, että kustannukset ovat kasvaneet erittäin paljon ja 54 %, että kustannukset olivat kasvaneet jonkin verran. Syinä kustannusten kasvuun mainittiin tekstiilien ja urheiluvälineiden kallistuminen, matkat ja yleinen kustannusten nousu. Vastaajat olivat tyytyväisiä kustannuksiinsa ja ainoastaan kolmannes vastaajista halusi alentaa kustannuksia, mihin aiemmin oli pyritty mm. kimpakyytien ja välineiden kierrätyksen avulla. Veikkausvoittovaroja nuorisourheiluun ja nykyistä alhaisempia välinekustannuksia toivottiin tulevaisuudessa. Yleisurheilijoista jokainen nuorimpaan, 84 % keskimmäiseen ja 52 %

vanhimpaan ikäluokkaan kuuluneista harrasti jotain toista lajia. Toinen laji oli useimmiten jalkapallo, uinti tai salibandy.

7.10 Lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kokonaiskustannukset

Tutkimuksessa mukana olevien lajien harrastajat vastaavat noin 377.000 nuorta yhteensä maan lähes 427.000:sta 3–18-vuotiaasta eri lajien seuraharrastajasta. Kahden tai useamman lajin harrastamisesta aiheutuvia päällekkäisyyksiä ei luvuista ole poistettu.

Kun jokaisen lajin keskimääräiset kustannukset kerrottiin seuraharrastajien kokonaismäärillä, saatiin arvio kokonaisrahamäärästä, jotka lajin harrastajat tai heidän vanhempansa joutuvat harrastukseen sijoittamaan. Kun saatu kokonaissumma kerrottiin luvulla, mikä saatiin jakamalla kaikkien lajien seuraharrastajien kokonaismäärä otoslajien harrastajamäärällä, saadaan karkea arvio kaikkien lajien kustannuksista (TAULUKKO 77).

TAULUKKO 77 Arvio liikuntaharrastusten kokonaiskustannuksista (M€)

Laji	Pakolliset maksut	Matkat	Kilpailut	Leirit	Liikunta- välineet ja -tekstiilit	Muut	Kaikki
Hiihto	3	13	15	7	32	4	75
Jalkapallo	32	35	29	9	28	15	147
Jääkiekko	38	24	9	6	23	11	110
Koripallo	4	3	5	2	4	2	21
Lentopallo	1	2	2	1	2	1	9
Nais- voimistelu	13	13	11	6	9	5	58
Pesäpallo	2	2	2	1	3	2	12
Ratsastus	12	5	6	3	11	3	38
Salibandy	10	10	8	1	9	6	43
Taito- luistelu*	5	2	2	2	2	0	14
Tanssi	2	1	3	1	2	0	9
Uinti	3	7	4	3	3	2	22
Yleis- urheilu	3	9	5	2	8	4	31
Kaikki	127	128	99	45	135	26	589
Interpolointi	144	145	111	50	153	30	666

*) seuraharrastajien määrä arvioitiin samaksi osuudeksi kuin harrastajien osuus oli kokonaisharrastajamäärästä eli 3.700

Vaikka tutkimuksen tavoitteena ei ollut arvioida liikuntaharrastusten kokonaiskustannuksia eikä lapsilta tai heidän vanhemmiltaan kerättyjä varoja liikuntatoiminnan aikaan saamiseksi, antaa aineisto mahdollisuuden karkeiden arviointien tekemiseen. Vanhemmat maksavat yleensä tutkimuksen pakolliset maksut, kilpailukulut sekä leirikulut seuralle. Matkoihin käytetty raha hyödyt-

tää pääasiassa joko bensa-asemia tai julkista liikennettä, liikuntaväline- ja tekstiilihankinnat tavarataloja sekä urheiluliikkeitä ja muu rahankäyttö sekalaista joukkoa erilaisia yrittäjiä. Laskettaessa pakolliset maksut sekä kilpailuihin ja leireihin käytetyt varat yhteen saadaan yhteensä noin 305 miljoonaa euroa. Lasten ja nuorten liikuntavälineisiin ja -tekstiileihin käytettäneen noin 153 miljoonaa euroa ja liikuntaseuraharrastusten kokonaiskustannukset ovat arviolta lähes 700 miljoonaa euroa (TAULUKKO 77). Tässä on arvioitu ainoastaan alle 18-vuotiaiden liikuntaseuraharrastuksiin käytetty rahamäärä. Tutkituista lajeista kotitaloudet käyttivät kokonaisuudessaan eniten jalkapallo- ja jääkiekkoharrastuksiin sekä vähiten lentopallo- ja tanssiharrastuksiin.

Ainoastaan osa seurojen kokonaistuloista tulee suoraan lasten ja nuorten vanhemmilta. Huomattava osa saadaan erilaisella varainhankinnalla ja pieni osa saadaan myös seura-avustuksina kunnilta. Taulukkoon 78 on laskettu yhteen niin pakolliset maksut, kilpailu- kuin leirikustannuksetkin, jotka yleensä maksetaan liikuntaseuroille harrastusten kokonaiskustannusten kattamista varten.

TAULUKKO 78 Arvio seuroille kanavoituvasta osuudesta lasten ja nuorten liikunnan kokonaiskustannuksista

Laji	Seuroille	Osuus kokonaiskustannuksista
	M€	%
Hiihto	25	34
Jalkapallo	69	47
Jääkiekko	52	47
Koripallo	11	53
Lentopallo	3	39
Naisvoimistelu	30	51
Pesäpallo	5	43
Ratsastus	21	54
Salibandy	19	45
Taitoluistelu	9	64
Tanssi	5	59
Uinti	11	48
Yleisurheilu	10	31
Kaikki	271	46
Interpolointi	306	46

Seuroille menevät summat vaihtelevat muutamasta miljoonasta lähes 70:een miljoonaan euroon. Suurimmat kokonaissummat ovat lajeissa, joissa on eniten seuraharrastajia. Yli puolet harrastuksen kokonaiskustannuksista näyttäisi kanavoituvan seurojen kautta taitoluistelussa, tanssissa, ratsastuksessa, naisvoimistelussa ja koripallossa. Pienimmät osuudet ovat yleisurheilussa, hiihdossa ja lentopallossa.

7.11 Yhteenveto

Kilpaurheilijoista noin 60 % ja harrasteliikkujista noin 43 % piti kustannuksiaan vähintään melko suurina. Joka viides kilpaurheilija ja joka kymmenes harrasteliikkuja piti kustannuksiaan erittäin suurina. Ratsastuksen, taitoluistelun, tanssin sekä jääkiekon kilpaharrastajien mielestä kustannukset tuntuivat kaikkein suurimmilta ja salibandyn sekä lentopallon harrastajien mielestä kaikkein pienimmiltä. Harrasteliikkujista ratsastajat sekä jääkiekkoilijat kokivat kustannukset suurimmiksi ja salibandyn, naisvoimistelun, hiihdon, lentopallon sekä pesäpallon harrastajat pienimmiksi (TAULUKKO 79).

TAULUKKO 79 Yhteenveto kilpa- ja harrasteliikunnan kustannuksista (N=1572)

Laji	Kilpa-urheilun kustannukset erittäin suuria	Kilpa-urheilun kustannukset vähintään melko suuria	Harraste-liikunnan kustannukset erittäin suuria	Harraste-liikunnan kustannukset vähintään melko suuria
Hiihto	++	0	--	--
Jalkapallo	--	--	--	--
Jääkiekko	0	++	--	++
Koripallo	--	--	--	--
Lentopallo	--	--	--	--
Naisvoimistelu	--	-	--	--
Pesäpallo	--	--	--	--
Ratsastus	++	++	++	++
Salibandy	--	--	--	--
Taitoluistelu	++	++	++	0
Tanssi	-	++	--	-
Uinti	--	--	--	--
Yleisurheilu	-	--	--	--

++) yli 20 % keskiarvoa suuremmat, +) 10 - 20 % keskiarvoa suuremmat

0) +/- 10 % keskiarvosta

-) 10-20 % keskiarvoa pienemmät, --) yli 20+ % keskiarvoa pienemmät

Kilpaurheilu on huomattavasti kalliimpaa kuin harrasteliikunta. Ero johtuu pääasiassa harrastusintensiteetin kasvun mukanaan tuomista lisääntyneistä pakollisista maksuista, matkakustannuksista sekä välineiden ja tekstiilien laatuvaatimuksista. Pakolliset maksut puolestaan lisääntyvät, koska seurojen liikuntapaikkamaksut ja -vuokrat ovat lukuisista käyttökerroista johtuen suuremmat kuin harrasteliikkujilla ja intensiiviseen harrastustoimintaan on myös vaikea saada täysin palkattomia tai korvauksettomia valmentajia ja ohjaajia. Kilpailutoimintaan liittyvät matkakustannukset katetaan usein ainakin osittain näillä pakollisilla maksuilla. Kilpaurheilun kustannukset olivat nuorimmassa ikäluokassa noin 1,4-kertaiset, 11-14-vuotiaiden ikäluokassa yli kaksinkertaiset ja vanhimmassa, 15-18-vuotiaiden ikäluokassa noin kolminkertaiset keskimäärisiin harrasteliikuntakustannuksiin verrattuna.

Suurimmat ja pienimmät lajikohtaiset kokonaiskustannukset vaihtelivat suuresti. Jokaista tutkimuksessa mukana ollutta lajia voitiin harrastaa alhaisin

kokonaiskustannuksin ja jokaiseen lajiin saatiin kulumaan tuhansia euroja vuodessa. Tilastolliset yhteydet eri tekijöiden välillä eivät yllättäneet. Työssä löydettiin positiivinen korrelaatio harrastusten kokonaiskustannusten ja perheen kokonaistulojen, harrastuskauden pituuden, tapahtumien kokonaismäärien välillä sekä toiminnan tason välillä. Perhekoon ja harrastettujen lajien määrän sekä kokonaiskustannusten välillä oli merkitsevä negatiivinen korrelaatio. Positiivinen korrelaatio kokonaiskustannusten ja erityisesti liikuntaväline- ja tekstiilikustannusten, kilpailukulujen ja pakollisten maksujen välillä vahvistivat omilta osiltaan niiden merkitystä kokonaiskustannusten muodostumisessa.

Kaksi kolmesta vastanneesta oli sitä mieltä, että kustannuksia tulisi alen-
taa (TAULUKKO 80).

TAULUKKO 80 Yhteenveto lajien kustannusten kasvusta

Laji	Kustannukset kasvaneet erittäin paljon	Kustannukset kasvaneet jonkin verran
Hiihto	++	--
Jalkapallo	+	0
Jääkiekko	+	0
Koripallo	--	0
Lentopallo	--	--
Naisvoimistelu	--	0
Pesäpallo	--	-
Ratsastus	+	0
Salibandy	--	0
Taitoluistelu	++	0
Tanssi	++	0
Uinti	--	+
Yleisurheilu	--	0

++) yli 20 % keskiarvoa suuremmat, +) 10 - 20 % keskiarvoa suuremmat
0) +/- 10 % keskiarvosta),

-) 10 - 20 % keskiarvoa pienemmät, --) yli 20+ % keskiarvoa pienemmät

Kolme neljästä vastanneesta oli sitä mieltä, että kustannukset olivat kasvaneet viime vuosina ja lähes joka viides oli sitä mieltä, että kustannukset olivat kasvaneet paljon

Suurimmat keskimääräiset liikunnan harrastamisen kustannustekijät olivat kaikissa ikäluokissa pakolliset maksut, liikuntavälineet ja -tekstiilit sekä matkustaminen. Eri lajien kustannustekijät suhteessa keskimääräisiin kustannuksiin on koottu yhteenvetotaulukkoon 81.

Suurimmat kustannukset olivat vanhimmassa ja pienimmät nuorimmassa ikäluokassa. Vanhimmat ikäluokan kilpailukulut ja matkakulut olivat lähes nelinkertaiset sekä väline- ja tekstiilikustannukset yli kolminkertaiset nuorimpaan ikäluokkaan verrattuna. Keskimääräisiltä kokonaiskustannuksiltaan kalleimmat lajit tutkituista olivat taitoluistelu ja hiihto sekä edullisimmat lentopallo ja pesäpallo.

Harrastusten keskimääräiset kokonaiskustannukset näyttivät olevan sitä suuremmat mitä suuremmat perheiden keskimääräiset kokonaistulot olivat. Korkeimpaan eli yli 50.420 euron vuositulojen luokkaan kuului keskimääräistä

enemmän taitoluistelun, naisvoimistelun, salibandyn ja jääkiekon harrastajien perheitä. Kahteen alimpaan tuloluokkaan, alle 16.800 €/v kuului jonkin verran keskimääräistä enemmän lentopalloa, ratsastusta, koripalloa, yleisurheilua tai naisvoimistelua harrastavien perheitä.

TAULUKKO 81 Yhteenveto liikuntaharrastusten kustannustekijöistä

Laji	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Kaikki
Hiihto	--	++	++	++	++	++	++	++
Jalkapallo	--	--	--	--	--	--	--	--
Jääkiekko	++	++	--	--	++	-	++	0
Koripallo	--	--	--	--	--	--	--	--
Lentopallo	--	--	--	--	--	--	--	--
Naisvoimistelu	--	--	--	--	--	--	--	--
Pesäpallo	--	--	--	--	--	--	--	--
Ratsastus	++	++	++	++	--	++	++	++
Salibandy	--	--	--	--	-	--	-	--
Taitoluistelu	++	++	++	++	0	++	++	++
Tanssi	--	--	++	-	--	--	-	-
Uinti	--	++	--	++	++	--	-	--
Yleisurheilu	--	--	--	--	--	--	-	--
Keskiarvo	413	348	319	180	76	440	74	1850

++) yli 20 % keskiarvoa suuremmat, +) 10-20 % keskiarvoa suuremmat

0) +/- 10 % keskiarvosta

-) 10-20 % keskiarvoa pienemmät, --) yli 20+ % keskiarvoa pienemmät

Liikunnan harrastajat suurissa kunnissa käyttivät eniten rahaa toimintaansa. Niin kokonaiskustannukset kuin kaikki yksittäiset kustannuksetkin olivat matkakustannuksia lukuun ottamatta kaikkein suurimpia kunnissa, joissa oli yli 50.000 asukasta. Pakolliset maksut olivat suurimmillaan yli 20.000 asukkaan kunnissa. Kaikkein suurimmat matkakulut olivat liikunnan harrastajilla pienissä kunnissa. Myös tilastollinen yhteys löydettiin kuntakoon sekä harrastuksen kokonaiskustannusten, pakollisten maksujen ja leirikustannusten välille. Samoin harrastuskausi näytti olevan suurissa kunnissa yleensä pidempi, harrastuskertojen määrä suurempi ja toisen lajin harrastaminen todennäköisempää kuin pienissä kunnissa.

Iän myötä nuorten liikunnan harrastusintensiivisyys yleensä kasvaa ja erilaiset maksut sekä välinekustannukset lisääntyvät. Lisäksi leirititys sekä matkustaminen lisääntyvät ja kilpailu kiristyy tuoden mukanaan entisestään kasvavat kustannukset. Taulukossa 82 kuvataan keskeisten kustannusten kasvun syiden merkitystä eri lajeille.

TAULUKKO 82 Yhteenveto kustannusten kasvun syistä (N=1031)

Laji	Kilpailu	Leiritys	Vuokrat	Matkat	Liikunta- välineet
Hiihto	++	--	--	--	++
Jalkapallo	0	--	0	++	++
Jääkiekko	0	0	++	0	++
Koripallo	++	--	--	--	--
Lentopallo	+	--	--	++	0
Naisvoimistelu	++	++	--	++	--
Pesäpallo	--	--	--	++	++
Ratsastus	++	-	--	--	0
Salibandy	--	--	0	++	++
Taitoluistelu	--	++	++	--	--
Tanssi	++	++	--	++	--
Uinti	0	++	++	--	--
Yleisurheilu	--	--	--	0	++
Keskiarvo	18 %	16 %	14 %	13 %	11 %

++) yli 20 % keskiarvoa suuremmat, +) 10 - 20 % keskiarvoa suuremmat
 0) +/- 10 % keskiarvosta), -) 10-20 % keskiarvoa pienemmät, --) yli 20+ % keskiarvoa pienemmät

TAULUKKOON 83 on koottu merkittävimmät kustannusten vähentämiskeinot ja niiden merkitys eri lajeille. Kustannuksia on pyritty pitämään kurissa pääasiassa talkoiden, kimppakyytien ja välineiden kierrätyksen avulla. Aina ei kustannusten kohtuullistaminen onnistu ja välillä harrastusta joudutaan kustannussyistä vähentämään. Vastajaat toivoivat kunnilta lisää avustuksia seuroille ja nykyistä alhaisempia liikuntapakkavuokria sekä seuroilta kenties alentuvien kustannusten myötä halvempia maksuja. TAULUKKOON 84 on koottu keskeisimmät toivotut kustannusten vähentämiskeinot lajeittain.

TAULUKKO 83 Yhteenveto kustannusten vähentämiskeinoista (N=1463)

Laji	Talkoot	Kimppakyyti	Kierrätys	Ei ole onnistunut	Harrastuksen vähentäminen
Hiihto	--	0	++	--	--
Jalkapallo	0	++	--	++	--
Jääkiekko	++	--	++	--	--
Koripallo	--	--	--	++	0
Lentopallo	--	+	--	--	0
Naisvoimistelu	++	+	--	--	0
Pesäpallo	--	--	--	0	--
Ratsastus	--	0	0	0	++
Salibandy	--	++	--	--	--
Taitoluistelu	++	0	0	0	0
Tanssi	--	0	++	0	++
Uinti	++	++	--	--	0
Yleisurheilu	--	++	++	--	0
Keskiarvo	26 %	24 %	14 %	10 %	5 %

++) yli 20 % keskiarvoa suuremmat, +) 10 - 20 % keskiarvoa suuremmat
 0) +/- 10 % keskiarvosta), -) 10 - 20 % keskiarvoa pienemmät, --) yli 20+ % keskiarvoa pienemmät

TAULUKKO 84 Yhteenveto kustannusten vähentämiskeinoista tulevaisuudessa

Laji	Vuokrien alentaminen	Seura- avustukset	Halvemmat seura- maksut	Matkat	Liikunta- välineet
Hiihto	--	0	--	--	++
Jalkapallo	0	0	--	0	0
Jääkiekko	++	0	--	0	0
Koripallo	--	0	++	++	0
Lentopallo	--	--	++	++	--
Naisvoimistelu	++	0	--	++	--
Pesäpallo	--	0	0	--	++
Ratsastus	--	--	++	--	++
Salibandy	0	0	0	+	++
Taitoluistelu	++	++	--	-	--
Tanssi	--	--	0	++	0
Uinti	++	++	--	0	--
Yleisurheilu	--	--	--	--	++
Keskiarvo	19 %	18 %	17 %	8 %	6 %

++) yli 20 % keskiarvoa suuremmat, +) 10 - 20 % keskiarvoa suuremmat
 0) +/- 10 % keskiarvosta), -) 10 - 20 % keskiarvoa pienemmät, --) yli 20+ % keskiarvoa pienemmät

Nyt tutkitut lajit ovat yksikkökustannuksiltaan keskimäärin edullisia. Useimpien lajien yksikkökustannukset olivat alle 20 euroa kaikissa ikäluokissa. Harrasteiden yksikkökustannukset olivat suurimpia vanhimmassa ja pienimpiä nuorimmassa ikäluokassa. Ainoat poikkeukset olivat pesäpallo ja yleisurheilu. Jääkiekon, lentopallon ja uinnin harrastajien yksikkökustannukset olivat kaikissa ikäluokissa suunnilleen samansuuruisia. Koko aineistossa keskimääräisiltä yksikkökustannuksiltaan kaikkein kalleimpia lajeja olivat ratsastus sekä hiihto ja kaikkein edullisimpia lentopallo, uinti, ja yleisurheilu. Kilpa- ja harrasteliikunnan yksikkökustannukset eivät ikäryhmittäin merkittävästi eroa toisistaan. Ainoastaan erityisesti tyttöjen harrastamisessa lajeissa, kuten ratsastuksessa, naisvoimistelussa, taitoluistelussa ja tanssissa, kilpaurheilun yksikkökustannukset olivat selvästi harrasteliikuntaa suuremmat. Yleensä suuria eroja yksikkökustannuksissa eri ikäryhmissä poikien ja tyttöjen välillä ei ollut.

Edullisia ja korkeita yksikkökustannuksia löytyi kaikista lajeista ja kaikista ikäluokista. Koko aineistossa keskimääräiset yksikkökustannukset olivat pienimpiä nuorimmassa ja suurimpia vanhimmassa ikäluokassa. Erityisen suuria yksikkökustannuksia selittivät yleensä joko todennäköisesti huipulle tähtäävä kilpaurheilu ja siihen liittyvät, todella suuret harrastamisen kokonaiskustannukset tai varsin suuret liikuntaväline- ja -tekstiili hankinnat, matkat kauas ja harvoin harrastamaan sekä maksut harrastuksen alkuvaiheessa yhdistettynä vähäisiin harrastuskertoihin.

Kotitaloudet käyttävät lasten ja nuorten liikuntaharrastuksiin suuria rahasummia huolimatta siitä, että liikuntaseurat pyrkivät omalla varainhankinnallaan pitämään seuratoimintamaksut kurissa, kunnat tukevat yleensä monin tavoin seuratoimintaa ja vanhemmat toimivat aktiivisesti vapaaehtoistyöntekijöinä seuroissa. Kokonaisarvio 6-18-vuotiaiden lasten ja nuorten liikuntaseuratoimintaan liittyvistä kotitalouksien kustannuksista on lähes 700 miljoonaa eu-

roa. Tutkituista lajeista kotitaloudet käyttivät kokonaisuudessaan eniten jalkapallo- ja jääkiekkoharrastuksiin sekä vähiten lentopallo- ja tanssiharrastuksiin. Suurimmat osuudet harrastuksen kokonaiskustannuksista näyttivät kanavoituvan seurojen kautta taitoluistelussa, tanssissa, ratsastuksessa, naisvoimistelussa ja koripallossa. Pienimmät osuudet ovat yleisurheilussa, hiihdossa ja lentopallossa.

8 VASTAUKSET TUTKIMUSONGELMIIN

Tutkimustehtävänä oli selvittää liikuntaseuratoiminnan tuloksekkaan markkinoinnin edellytyksiä lasten ja nuorten seuratoiminnan resurssien kehittämiseksi. Ensiksi tuli selvittää liikuntaseurojen tuotanto- ja talousprosessit, seuraavaksi liikuntaseurojen käytettävissä olevat resurssit ja toiminnasta aiheutuvat kustannukset sekä selvittää liikuntapalvelujen markkinoita, hinnoittelua, saatavuutta ja liikuntapalvelujen valintaa. Empiirisen aineiston avulla pyrittiin löytämään sekä analysoimaan lasten ja nuorten liikunnan harrastamisen kustannustekijöitä, suurimpia ja pienimpiä lajikohtaisia kustannuksia sekä viime vuosien harrastuskustannusten muutoksia.

8.1 Liikuntaseurojen tuotanto- ja talousprosessit

Lasten ja nuorten liikuntaharrasteiden tuotannossa liikuntaseurassa ovat yleensä mukana kunnat, yritykset, lapset ja nuoret itse sekä heidän vanhempansa. Liikuntaseurat ovat yleensä aatteellisia yhdistyksiä ja seurojen keskeiset toimintatavoitteet löytyvät seurojen säännöistä. Seurojen tavoitteena on tavallisesti liikuntatoiminnan aikaansaaminen. Tähän seurat pyrkivät yhdistelemällä erilaisia ja eri tahoilta hankittuja tuotantopanoksia, kuten työtä, pääomia ja tilaresursseja.

Liikuntaharrasteet ovat aineettomia toimintoja, joita tuotetaan ja kulutetaan samanaikaisesti. Niitä ei voi varastoida, ne ovat heterogeenisiä ja niitä on vaikea vakioda. Lisäksi liikunnan organisoijan ja varsinaisen harrastajan välille syntyy vuorovaikutusta. Harrastaminen ei tuo mukanaan omistusoikeutta ja harrastaja sitoutuu usein toiminnan organisoijaan tavalla tai toisella, jolloin harrastajalla ei ole täyttä vapautta toimia siten kuin itse haluaa. Liikuntatoiminta ei toteudu koskaan samanlaisena ja harrastajan tai hänen vanhempiensa rooli tuotannossa on keskeinen. Liikuntaharrastuksen kustannukset peritään yleensä etukäteen ja harrastus tapahtuu yleensä julkisesti. Liikuntaseura voi silti vain rajoitetusti kontrolloida itse ydintuotetta, liikuntaa.

Koska liikuntaseura on taloudellinen toimintayksikkö, joka tuotantoprosessissaan käyttää hankkimiaan resursseja toiminnan aikaansaamiseksi, rajoittavat hankitut tuotantopanokset niin toiminnan määrää kuin laatuakin. Yleensä liikuntaseurojen jäsen- ja lisenssimaksut määrätään siten, että toimintamenot kyetään kattamaan, jolloin erillisistä suoritteista ei peritä erillisiä vastikkeita. Mikäli seura osana varainhankintaa tuottaa maksullisia liikuntapalveluja, on tavoiteltavan voiton tarkoituksena tukea seuran toimintatavoitteiden mukaista varsinaista toimintaa. Lasten ja nuorten liikuntaharrasteiden kysyntä on huomattavasti olemassa olevaa tarjontaa suurempi. Liikuntaharrasteiden nykyistä suurempaa tuotantoa rajoittavat juuri puutteelliset resurssit. Resursseja lisäämällä voidaan lasten ja nuorten liikuntaa lisätä.

8.2 Liikuntaseurojen käytettävissä olevat resurssit ja seuratoiminnan kustannukset

Lasten ja nuorten liikuntaharrasteita resursoivat kunnat liikuntapaikkojen ja -alueiden rakentajina ja ylläpitäjinä, liikuntaseurat vapaaehtoistyöntekijöidensä kautta, yritykset yhteistyösopimuksiensa kautta ja kotitaloudet niin rahoittajina kuin seuratyön tekijöinäkin. Kuntien taloudelliset vaikeudet ovat heikentäneet myös seurojen toimintaedellytyksiä. Avustukset ovat pienentyneet ja erilaiset maksut ovat yleistyneet ja kasvaneet. Vapaaehtoistyöntekijöitä on seuroissa runsaasti, mutta etenkin lapsiperheiden vanhempien vapaaehtoistyöhön käytettävissä oleva aika on vähentynyt. Kilpailu yritysten yhteistyösopimuksista on koventunut ja kilpailua yritysten markkinointiresursseista käydään usein eri yritysten palkattujen markkinointiammattilaisten ja seurojen vapaaehtoisten harrastelijoiden kesken.

Perheiden taloudellinen liikkumavara määrää rajat, joiden puitteissa päätetään lasten liikuntaharrastuksista. Keskeisiä tekijöitä valinnassa ovat mm. lasten halu harrastaa juuri tiettyä lajia ja tietyssä kaveripiirissä, harrastuksen välitön hinta, lasten harrastuksiin liittyvät kuljetukset ja vapaaehtoistyö sekä harrastuksessa tarvittavien välineiden ja tekstiilien hinta. Kunkin tekijän voimakkuus vaihtelee mm. suhteessa perheen käytössä oleviin resursseihin, suhteessa aiempiin harrastuksiin, liikuntaharrastuksen tavoitteisiin sekä suhteessa lapsen tai nuoren ikään ja vaikutusmahdollisuuksiin. Mikäli lasten ja nuorten halu harrastaa on kyllin voimakas, vanhemmat ovat usein valmiita tinkimään monista muista asioista harrasteen hyväksi.

Merkittävimpiä seuratoiminnan kustannuksia ovat liikuntapaikkamaksut ja -vuokrat, matkakustannukset, varainhankinnasta aiheutuvat kustannukset sekä kilpailu- ja valmennustoiminnasta aiheutuvat kustannukset. Kustannukset kattaakseen seuroilla on usein varainhankintaa, ne saavat kunnilta avustuksia, ne tekevät yhteistyösopimuksia yritysten kanssa ja perivät harrastajilta erilaisia maksuja. Lisäksi liikunnan harrastaminen aiheuttaa itse harrastajille liikuntaväline- ja -tekstiilikustannuksia, matkakustannuksia sekä muita erilaisia harrastamiseen liittyviä kustannuksia.

Jotta liikuntaseurojen käytettävissä olevia resursseja voitaisiin lisätä ja kuntien maksuja ja vuokria sekä kilpailutoiminnasta aiheutuvia kustannuksia vähentää, tulee markkinointia liikunnan avulla tehostaa. Liikunnan markkinoinnilla voidaan lasten ja nuorten liikunnan olemassa olevaa kysyntää sekä ylläpitää että kehittää.

8.3 Liikuntapalvelujen markkinat, hinnoittelu, saatavuus ja liikuntaharrastusten valinta

Lasten liikuntaseuratoimintamarkkinoilla kohtaavat resursseja yhdistelemällä aikaansaatu tarjonta sekä kysyntä, mikä koostuu paitsi lasten ja nuorten liikuntamotivaatioista sekä todellisista mahdollisuuksista harrastaa, myös vanhempien haluista ja mahdollisuuksista olla mukana rahoittamassa ja resursoimassa toimintaa.

Liikuntakysyntään vaikuttavat mm. kansalaisten määrä, heidän tulonsa ja mieltymyksensä, liikuntatuotteiden ja -palvelujen sekä niiden kanssa kilpailevien palvelujen ja tuotteiden hinnat, laatu ja saavutettavuus sekä markkinointi. Liikuntatarjontaan vaikuttavat mm. teknologian kehitys, tuotteiden ja palvelujen sekä kilpailevien tuotteiden ja palvelujen hinnat ja saavutettavuus, tuotannossa tarvittavien resurssien saatavuus sekä lakot tai luonnonolot.

Liikuntaseura kilpailee lasten ja nuorten liikuntaharrastetuotannon yhteydessä tuotantoprosessissa tarvittavista resursseista (tarjonta). Lisäksi kilpaillaan muita vapaa-ajan palveluja tarjoavia organisaatioita, korvaavia palveluja ja liikuntaseuran muita palveluja vastaan. Lisäksi harrastajilla on vielä usein mahdollisuus tuottaa ko. palvelu tai jokin korvaava palvelu itse (kysyntä). Kunnissa liikuntaresurssit kilpailevat keskushallintotasolla muiden ei-lakisääteisten toimintojen kanssa ja hallintokunnan sisällä eri toiminnot kamppailevat hallintokunnan resursseista. Liikuntaa koskeva lainsäädäntö kilpailee muun kustannuksia aiheuttavan lainsäädännön kanssa. Liikuntaseurat ja muut yhteisöt kilpailevat yhteistyökumppaneista ja vapaaehtoistyöntekijöistä. Harrastajista kilpaillaan muiden ja uusien yhteisöjen sekä harrastusten kanssa.

Lasten ja nuorten liikuntaharrastemahdollisuuksia tarjotaan usein sosiaalisen hinnoittelun periaatteiden mukaisesti mahdollisimman edullisesti. Seurat hankkivat rahoittajia ja julkista tukea. Hankitut resurssit ja julkisen ja yksityisen sektorin seuroille välttämättömien palvelujen ja tuotteiden hinnoittelu vaikuttavat liikuntaseurojen toiminnan määrään ja laatuun.

Tuotettavat palvelut pyritään sovittamaan seuroissa taloudellisen toimintayksikön periaatteen mukaan hankittujen ja olemassa olevien resurssien puitteisiin. Liikuntaharrasteiden kysynnän kasvu liikuntaseuroissa johtaa yleensä tuottavuuden nostoyrityksiin ja volyymin lisäämiseen käytössä olevilla resursseilla. Lisäksi samalla tingitään harrasteen laatua parantavista lisätehtävistä.

Liikuntaharrasteiden tuottaminen toimii monopolistisessa kilpailutilanteessa, missä jokainen myyjäosapuoli tarjoaa voimakkaasti erikoistuneita tuot-

teita. Liikuntalajien keskinäiseen kilpailuun vaikuttavat mm. lajien harrastuskustannukset. Harrasteen hinnan noston voi olettaa pienentävän yleensä kiinnostavuutta. Mikäli harrastajalta vaadittavat resurssit kasvavat riittävästi suhteessa saatuun palveluun, saattaa harrastaja siirtyä liikuntaharrasteesta toiseen tai jättää liikunnan kokonaan. Liikuntaharrasteiden hintajousto vaihtelee paljon.

Periaatteessa lasten ja nuorten liikuntaharrasteiden saatavuus on viime vuosina parantunut. Rakennettuja liikuntapaikkoja ja toimintaa järjestäviä liikuntaseurojakin on enemmän kuin koskaan. Maksut ja vuokrat rajoittavat osittain liikuntatilojen käyttöä ja seuramaksut seuratoimintaan osallistumista. Lasten ja nuorten liikuntapalvelujen kysyntää ei nykyisillä resursseilla kyetä tyydyttämään.

Henkilökohtaisiin liikuntaharrastusta tai harrastamattomuutta koskeviin päätöksiin tai valintoihin vaikuttavat mm. liikuntatiedot, -taidot ja asenteet, motivaatio, ystävät, harrastusmahdollisuudet, harrastuksen julkisuuskuva, vapaa-ajan määrä, harrastuspaikan sijainti ja pääsyvaatimukset sekä käytettävissä olevat varat ja harrastuksen hinta. Yksikin negatiivinen käsitys yhdestä edellä kuvatusta tekijästä voi johtaa harrastamattomuuteen ja toisaalta yksi erittäin voimakas myönteinen tekijä saa mahdolliset negatiiviset tekijät tuntumaan merkityksettömiltä.

Lisäksi on olemassa yhteiskunnallisia reunaehtoja, joiden puitteissa liikunnan harrastajien potentiaalinen määrä joko kasvaa tai pienenee ja joihin yleisellä hyvinvointipolitiikalla ja paikallisella liikuntapolitiikalla voidaan vaikuttaa. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi poliittiset päätökset harrastuksiin käytettävissä olevien tilojen tai alueiden rakentamisesta, käyttöoikeuksista ja käyttömaksuista, muutokset aatteellisten yhteisöjen verotuksessa tai vaikka rajoittavat muutokset jokamiehen oikeuksissa.

8.4 Liikunnan harrastamisen kustannustekijät

Suurimmat keskimääräiset liikunnan harrastamisen kustannustekijät olivat kaikissa ikäluokissa pakolliset maksut, liikuntavälineet ja -tekstiilit sekä matkustaminen. Positiivinen korrelaatio kokonaiskustannusten ja erityisesti liikuntaväline- ja tekstiilikustannusten välillä vahvistivat omilta osiltaan niiden merkitystä kokonaiskustannusten muodostumisessa. Suurimmat liikuntaväline- ja tekstiilikustannukset olivat vanhimmassa ja pienimmät nuorimmassa ikäluokassa. Vanhimman ikäluokan väline- ja tekstiilikustannukset yli kolminkertaiset nuorimpaan ikäluokkaan verrattuna. Lisäksi vanhimman ikäluokan kilpailukulut ja matkakulut olivat lähes nelinkertaiset nuorimpaan ikäluokkaan verrattuna. Keskimääräisiltä kokonaiskustannuksiltaan kalleimmat lajit tutkituista olivat taitoluistelu ja hiihto sekä edullisimmat lentopallo ja pesäpallo.

Harrastusten keskimääräiset kokonaiskustannukset näyttivät olevan sitä suuremmat mitä suuremmat perheiden keskimääräiset kokonaistulot olivat. Työssä löydettiin positiivinen korrelaatio harrastusten kokonaiskustannusten ja

perheen kokonaistulojen välillä. Korkeimpaan eli yli 50.420 euron vuositulojen luokkaan kuului keskimääräistä enemmän taitoluistelun, naisvoimistelun, salibandyn ja jääkiekon harrastajien perheitä. Kahteen alimpaan tuloluokkaan, alle 16.800 €/v kuului jonkin verran keskimääräistä enemmän lentopalloa, ratsastusta, koripalloa, yleisurheilua tai naisvoimistelua harrastavien perheitä.

Kilpaurheilijoista noin 60 % ja harrasteliikkujista noin 43 % piti kustannuksiaan vähintään melko suurina. Joka viides kilpaurheilija ja joka kymmenes harrasteliikkuja piti kustannuksiaan erittäin suurina. Kilpailukulujen ja pakollisten maksujen sekä harrastuksen kokonaiskustannusten välillä oli merkitsevä positiivinen korrelaatio. Lisäksi harrastuskauden pituuden, tapahtumien kokonaismäärien sekä toiminnan tason sekä harrastuksen kokonaiskustannusten välillä oli positiivinen korrelaatio. Ratsastuksen, taitoluistelun, tanssin sekä jääkiekon kilpaharrastajien mielestä kustannukset tuntuivat kaikkein suurimmilta ja salibandyn sekä lentopallon harrastajien mielestä kaikkein pienimmiltä. Harrasteliikkujista ratsastajat sekä jääkiekkoilijat kokivat kustannukset suurimmiksi ja salibandyn, naisvoimistelun, hiihdon, lentopallon sekä pesäpallon harrastajat pienimmiksi.

Se, että perheeseen ja harrastettujen lajien määrän sekä kokonaiskustannusten väliltä löytyi merkitsevä negatiivinen korrelaatio, oli luonnollista. Mitä useampia lapsia perheessä oli, sitä vähemmän perheet näyttivät käyttävän yksittäisen lapsen liikuntaharrastukseen varoja.

Liikunnan harrastajat suurissa kunnissa käyttivät eniten rahaa toimintaansa. Niin kokonaiskustannukset kuin kaikki yksittäiset kustannuksetkin olivat matkakustannuksia lukuun ottamatta kaikkein suurimpia kunnissa, joissa oli yli 50.000 asukasta. Pakolliset maksut olivat suurimmillaan yli 20.000 asukkaan kunnissa. Kaikkein suurimmat matkakulut olivat liikunnan harrastajilla pienissä kunnissa. Myös tilastollinen yhteys kuntakoon sekä harrastuksen kokonaiskustannusten, pakollisten maksujen ja leirikustannusten välille löydettiin. Samoin harrastuskausi näytti olevan suurissa kunnissa yleensä pidempi, harrastuskertojen määrä suurempi ja toisen lajin harrastaminen todennäköisempää kuin pienissä kunnissa.

Nyt tutkitut lajit olivat keskimääräisiltä yksikkökustannuksiltaan edullisia. Useimpien lajien kustannukset olivat alle 20 euroa kaikissa ikäluokissa. Harrasteiden yksikkökustannukset olivat suurimpia vanhimmassa ja pienimpiä nuorimmassa ikäluokassa. Ainoat poikkeukset olivat pesäpallo ja yleisurheilu, joissa tilanne oli päinvastainen. Jääkiekon, lentopallon ja uinnin harrastajien yksikkökustannukset olivat kaikissa ikäluokissa suunnilleen samansuuruisia. Koko aineistossa keskimääräisiltä yksikkökustannuksiltaan kaikkein kalleimpia lajeja olivat ratsastus sekä hiihto ja kaikkein edullisimpia lentopallo, uinti, ja yleisurheilu. Kilpa- ja harrasteliikunnan yksikkökustannukset eivät ikäryhmittäin merkittävästi eroa toisistaan. Erityisesti tyttöjen harrastamisessa lajeissa ratsastuksessa, naisvoimistelussa, taitoluistelussa ja tanssissa kilpaurheilun yksikkökustannukset olivat selvästi harrasteliikuntaa suuremmat. Yleensä suuria eroja yksikkökustannuksissa eri ikäryhmissä poikien ja tyttöjen välillä ei ollut.

8.5 Liikuntalajien pienimmät ja suurimmat kustannukset

Suurimmat ja pienimmät lajikohtaiset kokonaiskustannukset vaihtelivat suuresti. Kaikkein suurimmat kustannukset liittyivät kilpaurheiluun, suureen intensiteettiin, laadukkaisiin ja kalliisiin liikuntavälineisiin ja -tekstiileihin sekä hakeutumiseen hyviin harjoittelu- ja kilpailuolosuhteisiin. Koko aineistossa vuosikustannusten vaihtelu oli aina jopa täysin ilmaisesta tai muutamista kymmenistä euroista aina 37.500 euroon vuodessa. Jokaista tutkimuksessa mukana ollutta lajia voitiin harrastaa alhaisin kokonaiskustannuksin ja jokaiseen lajiin saatiin kulumaan tuhansia euroja vuodessa. Samoin edullisia yksikkökustannuksia löytyi kaikista lajeista niin kaikkein nuorimmista kuin vanhimmistakin ikäluokista. Alhaisia ja korkeita yksikkökustannuksia löytyi myös kaikista ikäluokista. Yksikkökustannukset vaihtelivat välillä 0–801 euroa harrastuskerralta. Suurin vaihtelu löydettiin ratsastuksen (0–801 euroa harrastuskerta) ja pienin lentopallon (0–28 euroa harrastuskerta) harrastajilta.

Koko aineistossa keskimääräiset yksikkökustannukset olivat pienimpiä nuorimmassa ja suurimpia vanhimmassa ikäluokassa. Erityisen suuria yksikkökustannuksia selittivät yleensä joko todennäköisesti huipulle tähtäävä kilpaurheilu ja siihen liittyvät, todella suuret harrastamisen kokonaiskustannukset tai varsin suuret liikuntaväline- ja -tekstiili hankinnat, matkat kauas ja harvoin harrastamaan sekä suuret pakolliset maksut yhdistettynä vähäisiin harrastuskertoihin.

Kilpaurheilu on huomattavasti kalliimpaa kuin harrasteliikunta. Ero johtuu pääasiassa harrastusintensiteetin kasvun mukanaan tuomista lisääntyneistä pakollisista maksuista, matkakustannuksista sekä välineiden ja tekstiilien laatuvaatimuksista. Pakolliset maksut puolestaan lisääntyvät, koska seurojen liikuntapaikkamaksut ja -vuokrat ovat lukuisista käyttökerroista johtuen suuremmat kuin harrasteliikkujilla ja intensiiviseen harrastustoimintaan on myös vaikea saada täysin palkattomia tai korvauksettomia valmentajia ja ohjaajia. Kilpailutoimintaan liittyvät matkakustannukset katetaan usein ainakin osittain näillä pakollisilla maksuilla. Kilpaurheilun kustannukset olivat nuorimmassa ikäluokassa noin 1,4-kertaiset, 11–14-vuotiaiden ikäluokassa yli kaksinkertaiset ja vanhimmassa, 15–18-vuotiaiden ikäluokassa noin kolminkertaiset keskimääräisiin harrasteliikuntakustannuksiin verrattuna.

8.6 Harrastuskustannusten muutos

Kolme neljästä vastanneesta oli sitä mieltä, että kustannukset olivat kasvaneet viime vuosina ja lähes joka viides oli sitä mieltä, että kustannukset olivat kasvaneet paljon. Iän myötä nuorten liikunnan harrastusintensiteetti yleensä kasvaa ja erilaiset maksut sekä välinekustannukset lisääntyvät. Lisäksi leiritys sekä matkustaminen lisääntyvät ja kilpailu kiristyy tuoden mukanaan entisestään

kasvavat kustannukset. Kustannuksia pyritään pitämään kurissa pääasiassa talkoiden, kimppekyytien ja välineiden kierrätyksen avulla. Muita kustannusten kurissa pitämisen keinoja ovat olleet mm. yritysten kilpailuttaminen, mainosten ja sponsorien hankkiminen sekä seuran vaihtaminen. Aina ei kustannusten kohtuullistaminen onnistu ja välillä harrastusta joudutaan kustannussyistä vähentämään.

Kaksi kolmesta vastanneesta oli sitä mieltä, että kustannuksia tulisi alen-
taa. Vastajat toivoivat erityisesti kunnilta lisää avustuksia seuroille ja nykyistä alhaisempia liikuntapaikkavuokria sekä seuroilta kenties alentuvien kustannusten ja lisääntyvän tuen myötä halvempia maksuja. Muita mainittuja kustannusten alentamiskeinoja olivat mm. kuljetus- ja välinekustannusten vähentäminen tavalla tai toisella, lisätuki liitolta tai veikkausvoittovaroista, sponsorien hankkiminen, nykyistä tehokkaampi kierrätys ja yhteishankinnat, turnausten, leirien ja kilpailutoiminnan vähentäminen, seurojen jäsenmäärien kasvattaminen sekä kunnallisten liikuntapaikkojen rakentaminen.

9 POHDINTA

Kappale 9 Pohdinta on jaettu deskriptiiviseen, kuvailevaan osaan, missä keskitytään tutkimuksen kokonaistulosten pohdintaan sekä normatiiviseen, ohjeistavaan osuuteen, mikä on jaettu lisäksi Markkinointi liikunnan avulla ja Liikunnan markkinointi osioihin. Lisäksi kappaleeseen on sisällytetty ehdotuksia toimenpiteiksi, lajikohtaisten tulosten pohdintaa sekä jatkotutkimuksen aiheita.

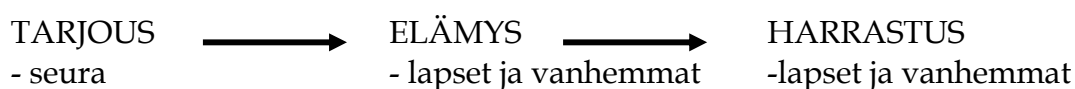
9.1 Tutkimuksen kokonaistulosten pohdintaa

Huolimatta siitä, että Rodgersin (1977) harrastajamarkkinoiden muodostumisteoria on jo lähes 30 vuotta vanha, se on edelleen käyttökelpoinen. Harrastaja kulkee läpi monimutkaisen filterijärjestelmän päättäessään liikuntaharrastuksistaan. Kun Taks, Renson, Kesenne ja Vanreusel eivät tutkimuksissaan löytäneet selviä yhteyksiä harrastuskustannusten suuruuden ja perheiden käytettävissä olevien tulojen välillä, on yhteys suomalaisessa aineistossa varsin selvä. Kansalliset ja kansainväliset liikuntamotiivitutkimukset vaikuttivat olevan hyvin yhdensuuntaisia. Elämykset sekä fyysinen, psyykinen että sosiaalinen hyvinvointi saa edelleen lapset ja nuoret liikkumaan. Kenties tutkimusten kysymyksenasetteluista johtuen hinta ei ollut yleensä selvä harrastamisen este tai sitten vanhemmat jo harrastuksen aloitustilanteessa kykenevät valitsemaan kukkaroilleen sopivimmat lajit.

Tuloksetkaassa seuratoiminnan kehittämisessä ja markkinoinnissa tuotantoprosessin tunteminen on välttämätöntä

Lasten ja nuorten liikuntapalvelujen tuotantoprosessi liikuntaseurassa on jatkuva ja uusiutuva tapahtuma, missä eri tahojen eri perustein luovuttamia resursseja yhdistellään liikuntaharrastuksen aikaansaamiseksi. Keskeistä liikuntatoiminnan aikaan saamisessa on kuntien resursoinnin ohella vanhempien huomattava resursointi niin matkoihin, liikuntavälineisiin ja

-teksteihin kuin monenlaisen muuhunkin harrastukseen välttämättä liittyvään. Lisäksi harrastaja itse on merkittävä tuotantoon osallistuja ja mitään ei synny ilman hänen osallisuuttaan. Liikuntaseura ei myy palvelujaan lapsille ja nuorille vaan tekee kerta toisensa jälkeen harrastajalle ja hänen vanhemmilleen tarjouksia yhteistyöstä. Työn alussa luonnosteltu KUVA 1 Lasten ja nuorten liikuntaharrastus prosessina kuvaa varsin hyvin tuotantoprosessia. Kuvaa voisi vielä täydentää korostamalla liikuntasuoritteiden elämystalon luonnetta. Ensimmäinen harrastuskerta tuottaa elämysten harrastajalle ja myös hänen vanhemmilleen. Myönteinen elämys saa aikaan harrastuksen aloittamisen ja elämysten koostuu lopulta harrastus.

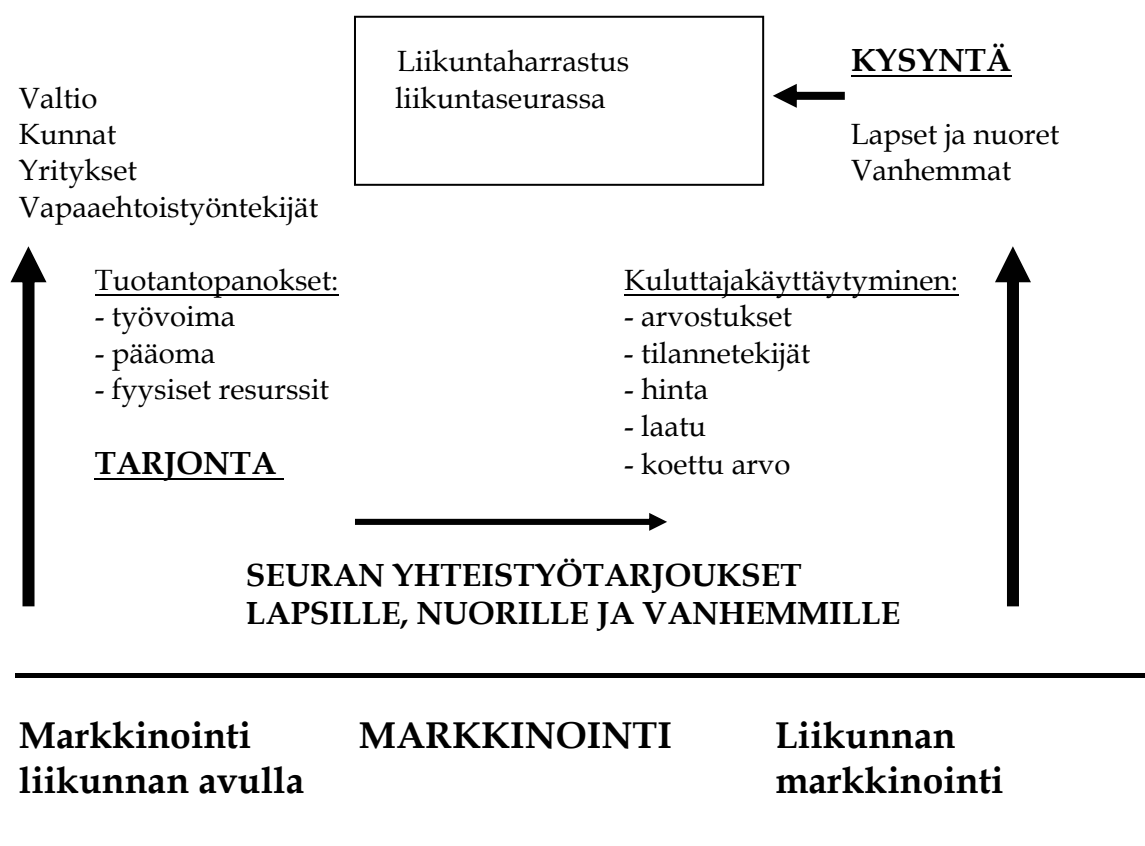

Mikäli harrastajat taustajoukkoineen halutaan paikalle säännöllisesti, tulee tuntee koko seuratoiminnan tuotantoprosessi ja harrastajan tai heidän vanhempinensa rooli harrastuskokonaisuuden luomisessa. Samoin muille resursoijille tulee tehdä selväksi heidän osuutensa, merkityksensä ja tärkeytensä. Prosessin tunteminen ja siihen osallistujien roolien tunteminen ja arvostus auttaa lasten ja nuorten liikuntatoimintaan tarvittavien resurssien hankinnassa. Esimerkiksi epä säännölliset tai jatkuvasti vaihtuvat harrastusajat, harrastus- tai kilpailupaikkojen kaukainen tai heikosti saavutettavissa oleva sijainti ja ympäri toimintakautta ripotellut talkoot kertovat sitä, ettei seuraorganisaatiossa aina tunneta todellisuudessa harrastuksen tuotantoprosessia ja harrastajan vanhempien olennaista roolia kokonaisuudessa. Myös kunnat päättäessään liikuntapaikkavuokrien korottamisesta kesken seurojen budjettikauden osoittavat omaa tuotantoprosessin tuntemattomuuttaan.

Viime aikoina tuotantoprosesseista viestiminen on huomattu tärkeäksi myös yritystoiminnan ja päivittäistavarakaupan puolella. Reilun kaupan tuotteiden menestyksen keskeinen tekijä on varmuus siitä, että tuotteet on saatu aikaan eettisesti kestävin periaattein. Kotimaisia tuotteita saatetaan suosia haluttujen työllisyysvaikutusten tai uskoton korkea laadun takia. Asiakkaat haluavat myös tietää, ettei lapsityövoimaa ole käytetty tuotannossa. Lisäksi useissa maissa liikuntaseuratyössä tai lasten kanssa ylipäätään työskenteleviltä vaaditaan esimerkiksi rikosrekisterin ote, jotta voitaisiin taata, ettei heillä ole lähimenneisyydessään esimerkiksi merkintöjä lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Lasten ja nuorten liikunnan markkinointi

Liikunnan markkinointi jaetaan markkinointiin liikunnan avulla ja erilaisten liikuntatoimintojen markkinointiin (KUVA 10). Liikuntaseuratoiminnan markkinointi on seurojen ohella SLU:n (Suomen Liikunta ja Urheilu ry.) ja sen jäsenjärjestöjen (mm. lajiliitot ja alueorganisaatiot) tehtävä.

KUVA 10 Liikuntaseuratoiminnan markkinointi lasten ja nuorten liikuntaharrastusten edistämiseksi

Liikuntaseura on taloudellinen toimintayksikkö

Liikuntaseuran tulee sopeuttaa toimintansa resursseihinsa. Liikuntasuoritteiden tuotantokustannukset eivät saa ylittää käytettävissä olevia resursseja. Pääosa suomalaisista liikuntaseuroista noudattaa taloudellisen toimintayksikön toimintaperiaatteita ja sopeuttaa toimintansa olemassa oleviin resursseihin joutumatta näin taloudellisiin vaikeuksiin. Liikuntaseurojen taloudelliset vaikeudet eivät yleensä liitykään lasten ja nuorten liikuntaan vaan kilpa- ja huippu-urheiluun.

Liikuntasuoritteen kokonaiskustannukset muodostuvat sekä seuran että harrastajan tai hänen vanhempiansa kustannuksista. Seuran kustannuksia ovat mm. liikuntapaikkamaksut ja -vuokrat, mahdolliset palkat, palkkiot ja matkakustannukset valmentajille tai vetäjille, maksut liitoille, vakuutukset ja mahdolliset verot. Lisäksi kustannuksia saattaa aiheuttaa erilainen hallinto- ja toimistotyö. Harrastajalle tai hänen vanhemmilleen kustannuksia aiheuttavat tavallisimmin liikuntavälineet ja -tekstiilit, matkat ja muut harrastamisesta aiheutuvat tekijät. Liikuntaseuran harrastajalta perimä hinta on käytännössä se summa, mikä jää jäljelle vähennettäessä seuran liikuntasuoritteen kokonaiskustannuksista seuran omat, itse hankkimat resurssit ja harrastajien tai heidän vanhempiansa vapaaehtoistyöresurssit seuralle (TAULUKKO 85).

TAULUKKO 85 Liikuntaseuran harrastajalta perimä hinta liikuntasuoritteesta

LPHH = SKLT - SRLT - HRLT, missä
<p>LPHH = Liikuntaseuran harrastajalta perimä hinta liikuntasuoritteesta</p> <p>SKLT= Seuran kustannukset liikuntasuoritteen tuotannosta</p> <ul style="list-style-type: none"> - varainhankinnan kulut, kulut yhteistyösopimuksista - liikuntapaikkamaksut ja -vuokrat - työntekijöille maksettavat palkat, palkkiot ja matkakorvaukset - kilpailutoiminnan kulut (esim. maksut liitoille, matkakulut) - osuus hallintokuluista - mahdolliset yhteishankinnat (liikuntavälineet ja -varusteet), vakuutukset, verot - vapaaehtoistyö <p>SRLT = Seuran omat resurssit liikuntasuoritteen tuottamiseen</p> <ul style="list-style-type: none"> - varainhankinnan tuotot - kunnan ja muiden yhteisöjen avustukset, liikuntapaikka- tai aluevuorot - seuran jäsenten vapaaehtoistyö - yhteistyösopimukset yritysten kanssa <p>HRLT = Harrastajan tai hänen vanhempiensa resurssit liikuntasuoritteen tuottamiseen</p> <ul style="list-style-type: none"> - vapaaehtoistyö

Seuran liikuntasuoritteisiin käytettävissä olevat resurssit jakaantuvat seuran omiin, itse hankittuihin, harrastajalta tai hänen vanhemmiltaan saatuihin sekä harrastajalta tai hänen vanhemmiltaan erilaisina maksuina perittyihin resursseihin. Seuran omia käytettävissä olevia resursseja ovat mm. osa varainhankinnan tuotoista, erilaiset avustukset, liikuntapaikkojen ja -alueiden käyttövuorot sekä jäsenten vapaaehtoistyöresurssit. Lisäksi harrastajat tai heidän vanhempansa toimivat usein vapaaehtoistyöntekijöinä erilaisissa tehtävissä sekä maksavat toiminnasta erilaisia maksuja seuralle.

Seurat keräävät maksuja liikunnan harrastajilta yleensä joko vuosittain, vuodenajoittain, sesongeittain tai jopa kuukausittain sekä lisäksi usein joidenkin erityisten tapahtumien yhteydessä. Maksut perustuvat arvioihin toimintakauden kustannuksista, seuran itse hankkimista resursseista sekä käytettävissä olevista henkilöresursseista.

Liikunta on kallistunut mutta on useimmiten vielä edullista

Liikunnan harrastaminen liikuntaseuroissa on edelleen edullista. Kaikkien tässä tutkittujen lajien keskimääräinen yksikköhinta kaikissa ikäluokissa ja lähes kaikissa lajeissa oli alhaisempi kuin vaikkapa 3 tunnin hissilipun hinta laskettelukeskus Laajavuoressa (12.12.2005 18 €). Yksikköhinta tässä tutkimuksessa pitää sisällään lähes kaiken harrastukseen liittyvän, mutta hissilippujen hintoihin ei kuulu asiantunteva ohjaus, matka kotoa harrastuspaikalle, ei harrastusvälineet eivätkä muut harrastuksen yhteydessä usein kulutetut tuotteet, kuten esimerkiksi virvokkeet. Erityisesti vapaaehtoistyön avulla liikuntaseurat ovat voineet pitää lasten liikuntaharrastuksen hinnan kohtuullisena. Työ mahdollistaa varainhankinnan, itse toiminnan järjestämisen sekä yhteistyökumppanien ja erilaisten avustusten hankinnan kustannustehokkaasti.

Liikunnan ja urheilun yhteiskunnallinen tukeminen ei tarkoita pelkästään seurojen rahallista tukemista. Seurojen vuosittaiset toiminta-avustukset saatta-

vat osaltaan mahdollistaa ammattitaitoisen henkilökunnan palkkaamisen tai erilaisten tapahtumien ja matkojen järjestämisen. Epäsuoralla tuella on vähintään yhtä suuri merkitys. Esimerkiksi sulkapallokentän vuokraaminen liikuntaseuralle markkinahintaan voisi maksaa 20 euroa, mutta kunta perii palvelusta vain 5 euron käyttömaksun. Samalla lailla subventoidaan yleensä muitakin seurojen käyttämiä harjoitusvuoroja. Tällainen epäsuora tuki pienentää liikunnan harrastajien taloudellista kuormaa. Kun kolmas sektori vielä vapaaehtoisvoimin tuottaa ohjattua liikuntatoimintaa, voidaan sanoa että Suomessa on ainakin toistaiseksi olemassa taloudellisesti edullinen ja monessa mielessä järkevä liikunnan harrastamista tukeva organisaatio.

Seuroissa ei aina kiinnitetä huomiota harrastuksen hinnan kasvuun, mikäli kysyntää kyseiseen harrasteeseen on erittäin paljon. Liikunnan harrastamisen kokonaiskustannukset ovatkin kotitalouksissa olleet viime vuosina nousussa. Syynä tähän on ollut mm. se, että ainakin osa kuluttajista vaatii entistä laadukkaampia palveluita ja parempia olosuhteita harrastukselleen. Asiantuntevampaa valmennusta tai ohjausta vaaditaan. Myös toiminnan intensiteetti ja harrastuskauden pituus ovat kasvaneet. Lisäksi liikunnan harrastamisen määrä saattaa lisääntyä, kun yhden lajin lisäksi harrastetaan myös muita lajeja. Kaikkien näiden asioiden summa lisää yhdessä kiristyneen taksapolitiikan ja yleisen kustannustason nousun kanssa yksittäisen kuluttajan liikunnan harrastamisesta aiheutuneita kustannuksia.

Liikuntaseuratoiminnan markkinointi on osittain epäonnistunut

Huolimatta siitä, että lasten ja nuorten liikunta on kallistunut huomattavasti viime vuosina, näyttää liikunnan kysyntä olevan selvästi suurempaa kuin liikuntaseurojen lapsille ja nuorille suuntaama tarjonta. SLU (Suomen Liikunta ja Urheilu ry.) on arvioinut, että satoja tuhansia lapsia ja nuoria lisää olisi tulossa liikuntaseuratoimintaan mukaan, jos se vain olisi nykyistä paremmin mahdollista. Huolimatta siitä, että lapset ja lasten vanhemmat saattaisivat olla valmiita luovuttamaan jopa nykyistä enemmän rahaa, aikaa ja vapaaehtoistyöpanostakin toimintaan, olemassa olevaa kysyntää ei kyetä pelkästään vanhempien resurssein tyydyttämään. Seuratoiminnassa ei aina riitä se, että vanhemmilla tai lapsilla olisi halua ja resursseja liikkua. Seurojen ja kuntien resurssien puute aiheuttaa sen, ettei liikunnan tuotantoprosessi pääse aina edes käyntiin. Aina ei joukkueisiin mahdu, aina ei ole riittävästi vetäjiä ja valmentajia ja aina ei ole käytettävissä harjoitustiloja tai -alueita.

Kysyntä on aikaansaatu mm. seuratoiminnan laadun, toiminnan arvostuksen sekä harrastajille ja heidän vanhemmilleen kohdennetun seuratoiminnan markkinoinnin kautta. Liikuntaseuratoiminnan markkinointi muille resursoijille kuin harrastajat ja heidän vanhempansa (KUVA 10. markkinointi liikunnan avulla resursoijille), on epäonnistunut, koska resursseja läheskään kysyntää vastaavan liikuntatoiminnan järjestämiseksi ei ole olemassa.

Lasten ja nuorten liikunnan resursoijilla on erilaiset odotukset

Julkinen sektori odottaa mm. fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia ja yritykset odottavat myönteistä mielikuvaa, näkyvyyttä ja lisäämyntiä. Liikuntaseurat pyrkivät toiminnan aikaansaamiseen, vanhemmat korostavat kuka mitäkin ja lapset ja nuoret haluavat iloa, virkistystä, kavereita ja erilaisia tuloksia. Laatu palvelee arvostuksen muodostumista kahdella tapaa, kahdella taholla.

Laadukkaaksi koettu liikunta on omiaan saamaan aikaan arvostusta harrastajien piirissä, jolloin heidän voidaan olettaa olevan valmiita resursoimaan sitä myös vastaisuudessa. Laadukkaaksi koettu ja erityisesti sellaiseksi tunnustettu liikuntatoiminta toimii toisaalta arvostusta luovana tekijänä myös muualla tuotantopuolella. Liikuntatoiminnan tuotannon perustuessa suurelta osin vapaaehtoisuuteen, kokemus laadukkaan ja arvoihin sopivan työn tekemisestä liikuntapalveluiden aikaansaamiseksi onkin useille tuotantoprosessissa toimiville ainoa palkkio, kenties omien lasten harrastuskustannusten alenemisen ohella. Työstä saatavaa arvostusta tulisi esimerkiksi vapaaehtoistyöntekijän voida pitää erittäin tärkeänä tekijänä päättäessään tulevista resursoinneistaan liikuntaseuratoimintaan.

Vapaaehtoistyö on vaarassa

Lapsiperheiden vanhempien keskimääräinen yhteenlaskettu viikkotyöaika on selvästi suurempi kuin lapsettomien parien. Lisäksi pienten lasten isät tekevät ylitöitä useammin kuin muut miehet. Joka kolmannen lapsen äiti ja useamman kuin joka toisen lapsen isä työskentelee epätyypillisinä työaikoina eli vuoro-, ilta-, yö- tai viikonlopputyössä. Lisäksi esimerkiksi kaupunkien keskustaetäisyydet ovat kasvaneet ja liikuntaseurojen käyttämät rakennetut liikuntapaikat ovat usein turvallisesti saavutettavissa ainoastaan autokuljetuksien avulla. Kuljetukset kuluttavat nykyään huomattavan osan ennen mm. talkootyöhön käytetystä ajasta.

Oli kyseessä sitten hyvinvointivaltion puolestapuhujat tai kriitikot, molemmat korostavat juuri kolmannessa sektorissa eli vapaaehtoistyönä tehtävän työn merkitystä. Tätä inhimillistä työtä tarvitaan mm. liikuntapalvelutuotannossa muiden tuotannontekijöiden yhdistelemiseen. Vapaaehtoistyön laajuus ja merkitys harrastuskustannuksia vähentävänä tekijänä näkyy selvästi tutkimusaineistossa.

Vapaaehtoistyön arvostusta voi edelleen lisätä mm. erilaisin huomionosoituksin ja vapaaehtoistyöhön osallistumisen kynnystä (etenkin ohjaustoiminta) madaltaa esimerkiksi koulutuksen ja ”kummi- tai vertaistoiminnan” avulla, jossa aktiiviset seuratyöntekijät pyrkivät löytämään olemassa oleville vapaaehtoistyöntekijöille uusia, aktiivisia työpareja. Samoin vanhojen seuratyöntekijöiden huomioiminen vahvistaisi seurakulttuuria ja toimisi samalla tehokkaana markkinointivälineenä niin liikuntakulttuurin sisällä kuin muiden yhteiskunnan osien suuntaankin. Kaikilla edellä mainituilla toimenpiteillä voidaan samalla olemassa olevaa kontaktipintaa laajentaa ja edunvalvontaa tehostaa. Vanhempien tulisi tietää nykyistä aikaisemmin tulevat talkoot ja talkootöitä

tulisi kehittää aikaisempaa viihtyisimmiksi. Vanhempien tulisi aikaisempaa selvemmin osoittaa ne asiat seuratyöntekijöille, mitä he erityisesti liikuntaseuratyössä arvostavat. Kenties yhteiskunnallisesti arvokkainta ja samalla vaikeinta seuratyötä tekevät ne, jotka toimivat menestyksekkäästi murrosikäisten nuorten kanssa ilman sanottavaa kilpaurheilumenestystä. Esimerkiksi heitä ei tällä hetkellä arvosteta ja huomioida tarpeeksi.

Toimivia liikuntaseuroja on aikaisempaa enemmän ja vapaaehtoistyöntekijät ovat hajaantuneet aikaisempaa laajemmalle. Samoin mm. keskustaetäisyydet ovat kasvaneet ja liikenteen määrä sekä turvattomuus ovat lisääntyneet, jolloin liikuntaharrasteista johtuviin kuljetuksiin käytetään aiempaa enemmän aikaa. Samoin lapsiperheiden vapaaehtoistyöhön käytettävissä olevan aika on työssä tapahtuneista muutoksista johtuen vähentynyt. Suomalaisissa liikuntaseuroissa on liian vähän ammattitaitoista, koulutettua ja palkattua työvoimaa, joka kykenisi organisoimaan ja tehostamaan mm. vapaaehtoistyötä. Tällä hetkellä koulutettua työvoimaa on pääasiassa valtakunnallisissa ja alueellisissa liikuntaorganisaatioissa ja harvoissa, pääasiassa kilpaurheiluun keskittyneissä seuroissa. Seuratyön ammattimaistuminen ja palkatut seuratyön tekijät voisivat parhaimmillaan vähentää toimintojen pirstaleisuutta ja epäsystemaattisuutta sekä lisätä toimintaresursseja.

Pelkästään vapaaehtoistyön varassa toimivat seurat eivät kykene tehokkaasti resurssien hankintaan ja sitä kautta vastaamaan lasten ja nuorten liikunnan kysyntään ja alati kasvaviin laatuvaatimuksiin

Seuroilta vaaditaan monenlaista ammattitaitoa. Vapaaehtoisten aika ja mahdollisuudet eivät riitä nykyaikaiseen ja tehokkaaseen seuratyöhön. Yritykset tarkastavat yhä useammin yhteistyössään liikuntaseurojen kanssa kannattavuutta, mahdollisia veroetuja, urheilu-yrityskuva/tuotokuva yhteensopivuutta sekä yhteistyön käyttökelpoisuutta ja käyttömahdollisuuksia. Yritykset haluavat tietää saavutetaanko oikeansuuntaista imagon kehittymistä, millainen peitto saavutetaan ja mitkä ovat kilpailijoiden kiinnostuksen kohteita. Samoin seurojen tulee välttää tapahtumiensa yhteydessä mahdollisuuksien mukaan AM "ambush marketing, järjestää kumppaneilleen suoria myyntimahdollisuuksia sekä miettiä kumppaneilleen kaikkein sopivimpia sponsorointimahdollisuuksia ja -malleja.

Liikuntaseurojen yhteistyö yritysten kanssa saattaa helposti loppua, jos henkilöt vaihtuvat, yhteydenpito on huonoa, lupauksia ei pidetä, "väsyttään" eli odotettavissa olleet hyödyt on jo saatu, projekti loppuu, hinta/laatu suhde muuttuu tai joku kilpailija toimii tavalla tai toisella yhteistyölle haitallisesti. Seuran markkina-arvo saattaa heiketä dopingin myötä, sponsoroinnin hintaan ei olla tyytyväisiä tai löytyy joku pätevä "selitys" lopettaa yhteistyö. Yksikin tekijä edellä mainituista riittää lopettamaan yhteistyön kokonaan. Yhteistyöltä vaaditaan yhä enemmän ja kilpailu kovenee. Seurojen tulee olla valmiina reagoimaan muuttuviin tilanteisiin. Liikuntaseuroissa tulisi kyetä uusien ja olemassa olevien toimintojen kriittisten menestystekijöiden maksimointiin. Markkinointisuunnittelua ja -tutkimusta tulisi voida hyödyntää sekä liikuntatoimin-

tojen elinkaaria jatkaa luomalla uusia asiakkaita tai asiakasryhmiä, luomalla uusia piirteitä ja laajennuksia toimintaan, kasvattamalla markkina-aluetta, luomalla uusia markkinoita, muuttamalla tarvittaessa markkinointimixiä sekä yhdistämällä hyödyke vaikka trendiin.

Lisäksi seuroilta vaaditaan menestyksestä yhteistyötä kunnan kanssa, jatkuvaa yhteydenpitoa ainakin poliittisiin päättäjiin, liikuntatoimeen, koulu-toimeen, kaavoitustoimeen, terveystoimeen, sosiaalitoimeen sekä keskushallintoon. Lisäksi pääasiassa vapaaehtoisten varassa toimivien seurojen tulisi selvittää mm. erilaisista hakemuksista, raporteista, tilastoista, projekteista, tapahtumista, liikuntatilojen ja -alueiden tehokkaasta käytöstä ja joskus jopa hallinnoinnista.

9.1.1 Markkinointi liikunnan avulla

Lasten ja nuorten seuratoiminnan markkinoinnin tulisi olla lähitulevaisuudessa pääasiassa markkinointia liikunnan avulla toimintaresurssien saamiseksi ja kustannusten pienentämiseksi sekä yhteistyön kehittämiseksi eri tahojen kanssa

Markkinointitoimenpiteillä tulee pyrkiä tukemaan lasten ja nuorten liikunta-seuratoimintaan liittyviä vahvuuksia ja mahdollisuuksia sekä yrittää muuttaa heikkoudet ja uhat vahvuuksiksi ja mahdollisuuksiksi. Lasten ja nuorten liikunnasta kiinnostuneiden tahojen tulee tuottaa resurssien haltijoiden tarpeisiin mahdollisimman läheisesti liittyviä hyötyjä, priorisoiden mahdolliseen sitoutumiseen vaikuttavia tekijöitä.

Suoritteiden tuottaminen, tulojen hankkiminen ja menojen maksaminen ovat yrityksessä ja taloudellisessa toimintayksikössä, kuten liikuntaseurassa, erilaisessa suhteessa toisiinsa nähden. Yritys pyrkii hankkimaan tuloja ja lasten sekä nuorten toimintaa organisoivien aatteellisten liikuntaseurojen tavoitteena on yleensä liikuntaharrasteiden tuottaminen. Lasten ja nuorten liikuntaseuratoiminnan markkinoinnissa on kyse tuotanto- ja talousprosesseista sekä tavoitteista johtuen sopivan markkinointimixin löytämisestä toimintaresurssien hankkimiseksi, yhteistyön kehittämiseksi ja edelleen viime kädessä liikuntatoiminnan aikaansaamiseksi ja liikuntaelämysten tuottamiseksi.

Lisäksi jokaisen lasten ja nuorten liikunnan tuotantoprosessissa mukana olevan tulisi tarkastella toimintojaan kustannusnäkökulmasta käsin, jolloin kyettäisiin vähentämään tarpeettomia kustannuksia. Vanhempien nykyistä aktiivisempi mukanaolo seuratoiminnan suunnittelussa ja kustannukset tiedostavien seuratoimitsijoiden mukanaolo laji- ja alueorganisaatioissa vähentäisi kilpailu- ja sarjatoimintojen kustannuksia.

Lasten ja nuorten liikuntaseuratoiminnan ongelma on puutteellinen tarjonta

Liikuntaseurat eivät kykene hankkimaan riittävästi resursseja eri tahoilta tyydyttääkseen olemassa olevaa kysyntää. Markkinoinnin tehtävä on saada aikaan vaihdantaa integroimalla kysyntä ja tarjonta. Liikuntaseurojen tulisi yhdessä alue-, laji- ja keskusjärjestöjensä kanssa markkinoida toimintojaan kunkin yh-

teistyökumppanin tarpeiden suunnassa sekä lisätä ja kehittää toimintojaan nykyistä paremmin ja erityisesti kilpailijoita tehokkaammin yhteistyökumppaneiden (erityisesti kunnat ja valtio) tarpeita vastaaviksi.

Liikuntaorganisaatioiden tulisi yhdessä ylläpitää ja kehittää kaikkiin liikuntaseurojen yhteistyökumppaneihin kohdistuvaa ja erityisesti toimintatarjontaa mutta myös uutta kysyntää luovaa ja ohjaavaa mielikuvaviestintää (strateginen viestintä). Lisäksi tulisi lisätä eri yhteistyövaiheissa oleviin segmentteihin kohdistuvaa eli asiakassuhteen rakentumista edistävää viestintää (operatiivinen viestintä). Samoin tulisi suunnitella kohdesegmenteittäin sopivat mediayhdistelmät ja kunkin median osuudet mahdollisista mainospanostuksista. Tällaisen viestinnän tehtävä on vahvistaa lasten ja nuorten liikuntaan liittyviä suotuisia arvoja ja lisätä yhteistyökumppaneiden luottamusta näitä arvoja vastaavien hyötyjen saavuttamiseen.

Julkinen sektori voi vaikuttaa lasten ja nuorten liikuntaharrastusten määrään, laatuun ja hintaan

Kuntien mahdolliset talousvaikeudet voivat vaikuttaa liikuntaseurojen toimintaedellytyksiin. Liikunnan yhteiskunnallisen merkityksen perusteleminen tulee olemaan aikaisempaa haasteellisempaa. Seuratyöntekijöitä tarvitaan arvokeskustelun ylläpitäjinä yhdessä paikallisten, alueellisten ja valtakunnallisten medioiden kanssa. Liikunnan avulla kyetään ennaltaehkäisemään monia nyky-yhteiskunnan lieveilmiöitä ja hyvät kokemukset tällaisesta toiminnasta tulisi saattaa kaikkien tietoon. Liikuntaa koskevan yleisen arvokeskustelun ohella keskustelua tulisi julkisuudessa käydä liikuntakulttuurin sisällä mm. aikuisten kilpaurheilun ja lasten sekä nuorten liikunnan välillä.

Perheiden ja liikuntaa harrastavien lasten sekä nuorten näkökulmasta liikuntakustannuksiin vaikuttavat niin julkisen sektorin omat seuratoimintaa koskevat hinnoittelu- ja tukipäätökset kuin valtion liikuntaseuratoimintaa koskevat lainsäädäntö-, verotus- ja rahoituspäätökset. Lisäksi julkinen sektori voi edesauttaa liikuntaseurojen työntekijöiden koulutusta ja sitä kautta parantaa liikuntaseurojen edellytyksiä varainhankintaan ja yhteistyökumppanien löytämiseen. Ajan puutteen vuoksi monet liikuntaa harrastavan lapsen vanhemmat eivät voi aina toimia yhteiskunnallisina vaikuttajina. Liikuntaseurojen tehtävät lisääntyvät ja ne tarvitsevat lisää palkattua ja koulutettua henkilökuntaa.

Yhteiskunta kutsuu liikuntaseuroja yhä useammin apuun, kun julkinen sektori epäonnistuu omien tehtäviensä hoidossa. "Kunnossa kaiken ikää", jotta terveydenhoitomenoja kyettäisiin leikkaamaan. Suvaitsevaisuusprojekteilla on edistetty ulkomaalaisten sosiaalistumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Työttömien ja vähävaraisten lapsille on etsitty tukimahdollisuuksia, kun yhteiskunnan tuki ei riitä, jotta liikuntaharrastus ei loppuisi varojen puutteeseen ja lapset eivät vieraantuisi ikätovereistaan. Ovatpa liikuntaseurat parhaimmillaan tai pahimmillaan viikonloppuisin huolehtineet alkoholisoituneiden perheiden liikuntaa harrastavien lasten ruuan saannistakin. Lisäksi kunnat pyrkivät yhä yksityiskohtaisemmilla kohdeavustusjärjestelmillään ohjaamaan yhä voimakkaammin seuratoimintaa ja ylipäättään tukemaan yhä selvemmin juuri sellaista

toimintaa, mikä on heidän yhteiskuntapoliittisten päämääriensä mukaista. Julkinen sektori asettaa seuroille yhä enemmän mm. sosiaali- ja terveystieteellisiä tavoitteita. Uusista tehtävistä huolimatta liikuntaseurat eivät ole saaneet lisäresursseja tai huomattavia parantuneita edellytyksiä toiminnalleen esimerkiksi lainsäädännön kautta. Sen sijaan esimerkiksi joulukuussa 2005 voimaa tulleen kuntien opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain mukaan kulttuurilaitokset saavat tulevaisuudessa valtionosuutta todellisten kustannusten mukaisesti ottaen huomioon nyt myös laitosten kiinteistökustannukset (Luukka, T. 2006, C1). Uusi erillinen liikuntatoimen rahoitusta koskeva laki voisi hyvin turvata käyttökustannuksiin perustuvan valtionosuuden vaikka uimahalleille, liikuntahalleille tai jäähalleille Näin monissa paikoissa jo ongelmiksi muodostuneita lasten ja nuorten käytössä olevien liikuntapaikkojen vuokria voitaisiin pienentää tai mahdollisesti poistaa kokonaan.

Markkinointisuunnitelma

Markkinoinnin olemassa olon tarkoituksena pidetään arvojen kehittämistä ja jakelua siten, että markkinointiprosessi johtaa myönteiseen kokonaistulokseen tai tilanteeseen, missä kaikki markkinaosapuolet hyötyvät. Kaikkien liikuntapalvelujen tuottamisprosessissa mukana olevien tahojen olisi hyvä nähdä liikuntapalvelujen tuotanto- ja markkinointiprosessit samoin yhteistyöprojekteina, missä tavoitellaan mahdollisimman suurta kokonaishyötyä koko yhteiskunnalle. Tähän on hyvät mahdollisuudet, sillä tavallisesti lasten ja nuorten liikunnan tuotantoprosessissa ollaan mukana kokonaistuotantoon nähden varsin pienillä resurssipanoksilla ja jokainen taho voi olla erittäin tyytyväinen saavutettuihin lopputuloksiin. Tähän perustilanteeseen on perustunut liikunnan suosio vapaa-ajan harrasteena; pienellä henkilökohtaisella investoinnilla mutta laajalla tuotannossa mukana olevien yhteispanoksella kyetään saamaan aikaan huomattava tuotto – lasten ja nuorten liikuntaharrastus.

Väestön yleisen tietoisuuden kasvun liikunnan myönteisistä vaikutuksista uskotaan lisäävän liikuntaharrastusta. Jotta voitaisiin perustella liikunnan julkista tukea nykyistä paremmin, tulee tutkimuksiin perustuvan tiedon avulla pyrkiä maksimoimaan liikuntaan liittyvät hyödyt ja minimoimaan harrastukseen liittyvät haitat. Liikunnan yhteiskunnallisen merkityksen markkinoimiseksi eivät riitä muutamien vuosien välein opetusministeriön aloitteesta toteutettavat ”Liikunnan yhteiskunnallinen -merkitys” -hankkeet (kts. Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu, 1994 tai Haasteena huomisen hyvinvointi, 2000). Liikunnan yhteiskunnallisen merkityksen korostaminen tulee aina olla osa kaikkien liikuntaorganisaatioiden jokapäiväistä toimintaa. Tämän lisäksi Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n tulisi toimia koollekutsujana ”Liikunnan markkinointisuunnitelman” aikaansaamiseksi urheilun keskusjärjestöjen, lajiliittojen, alueorganisaatioiden, Suomen Kuntaliiton ja muiden liikuntakulttuurin kehittämisestä kiinnostuneiden tahojen yhteistyönä. Strategisen viestinnän tulisi keskittyä lasten ja nuorten liikuntaan liittyvien yhteiskunnallisten hyötyjen esille tuomiseen vielä nykyistä voimakkaammin. Tämän työn tulisi olla erityisesti valtakunnallisten liikuntajärjestöjen tehtävä.

Operatiivisen viestinnän tulisi pohjautua liikuntajärjestöjen yhteisesti sopimaan, mielikuvaviestinnälle määriteltyyn linjaan. Operatiivinen viestintä jakaantuu tietoisuuden ja tunnettavuuden varmistavaan potentiaaliviestintään, kiinnostusta ja kokeilua edistävään harkitsijaviestintään sekä suhdetta vahvistavaan ja hyödyntävään asiakasviestintään. Viestintä tulisi kohdentaa eri asiakasvaiheisiin niin sisällön, esitystavan, ajoituksen, ajankohdan kuin medioidenkin osalta. Asiakkailta ja yhteistyökumppaneilta saatavan ja kerättävän palautteen tulisi vastaisuudessa toimia pohjana mielikuvaviestinnän uudelleen linjauksille. Markkinoinnin tulos perustuu kohdentamisen hallintaan eli asiakastarpeiden ja käyttäytymisen tuntemukseen. Unohtaa ei kuitenkaan sovi sitä, että ”kaiken taustalla on kuitenkin oltava laadukas, tarpeet täyttävä liikunta; hyvät yhteistyösuhteet syntyvät substansseista – samoin sitä tukeva viestintä”, kuten Heikki Eerolaa (2004) soveltaen voidaan todeta.

9.1.2 Liikunnan markkinointi

Harrastajan näkökulmasta keskeistä on, että seurassa kiinnitetään huomiota niihin tekijöihin, joiden takia harrastaja on toiminnassa ja on alun perin tullut toimintaan mukaan. Motivaatiotekijänä saattavat olla esimerkiksi itse lajiin liittyvät tekijät, jolloin lajiharrastuksen olosuhteet ja valmennus tulisivat olla mahdollisimman hyvät. Toisille kilpailullinen menestys on keskeistä ja myös heille tulee tarjota mahdollisimman hyvät edellytykset tavoitteensa saavuttamiselle.

Yhteiskunnassa arvostetaan erityisesti terveyttä ja turvallisuutta. Liikuntaseuratoiminta tulee järjestää terveellisesti, esimerkiksi ilman lasten ja nuorten terveyden ja kasvun kannalta haitallisia erittäin aikaisia tai myöhäisiä harjoitustai tapahtuma-aikoja. Turvallisuus tulee taata kaikissa toimintatilanteissa ja esimerkiksi jääkiekkonuorten vanhempien tulee voida olla vakuuttuneita siitä, ettei vakavia loukkaantumisia peli- tai harjoitustilanteissa tapahdu. Vanhemmat tulisi ottaa aikaisempaa paremmin seuratoiminnan suunnitteluun mukaan. Samoin seuratoiminnan tavoitteiden, edullisuuden, tuotantoprosessien ja monipuolisten hyötyjen selvittäminen vanhemmille lisäisi seuratoiminnan arvostusta entisestään.

Henkilöt saattavat pysyä harrastajina joko pitkään tai suodattua pois järjestelmästä esimerkiksi iän, terveydentilan heikkenemisen, kiinnostuksen loppaamisen, perhesyiden, vapaa-ajan puutteen tai taloudellisten tekijöiden takia. Lisäksi liikuntaharrastuksen onnistuminen tai epäonnistuminen riippuu osallistujista, heidän läheisistään eli perheestä ja heidän kokonaiskokemuksistaan harrastuksen puitteissa. Joskus tilanne johtaa liikunnan harrastamisen loppettamiseen kokonaan, joskus harrastus jatkuu jonkin toisen lajin parissa.

Kysynnän vahvistamiseen liikunnan markkinoinnin avulla ei liene olemassa olevan tutkimustiedon valossa edes suurta tarvetta. Ainoastaan Nuori Suomi ry. on toistaiseksi keskittynyt jossain määrin lasten ja nuorten liikunnan mielikuvamarkkinointiin. Kyseessä on nimenomaan ilo, virkistys, ystävät, ainutlaatuiset kokemukset, elinikäiset ystävyysuhteet jne. eli juuri asiakkaiden haluamat tunne-elämykset. Lasten ja nuorten liikunnan markkinointiresurssit

ovat tällä hetkellä pieninä palasina liikuntaorganisaatioissa, mistä resurssit tulisi koota yhteiseen mielikuvamarkkinointiin niin kokonaisresurssien lisäämiseksi kuin myönteisten mielikuvien vahvistamiseksi. Yksi parhaista keinoista myönteisen mielikuvan kehittämiseen on "word-of-mouth" -periaatteen hyödyntäminen nykyistä paremmin. Tyytyväisiä liikunnan harrastajia käytetään harvoin aktiivisesti liikunnan markkinoinnissa. Keino lienee kenties tehokkain uusien resurssien tai kenties jopa uuden, aikaisempaa paremman toiminnan aikaansaamiseksi. Erityisen tärkeää viestintä on silloin, kun harrastajalla ei ole aikaisempaa kokemusta. Keskinäinen viestintä on usein tehokkaampaa kuin mainonta.

Liikuntaharrastusten valinta ja harrastuksen jatkaminen on seurausta erittäin monimutkaisesta ja jatkuvasti muuttuvasta prosessista. Harrastusten valintapäätöksiin vaikuttanevat myös liikunnassa subjektiiviset ja yksilölliset arvotukset. Sosiaalistumisen agentit ovat henkilöitä tai tahoja, joilta lapsi tai nuori oppii kuluttamiseen liittyviä tietoja tai taitoja. Näistä tärkeimpiä ovat perheenjäsenet, ikätoverit ja koulu. Liikuntamyönteisyys tai -kielteisyys siirtynevät myös sukupolvelta toiselle.

Asiakashallinnassa tavoite on hyödyntää kaikkien asiakkaiden tarpeita tavalla, joka hyödyttää sekä yhteisöä että asiakkaita. Liikuntaseuratoiminnan osalta tämä tarkoittaa sitä, että seurat keskittyvät markkinoinnissaan kunkin asiakkaansa osalta juuri niiden asioiden esilletuomiseen, jotka olemassa olevan tiedon perusteella ovat asiakkaalle arvokkaita. Yksi palvelujen markkinoinnin keskeisistä tulevaisuuden teemoista tulee olemaan elämyksellisyyden korostaminen. Kun länsimaisten ihmisten materialistiset tarpeet alkavat olla pääasiallisesti tyydytetyjä, korostuvat mielihyvän sävyiset, elämykselliset tarpeet. Lasten ja nuorten liikunnalla on erinomaiset mahdollisuudet tuottaa miellyttäviä, ainutlaatuisia tunne-elämyksiä, jotka todella jäävät nuorten kokemusmaailman osaksi.

Liikuntaorganisaatioiden tulisi systematisoida toimintaansa mm. muuttamalla olemassa olevat asiakasvaiheensa mitattavissa oleviksi mainonnan vaikutusportaisiksi. Lasten ja nuorten seuratoimintaa erityisesti kehittävä Nuori Suomi ry. voisi ottaa tehtäväkseen osittain jo aloittamaansa systemaattista seurantaa ja seuratoimintaan liittyvää tutkimusmateriaalin hankintaa koskien mm.

1. lasten ja nuorten liikuntaan liittyvää mainonnan seuraamisen säännöllisyyttä
2. lasten ja nuorten liikuntaan liittyvän mainonnan kykyä herättää kiinnostusta ja antaa virikkeitä
3. harrastajatytyväisyyttä sekä
4. harrastajauskollisuutta

Vanhemmat ovat mukana lasten ja nuorten liikuntaharrastuksia koskevissa päätöksissä

Kuluttaja hankkii yleensä hyödykkeen, mikäli sen arvo hänelle on suurempi kuin siitä pyydetty hinta tai vaadittavat muut uhraukset. Samoin on van-

hempien laita lasten ja nuorten harrastuspäätöksiä koskevassa päätöksenteossa. Vanhemmat miettivät harrastusmaksuja seuralle, lasten harrastuksiin liittyvää kuljetuksiin ja vapaaehtoistyöhön käytettävää aikaa, harrastuksessa tarvittavien välineiden ja tekstiilien hintaa, lasten halua harrastaa juuri tiettyä lajia, tietyissä ystäväpiirissä, tietyissä liikuntaseurassa, tiettyjen ohjaajien valmennuksessa ja ohjauksessa, tietyillä liikuntapaikoilla, tiettyyn aikaan vuodesta, tiettyinä viikonpäivinä, tiettyihin vuorokaudenaikoihin ja tietyllä intensiteetillä. Kunkin tekijän voimakkuus vaihtelee mm. suhteessa perheen käytössä oleviin resursseihin, heillä jo olemassa oleviin aiempiin harrastuksiin, liikuntaharrastuksen tavoitteisiin, harrastuspaikkojen sijaintiin suhteessa asuntoon sekä suhteessa lapsen tai nuoren ikään ja vaikutusmahdollisuuksiin.

Perhe voi pyrkiä minimoimaan kustannukset ja saamaan aikaan parhaan mahdollisen liikuntaharrastuspäätöksen vuorovaikutusprosessien avulla. Päätöksentekoon vaikuttaa mm. perheen hankintojen preferenssijärjestys, mihin kukin perheenjäsen pyrkii vaikuttamaan omalla tavallaan. Tyytyväisyys voidaan todennäköisesti taata parhaiten tasavertaisten kumppanien yhteispäätöksellä. Nuorten vaikutus perheen ostopäätösten tekoon liittyy heidän omaan asiantuntemukseensa, hyödykkeeseen liittyvään henkilökohtaiseen motivaatioon sekä heidän hankintaan käyttämäänsä oman rahan määrään.

Liikuntatiedot, -taidot ja asenteet, yleinen harrastusmotivaatio, ystävien vaikutus, tiedot harrastusmahdollisuuksista, harrastuksen julkisuuskuva, käytettävissä oleva vapaa-aika, harrastuspaikan sijainti ja pääsyvaatimukset, harrastuksen hinta jne. voivat vaikuttaa harrastuspäätöksiin. Yksikin negatiivinen käsitys yhdestä edellä kuvatusta tekijästä saattaa johtaa harrastamattomuuteen ja toisaalta yhden tekijän erittäin voimakas myönteinen vaikutus saa mahdolliset negatiiviset tekijät tuntumaan merkityksettömiltä. Lapset ja heidän vanhempansa suunnittelevat ja päättävät harrastuksista yhdessä. Liikunnan markkinointi tulee suunnata myös lasten ja nuorten vanhemmille.

9.2 Ehdotuksia toimenpiteiksi

Liikuntaseuratoiminnan nykyisiä vahvuuksia ovat mm. elämyksellisyys, kysyntä, vanhempien arvostus lasten liikuntaseuratoimintaa kohtaan, vanhempien tekemä vapaaehtoistyö liikuntaseuroissa, yhteistyö ja toimintamallien kehittäminen, laaja kontaktipinta sekä monien harrastusten edullisuus. Heikkouksia ovat vapaaehtoistyöntekijöiden väsyminen, ammattitaidon puute pääasiassa vapaaehtoisuuteen pohjautuvissa liikuntaseuroissa, liikuntaorganisaatioiden osittain heikko markkinointiosaaminen ja liikunnan kallistuminen, epäterve kilpailu, keskittyminen kilpa- ja huippu-urheiluun, vapaaehtoistyön koordinaation puute, systemaattisuuden puute sekä lasten liikunnan markkinoinnin tavoitteiden selkiintymättömyys ja toiminnan pirstaleisuus.

Markkinoinnilla lisää resursseja ja kotitalouksien kustannuksia pienemmiksi

Lasten ja nuorten liikunnan resursseja kyettäisiin kasvattamaan ja kustannuksia alentamaan markkinoinnin keinoin. Hyödynnettävissä olevia mahdollisuuksia ovat mm. se, että yhteistyökumppanit huomaavat lasten liikuntaharrastuksen mahdollisuudet, liikuntaseurojen tieto- ja viestintätekniikka kehittyvät ja lasten liikuntaharrastuksen arvostus kasvaa entisestään. Lisäksi huippu-urheilua tulisi kyetä hyödyntämään markkinoinnissa nykyistä paremmin, yhteistyötä lasten ja nuorten parissa toimivien järjestöjen kesken tulisi lisääntä sekä seurojen markkinointitietämystä ja -ymmärrystä mm. koulutuksen keinoin kasvavattaa. Kaiken kehitystyön pohjana tulee olla lasten liikuntaharrastuksen yhteiskunnallisen kokonaisyödyn ymmärtäminen. Tärkeää olisi myös vapaaehtoistyöntekijöiden työn arvostus, huomioiminen ja koordinointi, lisääntyvien resurssien myötä koulutetun henkilökunnan palkkaaminen sekä eri tahojen markkinointiresurssien yhdistäminen.

Liikuntaseuratoimintaa uhkaavat kuntien taloudelliset vaikeudet yhdistettynä pinnalliseen arvokeskusteluun, kilpa- ja huippu-urheilun ylivalta liikuntahallintokunnan sisällä, kilpa- ja huippu-urheilun lieveilmiöiden vaikutukset lasten liikuntaan ja liikuntajärjestöjen mahdolliset toimenpiteet lasten liikuntaseurojen kustannusten kasvattamiseksi. Yritysten liikuntatuotekehittelyä saataan kohdentaa nykyistä enemmän ainoastaan kaikkien maksukykyisimmälle väestön osalle ja muut vapaa-ajasta ja -resursseista kilpailevat aloittavat nykyistä aggressiivisemmän markkinoinnin.

Seurojen tulisi kehittää välineiden kierrätys mahdollisuuksia, pyrkiä avustamaan sponsoreiden hankinnassa etenkin nuorille urheilijoille, toimia nykyistä aktiivisemmin kunnan eri hallintokuntien suuntaan sekä järjestää edullisia, paikallisia tapahtumia (matkakustannusten vähentäminen). Lajiliiton tulisi vakavasti harkita sellaisia sääntömuutoksia etenkin nuorten sarjoihin, millä kyettäisiin vaikuttamaan välinekustannuksiin. Juniorisarjoissa voitaisiin esimerkiksi kieltää erityisen kalliiden voiteiden tai välineiden käyttö tai järjestämällä sellaisia kilpailuja, joissa välineiden merkitys ei korostuisi niin paljon kuin nyt. Vaarana on selvästi nähtävissä se, että muutamissa lajeissa lahjakkaat, varattomat nuoret urheilijat joutuvat vaihtamaan lajia tai lopettamaan kokonaan. Kunnat voivat avustaa erityisesti lähiliikuntarakentamisella ja nuorisourheiluavustuksilla. Valtion tulisi arvostaa ja palkita avustuksin erityisesti sellaisia liittojen toimenpiteitä, jotka johtavat harrastuskustannusten alenemiseen.

Yhteiskuntasopimus

Jotta liikuntatoimintaa kyettäisiin saamaan aikaan tuottavasti ja taloudellisesti, aikaisempaa enemmän ja aikaisempaa laadukkaammin, ja jotta tasa-arvo liikuntapalveluja haluavien kesken voisi edes jossain määrin toteutua, tulee saada aikaan "yhteiskuntasopimus" kaikkien kustannuksia aiheuttavien tahojen kesken. Yhteisenä tavoitteena tulee olla lasten ja nuorten liikuntaharrastuskustannusten kurissa pitäminen. Esimerkiksi työtä liikuntaseuratoimintaan liittyvän

verotuksen keventämiseksi on jatkettava. Kuntien liikuntapaikkojen ja -alueiden maksuja lapsilta ja nuorilta on joko alennettava tai poistettava kokonaan. Kilpailu- ja sarjatoiminta tulee asettaa uudelleenarvioinnin kohteeksi seurataloudellisista lähtökohdista. Eri lajeja harrastavien yhteisvakuutusjärjestelmä on toteutettava. Lisäksi tulisi tuottaa edullisia välineitä ja teksteilejä sekä kehittää edullisia tapoja harrastaa eri lajeja.

Lasten ja nuorten vanhemmat tulisi saada mahdollisuuksien mukaan nykyistä paremmin mukaan ainakin päätöksiin, jotka johtavat vanhemmilta perittävien kustannusten kasvuun.

Positiivinen kierre

Laadukas toiminta, mikä vastaa harrastajien ja tuotannossa mukana olevien arvoja, synnyttää arvostusta. Mikäli toiminnan tuottajat arvostavat työtään, jo pelkästään se saa aikaan laadun parantumista. Harrastajien ja tuotannossa mukana olevien arvostus johtaa lisäkysyntään ja edelleen lisäresursseihin, jolloin aikaisempaa laajempi ja laadukkaampi tuotanto tulee mahdolliseksi. Jotta ylipäänsä tämän ”positiivisen kierteen” synnyttämiseksi olisi edellytyksiä, on laatuun kiinnitettävä erityistä huomiota liikuntatuotannon kaikissa vaiheissa ja tasoilla. Laadun merkitys on kaksitahoinen, sillä muiden tuotannossa mukana olevien ohella myös harrastaja toimii keskeisenä resurssina. Laatua tulee kehittää suuntiin, jotka sopivat sekä varsinaisten harrastajien että muiden tuottajien arvopohjiin.

Liikuntatoiminnan, laadun, arvojen, arvostusten ja resurssien välistä myönteistä yhteyttä kutsutaan ”positiiviseksi kierteksi”. Tämä kierre tulee aikaansaada monipuolisen markkinoinnin keinoin ja se on kaikkien liikuntapalvelutuotannossa mukana olevien tehtävä, jotta resurssit liikuntatoimintaan tulevaisuudessa voidaan saavuttaa ja laadukasta toimintaa kehittää. Toisin sanoen Service Profit Chain -mallia (Heskett, Jones, Loveman, Sasser & Schlesinger 1994 teoksessa Lämsä & Uusitalo 2002, 196) soveltaen tulisi hyvän, ammattitaitoisen esimiestoiminnan kautta saavuttaa vapaaehtoistyöntekijöiden tyytyväisyys ja sitoutuminen, mikä puolestaan parantaa tuottavuutta ja arvon lisääntymistä, johtaen lopulta harrastaja- ja tuottajatytyväisyyteen, harrastaja- ja tuottajauskollisuuteen, tuloksellisuuteen ja niin haluttaessa myös kasvuun.

Jokaisen liikuntaseuran lasten ja nuorten liikunnan markkinoinnin kohderyhmän (valtio, kunnat, yritykset ja kotitaloudet) kanssa tulee pyrkiä pitkäaikaisiin yhteistyösuhteisiin. Yhteisinä tavoitteina tulee nähdä molemminpuolinen hyvinvointi, ongelmien ratkaisu, stressin vähentäminen, tarpeiden tyydytys, toimintojen mukautuminen erityistarpeisiin ja toiveisiin, ajan säästö ja samalla tehokkuuden kasvu sekä kunkin yhteistyötahon tulosten parantuminen. Hyvä yhteistyö suojaa myös kilpailulta sekä tuo ainutlaatuisia, usein jäljittelemättömiä kilpailuetuja suhteessa kilpailijoihin.

Toimintakaudet lyhyemmiksi

Lapset ja nuoret harrastavat useita lajeja. Sekä kauden pituus että toiminnan intensiteetti selittivät merkittävästi kokonaiskustannuksia. Ratsastuksen harrastajat voivatkin, poikkeuksena lähes kaikkien muiden tutkittujen lajien harrastajista, osallistua harrastuksensa tuotantoon lähes suoritteittain. Harrastaja voi usein maksaa oman osansa jokaisesta harrastuskerrasta erikseen, jolloin harrastaja tuloista riippuen, voi valita vaikka kerran kuukaudessa, kerran viikossa tai vaikka kerran päivässä tapahtuvien harrastuskertojen välillä. Tämä selittänee huomattavasti sitä, että ratsastuksen harrastajat, huolimatta suurista keskimääräisistä kustannuksista, jakaantuivat tässä tutkimuksessa tasaisesti eri tuloluokkiin. Useimmissa muissa lajeissa sitoudutaan jopa vuoden mittaisiin jaksoihin ja maksetaan koko vuoden toiminnasta riippumatta siitä, kykeneekö lapsi osallistumaan enää vaikkapa kaikkiin jalkapalloharjoituksiin jääkiekkokauden alettua.

Erytyisesti nuorimmissa alle 12-vuotiaiden ikäluokissa tulisi toimintavuosi jakaa toimintajaksoihin, joihin voisi osallistua erikseen. Palloilulajien kaudet tulisi jakaa selkeästi kesä- ja talvikauteen. Yleisurheilijoiden kaudet on jo usein jaettu kesä- syksy- sekä talvikausiin ja salibandyn harrastajat saattavat kattaa kiinteät kustannuksensa toimintamaksulla ja perivät eri tapahtumiin osallistuvilta osuudet erikseen. Tavoitteena on mahdollistaa nuorten useiden lajien harrastaminen kustannustehokkaasti ja ilman sesonkien taitteeseen ajoittuvia hankaluuksia.

Nykyaikainen viestintäteknologia avuksi seuratyöhön

Seuratoiminnan piirissä on runsaasti tieto- ja viestintäteknologian asiantuntijoita, jotka ovat toistaiseksi varsin käyttämätön voimavara mm. toiminnan markkinoinnissa. Informointi harrastuskauden aikataulusta ja harrastusajoista mahdollisimman aikaisessa vaiheessa voi vaikuttaa perheessä tehtäviin harrastusvalintoihin ja kertoo kokonaistilanteen tiedostamisesta seurassa. Useimmat tässäkin tutkimuksessa mukana olleet nuoret harrastivat useita lajeja, jolloin harrastusten mahdollisimman hyvä yhteen sovittaminen on tärkeää.

Tutkimukseen perustuvan koulutuksen kehittäminen

Liikunnan markkinointia koskevaa akateemista tutkimusta on Suomessa toistaiseksi tehty vähän, joten mahdollisuudet tällaiseen tutkimukseen perustuvaan koulutukseen ovat toistaiseksi rajalliset. Alan tutkimusta ja edelleen tutkimukseen perustuvaa koulutusta tulee kehittää niin aiheesta kiinnostuneissa yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissakin. Urheilun lajiliitot järjestävät jonkin verran ja osana muuta koulutustaan myös markkinointiin liittyviä osioita. Lasten ja nuorten liikuntaa järjestävien liikuntaseurojen tulisi kyetä käyttämään olemassa olevaa tutkimustietoa liikunnan myönteisistä vaikutuksista nykyistä paremmin mm. yhteistyökumppaniensa suuntaan. Kootun tiedon avulla voidaan mahdollisimman monia asiakassuhteita ohjata kohden pysyviä asiakassuhteita.

Yhteenveto

Lasten ja nuorten liikuntatoiminnan markkinointiin resurssien lisäämiseksi ja kustannusten vähentämiseksi liittyvistä toimenpiteistä kaikkein keskeisimpiä ovat liikuntaan liittyvien myönteisten mielikuvien vahvistaminen, tutkimukseen perustuvan markkinointikoulutuksen kehittäminen, markkinointiyhteistyön lisääminen erityisesti liikuntaorganisaatioiden kesken, olemassa olevien vahvuuksien (esim. huippu-urheilijat ja laajat kontaktipinnat) nykyistä systemaattisempi hyödyntäminen ja nykyistä laajempi vastavuoroisuuteen perustuva yhteistyö yritysten kanssa.

9.3 Lajikohtaisten tulosten pohdintaa

Työn empiirisen osan kyselytutkimukseen saatiin vastauksia yhteensä 1572:lta kotitaloudelta. Eniten vastauksia saatiin koskien kilpajääkiekkoilijoita, -taitoluistelijoita, -jalkapalloilijoita ja -uimareita sekä harrastelijaratsastajia. Tutkimuksen yksi tavoite oli löytää sekä edullisia että mahdollisimman kalliita esimerkkejä eri lajien harrastamisessa ja tässä onnistuttiin kohtalaisesti. Tutkimuksessa mukana olleet lajiliittojen asiantuntijat löysivät tähän tarkoitukseen sopivat tutkimuspaikkakunnat. Erityisesti vastauksia koskien salibandyn, hiihdon ja pesäpallon harrastajia olisi saanut olla enemmän.

Se, että osa seuroista kieltäytyi yhteistyöstä kerätessämme materiaalia, kertonee siitä, että harrastuskustannuksiin tai kenties seurojen pakollisiin maksuihin liittyvät asiat ovat tavalla tai toisella arkaluontoisia. Avattuamme mahdollisuuden vastata kyselyymme lajiliittojen nettisivujen kautta, ei ollut yllätys se, että vastauksia tämän tutkimuksen kalleimmista lajeista tuli juuri netin välityksellä. Lajien harrastaminen oli kallistunut ja kalleus koettiin usein ongelmaksi. Mahdollisuus mielipiteen esittämiseen nimettömänä ja netin välityksellä koettiin tärkeäksi.

Näyttää siltä, että intensiivinen lajiharjoitus tutkituista lajeista aloitetaan ensimmäisenä taitoluistelussa ja uinnissa. Erityisesti taitoluistelun intensiivinen harjoittelu jo nuorimmassa 6–10-vuotiaiden ikäluokassa (keskimäärin joka 2. päivä) oli merkille pantavaa. Ympärivuotisinta oli ratsastuksen, jalkapallon ja taitoluistelun harrastus. Ratsastus on luonteeltaan ympärivuotinen harrastus ja jalkapallon sekä taitoluistelun ympärivuotisia harrastusolosuhteita on viime vuosikymmeninä kehitetty.

Vaikka yli puolet tutkimuksessa mukana olleista harrasti vähintään toista liikuntalajia, ei tilaa muiden lajien harrastamiselle jäänyt silloin, kun lajia harrastettiin intensiivisesti. Tytöille näytti olevan tyypillistä yhden liikuntalajin harrastaminen ja he kenties yhdistivät lajiharrastuksensa muiden, ei liikunnallisten harrastusten kanssa. Naisvoimistelijoilla ja taitoluistelijoilla oli harvoin muita liikuntalajeja harrastettavanaan. Erityisesti hiihtäjät ja palloilijat harrastivat myös muita liikuntalajeja luultavasti siksi, että tilaa harrastuksille oli ja siksi

että saataisiin vaihtelua. Suosittuja toisia harrastettuja lajeja olivat erityisesti jalkapallo ja salibandy.

Lajikohtaisten harrastuskustannusten erityispiirteitä on esitelty lisäksi lyhyesti LIITTEESSÄ 12. Yhteenvedossa (TAULUKKO 86) on esimerkkejä lajeittain em. markkinoinnin keskeisistä kohteista ja markkinoinnin tavoitteista. Jokaisella liikuntalajilla on omat erityispiirteensä, omat kehitettävät alueensa, omat vahvuutensa ja keskeiset markkinoinnin kohteet ja tavoitteet. Tämän tutkimuksen valossa näyttää siltä, että keskeistä on eri lajien yleisten toimintaedellytysten kehittäminen markkinoinnin avulla (TAULUKKO 86).

Seurojen tulisi kyetä nykyistä paremmin vastaamaan olemassa olevaan kysyntään. Hiihtoharrastuksen kehittymistä vaikeuttavat kohonneet välinekustannukset. Jääkiekon harrastajille ei ole riittävästi tiloja ja jos tiloja on, ne ovat usein kalliita. Harrastajamääriä voimakkaasti lisännyt salibandy kamppailee muiden lajien kanssa olemassa olevista liikuntatiloista. Seura-avustuksilla voidaan harrastajien maksuja liikuntaseuroille kohtuullistaa.

Yksityiskohtaisen arvioinnin kannalta ongelmallisia lajeja olivat naisvoimistelu ja yleisurheilu, koska molemmat pitävät sisällään lukuisia, myös kustannuksiltaan hyvin erilaisia lajeja. Esimerkiksi naisvoimistelulla tarkoitettiin tässä (LIITE 11) kaikkia niitä lajeja, joita naisvoimisteluseuroissa harrastetaan. Lajeja ovat esimerkiksi aerobic, naisvoimistelu, rytminen kilpavoimistelu, joukkuevoimistelu ja näytösvoimistelu.

TAULUKKO 86 Esimerkkejä lajikohtaisista markkinoinnin kohteista ja tavoitteista

Laji	Markkinoinnin kohde	Markkinoinnin tavoite
Hiihto	Lajiliitot	Välinekustannuksia keventävät kilpailusäännöt
Jalkapallo	Kunnat	Liikuntapaikkavuokrien alentaminen Seura-avustusten lisääminen
Jääkiekko	Kunnat	Liikuntapaikkavuokrien alentaminen
Koripallo	Kunnat	Seura-avustusten lisääminen
Lentopallo	Kunnat Lajiliitto	Seura-avustusten lisääminen Sarjatoimintaan liittyvän matkustamisen vähentäminen
Naisvoimistelu	Kunnat Lajiliitto, perheet	Liikuntapaikkavuokrien alentaminen Matkakustannusten vähentäminen
Pesäpallo	Lajiliitto, välinevalmistajat	Välinekustannusten alentaminen
Ratsastus	Kunnat	Avustukset toimintaa järjestäville
Salibandy	Kunnat	Sisäliikuntatilojen nykyistä tehokkaampi käyttö Liikuntarakentaminen
Taitoluistelu	Kunnat	Seura-avustusten lisääminen Liikuntapaikkavuokrien alentaminen
Tanssi	Lajiliitto	Kilpailutoimintaan liittyvän matkustamisen vähentäminen
Uinti	Kunnat	Uimahallimaksujen ja vuokrien alentaminen tai poisto Seura-avustusten lisääminen
Yleisurheilu	Välinevalmistajat	Edullisia välineitä aloittelijoille
Kaikki lajit	Yhteiskunta	Seuratoiminnan yleisten toimintaedellytysten kehittäminen Seuratoimintaa hyödyttävän lainsäädännön kehittäminen Resursseja seuratoimintakoulutuksen kehittämiseen

9.4 Jatkotutkimusten aiheita

Tässä tutkimuksessa kyettiin keräämään tutkimusaineistoa varsin paljon monista harrastetuimmista liikuntalajeista. Usean lajin otos jäi kuitenkin pieneksi ja pääosa Suomessa harrastetuista lajeista on tarkastelun ulkopuolella. Tutkimus- aluetta tulisi laajentaa vielä kartoittamattomiin liikuntalajeihin.

Tässä yhteydessä ei ollut mahdollista selvittää, millaisissa seuroissa yksikkökustannukset ovat edullisimmillaan. Tutkimus antoi viitteitä siitä, että seuroissa, joissa oli palkattua henkilökuntaa, olivat myös yksikkökustannukset alhaiset. Tuntuu luonnolliselta, että hyvä seuratyöntekijä kykenisi tuottamaan oman palkkansa lisäksi niin runsaasti resursseja, että ne heijastuisivat myös harrastuksen hintaan.

Kuinka moni joutuu luopumaan harrastuksestaan taloudellisten seikkojen vuoksi? Kuinka suuri merkitys kuntien rakennus-, taksa- tai maksupolitiikalla on lasten ja nuorten eri liikuntaharrastusten kustannuksissa? Kuinka paljon yhteiskunta tukee välillisesti ja välittömästi eri lajien harrastamista?

Liikunta on vain yksi vapaa-aikatoimintalapsille ja nuorille. Vaikka kulttuuriharrasteita on tutkittu laajasti laajaa selvitystä lasten ja nuorten, kulttuuriharrasteiden kokonaiskustannuksista tai yksikkökustannuksista ei liene Suomessa tehty. Paljonko maksaa eri-ikäisten musiikkiharrastus? Paljonko maalausta harrastava käyttää vuosittain maalaustarvikkeisiin tai -välineisiin? Ovatko bändit joutuneet luopumaan harrastuksistaan treenitilojen kallistumisen takia?

SUMMARY

According to some former research findings the demand for sport aimed at children and youngsters has increased over the past years. At the same time it seems that particularly sport clubs have not been able follow this pace and produce sport activities for these target groups in particular. One side effect of this has been an increase in the price of sport activities. *Sport marketing* can help sport clubs to increase the demand for sport, whereas *marketing through sport* can help them in collecting relevant and necessary resources for the production of sport activities. If we wish to understand and develop equal opportunities and sport club activities for children and youngsters, there is a need to collect systematic information about the sport production process, resources available, costs to be covered and recent cost development.

The present study has aimed at establishing the prerequisites under which sport marketing and marketing through sport would succeed and generate resources for sport club activities directed at children and youngsters. The research problems addressed were as follows: What are the sport production and financial processes of sport clubs? What are the resources available for sport clubs and the costs to be covered during production processes? What are the markets, pricing and availability of sport activities and what factors affect the selection of sport activities and sport events? What are the costs of sport activities? What are the maximum and minimum costs of different sport events? How have the total costs of different sport events changed over the past years?

The first three questions were answered on the basis of a literature review and existing research findings and the remaining questions by means of a survey and research material drawn from 1,572 households with 6 to 18 -year old children and youngsters involved in sport activities organised by sport clubs. The research population was divided into three age groups (6-10 years, 11-14 years and 15-18 years) for the purposes of the analysis.

Municipalities, business enterprises, children and youngsters themselves as well as their parents are the main actors involved in the sport production processes in sport clubs. The main target of the sport club is to convert generated resources into sport activities. During this process sport clubs must cover the costs caused particularly by facilities, travelling, business activities, and by coaching and competitions. The factors behind sport demand are e.g. income and preferences of parents and children, prices, availability, as well as quality and marketing of sport activities. The personal decision on whether or not to participate in physical activities offered by sport clubs, is affected by a complex series of constraints or filters, including sporting skill, motivation and free time available. Even a single filtering factor may produce an adverse effect, resulting in a situation where the individual may fall back into passive population. The quality of the sport experience, in one way or another, has not been satisfactory or rewarding.

In the past years participation in sport activities has become more expensive than ever. There are certainly opportunities to engage in almost all kinds of sport at very reasonable cost levels, but it is also possible to spend even thousands of euros annually on all sport events included in the study. The main costs are obligatory payments to sport clubs, travelling, sport clothes and sport equipment.

Strong positive correlations were found between the total income of households and cost of sport, frequency of activity and cost of sport, as well as the money spent on sport clothes and equipment and the total costs of sport. Negative correlations were established between the size of the family, as well as the number of different sport activities, and cost of sport.

Some 60 % of the respondents who practised sport competitively and 43 % of those who practised sport recreationally were of the opinion that the costs involved were at least rather high. Every fifth competitor (especially those who practised riding, figure-skating, dance and ice-hockey) and every tenth "recreationalist" thought that the expenditure was extremely high. On the other hand, floorball and volleyball players were very satisfied with their low costs. Competitive sports are more expensive than recreational sports and the main reason for this is the difference in the intensity level. Competitors practise more often, which is why they also need better equipment and clothes, more time from the coach, more travelling and more services from the club than those, who practise just for fun. The findings show, however, that it is also possible to practise any event every now and then at low cost. The main reasons for rising costs are increasing competitiveness, increasing number of training camps, higher sport facility rents than before, increased travelling and more expensive sport equipment requirements.

The parents included in the study have tried to keep the costs low by doing voluntary work, by trying to organise travelling together, by circulating sports equipment and by decreasing activities. Quite a few of the respondents thought, that it was completely impossible to cut down the costs any more after everything they had already done. Yet, two out of three wanted to cut down the sport costs one way or another. The parents wanted to have lower rents, more allowances to sport clubs, lower membership fees, less travelling and access to cheaper equipment.

It is necessary to understand the nature of sport club activities in order to be able to do effective sport marketing or marketing through sport. Sport marketing in sport clubs has succeeded well, but marketing through sport to resource holders is still problematic. In the near future all parties interested in sport club activities at the national, district or local level need to concentrate on improving marketing through sport in order to be able to generate the necessary resources for sport clubs and decrease the costs to be covered. The final goal is to create a cycle of positive sport experiences not only to physically active children and youngsters but somehow also to all different resource holders with different expectations. Special attention must also be paid to volunteers and professionalisation of sport clubs. The public sector, with its decisions at

the local level and legislation at the national level, has an important role in regulating the quantity, quality and price of youngsters' sport activities. What is also needed is a national plan for sport marketing. While the costs of competitive sport have been increasing at a somewhat worrying pace and are sometimes extremely high, the price of recreational sport is still relatively reasonable, which is important from the point of view of equal access to sport activities.

LÄHTEET

- Ahrnell, B-M. & Nicou, M. 1991. Osaamisen markkinointi: Asiantuntijayrityksen 7 avainta menestykseen. Espoo: Weilin+Göös. Pasi Sajason julkaisemattomassa käsikirjoituksessa julkaisuun Haasteena huomisen hyvinvointi/Mitä liikunta ja urheilu merkitsevät talouselämässä? -osioon.
- Andreff, W. 1984. Les inégalités entre disciplines sportives: une approche économique. Teoksessa C. Pociello (toim.) Sports et Société: approche socioculturelle des pratiques, Paris: Vigot.
- Andreff, W. & Weber, W. 1995. Economy in The Significance of Sport for Society: Health, Socialisation, Economy. Position Paper. Council of Europe Press. 135-168.
- Arndt, J. Crane, E. 1974. Marital Roles in intrafamilial decision making on spending matters. Julkaisussa Curchan, R.C. (toim.) Combined Proceedings. New Marketing for Social and Economic Progress and Marketing's Contributions to the Firm and to the Society. Series 36, Chicago, IL. American Marketing Association, 63-66.
- Autio, A. & Perälä, J. 1981. Aatteellisen yhteisön kirjanpito ja talouden valvonta. Markkinointi-instituutin kirjasarja n:o 26. Amer-yhtymä Oy, Weilin & Göös.
- Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T., 2002. Mikä lapsiamme uhkaa ? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Raportteja 263/2001. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi 2002.
- Bearden, W.O. & Etzel, M.J. 1982. Reference Group Influence on Product and Brand Purchase Decisions. Julkaisussa Journal of Consumer Research 9 (September), 183-194.
- Beatty, S.E. & Talpade, S., 1994. Adolescent Influence in Family Decision Making: A Replication with Extension. Julkaisussa Journal of Consumer Research. Vol. 21, September 1994. 332-341.
- Belch, G., Belch, M.A. & Ceresino, G. 1985. Parental and Teenage Influences in Family Decision Making. Journal of Business Research 13 (April), 163-76.
- Belch, M.A. & Willis, L.A. 2002. Family decision at the turn of the century: Has the changing structure of households impacted the family decision-making process ? Journal of Consumer Behaviour. Academic papers. Dec. 2002;2,2; ABI/INFORM Global. 111-124.
- Blood, R.O.Jr. & Wolfe, D.M. 1960. Husbands and Wives: The Dynamics of Married Living. Free Press, Glencoe, IL.
- Borodulin, K. & Puronaho, K. 1997. Liikuntaseurojen toiminta-elytys Hamina ja Vehkalahti. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

- Boulding, W., Kalra, A., Staelin, R. & Zeithaml, V. 1993. A Dynamic Process Model of Service Quality: From Expectations to Behavioral Intentions. *Journal of Marketing Research* 30, 7-28. Pasi Sajason julkaisemattomassa käsikirjoituksessa julkaisuun Haasteena huomisen hyvinvointi/Mitä liikunta ja urheilu merkitsevät talouselämässä? -osioon.
- Burns, A.C. 1976. Spousal involvement and empathy in jointly-resolved and authoritatively-resolved purchase subdecisions. *Advances in Consumer Research* 3, 199-207.
- Cantell, T. 1993. Kannattaako kulttuuri? Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1993:9. Helsinki.
- Childers, T.L. & Rao, A.R., 1992. The Influence of Familiar and Peer-based reference Groups on Consumer Decisions. *Julkaisussa Journal of Consumer Research*. Vol 19, September 1992. 198-211.
- CIF 2005. <http://www.cif.fi/index.php?tocID=386&sprak=swe>
- Coyne, K. 1990. Irti palvelualan muodeista. *Yritystalous* 3/1990. Pasi Sajason julkaisemattomassa käsikirjoituksessa julkaisuun Haasteena huomisen hyvinvointi/Mitä liikunta ja urheilu merkitsevät talouselämässä? -osioon.
- Cronin, J. & Taylor, S. 1992. Measuring Service Quality: A Re-examination and Extension. *Journal of Marketing* 55-68. Pasi Sajason julkaisemattomassa käsikirjoituksessa julkaisuun Haasteena huomisen hyvinvointi/Mitä liikunta ja urheilu merkitsevät talouselämässä? -osioon.
- Douthitt R.A. & Fedyk, J.M. 1988. The Influence on Children in Family Life Cycle Spending Behavior: Theory and Applications. *Journal of Consumer Affairs* 22 (Winter), 220-248.
- Eagly, A.H. 1978. Sex differences in influenceability. *Psychological Bulletin* 85, 86-116.
- Estola, M. 1996. Kansantaloustieteen perusteet. jyvaskylän yliopisto. Taloustieteen laitos. Julkaisuja n:o 104/96.
- Ferber, R. & Lee, L.C. 1974. Husband-wife influence in family purchasing behavior. *Journal of Consumer Research* 1, 43-50.
- French, J.Jr. & Raven, B. 1959. The Bases of Social Power. *Julkaisussa Studies in Social Power*. Institute for Social Research, Ann Arbor, ML, 150-65.
- Garvin, D. 1984. What Does Product Quality Really Mean?. *Sloan Management Review*, Fall, 25-43. Pasi Sajason julkaisemattomassa käsikirjoituksessa julkaisuun Haasteena huomisen hyvinvointi/Mitä liikunta ja urheilu merkitsevät talouselämässä? -osioon.
- Garvin, D. 1988. *Managing Quality*. New York: Free Press.
- Gratton, C. & Taylor, P. 1985. *Sport and Recreation An Economic Analysis*. London: E. and F.N. Spon Ltd.
- Gratton, C., Taylor, P. 1992. *Government and the economics of sport*. Essex, England: Longman Group.
- Gratton, C. & Taylor, P. 2000. *Economics of Sport and Recreation*. London: Spon Press.
- Gray-Little, B. & Burks, N. 1983. Power and satisfaction in marriage: A review and critique. *Psychological Bulletin* 93, 513-538.

- Grönroos, C. 1987. Miten palveluja markkinoidaan. *Ekonomia* 82. Amer-yhtymä Oy Weilin+Göös kirjapaino. Espoo.
- Haasteena huomisen hyvinvointi, 2000. Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu II. Tutkimuskatsaus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 124. Jyväskylä: Painoporras Oy.
- Hallipelto, A., Helin, H., Oulasvirta, L. & Ruuska, P. 1992. Kunnallistalouden perusteet. Helsinki: VAPK-kustannus, 12.
- Harvey, J. 1998. Service Quality: A Tutorial. *Journal of Operations Management* 16, 9-34, 583-597.
- Harvey, L. & Green, D. 1993. Defining Quality. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 9-34.
- Heikkala, J. 2000. Liikunnan järjestökentän muutokset ja toimintaympäristö. Teoksessa Itkonen, H., Heikkala, J., Ilmanen, K. & Koski, P. Liikunnan kansalaistoiminta - muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152. Helsinki 2000, 127-131.
- Heikkala, J. & Koski, P. 2000. Järjestöt kolmen merkitysulottuvuuden - vapaaehtoisuuden, valtion ja markkinoiden - leikkauspisteessä. Teoksessa Itkonen, H., Heikkala, J., Ilmanen, K. & Koski, P. Liikunnan kansalaistoiminta - muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152. Helsinki 2000, 108-118.
- Heinemann, K. (1984) Socioeconomic Problems of Sports Clubs. *International Review for the Sociology of Sport*, 3-4, 201-213.
- Heinilä, K. 1986. Liikuntaseura sosiaalisena organisaationa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia No 38.
- Heinilä, K. 1993. Liikunta- ja urheiluseura tänään. Teoksessa Itkonen, H. & Nevala, A. (toim.) Urheiluseura juuret mullassa - tukka tuulessa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia No. 58.
- Heinilä, K. & Koski, P. 1991. Suomalainen liikuntaseura. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 125. Helsinki.
- Hill, R. 1972. Modern systems theory and the family: A confrontation, *Social Science Information* 10, 7-26.
- Howard, D. R. & Crompton, J. L. 1995. *Financing Sport*. Morgantown: Fitness Information Technology, Inc.
- Ilmanen, K. 1996. Kunnat liikkeellä. Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919-1994. Jyväskylän yliopisto. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 43.
- Ilmanen, K. 2000. Maakunnan monet viritykset. Teoksessa Itkonen, H., Heikkala, J., Ilmanen, K. & Koski, P. Liikunnan kansalaistoiminta - muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152. Helsinki 2000, 85.
- Ilmonen, K. 1993. Tavaroiden taikamaailma Sosiologinen avaus kulutukseen. Tampere: Vastapaino.
- Itkonen, H. 2000. Kansalaistoiminnan suuri linja. Teoksessa Itkonen, H., Heikkala, J., Ilmanen, K. & Koski, P. Liikunnan kansalaistoiminta -

- muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152. Helsinki 2000, 2, 13.
- Itkonen, H., Heikkala, J., Ilmanen, K. & Koski, P. 2000. Liikunnan kansalaistoiminta - muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 152. Helsinki.
- Jo 40 prosenttia lapsista ja nuorista liikkuu urheiluseurassa. 2005. (http://www.slu.fi/verkkolehti/artikkeli/?ARTIKKELI_NUM=15720)
- Juppi, J. & Vuolle, P. 1986. Liikuntaharrastuksen taloudellinen perusta. Teoksessa Vuolle, P., Telama, R. & Laakso, L. 1986. Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Valtion painatuskeskus. Helsinki, 261-267.
- Juran, J. 1988. Quality Control Handbook. 4. painos. New York: McGraw-Hill . Pasi Sajasalon julkaisemattomassa käsikirjoituksessa julkaisuun Haasteena huomisen hyvinvointi/Mitä liikunta ja urheilu merkitsevät talouselämässä? -osioon.
- Karimäki, A. & Simula, E. 2004. Liikettä liikuntapaikoille. Maksuton liikuntapaikka avaimena lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden lisäämiseen? Jyväskylän maalaiskunnan liikuntatoimi.
- Kassarjian, H. H. & Robertson, T. S. 1991. Perspectives in Consumer Behavior. Prentice-Hall Inc.
- Kesenne, S. 1984-85. Het subsidieren van sport-infrastructuur: een economische bijdrage to teen rationeler sportbeleid (subsidizing sport facilities), Sport (Bloso), 3, 50-53.
- Kim, C., Lee, H. & Hall, K. 1991. A Study of Adolescents' Power, Influence strategy and Influence on Family Purchase Decisions julkaisussa 1991 MA Winter Educators' Proceedings. Childers, T. et.al (toim.) Chigago, merican Marketing Association.
- Kirchler, E. 1988. Household Economic Decision Making, in Handbook of Economic Psychology. VanRaaij, W.F., Van Veldhoven, G.M. & Wärneryd, K.E. (eds.) 258-292.
- Kirk, D., Carlson, T., O'Connor, A., Burket, P., Davis, K. & Glover, S. 1997. The Economic Impact on Families of Children's Participation in Junior Sport. The Australian Journal of Science and Medicine in Sport 29 (2), 27-33.
- Kleemola, I. 1996. Naisliikuntaa 100 vuotta. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.
- Koskenranta, H., Puronaho, K. & Joenmäki, P. 1997a. Liikuntaseura - palveluja kunnalle, elämyksiä kuntalaisille. Saako kunta vastinetta liikuntaseurasijoituksilleen? Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Koski, P. 2000. Liikunta kansalaisaktiivisuutena. Teoksessa Itkonen, H., Heikkala, J., Ilmanen, K. & Koski, P. Liikunnan kansalaistoiminta - muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152. Helsinki 2000, 43-54.
- Koski, P. & Heikkala, J. 1998. Suomalaisten urheiluorganisaatioiden muutos. Lajiliitot professionaalistumisen prosessissa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos, tutkimuksia 63/1998.

- Kytö, H., Aatola, L. & Lehtinen, A-R. 2003. Kotitalouksien palvelutarpeet ja palvelujen käyttö. Tutkimus kolmella aluerakenteeltaan erilaisella seudulla. Kuluttajatutkimuskeskus. Julkaisuja 2003:4.
- Lamb, K.L., Asturias, L.P., Roberts, K. & Brodie, D.A. 1992. Sports participation: how much does it cost? *Leisure Studies*, 11, Leisure Development Centre. 19-29.
- Lantto, O. 2003. Mikrotaloustieteen perusteet.
<http://hkkk.fi/oppimateriaali/mikrop/lu1.html>
- Lapset ja nuoret. 2005.
http://www.slu.fi/liikunta_ja_yhteiskunta/lapset_ja_nuoret/
- Li, M., Hofacre, S. & Mahony, D. 2001. Economics of Sport, Morgantown (Wv/USA): Fitness Information Technology Inc.
- Liikunnan määrärahat 2000-2005.
<http://www.minedu.fi/opm/ministerio/talous/maararahat.html>
- Liikunnan talous. 2005.
http://www.slu.fi/liikunta_ja_yhteiskunta/liikunnan_talous/
- Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu, 1994. Tieteellinen katsaus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 90. Jyväskylä: Kopi-Jyvä Oy.
- Lillrank, P. 1990. Laatumaa: Johdatus Japanin talouselämään laatujohtamisen näkökulmasta. Helsinki: Gaudeamus. Pasi Sajasaloon julkaisemattomassa käsikirjoituksessa julkaisuun Haasteena huomisen hyvinvointi/Mitä liikunta ja urheilu merkitsevät talouselämässä? -osioon.
- Lipponen, T. 1993. Laatujohtaminen. Jyväskylä: QMB Books. Pasi Sajasaloon julkaisemattomassa käsikirjoituksessa julkaisuun Haasteena huomisen hyvinvointi/Mitä liikunta ja urheilu merkitsevät talouselämässä? -osioon.
- Luukka, T. 2006. Valtio lisää tukeaan taidelaitoksille kolmanneksella lähivuosina. Helsingin sanomat 1.2.2006. C 1.
- Lämsä, A-M. & Uusitalo, O. 2002. Palvelujen markkinointi esimiestyön haasteena. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Lämsä, J. 2000. Nuoren jääkiekkoilijan uran aloittaminen ja lopettaminen. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus, KIHU.
- Lämsä, J. 2004. Drop in, drop out - kilpailu kiinnostaa, kilpailu karsii. Teoksessa Lasten kilpailutoiminnan seminaari. Nuori Suomi ry. Helsinki.
- Malenfant, C. (1987) Sociabilities and Volunteering in Sports Associations in France. *International Review for the Sociology of Sport*, 4. 281-293.
- Manchanda, R.V. & Moore-Shay, E. 1996. Mom, I want That! The Effects of Parental Style, Gender and Materialism on Children's Choice of Influence Strategy, julkaisussa 1996 Winter Marketing educators' Conference Proceedings, Vol. 7. Blair, E.A. & Kamakura, W.A. (toim.). Chigago: American Marketing Association. 81-90.
- Manders, T. & Kropman, J. 1987. Sport: ontwikkeling en kosten (sport: development and costs). Nijmegen (NI), Institut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen, 57.
- Matsuda, Y. 1990. The basic policies of sport industry in Japan from the viewpoint of sport marketing. *Sport Science Review*, 13, 35-44.

- Meklin, P. 1991. Valtiontalouden perusteet. Helsinki: Valtionhallinnon kehittämiskeskus. VAPK-kustannus.
- Michon, B. & Ohl, F. 1989. Aspects socio-économiques du prix de la pratique sportive, teoksessa Andreff, W. (toim.) Economie politique du sport. Paris, Dalloz. 34-72.
- Milne, G. R. & McDonald M. A. 1999. Sport Marketing Managing the Exchange Process. Massachusetts: Jones and Bartlett Publishers.
- Morgan, N. & Piercy, N. 1992. Market-Led Quality. Industrial Marketing Management 21, 111-118. Pasi Sajasalonen julkaisemattomassa käsikirjoituksessa julkaisuun Haasteena huomisen hyvinvointi/Mitä liikunta ja urheilu merkitsevät talouselämässä? -osioon.
- Mullin, B. J., Hardy, S. & Sutton, W. A. 1993. Sport Marketing. USA: Human Kinetics Publishers.
- Nevala, A. 1993. Tarkastelussa urheiluseura Varkauden Tarmo - kehityslinjoja kahdeksan vuosikymmenen ajalta. Teoksessa Itkonen, H. & Nevala, A. (toim.) Urheiluseura juuret mullassa - tukka tuulessa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia No 58, 52, 56-57.
- Nupponen, H. & Telama, R. 1998. Liikunta ja liikunnallisuus osana 11-16-vuotiaiden eurooppalaisten nuorten elämäntapaa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Liikuntakasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus. Jyväskylä 1998.
- Nurminen, H. 1988. Järjestöjen tilit ja talous. Jyväskylä: HTM tilintarkastajien palvelu oy.
- Nurminen, H. 1998. Järjestöjen uusi tiliopas Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Palan, K.M. & Wilkes, R.E., 1997. Adolescent-Parent Interaction in Family Decision Making. Julkaisussa Journal of Consumer Research. September 1997. 159-169.
- Palloliitto. 2005.
<http://www.palloliitto.fi/palloliitto>
- Pitkänen, E. 2002. Lapsen vaikutus perheen ostopäätöksissä. Helsingin kaup-pakorkeakoulu. Liiketaloustiede. Markkinoinnin pro gradu -tutkielma.
- Pollay, R.W. 1968. A model of family decision making. British Journal of Marketing 2, 206-216.
- Puronaho, K. 1988. Raha ratkaisee urheilussa. Liikunta ja tiede, 4, 184-187.
- Puronaho, K. 1995. Miksi sijoittaa liikuntaan? Ajankohtainen tietopaketti liikunnan päättäjille. Suomen Urheilun ja Liikunnan julkaisu.
- Puronaho, K. 1998. The Future of Sport - Economical Aspects. Paper presented at The IV Scandinavian Congress on Medicine and Science in Sports. 7.11.1998, Lahti.
- Puronaho, K. 2000. Rahan valta urheilussa. Teoksessa H. Roiko-Jokela & E. Sironen (toim.) Urheilu katsoo peiliin. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 65-84.

- Puronaho, K., Borodulin, K., Koskenranta, H., Vuori S., Matilainen P. & Viitamäki, S. 1999. Kunnallisen liikuntabudjetoinnin edunsaajat ja häviäjät. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Puronaho, K. & Matilainen, P. 1994a. Liikuntaseuratoiminnan talous 1990-luvun taitteessa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikuntarakentamisen tutkimuskeskus. Liikuntarakentamisen tutkimuskeskuksen julkaisu 2/1994.
- Puronaho, K. & Matilainen, P. 1994b. Liikuntaseurojen talous 1989-93. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikuntarakentamisen tutkimuskeskus. Liikuntarakentamisen tutkimuskeskuksen julkaisu 5/1994.
- Puronaho, K. & Matilainen, P. 1997. Hyvinvointi, vaikeudet, tasapaino? Liikuntaseurojen talous 1989-95. Liikunnan kehittämiskeskus julkaisu 2/1997. Jyväskylä.
- Puronaho, K., Näckel, I., Matilainen, P., Pulkkinen, R., Hartman, A-M. & Pavelka, B. 2001. Mitä liikunta maksaa? Jyväskylän yliopisto. Liikunnan kehittämiskeskus 1/2001.
- Raportti Jyväskylän kaupungin liikuntapaikkojen maksu- ja taksapolitiikasta sekä niihin liittyvien ongelmien ratkaisusta. 1996. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikuntarakentamisen tutkimuskeskus. Liikuntarakentamisen tutkimuskeskuksen julkaisu 2/1996.
- Raven, B.H., Centers, R. & Rodrigues, A. 1975. The Bases of Conjugal Power. Julkaisussa Power in Families. Cromwell, R.E. & Olson, D.H. (toim.) John Wiley and Sons, New York.
- Renson, R. & Careel, Chris. 1986. Sportuous Consumption: An Analysis of Social Status Symbolism in Sport Ads. *International Review for Sociology of Sport* 21/2/3. 153-171.
- Reponen, J-P. 1991. Motivaatio vapaaehtoisessa liikuntaseuratyössä. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikuntasosiologian pro gradu -tutkielma.
- Rigg, J. & Lewney, R. 1987. The Economic impact and importance of Sport in the UK. *International Review for the Sociology of Sport*, 22(3), 149-170.
- Rodgers, B. 1977. Rationalizing Sports Policies; Sport and its Social Context: international comparisons. Teoksessa Gratton, C. & Taylor, P. 1985. Sport and Recreation An Economic Analysis. London: E. and F.N. Spon Ltd.
- Ruotsalainen, P. 2005. Kotitalouksien käytettävissä olevat tulot. Tilastokeskus. Henkilökohtainen tiedonanto.
- Rust, R. T., Zahorik, A. & Keiningham, T. L. 1995. Return on Quality (ROQ): Making Service Quality Financially Accountable. *Journal of Marketing* 59, 58-70. Pasi Sajasalonen julkaisemattomassa käsikirjoituksessa julkaisuun Haasteena huomisen hyvinvointi/Mitä liikunta ja urheilu merkitsevät talouselämässä? -osioon.
- Sauli, H., Bardy, M. & Salmi, M. 2002. Elinolojen koventuminen pikkulapsiperheissä. Teoksessa Heikkilä, M. & Kautto, M. (toim.) 2002.

- Suomalaisten hyvinvointi. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2002, 34–35
- Schaninger, C.M. & Danko, W.D. 1993. A Conceptual and Empirical Comparison of Alternative Household Life Cycle Models. *Journal of Consumer Research*, 19 (March), 580–594.
- Seeley, A.M. 1997. Bringing fitness to the masses. *Parks & Recreation*.
- Seppänen, P. (1983) Suomen urheilujärjestöistä ja niiden toiminnasta 1980-luvun alkaessa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia n:o 28.
- Schelvis, N. 1985. *Zuinig met Sport (economical with sport)*. Rijswijk (NL). Ministerie van WVC.
- Shaw, S., Bonen, A., McCabe, J.F. 1991. Do more constraints mean less leisure? Examining the relationship between constraints and participation. *Journal of Leisure Research* 23 (4).
- Sheth, J.N. 1974. *Models of Buyer Behavior: Conceptual, Quantitative and Empirical*. New York: Harper and Row.
- Sipilä, J. 2003. *Palvelujen hinnoittelu*. Ekonomia. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Sjöholm, K. 1995. *Liikunta - Nuorisotyö - Kunnat*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- SLU-esittely. 2005.
<http://www.slu.fi/slu-esittely/>
- SLU:n jäsenjärjestöt. 2005.
<http://www.slu.fi/yhteystiedot/jasenjarjestot/>
- Smith, G. 1993. The Measurement of Quality. *Total Quality Management* 4, 235–244. Pasi Sajason julkaisemattomassa käsikirjoituksessa julkaisuun Haasteena huomisen hyvinvointi/Mitä liikunta ja urheilu merkitsevät talouselämässä? -osioon.
- Smith, G. F., Benson, P. G. & Curley, S. P. 1991. Belief, Knowledge and Uncertainty: A Cognitive Perspective on Subjective Probability. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 48, 291–321. Pasi Sajason julkaisemattomassa käsikirjoituksessa julkaisuun Haasteena huomisen hyvinvointi/Mitä liikunta ja urheilu merkitsevät talouselämässä? -osioon.
- Spiro, R.L. 1983. Persuasion in family decision-making. *Journal of Consumer Research* 9, 393–402.
- Sports Information Bulletin 2, 1994
- Suomen Työväen Urheiluliitto TUL ry. 2005.
<http://dev.sitefactory.fi/tul/www/>
- Suomi, K. 2000. Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo. Liikunnan kehittämiskeskus julkaisu 1/2000. Jyväskylä.
- Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002. Vapaaehtoistyö 2002. SLU:n julkaisusarja 3/02. Helsinki: Suomen Liikunta ja Urheilu.
- Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002. Lapset ja nuoret 2002. SLU:n julkaisusarja 4/02. Helsinki: Suomen Liikunta ja Urheilu.

- Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001–2002. Aikuisliikunta 2002. SLU:n julkaisusarja 5/02. Helsinki: Suomen Kuntourheiluliitto, Kunto ry.
- Taks, M. & Vanreusel, B. 1994. What does sport really cost? A micro-economic study of the consumer cost of golf and soccer. *European Journal for Sport Management* 1: 22–34.
- Taks, M., Renson, R. & Vanreusel, B. 1994. Of Sport, Time and Money. *International Review for Sociology of Sport* 1994:4. Volume 29. 381–397.
- Taks, M., Renson, R., Kesenne, S. & Vanreusel, B. 1994. Sport and its real consumer price: a socioeconomic model. *Käsikirjoitus julkaisuun Contested boundaries and shifting solidarities Proceedings of the XIIIth World Congress of Sociology; Bielefeld (Germany); 18–23 July 1994.*
- Taks, M., Renson, R. & Vanreusel, B. 1995a. "A Socio-economic analysis of social stratification in sports: a methodological framework. *Käsikirjoitus teokseen Proceedings of the First European Seminar on Sport Management and Marketing Research. Montpellier, 2.6.1994. Univeriste de Montpellier, STAPS Laboratory. 1 – 19.*
- Taks, M., Renson, R. & Vanreusel, B. 1995b. Social stratification in sport: a matter of money and taste. *European Journal for Sport Management* 2 (1). 4–14.
- The Voluntary Power ! (1995) European Sports Conference. Working group "Voluntary Sports Leadership and administration at all levels". Final Report. Swedish Sports Confederation. Stockholm 1995.
- Tilkanen, E-L. (1990) Vapaaehtoistyön taloudellinen merkitys liikuntaseuralle. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikuntasosiologian tutkielma. Jyväskylä, 1990. 24–25.
- Torskildsen, G. 1986. Leisure and recreation management (2nd edition). London: Spon.
- Valtonen, H., Rissanen, P., Korhonen, P. & Pekurinen, H. 1989. Suomalaiset liikuntatarvikkeiden kuluttajina 1971–85. Teoksessa liikunta kansantaloudessa 1989. Pekurinen, M. & Pyykkönen, T. (toim.). Liikuntatieteellisen Seuran moniste n:o 13, 7–20.
- Valtonen, H., Rissanen, P. & Pekurinen, M. 1993. Liikunta – talous – kulttuuri. Liikunta taloudessa, talous liikunnassa. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 137. Helsinki.
- van Puffelen, F. 1988. Consumenten bestedingen rond sport (consumer expenses in sport). *Spel en Sport*, 5, 15–18
- Vantaa 1994. Liikuntaseurojen vapaaehtoistyö Vantaalla. (julkaisematon)
- VOCASPORT, 2004. <http://www.vocasport.net>
- Wagner, W., Kirchler, E. & Brandstätter, H. 1984. Marital relationships and purchase decisions – to buy or not to buy, that is the question. *Journal of Economic Psychology* 5, 139–157.
- White, A. & Brackenridge, C. 1985. Who Rules Sport? Gender Divisions in the Power Structure of British Sports Organizations from 1960. *International Review for the Sociology of Sport*, 1–2, 95–106.

- Wilkes, R.E., 1995. Household Life-Cycle Stages, Transitions and Product Expenditures. *Journal of Consumer Research*, Vol. 22. June, 27-42.
- Wilkie, W.L. 1994. *Consumer Behavior*. Kolmas painos. New York: John Wiley & Sons.
- Wilkie, W.L., Moore-Shay, E. & Assar, A. 1992. Family Decision Making for Household Durable Goods. Working paper. Marketing Science Institute, Cambridge, MA.
- Winkler, J. (1984) On the Structural Change in Voluntary Organizations: "The Case of the German Sports Association". *International Review for the Sociology of Sport*, 1, 31-44.
- Zeithaml, Valerie A. 1988, Consumer Perception of Price, Quality and Value: A Means-End Model and Synthesis of Evidence, in *Perspectives in Consumer Behavior*, Kassarijan, H.H. & Robertson, T.S. (eds.) 37-38.

INTERNETLÄHTEET:

- <http://dev.sitefactory.fi/tul/www/>
- <http://hkks.fi/oppimateriaali/mikrop/lu1.html>
- http://www.cif.fi/cif/cif1_1_1.html
- <http://www.minedu.fi/opm/ministerio/talous/veikkausvarat.html>
- http://www.slu.fi/liikunta_ja_yhteiskunta/lapset_ja_nuoret/
- http://www.slu.fi/liikunta_ja_yhteiskunta/liikunnan_talous/
- <http://www.slu.fi/SLU-esittely/>
- http://www.slu.fi/verkkolehti/artikkeli/?ARTIKKELI_NUM=15720
- <http://www.slu.fi/yhteystiedot/jasenjarjestot/>
- <http://www.vocasport.net>

TILASTOLÄHTEET:

- Kotitaloustiedustelu 1971, osa 1. Kotitalouksien kulutusmenot. Tilastokeskus, tilastollisia tiedonantoja no. 55. Helsinki 1976.
- Kotitaloustiedustelu 1976, osa 1. Kotitalouksien kulutusmenot. Tilastokeskus, tilastollisia tiedonantoja no. 62. Helsinki 1979.
- Kotitaloustiedustelu 1981, osa 1. Kotitalouksien kulutusmenot. Tilastokeskus, tilastollisia tiedonantoja no. 71. Helsinki 1984.
- Kotitaloustiedustelu 1985, osa 1. Kulutusmenot kotitaloutta kohti kotitalouden vuositason sosioekonomisen luokituksen mukaan vuonna 1985. Tilastokeskus. Helsinki 1987.

LIITE 1

Kyselylomake

MITÄ LIIKUNTA MAKSAA?

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää harrastamisen kustannuksia 1) eri liikuntalajeissa, 2) eri puolilla Suomea, 3) eri ikäisenä (8-, 12- ja 16-vuotiaat sekä seniorit), 4) erilaisissa liikuntaseuroissa sekä 5) viime vuosina tapahtuneita muutoksia harrastuskustannuksissa. Työn tavoitteena on kehittää seuratoimintaa siten, että kustannuksia pyritäisiin vähentämään ja että niihin kiinnitettäisiin kaikkialla entistä enemmän huomiota. **Toivoisimme, että täyttäisitte huolellisesti oheisen kyselylomakkeen ja palauttaisitte sen lapsenne/nuorene valmentajalle seuraavissa harjoituksissa.** Tutkimusta rahoittavat mm. Suomen Liikunta ja Urheilu, 12 kaupunkia ja 14 lajiliittoa. **Tämä kysely koskee ainoastaan sitä lajia, jonka harjoituksista lomake on saatu.**

Jyväskylässä 1.5.2000

Kari Puronaho, tutkija, Jyväskylän yliopisto
Jyväskylän yliopisto

Ilari Näckel, tutk.siht.

Taustatekijät

1. Harrastajan ikä _____ ja sukupuoli _____

2a. Perheen koko

Aikuisia _____, Lapsia _____

2b. Perheen bruttotulot vuodessa

() alle 50.000 mk () 50-100.000 mk () 100-200.000 mk () 200-300.000 mk ()
yli 300.000 mk

3a. Harrastajan laji _____

3b. Harrastuskauden pituus (kk/vuosi) _____

3c. Harjoitus, harrastus- tai kilpailutapahtumien määrä (kpl/vuosi) _____

4a. Harrastajan seura/joukkue, jossa harrastaa ko. lajia

4b. Toiminnan kilpaurheilullinen tai harrastustaso

() SM-sarjataso tai vastaava () piiri-/aluetaso () paikallistaso () harrastelijataso

4c. Muut lajit, mitä harrastaa

Pakolliset maksut

5. Jäsenmaksu

mk/vuosi _____

6. Lisenssimaksut

mk/vuosi _____

7. Vakuutus

mk/vuosi _____

8. Kuukausimaksut seuralle/joukkueelle

mk/vuosi _____

9. Muut pakolliset maksut

Maksu _____;

mk/vuosi _____

Matkakulut

10. Arvioi matkakulut harjoituksiin

HUOM ! Jos kuljetukseen käytetään omaa autoa, kilometrihintana käytetään 1 mk/km

(Esimerkki 1: etäisyys kotoa harjoituspaikalle 8 km, harjoitusten määrä vuodessa 200, kilometrihintana 1 mk/km = $2 \times 8 \times 200 \times 1 = 3200$ mk/vuosi)

Henkilöauto

mk/vuosi _____

Bussi, juna tai muu julkinen liikenneväline

mk/vuosi _____

Yhteensä

mk/vuosi _____

Kilpailut, turnaukset ja leirit

11. Kilpailu- ja/tai turnauskulut, mitkä maksetaan erikseen ja eivät sisälly lissenssi/kuukausimaksuihin (Kokonaissumma on tärkeä, mutta yksilöi menot, jos voit)

a) Kilpailu- ja turnausmaksut (mk/vuosi)

b) Matkakulut (mk/vuosi)

c) Ruokailukulut (mk/vuosi)

d) Muut kulut (mk/vuosi)

Yhteensä (mk/vuosi)

12. Leirikulut, mitkä maksetaan erikseen ja eivät sisälly lisen-

si/kuukausimaksuihin
(Kokonaissumma on tärkeä, mutta yksilöi menot, jos voit)

a) Leirimaksut (mk/vuosi)

b) Matkakulut (mk/vuosi)

c) Ruokailukulut (mk/vuosi)

d) Muut kulut (mk/vuosi)

Yhteensä (mk/vuosi)

13. Taskuraha/käyttöraha kilpailuihin, turnauksiin ja leireille
mk/vuosi _____

Liikuntavälineet ja tekstiilit

14. Lajin kilpailutoiminnan vaatimat pakolliset liikuntavälineet
mk/vuosi _____

15. Lajin kilpailutoiminnan vaatimat pakolliset jalkineet/tekstiilit
mk/vuosi _____

16. Pääasiassa harjoitteluun tarvittavat liikuntavälineet
mk/vuosi _____

17. Pääasiassa harjoitteluun tarvittavat jalkineet/tekstiilit
mk/vuosi _____

18. Muut liikuntaväline- tai tekstiilimenot

a) Muu, mikä _____

mk/vuosi _____

b) Muu, mikä _____

mk/vuosi _____

Muut liikuntaharrastuksesta aiheutuvat menot

19. Kirjallisuus, lehdet ja videot

mk/vuosi _____

20. Lajin penkkiurheilu

mk/vuosi _____

21. Lääkintä tai lihashuolto

mk/vuosi _____

22. Lisävakuutukset

mk/vuosi _____

23. Miten harrastamisen kustannukset ovat kehittyneet viime vuosina ?

1. Kasvaneet erittäin paljon ()

2. Kasvaneet jonkin verran ()

3. Pysyneet ennallaan ()

4. Vähentyneet jonkin verran ()

5. Vähentyneen erittäin paljon ()

24. Mikäli kustannukset ovat mielestänne kasvaneet, mitkä ovat pääsyyt kasvuun ?

(1= merkittävin, 2= toiseksi merkittävin...)

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

25. Miten olette kyenneet vähentämään harrastamisesta aiheutuvia kustannuksia ?

(1= merkittävin keino, 2= toiseksi merkittävin...)

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

26. Ovatko harrastamisesta aiheutuvat kustannukset mielestänne (rasti ko. kohtaan)

1. Erittäin suuria ()

2. Melko suuria ()

- 3. Sopivia ()
- 4. Melko pieniä ()
- 5. Erittäin pieniä ()

27. Tulisiko harrastamisesta aiheutuvia kustannuksia mielestänne alentaa?

Kyllä () Ei ()

28. Jos harrastamisen kustannuksia tulisi mielestänne alentaa, miten se tulisi tehdä?

(1= merkittävin, 2= toiseksi merkittävin...)

- 1. _____
- 2. _____
- 3. _____
- 4. _____
- 5. _____

KIITOS VASTAUKSESTANNE !

LIITE 2

Luettelo seura-analyysissä käytetyistä liikuntaseuratutkimuksista ja -julkaisuista

- Heinilä, K. 1986. Liikuntaseura sosiaalisena organisaationa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia No 38.
- Heinilä, K. 1993. Liikunta- ja urheiluseura tänään. Teoksessa Itkonen, H. & Nevala, A. (toim.) Urheiluseura juuret mullassa – tukka tuulessa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia No 58.
- Heinilä, K. & Koski, P. 1991. Suomalainen liikuntaseura. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 125. Helsinki.
- Itkonen, H. 1993. Urheiluseuran tulevaisuus – värikäs, vallaton ja kimmoisa. Teoksessa Itkonen, H. & Nevala, A. (toim.) Urheiluseura juuret mullassa – tukka tuulessa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia No 58.
- Itkonen, H., Heikkala, J., Ilmanen, K. & Koski, P. Liikunnan kansalaistoiminta – muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152. Helsinki 2000.
- Koski, P. 1987. Suomalainen liikuntaseura. Mitä seuroistamme tiedetään. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia No 43.
- Koski, P. 2000. Liikunta kansalaisaktiivisuutena. Teoksessa Itkonen, H., Heikkala, J., Ilmanen, K. & Koski, P. Liikunnan kansalaistoiminta – muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152. Helsinki 2000.
- Mitä liikunta ja urheilu merkitsevät talouselämässä? 2000. Teoksessa M. Miettinen (toim.) Haasteena huomisen hyvinvointi – Miten liikunta lisää mahdollisuuksia. Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu II tutkimuskatsaus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 124. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämistäitiö, 325 - 353.
- Puronaho, K. 1988. Liikuntapolitiikkaa harjoitettu liikuntaa seuroissa harrastavien ehdoin. Suomen Kunnallislehti 73 (3), 42 - 46.
- Puronaho, K. 1989. Liikuntaan käytetyt varat Suomessa vuonna 1986. Teoksessa M. Pekurinen & T. Pyykkönen (toim.) Liikunta kansantaloudessa. Liikuntatieteellisen seuran moniste no 13. Helsinki, 46 - 51.
- Puronaho, K. 1990. Liikuntatoiminnan taloudellinen merkittävyys. Teoksessa M. Innanen (toim.) Yhteistyöseminaari vapaakuntahengessä. 5.-6.1.1990. Seminaariraportti. Vierumäki: Suomen Valtakunnallinen Urheiluliitto, 81-92.
- Puronaho, K. 1993. Liikunta – Kustannuserä vai investointi. Liikunta ja Tiede 30 (4), 32-34.
- Puronaho, K. 1994. Financing sport clubs in Finland. European Seminar on Sport Management and Marketing Research. 1.-2.6.1994. Montpellier, 29-38.
- Puronaho, K. 1994. Urheilu liikuttaa rahaa. Selvitys liikunnan rahoituksen kehityksestä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Puronaho, K. 1998. The Future of Sport – Economical Aspects. Paper presented at The IV Scandinavian Congress on Medicine and Science in Sports. 7.11.1998, Lahti.
- Puronaho, K. 1999. Economic Impact of Sport. Sport Management Committee European Seminar Proceedings Athens 1999. Olympism – Past, Present & Future. Ateena, 76–86.
- Puronaho, K. 1999. Kunta, seura ja liikuntatalous; Samassa veneessä eri suuntiin? Liikunta ja tiede 36 (2),4–10.
- Puronaho, K. 2000. The Volunteer, Julkaisematon raportti. Jyväskylän yliopisto.
- Puronaho, K. 2002. Mitä liikunta maksaa. SportPro 1 (4), 38–41.
- Puronaho, K. 2003. The Price of Soccer. European Sport Management Congress. 10.–13.9.2003. Tukholma, 146–147.
- Puronaho, K., Borodulin, K., Koskenranta, H., Vuori S., Matilainen P. & Viitamäki, S. 1999. Kunnallisen liikuntabudjetoinnin edunsaajat ja häviäjät. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Puronaho, K., Borodulin, K., Koskenranta, H. & Vuori, S. 1999. Kunta, seura ja liikuntatalous: Samassa veneessä eri suuntiin? Liikunta ja Tiede 36 (2), 4–10.
- Puronaho, K. & Matilainen, P. 1994. Liikuntaseuratoiminnan talous 1990-luvun taitteessa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikuntarakentamisen tutkimuskeskus. Liikuntarakentamisen tutkimuskeskuksen julkaisu 2/1994.
- Puronaho, K. & Matilainen, P. 1994. Liikuntaseurojen talous 1989–93. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikuntarakentamisen tutkimuskeskus. Liikuntarakentamisen tutkimuskeskuksen julkaisu 5/1994.
- Puronaho, K. & Matilainen, P. 1997. Hyvinvointi, vaikeudet, tasapaino? Liikuntaseurojen talous 1989–95. Liikunnan kehittämiskeskus julkaisu 2/1997. Jyväskylä.
- Puronaho, K., Matilainen, P. & Varis, M. 1998. SLU:n puheenjohtajat ja sihteerit – seuratoiminnan tukiranka. SLU-julkaisusarja 5/1998. Jyväskylä: Suomen Liikunta ja Urheilu, Jyväskylän yliopisto.

LIITE 3

Keskimääräinen harrastuskauden pituus sekä keskimääräiset vuotuiset ja viikoittaiset harrastuskerrat 6-10-vuotiailla

Laji	Kilpa-urheilijat (K)			Harraste-liikkujat (H)			K-H erotus (krt/vko)
	Kausi (kk)	krt/v	krt/vko	Kausi (kk)	krt/v	krt/vko	
Hiihto	6,4	82,8	3,2	10,0	67,5	1,7	1,5
Jalkapallo	10,6	89,9	2,1	9,8	90,2	2,3	-0,2
Jääkiekko	7,8	95,4	3,1	8,3	93,7	2,8	0,2
Koripallo	9,0	88,0	2,4	8,5	75,8	2,2	0,2
Lentopallo	9,1	85,8	2,4	9,5	48,0	1,3	1,1
Nais-voimistelu	9,3	121,6	3,3	8,6	45,5	1,3	1,9
Pesäpallo	10,0	30,0	0,8				
Ratsastus				10,3	44,7	1,1	
Salibandy				9,0	40,0	1,1	
Taitoluistelu	10,4	236,8	5,7	9,3	150,4	4,0	1,7
Tanssi	10,5	96,8	2,3	9,0	52,0	1,4	0,9
Uinti	9,6	111,5	2,9	9,6	111,3	2,9	0,0
Yleisurheilu	8,6	63,3	1,8	8,3	44,2	1,3	0,5
Kaikki	9,4	110,1	2,9	9,1	82,7	2,3	0,7

LIITE 4

Keskimääräinen harrastuskauden pituus sekä keskimääräiset vuotuiset ja viikoittaiset harrastuskerrat 11-14-vuotiailla

Laji	Kilpa-urheilijat (K)			Harraste-liikkujat (H)			K-H erotus (krt/vko)
	Kausi (kk)	krt/v	krt/vko	Kausi (kk)	krt/v	krt/vko	
Hiihto	8,0	116,5	3,6	5,0	40,0	2,0	1,6
Jalkapallo	10,4	124,8	3,0	8,5	60,0	1,8	1,2
Jääkiekko	9,0	136,7	3,8	8,7	114,2	3,3	0,5
Koripallo	10,0	146,8	3,7	9,0	59,3	1,6	2,0
Lentopallo	9,7	120,5	3,1	8,7	60,3	1,7	1,4
Naisvoimistelu	11,0	206,8	4,7	8,1	40,5	1,3	3,5
Pesäpallo	9,4	103,3	2,7	4,6	38,0	2,1	0,7
Ratsastus	12,0	173,4	3,6	10,6	80,6	1,9	1,7
Salibandy	9,4	103,2	2,8	9,3	20,0	0,5	2,2
Taitoluistelu	10,4	251,9	6,0	8,3	116,0	3,5	2,5
Tanssi	9,9	138,1	3,5	9,6	85,8	2,2	1,3
Uinti	10,1	235,1	5,8	9,7	146,9	3,8	2,0
Yleisurheilu	10,8	136,9	3,2	10,3	65,6	1,6	1,6
Kaikki	9,9	163,1	4,1	9,2	83,5	2,3	1,9

LIITE 5

Keskimääräinen harrastuskauden pituus sekä keskimääräiset vuotuiset ja viikoittaiset harrastuskerrat 15-18-vuotiailla

Laji	Kilpa-urheilijat (K)			Harraste-liikkujat (H)			K-H erotus (krt/vko)
	Kausi (kk)	krt/v	krt/vko	Kausi (kk)	krt/v	krt/vko	
Hiihto	10,8	232,5	5,4				
Jalkapallo	11,1	195,9	4,4	8,0	50,0	1,6	2,8
Jääkiekko	10,5	216,3	5,2	7,8	102,0	3,3	1,9
Koripallo	10,0	160,4	4,0	9,8	65,5	1,7	2,3
Lentopallo	10,4	138,9	3,3	9,0	92,5	2,6	0,8
Naisvoimistelu	11,0	242,9	5,5	9,4	39,1	1,0	4,5
Pesäpallo	9,9	225,8	5,7	4,6	27,3	1,5	4,2
Ratsastus	11,6	220,9	4,7	10,9	81,6	1,9	2,9
Salibandy	10,1	188,9	4,7	11,0	135,0	3,1	1,6
Taitoluistelu	10,8	290,9	6,7	9,0	157,3	4,4	2,4
Tanssi	10,3	186,8	4,5	8,5	45,5	1,3	3,2
Uinti	10,6	300,4	7,1	9,0	140,0	3,9	3,2
Yleisurheilu	11,6	227,9	4,9	11,5	78,0	1,7	3,2
Kaikki	10,7	225,3	5,3	9,5	75,7	2,0	3,3

LIITE 6

Toisen lajin harrastus (6–10-vuotiaat)

Tutkimuslaji	Jalkapallo	Uinti	Yu	Salibandy	Jääkiekko	Pujottelu	Muut	Kaikki	%
Hiihto	1	0	4	0	0	2	0	7	100
Jalkapallo	0	2	5	4	11	3	19	44	80
Jääkiekko	43	3	5	15	0	4	26*	96	141
Koripallo	2	1	1	0	0	2	5	11	69
Lentopallo	2	1	2	0	0	1	12	18	100
Naisvoimistelu	0	3	1	0	0	0	5	9	32
Pesäpallo	0	0	0	0	0	0	2	2	100
Ratsastus	2	1	0	0	1	1	10	15	58
Taitoluistelu	2	3	5	0	0	2	15	27	51
Tanssi	4	5	1	0	0	0	11	21	72
Uinti	5	0	0	1	2	0	12	20	63
Yleisurheilu	7	5	0	1	2	1	20**	36	103
%	18	6	6	6	5	5	44	83	
Yhteensä	68	24	24	21	16	16	137	306	

(N=370)

*) erityisesti koripallo ja pesäpallo

**) erityisesti luistelu ja naisvoimistelu

LIITE 7

Toisen lajin harrastus (11–14-vuotiaat)

Tutkimuslaji	Jalkapallo	Salibandy	Tanssi	Pujottelu	Uinti	Yu	Muut	Kaikki	%
Hiihto	7	1	1	0	1	6	10	26	144
Jalkapallo	1	15	0	2	4	5	22****	49	86
Jääkiekko	58	23	1	7	6	3	56*	154	99
Koripallo	5	1	3	4	3	0	17	33	79
Lentopallo	2	1	1	1	4	1	19	29	67
Naisvoimistelu	1	0	9	1	2	0	11	24	56
Pesäpallo	4	3	0	1	0	2	9	19	100
Ratsastus	1	1	8	4	3	2	5	24	41
Salibandy	6	0	1	3	0	0	3	13	87
Taitoluistelu	2	3	14	1	2	2	16	40	51
Tanssi	2	0	2	3	4	1	9	23	74
Uinti	1	4	6	5	0	4	24**	48	66
Yleisurheilu	5	4	3	4	1	0	23***	42	84
%	14	8	7	5	4	4	37	76	
Yhteensä	95	56	49	36	30	26	245	524	

(N=685)

*) erityisesti pesäpallo ja tennis

**) erityisesti naisvoimistelu

*** erityisesti hiihto

**** erityisesti jääkiekko ja koripallo

LIITE 8

Toisen lajin harrastus (15–18-vuotiaat)

Laji	Sali- bandy	Pujottelu	Kävely	Jalka- pallo	Aerobic	Muut	Kaikki	%
Hiihto	1	0	2	0	0	11	14	100
Jalkapallo	5	2	1	0	1	10	19	41
Jääkiekko	13	5	2	12	0	49*	81	69
Koripallo	1	2	0	3	1	6	13	48
Lentopallo	2	1	2	1	1	8	15	68
Nais- voimistelu	0	1	3	0	3	8	15	33
Pesäpallo	5	3	3	2	1	8	22	116
Ratsastus	0	7	7	0	6	24**	44	67
Salibandy	0	2	0	1	0	11	14	70
Taito- luistelu	0	1	0	0	0	9	10	22
Tanssi	1	2	0	0	1	6	10	42
Uinti	1	2	2	1	2	12	20	43
Yleis- urheilu	2	0	0	1	2	7	12	52
%	6	5	4	4	3	32	56	
Yhteensä	31	28	22	21	18	201	289	

(N=517)

* erityisesti pesäpalloa

** tasaisesti esimerkiksi tanssia, tennistä ja uintia

LIITE 9

Kilpa- ja harrasteliikkujien yksikkökustannukset lajeittain ja sukupuolittain

TAULUKKO Kilpa- (K) ja harrasteliikkujien (H) yksikkökustannukset sukupuolittain (6-10-vuotiaat)

Laji	6-10-vuotiaat Pojat			6-10-vuotiaat Tytöt			Kaikki
	K	H	Kaikki	K	H	Kaikki	
Hiihto	29	11**	19	21		21	20
Jalkapallo	9	4	8	7	8	8	8
Jääkiekko	14	13	13		7	7	13
Koripallo	7	11	10	5	2	3	6
Lentopallo	4		4	4	6	4	4
Naisvoimistelu				8	4	7	7
Pesäpallo	13**		13**				13
Ratsastus		24	24		28	28	28
Salibandy		6*	6				6
Taitoluistelu		14	14	14	12	13	13
Tanssi	13	6	11	15	9	13	12
Uinti	8	8	8	8	6	6	7
Yleisurheilu	11	13	12	7	6	7	9
Kaikki	11	11	11	12	11	11	11

*) N=1, **) N=2

Kilpa- (K) ja harrasteliikkujien (H) yksikkökustannukset sukupuolittain (11-14-vuotiaat)

Laji	11-14-vuotiaat Pojat			11-14-vuotiaat Tytöt			Kaikki
	K	H	Kaikki	K	H	Kaikki	
Hiihto	18		18	27	18**	26	21
Jalkapallo	10	18**	10	8		8	9
Jääkiekko	15	16	15	12	11	12	15
Koripallo	10	6	10	8	5	8	8
Lentopallo	5		5	5	10	5	5
Naisvoimistelu				11	5	10	10
Pesäpallo	13	7	12	9	11	9	11
Ratsastus	20	26	23	33	16	23	23
Salibandy	10	54*	10				10
Taitoluistelu	51		51	17	8	16	16
Tanssi	18	13	17	16	8	15	16
Uinti	7	8	7	9	7	8	8
Yleisurheilu	10	4	9	7	8	7	8
Kaikki	12	13	12	13	11	13	13

*) N=1, **) N=2

Kilpa- (K) ja harrasteliikkujen (H) yksikkökustannukset sukupuolittain (15-18-vuotiaat)

Laji	15-18-vuotiaat Pojat			15-18-vuotiaat Työt			Kaikki
	K	H	Kaikki	K	H	Kaikki	
Hiihto	28		28	23		23	26
Jalkapallo	12		12	9	2*	9	11
Jääkiekko	15	12	15	13		13	14
Koripallo	10	9	10	12	15	12	10
Lentopallo	8		8	5	4	5	5
Naisvoimistelu				8	7	8	8
Pesäpallo	10	4	9	6	9	6	7
Ratsastus	74		74	39	24	36	36
Salibandy	8		8	7	8**	7	8
Taitoluistelu	28		28	19	5	19	19
Tanssi	16		16	25	4	24	21
Uinti	7		7	7	2**	7	7
Yleisurheilu	5	3*	5	8	7*	8	7
Yhteensä	13	10	13	17	16	16	15

*) N=1, **) N=2

LIITE 10

Kilpa- ja harrastekustannukset lajeittain ja ikäryhmittäin

Hiihto

Kilpakustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	5	37	214	568	55	64	915	23	1 877
€/kerta		0	3	7	1	1	11	0	23
11-14-v.	16	78	390	563	176	86	1 102	109	2 507
€/kerta		1	3	5	2	1	9	1	22
15-18-v.	14	284	1 202	1 124	708	145	2 500	194	6 157
€/kerta		1	5	5	3	1	11	1	26

Harrastelukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	2	34	101	126	8	42	429	0	741
€/kerta		1	1	2	0	1	6	0	11
11-14-v.	2	46	277	25	8	4	336	8	706
€/kerta		1	7	1	0	0	8	0	18
15-18-v.	0								
€/kerta									

Kustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	7	36	182	442	42	58	776	16	1552
€/kerta		0	2	6	1	1	10	0	20
11-14-v.	18	75	378	503	160	77	1017	98	2307
€/kerta		1	3	5	1	1	9	1	21
15-18-v.	14	284	1202	1124	708	145	2500	194	6157
€/kerta		1	5	5	3	1	11	1	26

Jalkapallo

Kilpakustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	42	138	223	164	39	42	167	18	791
€/kerta		2	2	2	0	0	2	0	9
11-14-v.	55	229	285	235	69	64	225	41	1148
€/kerta		2	2	2	1	1	2	0	9
15-18-v.	45	545	507	421	129	126	387	141	2257
€/kerta		3	3	2	1	1	2	1	12

Harrastelukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	13	104	106	97	27	27	122	7	491
€/kerta		1	1	1	0	0	1	0	5
11-14-v.	2	45	50	212	287	50	198	229	1070
€/kerta		1	1	4	5	1	3	4	18
15-18-v.	2	22	17	0	0	17	42	0	98
€/kerta		0	0	0	0	0	1	0	2

Kustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	55	130	195	148	36	38	157	15	720
€/kerta		1	2	2	0	0	2	0	8
11-14-v.	57	223	277	234	76	63	224	47	1145
€/kerta		2	2	2	1	1	2	0	9
15-18-v.	46	534	496	412	127	123	379	138	2210
€/kerta		3	3	2	1	1	2	1	11

Jääkiekko

Kilpakustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matka- kulut	Kilpailu- kulut	Leiri- kulut	Tasku- rahat	Liikunta- välineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	36	348	300	129	141	48	252	105	1323
€/kerta		4	3	1	1	1	3	1	14
11-14-v.	137	666	412	166	150	96	430	71	1992
€/kerta		5	3	1	1	1	3	1	15
15-18-v.	113	1176	709	207	87	180	643	131	3134
€/kerta		5	3	1	0	1	3	1	14

Harrastelukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matka- kulut	Kilpailu- kulut	Leiri- kulut	Tasku- rahat	Liikunta- välineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	32	276	324	118	98	42	237	93	1188
€/kerta		3	3	1	1	0	3	1	13
11-14-v.	19	583	348	165	108	72	433	60	1770
€/kerta		5	3	1	1	1	4	1	15
15-18-v.	5	277	400	151	0	40	343	25	1237
€/kerta		3	4	1	0	0	3	0	12

Kustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matka- kulut	Kilpailu- kulut	Leiri- kulut	Tasku- rahat	Liikunta- välineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	68	314	311	124	121	45	245	99	1259
€/kerta		3	3	1	1	0	3	1	13
11-14-v.	156	656	404	166	145	93	431	70	1965
€/kerta		5	3	1	1	1	3	1	15
15-18-v.	118	1138	696	205	83	174	630	127	3053
€/kerta		5	3	1	0	1	3	1	14

Koripallo

Kilpakustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	5	95	108	180	34	10	123	3	553
€/kerta		1	1	2	0	0	1	0	6
11-14-v.	34	261	210	327	133	88	226	38	1282
€/kerta		2	1	2	1	1	2	0	9
15-18-v.	23	316	250	452	89	107	354	70	1640
€/kerta		2	2	3	1	1	2	0	10

Harrastelukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	11	132	70	70	37	40	73	34	455
€/kerta		2	1	1	0	1	1	0	6
11-14-v.	8	44	75	42	42	11	126	0	339
€/kerta		1	1	1	1	0	2	0	6
15-18-v.	4	71	187	63	63	84	210	25	702
€/kerta		1	3	1	1	1	3	0	11

Kustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6 - 10v.	16	121	82	104	36	30	89	24	486
€/kerta		2	1	1	0	0	1	0	6
11 - 14-v.	42	220	184	273	116	73	207	30	1103
€/kerta		2	1	2	1	1	2	0	8
15 - 18-v.	27	280	241	395	85	104	333	63	1501
€/kerta		2	2	3	1	1	2	0	10

Lentopallo

Kilpakustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	12	83	30	76	13	37	90	1	330
€/kerta		1	0	1	0	0	1	0	4
11-14-v.	37	66	165	97	33	57	124	14	558
€/kerta		1	1	1	0	0	1	0	5
15-18-v.	18	66	160	173	94	126	121	56	795
€/kerta		0	1	1	1	1	1	0	6

Harrastelukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6 - 10v.	6	101	66	25	0	8	63	11	275
€/kerta		2	1	1	0	0	1	0	6
11 - 14-v.	6	147	198	45	0	60	137	10	598
€/kerta		2	3	1	0	1	2	0	10
15 - 18-v.	4	77	34	53	0	63	109	0	336
€/kerta		1	0	1	0	1	1	0	4

Kustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6 - 10v.	18	89	42	59	9	27	81	5	312
€/kerta		1	1	1	0	0	1	0	4
11 - 14-v.	43	78	170	90	29	58	126	14	563
€/kerta		1	2	1	0	1	1	0	5
15 - 18-v.	22	68	137	151	77	114	119	46	712
€/kerta		1	1	1	1	1	1	0	5

Naisvoimistelu

Kilpakustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	14	170	365	162	20	108	145	10	981
€/kerta		1	3	1	0	1	1	0	8
11-14-v.	27	495	473	456	260	116	297	99	2196
€/kerta		2	2	2	1	1	1	0	11
15-18-v.	35	433	355	371	253	108	326	94	1939
€/kerta		2	1	2	1	0	1	0	8

Harrastelukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	14	45	93	0	0	0	27	4	169
€/kerta		1	2	0	0	0	1	0	4
11-14-v.	16	62	54	8	0	15	41	12	192
€/kerta		2	1	0	0	0	1	0	5
15-18-v.	10	25	92	0	0	2	127	11	257
€/kerta		1	2	0	0	0	3	0	7

Kustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	28	108	229	81	10	54	86	7	575
€/kerta		1	3	1	0	1	1	0	7
11-14-v.	43	334	317	290	163	79	202	66	1451
€/kerta		2	2	2	1	1	1	0	10
15-18-v.	45	342	296	289	197	84	282	75	1566
€/kerta		2	1	1	1	0	1	0	8

Pesäpallo

Kilpakustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	2	101	84	42	101	25	42	0	395
€/kerta		3	3	1	3	1	1	0	13
11-14-v.	12	136	284	200	178	64	249	22	1133
€/kerta		1	3	2	2	1	2	0	11
15-18-v.	12	401	251	196	69	130	378	113	1538
€/kerta		2	1	1	0	1	2	0	7

Harrastelukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
€/kerta									
11-14-v.	7	66	23	50	46	23	97	24	329
€/kerta		2	1	1	1	1	3	1	9
15-18-v.	7	0	12	0	0	2	166	0	181
€/kerta		0	0	0	0	0	6	0	7

Kustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	2	101	84	42	101	25	42	0	395
€/kerta		3	3	1	3	1	1	0	13
11-14-v.	19	111	187	145	129	49	193	23	837
€/kerta		1	2	2	2	1	2	0	11
15-18-v.	19	253	163	124	44	83	300	71	1038
€/kerta		2	1	1	0	1	2	0	7

Ratsastus

Kilpakustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matka- kulut	Kilpailu- kulut	Leiri- kulut	Tasku- rahat	Liikunta- välineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	0								
€/kerta									
11-14-v.	14	2107	817	903	426	108	1083	179	5625
€/kerta		12	5	5	2	1	6	1	32
15-18-v.	33	2249	723	1426	476	114	3315	473	8776
€/kerta		10	3	6	2	1	15	2	40

Harrastelukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matka- kulut	Kilpailu- kulut	Leiri- kulut	Tasku- rahat	Liikunta- välineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	26	529	209	18	205	19	172	79	1232
€/kerta		12	5	0	5	0	4	2	28
11-14-v.	45	586	251	43	226	38	160	54	1358
€/kerta		7	3	1	3	0	2	1	17
15-18-v.	33	591	366	410	271	48	254	47	1987
€/kerta		7	4	5	3	1	3	1	24

Kustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matka- kulut	Kilpailu- kulut	Leiri- kulut	Tasku- rahat	Liikunta- välineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	26	529	209	18	205	19	172	79	1232
€/kerta		12	5	0	5	0	4	2	28
11-14-v.	59	947	385	247	273	55	379	84	2370
€/kerta		9	4	2	3	1	4	1	23
15-18-v.	66	1420	545	918	374	81	1785	260	5831
€/kerta		9	4	6	2	1	12	2	36

Salibandy

Kilpakustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
€/kerta									
11-14-v.	14	259	225	184	0	74	223	50	1014
€/kerta		3	2	2	0	1	2	0	10
15-18-v.	18	318	392	283	85	83	301	114	1576
€/kerta		2	2	2	0	0	2	1	8

Harrastelukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	1	101	61	0	0	0	84	0	246
€/kerta		3	2	0	0	0	2	0	6
11-14-v.	1	345	387	118	0	84	109	34	1076
€/kerta		17	19	6	0	4	5	2	54
15-18-v.	2	354	34	336	0	109	219	0	1052
€/kerta		3	0	2	0	1	2	0	8

Kustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	1	101	61	0	0	0	84	0	246
€/kerta		3	2	0	0	0	2	0	6
11-14-v.	15	265	235	179	0	75	215	49	1018
€/kerta		3	2	2	0	1	2	0	10
15-18-v.	20	321	356	289	77	85	293	103	1524
€/kerta		2	2	2	0	0	2	1	8

Taitoluistelu

Kilpakustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	21	1229	564	442	513	42	546	87	3423
€/kerta		5	2	2	2	0	2	0	14
11-14-v.	71	1492	611	454	722	104	708	150	4240
€/kerta		6	2	2	3	0	3	1	17
15-18-v.	43	1852	561	970	936	165	941	188	5612
€/kerta		6	2	3	3	1	3	1	19

Harrastelukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	32	739	396	87	200	20	336	41	1817
€/kerta		5	3	1	1	0	2	0	12
11-14-v.	8	369	257	0	111	11	178	12	938
€/kerta		3	2	0	1	0	2	0	8
15-18-v.	3	280	252	70	25	17	126	0	771
€/kerta		2	2	0	0	0	1	0	5

Kustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	53	933	462	228	324	29	419	59	2453
€/kerta		5	3	1	2	0	2	0	13
11-14-v.	79	1378	575	408	660	94	654	136	3906
€/kerta		6	2	2	3	0	3	1	16
15-18-v.	46	1750	540	911	876	155	888	176	5297
€/kerta		6	2	3	3	1	3	1	19

Tanssi

Kilpailukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	15	161	304	502	101	62	156	73	1360
€/kerta		2	3	5	1	1	2	1	14
11-14-v.	23	677	322	424	300	60	476	89	2347
€/kerta		5	2	3	2	0	3	1	17
15-18-v.	20	613	487	1538	332	108	989	85	4151
€/kerta		3	3	8	2	1	5	0	22

Harrastelukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	14	96	169	27	14	1	101	34	441
€/kerta		2	3	1	0	0	2	1	8
11-14-v.	8	176	73	288	88	40	112	22	799
€/kerta		2	1	3	1	0	1	0	9
15-18-v.	4	55	27	6	0	8	99	2	197
€/kerta		1	1	0	0	0	2	0	4

Kustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	29	129	239	273	59	33	129	54	916
€/kerta		2	3	4	1	0	2	1	12
11-14-v.	31	548	257	389	246	55	382	72	1948
€/kerta		4	2	3	2	0	3	1	16
15-18-v.	24	520	410	1283	276	92	840	71	3492
€/kerta		3	3	8	2	1	5	0	21

Uinti

Kilpakustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	12	151	366	104	49	50	151	6	877
€/kerta		1	3	1	0	0	1	0	8
11-14-v.	57	250	630	310	305	88	218	58	1860
€/kerta		1	3	1	1	0	1	0	8
15-18-v.	45	297	506	480	384	138	269	54	2128
€/kerta		1	2	2	1	0	1	0	7

Harrastelukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	20	203	282	46	45	24	120	3	722
€/kerta		2	3	0	0	0	1	0	6
11-14-v.	16	224	374	124	36	52	196	48	1053
€/kerta		2	3	1	0	0	1	0	7
15-18-v.	2	118	81	0	0	0	34	0	232
€/kerta		1	1	0	0	0	0	0	2

Kustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	32	183	314	68	47	34	131	4	780
€/kerta		2	3	1	0	0	1	0	7
11-14-v.	73	245	574	269	246	80	213	56	1683
€/kerta		1	3	1	1	0	1	0	8
15-18-v.	47	290	488	459	368	132	259	52	2048
€/kerta		1	2	2	1	0	1	0	7

Yleisurheilu

Kilpakustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matka - kulut	Kilpailu- kulut	Leiri- kulut	Tasku- rahat	Liikunta- välineet ja -tekstiilit	Muu t	Yhteensä
6-10v.	12	68	220	88	7	17	198	17	613
€/kerta		1	3	1	0	0	3	0	10
11-14-v.	38	89	284	170	83	99	300	78	1103
€/kerta		1	2	1	1	1	2	1	8
15-18-v.	21	64	557	338	122	83	301	132	1597
€/kerta		0	2	1	1	0	1	1	7

Harrastelukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matka- kulut	Kilpailu- kulut	Leiri- kulut	Tasku- rahat	Liikunta- välineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	23	82	97	37	14	7	146	6	389
€/kerta		2	2	1	0	0	3	0	9
11-14-v.	12	56	158	37	11	10	128	15	415
€/kerta		1	2	1	0	0	2	0	6
15-18-v.	2	51	205	0	34	21	143	0	454
€/kerta		1	3	0	0	0	2	0	6

Kustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matka- kulut	Kilpailu- kulut	Leiri- kulut	Tasku- rahat	Liikunta- välineet ja -tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	35	77	139	54	12	10	163	10	466
€/kerta		2	3	1	0	0	3	0	9
11-14-v.	50	81	254	138	66	78	258	63	938
€/kerta		1	2	1	1	1	2	1	8
15-18-v.	23	63	526	309	115	78	287	120	1498
€/kerta		0	2	1	1	0	1	1	7

Kaikki tutkimuslajit

Kilpakustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	176	304	289	214	118	48	241	46	1259
€/kerta		3	3	2	1	0	2	0	11
11-14-v.	535	568	411	291	237	88	403	76	2073
€/kerta		3	3	2	1	1	2	0	13
15-18-v.	440	856	552	546	279	138	784	145	3300
€/kerta		4	2	2	1	1	3	1	15

Harrastelukustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	194	298	221	60	88	21	175	39	901
€/kerta		4	3	1	1	0	2	0	11
11-14-v.	150	329	215	77	105	37	178	38	978
€/kerta		4	3	1	1	0	2	0	12
15-18-v.	77	310	227	203	121	36	200	25	1122
€/kerta		4	3	3	2	0	3	0	15

Kustannukset

Ikäluokat	N	Pakolliset maksut	Matkakulut	Kilpailukulut	Leirikulut	Taskurahat	Liikuntavälineet ja tekstiilit	Muut	Yhteensä
6-10v.	370	300	253	133	102	34	207	42	1072
€/kerta		3	3	1	1	0	2	0	11
11-14-v.	685	515	368	244	208	77	354	68	1834
€/kerta		4	3	2	1	1	2	0	13
15-18-v.	517	774	504	495	256	122	697	127	2975
€/kerta		4	2	2	1	1	3	1	15

LIITE 11

Käsitteistö

Hinta

Hinta on Meklinin (1991, 31) mukaan se vaihtoarvo, jolla tuottajat ovat valmiita valmistamaan ja luovuttamaan hyödykkeensä ja ostajat ostamaan niitä. Hinnat antavat markkinoilla informaatiota tuotantopäätöksiä varten. Suoritteiden hinnoissa heijastuvat asiakkaiden kokemat hyödyt, joihin vaikuttavat mm. laatutekijät. Maksu on uhraus, jonka kansalaiset tekevät varojensa ja henkilökohtaisten budjettirajoitteidensa puitteissa. Maksamalla (tai luovuttamalla erilaisia resurssejaan tuotantoprosessiin) ihmiset osoittavat loppusuoritteiden arvostuksiaan suhteissa tarpeisiinsa ja muihin suoritteisiin. (Meklin 1991, 31, 80) Sipilä (2003, 66) pitää hintaa samanlaisena piirteenä yrityksen toiminnassa kuin laatu ja tuotavuus, jolloin se on osapiirre kaikessa toiminnassa ja sitä ei voi sijoittaa mihinkään yksittäiseen toimintoon. Muut päätökset luovat perusteet hinnoittelulle ja hinnoittelustrategia vaikuttaa moniin muihin päätöksiin. Jos tehdään virheellinen rekrytointipäätös tai hankitaan liian kalliita tiloja tai laitteita, voidaan hävittää samalla edellytykset tarjota palvelua toisaalta asiakkaiden hyväksymin ja toisaalta kannattavin hinnoin. (Sipilä 2003, 66) Kuluttajan näkökulmasta hinta on se uhraus, mikä tehdään, jotta hyödyke, tuota tai palvelu saataisiin. Kuluttajan kokonaishinta koostuu objektiivisesta euromääräisestä summasta eli mahdollisesta ostohinnasta, mikä joudutaan maksamaan palvelusta, muista rahassa mitattavista uhrauksista kuten matkakustannuksista tai liikuntaväline- ja tekstiilikuluista, joita täytyy tehdä palvelu saadakseen sekä aineettomista uhrauksista, kuten työstä, ajasta ja energiasta. (Zeithaml 1988, 37 - 38)

Järjestöt

Järjestö on yleisnimitys sellaiselle aatteelliselle toimintayksikölle, jonka tarkoituksena ei ole voiton tai muun välittömän taloudellisen ansion hankkiminen osakkailleen tai jäsenilleen. Aatteellista järjestötoimintaa harjoitetaan yleensä yhdistys- tai säätiömuotoisena. (Nurminen 1988, 13) Liikuntaseuratoiminta on pääasiassa aatteellista yhdistystoimintaa.

Kotitalous

Kotitalouden muodostavat kaikki ne henkilöt, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muuten käyttävät yhdessä tulojaan. Kotitalous on siis laajempi käsite kuin perhe. Kotitalous eroaa hieman myös asuntokunnasta, joka muodostuu samassa asuinhuoneistossa vakinaisesti asuvista henkilöistä.

Kulutus

Kulutus jaetaan yksityiseen ja julkiseen kulutukseen. Yksityisellä kulutuksella tarkoitetaan henkilön tai kotitalouden kulutusta, jossa vaihdon väline on raha tai toinen tuote. Julkinen kulutus on yhteiskunnan maksamaa kulutusta, kuten esimerkiksi koulutuspalvelut. Kulutus voidaan jakaa aineellisiin tai aineettomiin hyödykkeisiin. Esimerkiksi ravinto ja vaatteet ovat aineellisia kulutushyö-

dykkeitä kun taas erilaiset palvelut, kuten elokuvat, konsertit ja liikuntapalvelut, ovat aineettomia hyödykkeitä. Sidonnainen kulutus on elämälle välttämätöntä ja valinnainen kulutus on mahdollista silloin, kun resursseja jää sidonnaisen kulutuksen jälkeen jäljelle. (Toivonen 1998, 84)

Kustannuskäsitteet

Talouden näkökulmasta kustannus tarkoittaa hintaa kerrottuna määrällä (Taks, Renson, Kesenne & Vanreusel (1994, 10–11). Kustannuskäsitteisiin kuuluvat kokonaiskustannukset, välittömät, välilliset, muuttuvat ja kiinteät kustannukset sekä erillis- ja yhteiskustannukset. Välittömät kustannukset ovat suoraan tietylle hyödykkeelle kohdistettavia kustannuksia. Ne ovat usein tuotteen volyymin muutosten mukaan muuttuvia kustannuksia. Välillisiä kustannuksia ovat joko muuttuvia tai kiinteitä yleiskustannuksia, joita ei kyetä kohdistamaan suoraan yksittäisille palveluille. Erilliskustannukset ovat palvelulle kohdistettavia välittömiä kustannuksia, jotka jäävät pois, jos tuotanto lopetetaan. Yleiskustannuksille on tyypillistä se, että ne jäävät jäljelle vaikka tuotanto lopetettaisiinkin. (Sipilä 2003, 162) Marginaali- eli rajakustannuksilla tarkoitetaan sitä kustannusten lisäystä, mikä aiheutuu, kun tuotetaan yksi palvelu lisää. Rajatuotolla tarkoitetaan sitä tuottolisäystä, mikä saadaan myymällä yksi lisäpalvelu. Kustannusoptimi on se tuotannon määrä, jossa palvelujen yksikkökustannukset ovat alhaisimmillaan. Jos kapasiteetti ei ole täydessä käytössä, voidaan tuotantoa nostaa ilman kiinteiden kustannusten nousua, jolloin myös yksikkökustannukset alenevat. (Sipilä 2003, 162–163)

Laatu

Laatu on laajasti määriteltynä paremmuutta tai erinomaisuutta (Zeithaml 1988, 29). Hiidenhovin (2001, 12) mukaan ”Laatu on koko tuotantoketjun ominaisuus, asenne-, ajattelu- ja toimintatapa, ja sen aikaansaaminen on jokaisen yhteisössä toimivan vastuulla. Laatu arvioidaan asiakkaan tai liikunnan harrastajan näkökulmasta, sellaisena kuin hän sen kokee ja arvioi.”

Eri palvelualoilla keskeisiä laadun osatekijöitä ovat fyysinen ympäristö, viestintä, henkilöstön pätevyys, kohteliaisuus sekä asiakkaan ymmärtäminen ja tuntemus (Parasuraman, Zeithaml & Berry 1985, Hiidenhovin 2001, 19 mukaan). Koettu laatu on tulos siitä, kun kuluttaja vertaa palveluodotuksiaan koettuun palveluun. (Parasuraman, Zeithaml & Berry 1985, 47).

Lapset ja nuoret

Lapsilla ja nuorilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa 6–18-vuotiaita joko yksin tai vanhempiansa kanssa kyselyyn vastanneita henkilöitä.

Liikunnan harrastamisen kustannukset

Liikunnan harrastamisen kokonaiskustannukset jakaantuvat tässä tutkimuksessa välittömiin ja välillisiin kustannuksiin. Välittömiä kustannuksia ovat mm. pakolliset maksut (jäsenmaksut, lisenssimaksut, turnausmaksut, kilpailumaksut, liikuntatilavuokrat ja vakuutukset), ohjaus- ja kilpailutoimintaan liittyvät

maksut (valmennus, leirit, matkakulut kilpailutoiminnasta ja majoitus) sekä välttämättömät liikuntavälineet ja -tekstiilit. Välillisiä kustannuksia ovat harjoittelusta aiheutuvat matkakulut (km/vuosi/€), liikuntaan liittyvät virkistystoiminta (lehdet, kirjat, virvokkeet, klubitoiminta) ja muut välilliset kustannukset, kuten lääkitys, lisävakuutukset tai tarvittava lastenhoito.

Liikunnan tuotantoprosessi

Liikunnan tuotantoprosessissa eri organisaatioiden (valtio, kunnat, yritykset ja liikuntaorganisaatiot) ja yksittäisten ihmisten hallussa olevia tuotannontekijöitä (työvoima, pääoma ja luonnonvarat) yhdistellään eri suhteissa erilaisen liikunnan aikaansaamiseksi. Esimerkiksi Suomessa huippu-urheilun tuotantoprosessiin osallistuvat keskeisesti seurat, lajiliitot, yritykset ja kunnat, lapsi- ja nuorisoliikunnan tuotantoprosessiin kotitaloudet, kunnat ja liikuntaseurat sekä erityisliikuntaan valtio ja kunnat.

Liikunta

Grattonin (2000, 6–7) mukaan European Sports Charter (Council of Europe 1992) määrittelee liikunnan seuraavasti: Liikunta on kaikkea joko organisoitua tai organisoimatonta fyysistä aktiivisuutta, jossa tavoitteena on ilmaista itseään tai kehittää fyysistä kuntoa ja henkistä hyvinvointia muodostamalla sosiaalisia suhteita tai tavoittelemalla tuloksia kilpailuissa millä tahansa tasolla. Liikunnan yhteiskunnallisen perustelun II (Haasteena huomisen hyvinvointi 2000, 18) mukaan fyysinen aktiivisuus tarkoittaa kaikkea lihasten tahdonalaista, energiankulutusta lisäävää toimintaa, mikä on välttämätöntä elimistön rakenteille ja toiminnoille ja jonka vähimmäismäärä toteutuu yleensä päivittäisissä toiminnoissa. Fyysinen aktiivisuus jakautuu aktiiviseen, liikunnalliseen elämäntapaan, liikuntaan ja urheiluun. Liikunta jakautuu edelleen terveysliikuntaan ja kunto-liikuntaan; urheilu kilpaurheiluun ja huippu-urheiluun. Liikunnasta urheiluun siirryttäessä liikunnan määrä ja kuormittavuus kasvavat. Fyysistä aktiivisuutta, mikä on ei-tavoitteellista, -kilpailullista ja mikä kuormittaa yleensä vähän kutsutaan usein nimillä hyötyliikunta, arkiliikunta, pätkäliikunta, työmatkaliikunta tai työasiamatkaliikunta. Kun tavoitteellisuus, kuormittavuus ja määrät nousevat puhutaan harraste-, virkistys-, ilmaisu-, päiväkot-, koulu-, opiskelija-, työpaikka-, tauko-, perhe- tai luontoliikunnasta sekä erityisryhmien liikunnasta ja ikääntyvien liikunnasta. Kilpaurheilua voivat olla nuorisoliikunta, kuntourheilu, työpaikkaurheilu, veteraaniurheilu ja kansallisen tason urheilu. Huippu-urheiluna pidetään ammattiurheilua ja kansainvälisen tason urheilua. (Haasteena huomisen hyvinvointi 2000, 18)

Liikuntahyödykkeet

Liikuntahyödykkeitä ovat liikuntapalvelut ja -tavarat. Liikuntapalvelut ja -matkat ovat aineettomia ja valinnaisia kulutushyödykkeitä, jotka kuuluvat osittain yksityisen ja osittain julkisen kulutuksen piiriin. Liikuntatavaroista liikuntavälineet ja muut aineelliset liikuntaharrastuksen kannalta välttämättömät

hyödykkeet ovat harrastajan kannalta yksityisiä, aineellisia ja valinnaisia kulu-
tushyödykkeitä.

Liikuntapalvelujen markkinat

Liikuntapalvelujen markkinat on paikka, missä liikuntapalvelujen kysyntä ja tarjonta kohtaavat, missä eri tuotantoyksiköt usein sekä kilpailevat keskenään että tekevät yhteistyötä ja missä kysyntä vaihtelee nopeasti ja olemassa olevan tarjonnan määrään vaikuttavat ne resurssit, joita kulloinkin on kyetty hankki-
maan.

Liikunta palveluna

Liikunta palveluna on aineeton, häviävä, heterogeeninen, toiminnallinen, vuoro-
vaikutteinen, samanaikainen sekä sellainen, missä harrastaja osallistuu itse palvelutapahtumaan. Liikuntapalvelua ei voi nähdä, kokea, tuntea, kuulla tai haistaa ennen kuin se hankitaan. Liikuntapalvelut ovat häviäviä, eikä niitä voi erottaa niitä tuottavasta prosessista. Palvelut vaihtelevat eri organisaatioissa, eri paikoissa ja eri ajankohtina. Yhden henkilön kokemat liikuntapalvelut eivät ole koskaan samanlaisia ja liikuntapalvelukokemus on aina erilainen eri ihmisten kesken, koska ne sisältävät aina huomattavia inhimillisiä tekijöitä. (Mullin, Hardy & Sutton 1993, 14–15, Hiidenhovi 2001, 12–19) Liikuntapalveluja sekä tuotetaan että kulutetaan samanaikaisesti. Harrastaja osallistuu palvelun tuot-
tamiseen ja vaikuttaa osaltaan palvelun onnistumiseen. Liikuntapalvelut myy-
dään etukäteen ja kulutus tapahtuu yleensä julkisesti. Kuluttajien tyytyväisyys on usein riippuvainen siitä sosiaalisesta ympäristöstä, missä liikunta tapahtuu. Liikunta tuotteena on vaihteleva ja arvaamaton. Liikunnan tuottajaorganisaatio voi ainoastaan vähän kontrolloida ydintuotetta ja vain jonkin verran sen oheis-
tuotteita. (Mullin, Hardy & Sutton 1993, 15–16) Liikuntapalvelujen tuottaminen on liikuntaseurojen toimintaprosessin lopullinen tarkoitus. Liikuntaseurat pyr-
kivät tuottamaan suoritteita (liikuntapalveluja), joilla tyydytetään niitä toimin-
tayksikön (liikuntaseura) tarpeita ja päämääriä, jotka ovat säännöissä määritel-
tyjä ja vuosikokouksissa sovittuja. (Nurminen 1998, 27–28)

Liikuntasuorite

Valtion, kuntien, yritysten, seurojen sekä muiden liikuntaorganisaatioiden tuo-
tantopanoksia (työvoima, pääoma ja luonnonvarat) yhdistelemällä saadaan ai-
kaan tarjous lapsille, nuorille sekä heidän vanhemmilleen osallistumisesta lii-
kuntasuoritteen tuottamiseen. Tarjouksen tekijä on tässä tutkimuksessa liikun-
taseura. Lapsilta sekä nuorilta tarvitaan tässä tuotantoprosessissa lähinnä aikaa
ja vanhemmilta niin aikaa, rahaa kuin vapaaehtoistyöpanostakin. Mikäli lapset
ja vanhemmat ottavat tarjouksen vastaan ja suostuvat omien resurssiensa luo-
vuttamiseen, syntyy liikuntasuorite.

Naisvoimistelu

Naisvoimistelu tarkoittaa tässä tutkimuksessa kaikkia niitä lajeja, joita naisvoimisteluseuroissa harrastetaan. Lajeja ovat esimerkiksi aerobic, naisvoimistelu, rytmisen kilpavoimistelu, joukkuevoimistelu ja näytösvoimistelu.

Palvelu

Hiidenhovin (2001) mukaan palvelu voidaan ymmärtää työ- tai tuotantoprosessin osaksi. Se on vuorovaikutuskokemus ihmisen ja palveluja tuottavan organisaation välillä, mikä aikaansaadaan käyttäytymisellä tai organisaation menettelyllä (Hiidenhovi 2001, 13). Lämsän ja Uusitalon (2002, 16 - 20) mukaan palvelun määrittely sen moninaisuudesta johtuen on hankalaa. Palvelun ominaispiirteitä ovat aineettomuus, heterogeenisyys, tuotannon ja kulutuksen samanaikaisuus sekä ainutkertaisuus. Palvelu voi olla liiketoiminnan kohteena, osana yrityksen kokonaistarjontaa, kilpailukeino tai sisäinen palvelu. Liiketoiminnan kohteena ollessaan yhteisö markkinoi pelkästään palveluja. Ollessaan osa yrityksen kokonaistarjontaa palvelu on yhdessä tavaran kanssa osa yrityksen tarjontaa. Kilpailukeinona palvelu tukee tavaran myyntiä ja osana sisäisiä palveluja niitä tuotetaan omaa toimintaa varten. (Lämsä & Uusitalo 2002, 16-20)

Perhe

Kirchler (1988, 259-264) Nye & Berardo (1973) mukaillen määritteli perheen 1970-luvun alussa "kahden tai useamman henkilön muodostamaksi ryhmäksi, joiden sukulaisuus perustuu verisiteille, avioliitolle tai adoptiolle ja joka asuu yhdessä", kun taas kotitalous muodostui kaikista niistä henkilöistä, jotka asuivat yhdessä. Sittemmin, etenkin ostopäätöksiä tutkittaessa, merkittäviksi eroiksi ovat muodostuneet perheenjäsenten väliset tunnesiteet tai kuten Kelley kollegooneen (1983) Kirchlerin (1988, 260) artikkelissa asian ilmaisee "vahvat, säännölliset ja moninaiset riippuvuussuhteet, jotka kestävät merkittävän pitkiä ajanjaksoja". Perheellä ymmärretään edelleenkin vanhempia lapsineen.

LIITE 12

Lajikohtaisten harrastuskustannusten erityispiirteitä

Hiihto

Hiihtoa voi harrastaa edullisesti, mutta kilpahiihdon kokonaiskustannukset voivat todella koitua ongelmallisiksi ja jopa estää täysin kilpaharrastuksen jatkumisen. Suurin ongelma on välinekustannukset. Valitettavasti menestyminen kilpahiihdossa kovan harjoittelun lisäksi näyttää olevan erittäin paljon sidoksissa välineisiin ja välinehuoltoon. Käynnissä on urheilukilpailujen ohella varustelukilpailu, johon kaikilla ei ole varaa.

Jalkapallo

Jalkapallon suosio harrasteena on johtunut mm. edullisuudesta. Laji on edelleen yksi halvimmista, mutta harrastusintensiteetin kasvu ja kilpailun koveneminen nostavat myös jalkapallon kustannuksia. Yhteistyötä jääkiekon ja salibandyn kanssa kannattaisi kehittää erityisesti nuorimmissa ikäluokissa. Lajin harrastuskustannuksia on pyritty pitämään kohtuullisina mm. monipuolisten peli- ja lissensivaihtoehtojen avulla sekä kehittämällä sarjajärjestelmiä minimoiden mahdollisuuksien mukaan toiminnasta aiheutuvia matkakuluja (esimerkiksi lohkojaot). Jalkapallon harrastamiseen liittyy yleensä varsin laajaa talkoo- ja varainhankintatoimintaa sekä yhteistyökumppaneita.

Jääkiekko

Jääkiekon kallistuminen huolestuttaa vanhempia. Tästä yhtenä osoituksena oli suuri vastanneiden määrä erityisesti netin välityksellä. Huolimatta siitä, että lajiin liittyy laajaa talkootoimintaa ja huolimatta siitä, että harrastusintensiteetti ei vielä ole edes suuri, ovat lajin kustannukset varsin korkeat. Huomattava osa kustannuksista muodostuu pakollisista liikuntavälineistä ja -tekstiileistä. Jääkiekon harrastamiseen liittyy yleensä laajaa talkoo- ja varainhankintatoimintaa sekä yhteistyökumppaneita. Sarjajärjestelmistä vastaaviin tulisi pystyä vaikuttamaan jotta vuosittain systemaattisesti pohdittaisiin joukkueille kilpailutoiminnasta aiheutuvia matkakustannuksia ja keinoja niiden minimointiin.

Koripallo

Koripallon harrastaminen on edullista. Harrastuskustannukset ovat kasvaneet viime vuosina, mutta eivät vastaajien mielestä niin paljon kuin muissa lajeissa keskimäärin. Harrastajan perheen bruttotulot olivat useimmiten 16.800–33.600 euroa vuodessa ja alle koko aineiston keskiarvon, joten koripallon status ns. varakkaampien nuorten pelinä ei saanut tästä tutkimuksesta tukea. Huolimatta siitä, että pakolliset maksut ja kilpailukulut muodostivat lähes puolet lajin kokonaiskustannuksista keskimäärin, eivät lajin kehittämisen ongelmat todennäköisesti ainakaan toistaiseksi liity harrastuksen kalleuteen. Ongelmia ovat kenties käytettävissä olevien tilojen puute ja kuten luultavasti kaikissa lajeissa, taloköyhtekijöiden riittämättömyys.

Lentopallo

Lentopallo oli keskimääräisiltä yksikkökustannuksiltaan kaikkein edullisin laji tutkituista ja ainakaan pakolliset kustannukset eivät olleet suuria ongelmia harrastajille. Laji oli palloilulajeista ainoa, jonka harrastajista selvästi suurin osa otoksessa oli tyttöjä. Vaikka lentopalloilijoiden matkakulut olivat vain noin puolet tutkittujen keskimääräisistä matkakuluista, oli niiden suhteellinen osuus lentopallon kokonaiskuluista korkea. Matkakuluista on vaikeaa säästää, etenkin jos asutaan haja-asutusalueella tai jos lajissa kilpailevat joukkueet ovat ympäri maata. Kaikki harrastajat eivät voi turvautua kimpapakyyteihin ja keskitetystä sisäliikuntatilojen rakentamisesta johtuen matkakuluja voi osalle harrastajista kertyä. Turnausmuotoisella sarjatoiminnalla saatettaisiin matkakustannuksia kyetä alentamaan nykyisestään.

Naisvoimistelu

Naisvoimistelun harrastelu oli erittäin edullista ja harrastelijat eivät esittäneet kovin monia säästötoimia viime vuosilta eivätkä myöskään uusia toteutettavia säästötoimenpiteitä. Syynä tähän lienee se, että kokonaiskustannukset ovat olleet pieniä ja kustannustaso tyydyttävä. Suurimmaksi käytännön säästötoimeksi vastaajat ovat esittäneet seuran vaihdon joten seurojen välillä on kilpailua ja huomattavia eroja tarjottavien kurssien ja maksujen välillä. Seuraa vaihtamalla voidaan toiminnan kustannuksia sopeuttaa omalle kukkarolle sopivaksi. Tutkimustulosten perusteella voidaan kysyä, onko kilpavoimistelusta tullut tai onko siitä hyvää vauhtia tulossa ainoastaan varakkaiden lasten ja nuorten harrastus ja jos näin on, mitkä tekijät johtavat tällaiseen kehitykseen? Huomattava osa kyselyyn vastanneista kilpavoimistelijoista tuli perheistä, joiden vuositulot olivat yli 50.420 euroa. Toisaalta harrastelu oli edullista ja lajia voi jatkaa ilman kilpaurheilullisia tavoitteita. Tätä mahdollisuutta ei kaikissa lajeissa esimerkiksi murrosikäisille ole monissa seuroissa tarjolla käytännössä lainkaan.

Pesäpallo

Pesäpallo on etenkin aloittelijoille halpa harrastus ja ns. kynnyusraha eli rahamäärä, mikä vähintään tarvitaan lajin aloittamiseksi, on alhainen. Laji on esimerkki siitä, että kustannukset koetaan hyvin eri tavalla, olivatpa ne sitten suuret tai pienet. Vaikka laji oli tutkituista yksi selvästi edullisimmista, halusi lähes puolet vastanneista alentaa kustannuksia. Lajin keskimääräistä alhaisempi harrastusintensiteetti antoi mahdollisuuden toisen tai toisten lajien harrastamiselle keskimääräistä useammin. Pesäpallon harrastamiseen liittyy erityisesti joukkuelajeille tyypillistä, aktiivista talkootoimintaa. Koska lajin pakolliset kustannukset ovat alhaiset, voidaan jo muutamilla talkoilla saada harrastajien kustannukset todella pieniksi. Lisäksi sarjatoiminta lienee joko alueellistettu hyvin tai toiminta on keskittynyt pienelle alueelle, jolloin myös matkakustannukset ovat pysyneet kohtuullisina.

Ratsastus

Ratsastus oli yksikkökustannuksilla mitaten kallein tutkittu laji. Aktiivinen ratsastuksen harrastaminen oli kalliista. Korkeista keskimääräisistä yksikkökustannuksista huolimatta tulee muistaa, että otoksessa olleet harrastajat jakaantuivat tasaisesti kaikkiin eri tuloluokkiin ja että ratsastusta voi myös harrastaa edullisesti tinkimällä harrastuskerroista. Kilparatsastajille mm. hevosen ja kuljetuskaluston hankkiminen lienevät kuitenkin välttämättömiä. Muista tutkituista lajeista poiketen ratsastuksen harrastajat voivat usein osallistua harrastuksen kustannusten kattamiseen suoritteittain eli antamalla tietyn summan rahaa kullakin harrastuskerralta erikseen. Lisäksi kustannuksia voi joskus alentaa mm. työskentelemällä talleilla. Nämä tekijät selittänevät osaltaan sitä, että harrastajia oli otoksessa tasaisesti kaikista tuloluokista. Ratsastusharrastuksen ns. ongelmana voidaan pitää sitä, että mahdollisesti kohoaviin ratsastuskustannuksiin vähävaraiset voivat sopeutua lähinnä vain harrastustaan vähentämällä tai tallootyötä lisäämällä. Se, että harrastajia näyttää löytyvän oletettua laajemmista väestöryhmistä ja se, että harrastajat ovat pääasiassa tyttöjä ja naisia, tukisi perustellusti mm. julkisen sektorin tukitoimenpiteitä erityisesti olemassa oleville ratsastusseuroille.

Salibandy

Salibandy on nuori laji tutkittujen lajien joukossa. Lajikulttuuri on kehittymässä ja tilaa palloilulajeille perinteisistä toimintamalleista poikkeaville käytännöille on ollut ja on edelleen olemassa. Vaikka laji on nyt tutkituista edullisimpien joukossa, mainittiin lajin kallistuneen ja kallistumisen pääsyinä pidettiin kuljetuksia ja salivuokria. Pääosa Suomen liikuntasaleista on tyhjillään kesäkauden ja ainakin toistaiseksi joko ilmaiseksi saatavissa tai ainakin kohtuullisen edullisesti vuokrattavissa. Kustannusnäkökulmasta harjoittelun ja jopa sarjatoiminnan pääosan siirtäminen kesäkaudelle olisi edullista. Oletettavasti kilpailu tuki-joista kesälajien kanssa saattaisi myös olla helpompaa.

Taitoluistelu

Taitoluistelu on tässä tutkimusaineistossa keskimääräistä kalliimpi harrastus. Tässä työssä löydettiin tilastollinen yhteys perheen kokonaistulojen ja harrastuksen kokonaiskustannusten välille. Taitoluistelussa yhteys näkyy erittäin selvästi, sillä lähes puolet harrastajista kuului kotitalouksiin, missä vuositulot olivat yli 50.420 €. Taitoluistelu näyttää olevan lähinnä varakkaiden harrastus. Joitakin palloilulajeja on aika ajoin syytetty siitä, etteivät ne hyväksy omien lajiensa lisäksi muita liikuntaharrasteita junioreiltaan. Kilpataitoluistelun harrastajalla ei ole käytännössä suurista harjoitusmääristä johtuen juuri muuta mahdollisuutta kuin keskittyä omaan lajiinsa.

Taitoluistelijat kamppailevat ympärivuotisista harjoitus- ja kilpailutiloista lähinnä jääkiekon kanssa. Jäävuorot maksavat yleensä paljon ja yksittäisen luistelijan kustannukset jokaista jääharjoitusta kohti ovat etenkin pienehköissä kilparyhmissä korkeammat kuin joukkuelajeissa. Harrastajat joutunevat kärsimään välillisesti jääkiekkoharrastuksen suosiosta, sillä kunnat ovat voineet korottaa jäävuorojen hintaa, koska erityisesti maksukykyisiä jääkiekon harrastajia

on aina löytynyt ja kysyntää jäähallituntien käyttöön on runsaasti. Edelleen talkotoiminta ei taitoluistelussa ole läheskään niin yleistä kuin jääkiekossa, mikä osaltaan lisää vanhempien maksettavia maksuja. Lisääntynyt leiritys mainitaan lisääntyneiden kustannusten yhtenä keskeisenä syynä ja tähän tilanteeseen on osaltaan ajauduttu vallitsevan tekojääpulan ja kilpailullisten tavoitteiden vuoksi. Harrastuksen kokonaiskustannuksista suurin osuus tässä tutkimusaineistossa eli noin 64 % kanavoitiin seuran kautta.

Tanssi

Tanssia voi harrastella edullisesti, mutta kilpatanssi on varsin kallis harrastus. Harrastelijat ovat tyytyväisiä kustannustasoonsa, mutta kilpatanssijat haluaisivat sekä seuran maksuja että kilpailutoimintaan liittyviä maksuja alemmaksi. Talkotoiminta ei tanssijoille eikä heidän taustajoukoilleen ollut yleistä muutoin kuin tarvittavien vaatteiden tekemisessä. Kilpatanssin korkeat kustannukset kertovat osittain myös siitä, ettei tanssiseurojen varainhankinta ole ainakaan laajaa ja toimintaan tarvittavat varat kerätään pääasiassa harrastajilta tai heidän perheiltään. Toiseksi suurin osuus tässä tutkimusaineistossa eli lähes 60 % harrastajien kokonaiskustannuksista kanavoitiin seuran kautta.

Uinti

Uinnin harrastamisen kustannusten suurin yksittäinen kustannustekijä on matkakustannukset. Tämä johtuu siitä, että kuntaan rakennetaan usein yksi uimahalli ja keskitetyn liikuntarakentamisen seurauksena monien harrastajien matkakustannukset voivat olla korkeat, erityisesti jos harrastusintensiivisyys on korkea, kuten uinnin harrastajilla tässä tutkimuksessa. Muista tutkituista yksilölajeista poiketen talkootyö oli uimareiden piirissä tavallista ja yhdistettynä kohtalaisen pieniin harrastuskustannuksiin ja huolimatta todella suurista harrastusmääristä, kyettiin kokonaiskustannukset ja erityisesti yksikkökustannukset pitämään alhaisina. Kuriositeettina mainittakoon, että nuorten uintiharrastuksen keskimääräinen yksikköhinta (7 €) oli samansuuruinen kuin aikuisten uimalipun hinta (12.12.2005) uintikeskus Aalto Alvarissa Jyväskylässä.

Yleisurheilu

Yleisurheilu on ympärivuotinen harrastus ja yli puolet vastanneista ilmoitti harrastavansa lajia 12 kuukautta vuodessa ja lähes neljä viidestä 11 kuukautta. Pitkästä harrastuskaudesta huolimatta kustannukset ovat pysyneet hyvin maltillisina ja silmiin pistävää on seurojen pieni rooli kokonaiskustannusten muodostumisessa. Toisaalta viime aikoina on usein kyseenalaistettu erityisesti yleisurheiluseurojen lähes täysin vapaaehtoistyöhön perustuvat toimintamallit. Liikuntaseurojen toimintaympäristöt ovat muuttuneet ja yleisurheiluväkikin on alkanut epäillä erityisesti vapaaehtoisten mahdollisuuksia selviytyä seuratehtävistä ja -velvoitteista ilman palkattujen seuratyöntekijöiden apua. Mikäli yleisurheilua verrataan muihin lajeihin tämän aineiston perusteella, mahdollisuuksia toimintaintensiiviteetin kasvuun ja samalla kenties laadun parantamiseen on olemassa. Vapaaehtoisten käytettävissä olevan ajan väheneminen on realiteetti, mikä on otettava huomioon.

Yleisurheilun toteutuneista kokonaiskustannuksista suurin yksittäinen kustannustekijä oli matkakulut. Yleisurheilun kokonaiskustannukset ovat niin edulliset, että matkakustannusten suhteellinen osuus nousee osittain tästä syystä suureksi. Yleisurheilun suorituspaikat on yleensä rakennettu keskitetysti, jolloin harrastajien matkakustannukset voivat olla suuret. Yleisurheilijoiden ilmoittamiin matkakuluihin kuuluneeseen myös kilpailumatkoja, mikä osittain selittää kustannuksia. Joukkuelajien harrastajilla nämä kustannukset katetaan seuran harrastajilta perimillä maksuilla.

Liite 13 Liikunnan kokonaiskustannukset harrastajalle

